

URFA EFSANELERİ

Şanlıurfa Valiliği
İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùđù Yayınları
Şehir Kitaplığı Dizisi:52

ISBN:978-975-585-988-0

Yayın Koordinatùrù

Selami YILDIZ

Editùr

Mehmet Sait RIZVANOğLU

Yayın Kurulu

Selami YILDIZ

Mehmet Sait RIZVANOğLU

Bayram SOYKAN

Aydın ASLAN

Yayın Hakkı

Bu eserden iktibas yapılırken,
dipnot veya bağlaç usulù kaynak gösterilmeden yararlanılamaz.

Kitabın hukuki sorumluluğunun tamamı yazarına aittir.

Baskı-Cilt

Fsf Printing House

Bağlar Mevkii Firùzkùy Cad. No:44 Avcılar

İstanbul, 2008

MEHMET KURTOĞLU

1969 yılında Urfa'da doğdu. 1986 yılında Urfa İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Harran Üniversitesi Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu İnşaat Bölümünü bitirdi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler bölümünden mezun oldu. Urfa'da Çeşitli memuriyetlerde çalıştıktan sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Tescil Daire Başkanlığında Müdür olarak atandı. Halen aynı kurumda çalışmaktadır.

Yazı ve şiirleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Yedi İklim Bir Nokta, Eyvan ve Mürekkep dergilerinde yazı ve şiirleri yayımlanmaktadır. TYB Şanlıurfa Şube Başkanlığını üç dönem yürüten yazar, İLESAM üyesidir.

Yayımlanmış Eserleri:

Bana Kendini Anlat, Şiir, Yaz-gı Kitaplığı, Adana. 1998

Hafızasını Kaybeden Şehir, Deneme, TYB Urfa Şubesi Yay. 1999

Gurbeti Olmayan Diyar, Şiir, TYB Şanlıurfa Şubesi Yay. Urfa. 2000

Urfa Efsaneleri, Araştırma, Kent Yay. İst, 2005 (2. baskı)

Çağa Küsen Leyla, Şiir, Rehavi Sanat Yayınları, 2005

Ben Kendimden Yanayım, Deneme, Ares Yay. İst. 2005

Kültür Şehri Urfa, Araştırma, Kültür ve Turizm Müd. Yay. 2006

Şiir Şehir Urfa, Şiir Seçkisi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. 2006

Kültür ve İnançlar Diyarı Urfa, Belgesel Senaryo, (İngilizce ve Türkçe) 2006

Hafızasını Arayan Şehir, Deneme, Tila Yay. 2007

Savaşın Âşıkları, Tiyatro, Tila Yay. Ocak, 2008

Dünden Bugüne Suruç, Ortak Kitap, 2008

İçindekiler

Takdim	VII
Önsöz	IX
Efsane Ve Urfa Efsanelerinin Genel Özelliği	1
Efsaneler Şehri	5
Kutsal Mekâna Kurulan Şehir	8
Su ile Tılsımlanan Şehir	10
Âdem İle Havva Efsanesi	12
Halilürrahman Gölü Efsanesi	13
Balıkgöl Efsanesi	16
Nemrut Ve Urfa Adı Efsanesi	18
İbrahim Peygamber Ve Dostluk Efsanesi	19
Hz. İbrahim'in Misafirperverlik Efsanesi	20
Kutsal Mağara Efsanesi	21
Ayn Zeliha Gölü Efsanesi	23
Nemrut 'un Allah'la Savaşma Efsanesi	24
Hazreti İbrahim Ve İğde Ağacı	26
Çiğ Köfte Efsanesi	27
Fırat ve Herkül Efsanesi	28
Fırat'ta Deprem Efsanesi	30
Hz.İsa ve Mendil Efsanesi	32
Hz. İsanın Mendili	33
Hz. İsa Ve Sofra Köyü Efsanesi	34
Circis Peygamber Efsanesi	35
Şuayb Şehri Ve Hanel Barur Efsanesi	48
Hz.Şuayb Ve Hz.Musa Efsanesi	49
Hz. Eyyub Ve Sabır Mağarası Efsanesi	50
Eyyub Kuyusu Efsanesi	52
Eyyub Nebi Köyü Ve Elyesa Efsanesi	53
Urfa Kalesi Efsanesi	54
Karaköprü Efsanesi	55
Fıskıran Su Efsanesi	56
Kuşatma	57
Edessa Tasviri Efsanesi	60
Dev Teşti Efsanesi	61

Karakoyun Efsanesi	62
Meryem Ana Kabartması Efsanesi	64
Kanlı Mağara Efsanesi	65
Yakup Kuyusu Efsanesi	66
Fırat ve Kıyamet Efsanesi	69
Karacadağ Efsanesi-1	70
Karacadağ Efsanesi-2	71
Karacadağ Efsanesi-3	72
Cümcüm Sultan Efsanesi	74
Kara Cümcüm Efsanesi	75
Karakoyun ve Hızmalı Köprü Efsanesi	76
Hızmalı Köprü Efsanesi	80
Hızmalı Köprü ve Sakine Hanım Efsanesi	82
Kral Kızı Efsanesi	88
Kaşmer Dağı Efsanesi	90
Harran Ulu Cami Minaresi Efsanesi	92
Harranlı Baba Efsanesi	93
Hermes ya da İdris Efsanesi	94
Yaratılış Efsanesi	96
(Rabbi Yezdan'ın Çocukları)	96
Taka Baba Efsanesi	99
Altın Küpeli Balıklar Efsanesi	100
Hızmalı Köprü Efsanesi	101
Cin Kuyusu Efsanesi	102
Yusuftutan Efsanesi	104
Keklik Efsanesi	105
Kelaynak Efsanesi	106
Edene Köyü Efsanesi	107
Ayn-ül Zuhur Efsanesi	108
Kara Curun Efsanesi	109
Aynel Arus Efsanesi	110
Aziz Aleksios Efsanesi	111
Soğmatar Efsanesi	112
Ceylanpınar Efsanesi	113
Aziz Toma Efsanesi	114
Aziz Adday ve Urfa'nın Korunması Efsanesi	117
Tekin Olmayan Göl Efsanesi	118

Kaplan Dede Efsanesi	119
Curcup Deresi Aytas Kuyusu Efsanesi	121
İsanın Mektubu ve Abgarın İmanı Efsanesi	123
Kâfur Baba Efsanesi	126
Kantara Köyü Efsanesi	128
Cerrah Baba Efsanesi	129
Koç Ali Baba Efsanesi	130
Köle Hasan Efsanesi	132
Şeyh Hacı Ali Efsanesi	133
Dayı Yeğen Efsanesi	134
Hacı Osman Baba Efsanesi	135
Şah Muhammet Efsanesi	139
Tütün Efsanesi	140
Aligör Efsanesi	141
Emsal-I Kubuz Efsanesi	144
İlyas Efsanesi	148
İsanın Mektubu ve Abgarın İmanı Efsanesi	152
Şair Aswana ve Stadyum Tepesi Efsanesi	155
Aziz Efraim ve Urfalı Kadın Efsanesi	156
Lanetli Jülyen Efsanesi	158
Aziz Afraim Efsanesi	166
Sapkın Rahipler Efsanesi	170
Piskopos Habbib ve Kayıp Servet Efsanesi	171
Rospaye Hazinesi Efsanesi	175
Nergis Kuyusu Efsanesi	177
KAYNAKÇA	178

TAKDİM

Şanlıurfa, 11.500 yıllık tarihi geçmişi, coğrafik konumu, ticari İpekyolu üzerinde olması, Doğu ile Batı arasında kavşak noktasında bulunması sebebiyle, stratejik öneminin yanı sıra din, kültür ve medeniyetlerin buluştuğu bir çekim merkezi olmuştur. Bu özelliklerinden dolayı tarihi gelişim sürecinde, üzerinde birçok bağımsız devlet ve beylik kurulmuş ve birçok uygarlığa beşiklik etmiştir.

Tarih boyunca dünyanın en verimli toprağına sahip Şanlıurfa, bu yönü ile bir tarım şehri olmuştur. Şhrin bu birikimini göz önünde bulunduran Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin sürdürülebilir en büyük projesi olan GAP'ı uygulamaya sokmuş ve Atatürk Barajı ile Şanlıurfa'yı ticaret ve kültürün yanında bir de tarım ve sanayi şehri yapmıştır.

Şanlıurfa, çok tanrılı inançların yanı sıra birçok peygamberi bağrından çıkarmış, birçok peygamberin uğrak yeri olmuş ve bu yüce insanlara ev sahipliğı yapmış bir şehirdir. Üç semavi dinin ata olarak kabul ettiği Hz İbrahim, bu topraklarda doğmuş, Hz İsa bu şehri kutsamış ve bu yüzden şehir, "İnançlar Diyarı" ve "Peygamberler Diyarı" olarak anıla gelmiştir. Özellikle Hz. İbrahim ve Hz. Eyyub peygamber ile özdeşleşmiştir.

Şanlıurfa, Urfa Akademisi ve tarihi Harran Üniversitesi'nden yetişen âlimlerin eserleri ile Batı Medeniyetinin oluşumuna büyük katkı sağlamış; ilim, felsefe ve sanatta modern Batı Düşüncesini etkilemiştir...

Şanlıurfa, sahip olduğu kültürel mirası ile kültür ve inanç; Karacadağ Kayak Merkezi ile kış; Karaali Kaplıcaları ile termal; Atatürk Barajı'nda yapılan su sporları ile turizm çeşitliliğı açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Şanlıurfa İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğümüzün 2006 yılında projelendirdiği “Şehir Kitaplığı Dizisi” yayınları kapsamında yayınlanan “**Urfa Efsaneleri**” adlı bu çalışmaya emeği geçenlere teřekkùr eder, başarılar dilerim.

Yusuf YAVAŐCAN
Şanlıurfa Valisi

ÖNSÖZ

Son zamanlarda Urfa üzerine yazılan çizilenleri rakamlarla ifade etmek mümkün değildir. Özellikle tarih ve kültür açısından dünyanın ilgisini çeken Urfa, birçok yönden ele alınmış, hakkında yüzlerce araştırma yapılmış, kitaplar yazılmış ve halen de yazılmaya devam etmektedir.

Urfa gibi her karış toprağında kültür ve medeniyet fıskıran bir şehri yazmak elbette kolay değildir. 13 bin yıllık bir geçmişi ile değişik kültür ve medeniyetlerin beşiği olmuş olan bu şehrin, efsanesini yazmak demek, düşünsel ve duygusal kodlarını çözmek demektir. Bir şehrin düşünsel ve duygusal kodlarını çözmek demek, davranış ve reflekslerini bilmek demektir.

Bir şehrin, folklorik öğeleri olan masallarını, hikâyelerini, atasözlerini, deyimlerini ve en önemlisi efsanelerini bilmeden o şehri çözmek, anlamlandırmak mümkün değildir. Urfa'nın etine kemiğine bürünmüş olan kültürel değerlerinin, otantik mistik yapısının hızla değiştiği bir sırada efsanelerini kayıt altına almakla, hem yaşadığımız bu süreci hem de gelecekte bu şehrin tasavvurunu anlamamıza yardımcı olacak değerleri bir araya toplamış bulunuyoruz. Efsaneler, çıktığı coğrafyanın zihinsel, duygusal ve dinsel yapısını gözler önüne seren en önemli halk kültürüdür. Dahası Urfa'yı, Urfa eden efsaneleridir. Çünkü efsaneler buldukları yörenin özelliklerine göre şekillenen, beslenen bir özellik gösterir.

Müslüm Yücel: “*Urfa’da anlatılan her efsane hayatı öğrenmek için yudurulan birer kılavuz özelliği taşır*” diye yazar. Ardından Urfa’daki efsanelerin su ve ateş üzerinde oluştuğunun altını çizer. Hz. İbrahim ve Züleyha Efsanesine gönderme yaparak “*Urfa’da doğan her çocuk bir intihar efsanesi ile büyütülür*” diyerek efsanenin Urfa’da ne denli önemli bir yer tuttuğunu anlatmak ister adeta... Gerçekten de Urfa’da efsane ateş ile su, iman ile inkâr, İbrahim ile Nemrut, aşk ile ölüm arasında gidip gelir... Çölün başladığı Urfa, ateş ile kavrulmuş, su ile tılsımlanmış, dahası su ile vaftiz edilmiştir.

Yaşar Kemal yıllar önce Urfa’ya geldiğinde, romancı olarak

dikkatini çeken ilk şey Urfa efsaneleri olur ve şehir hakkındaki yazılarında efsanevi bir Urfa anlatılır: “Anzilha’ya yöneldim. Tüten yeşillik, koyu, karanlık, durgun göl. Urfalıların parkı... Sekiz saatlik, toz duman, sıcak, koku, ter içinde yolculuktan sonra, bu çölde, böylesi inanılmaz bir yeşillik. Antep-Urfa arası giden bilir. Yol da bir yol ki... Bu yoldan sonra... Böyle bir cennet köşesi... Urfa’da taş, toprak, ağaç, bulut, kale, mağara, her şey bir efsaneye girmiş. Urfa mucizeler şehri. Herkesin dilinde Urfa’dan bir efsane. Şu dere geliyor, o diyorlar, hacca gitmek isterken Urfa’da konaklayan o gece gelip Urfa’yi basan, evleri alıp götüren sele karşı, hac parasını bu derenin açılması için harca, evine geri dönen bir hatunun eseridir. Ünlü Türkmen boyu Karakoyunlu beyinin kız kardeşi olan hatunun... Şu ağaç... Onun da var. Urfa’yi görmeyen, Urfa’da Halilürrahman gölünü görmeyen, buranın taşı toprağı neden efsaneye kesmiş bilmez...”

Sanırım dünyanın hiçbir yerinde, Urfa kadar efsanelerle iç içe geçmiş başka bir şehir yoktur. Gezdiğiniz her sokağının, ziyaret ettiğiniz her türbesinin, kutsal mekânlarının havasının, suyunun hep efsane olduğunu görürsünüz. Adım başı efsanelerin sizleri çevrelediği Urfa’da gerçek yaşamdan kopar, sanki rüya bir şehirde yaşıyormuş duygusuna kapılırsınız. Urfa size ilk görünüşte güçlü bir dinsel şehir havası verir. Oysa bu ilk havayı attığınızda, sosyal hayatta yaşanılanın gerçekten din değil, bir efsane olduğunu görürsünüz. Çünkü Urfa’da din ile efsane o denli bir birine karışmıştır ki, neyin din, neyin efsane olduğunu ayırmak artık mümkün değildir. Mesela tevhit akidesini zalim Nemrut’a karşı ilk olarak haykıran ve put kıran İbrahim Peygamber’in, bu tebliğinin sonucu Urfa’da yeni bir kutsal ve put oluşmuştur: ‘Kutsal Balık!’ ya da ‘Kutsal Göl!’ Görünüşte dinsel taşıyan bir mekân, gerçekte dinin hakikatiyle ters düşen bir efsaneye dönüşmüştür. Bu yüzden Urfa, dinsel bir şehirden çok mistik ve efsanevi şehirdir. Bilindiği gibi Mistisizmin hem dini hem de dini olmayan bir yönü vardır. Eşyanın ötesine sirayet etmek olan Mistisizm, yalnızca din ile sınırlanamaz. Zira kişi hem dinsiz hem mistik olabilir. Urfa’daki mistisizmi de böyle kavramak gerekir. Urfa efsanelerini okuduğunuzda göreceğiniz gibi, din ile efsane iç içe geçmiş, hayatın kendisi olmuştur.

Bu kitapta anlatmaya çalıştığımız Urfa, halkın söylencelerine dayanan, halkın örf, adet ve gelenekleriyle özdeşleşen tasavvurlardaki daha açık ifadeyle efsanelerdeki Urfa'dır. Yoksa burada anlatılanlar ne bir tarih, nede bir din kitabıdır. Ama burada tarihi, kültürü, din ve medeniyeti bulmak mümkündür. Zira halk arasında yaygınlaşan söylenceler ilhamını tarih, din ve medeniyetten alır...

Burada adı geçen peygamberlerin hayat hikâyeleri tamamen halk söylencesine dayandığından tarihsel ve bilimsel bir doğruluğu yoktur. Zaten kitabımızda anlatılan efsaneler tamamen folklorik öğelerden hareketle kaleme alınmıştır.. Tabii efsanelerin adı üzerine gerçekliği belli olmayan olağanüstü şeyler olduğundan bazen insanüstü öğeler, bazen de mantık dışı şeyleri görebiliriz. Ama halk bunu efsanelerle inanca, imana dönüştürmüştür. Çünkü efsanelerde halk daha çok iyi ve güzel olanı öne çıkarır. Ve onu öyle güzel ifade eder ki, anlatılan şey artık bir hakikat olarak önümüzde durur. Bu konuda Prof. Dr. Saim Sakaoğlu şunları söyler: *“Efsanelerin en mühim vasfı olan inandırabilme, ikna edebilme hususiyeti, bizleri hudutları çizili bir dünyada yaşamaya zorlar. Zaten efsanelerde yer alan hadislere inanmayan, inanmak istemeyen kimseler için, bu tür anlatımların hiçbir şey ifade etmezler. Masallarla efsaneler arasında görülen en mühim fark da budur. Masal dinleyicisi onun hakikatte cereyan etmediğini bilir; ona göre dinler. Ama efsaneler için böyle bir şey söz konusu değildir. Onun dinleyicileri, içindeki hadiselerin mutlaka cereyan ettiğini kabul ederler.”*

Efsanelerin her ne kadar dini bir boyutu varsa da zaman içersinde bir takım yalan ve hurafeler katılmıştır. Bu anlamda saf olan din inancı ile hurafeleri birbirinden ayırıyoruz. Ve peygamberlerin ilahi mesajı yaymak için görevlendirilen elçiler olduğuna inanıyoruz ama, halk arasında yaygın olan peygamber hikayelerinin de din veya hakikat olmadığını da biliyoruz. Ayrıca burada anlatılan peygamberlerin hayat hikâyesini efsane olarak göstermemizin sebebi de hakikat ile efsanenin iç içe geçmiş olmasından dolayıdır.

Son yirmi yılı aşkın süredir evrensel, ulusal ve mahalli anlamda Urfa üzerine çok şey yazılıp çizilmiştir. Bundan dolayı bizim burada anlattıklarımız yeni şeyler olmamakla birlikte, Urfa'nın otantik, mistik ve dini yapısını efsaneler çevresinde ele almasından dolayı

önem arz ettiğini düşünüyoruz. Çünkü burada anlatılanları parça parça değişik kaynaklarda bulmak mümkündür. Fakat hepsini bir arada bulmak mümkün değildir ve bu eser işte bu bütünlüğü ortaya koyması açısından önemli kaynaktır.

Mehmet KURTOĞLU
Ankara / 2008

EFSANE VE URFA EFSANELERİNİN GENEL ÖZELLİĞİ

Mitoloji, söylene veya efsane... Yüzyıllarca kültür ve medeniyetleri oluşturan hatta tarih, sanat ve edebiyatın esin kaynağı olan efsaneler, ortaya çıktıkları coğrafyanın özelliklerini taşırlar. Behçet Necatigil'in "ilkel insan topluluklarının, evreni, dünyayı ve tabiat olaylarını kişileştirerek yorumlamak, henüz sırrını çözemedikleri hayatın ve evrenin çeşitli görüntülerini bir anlam kolaylığına bağlamak ihtiyacından doğmuş öykülerdir."¹ diye tanımladığı mitoloji yani efsane, ait olduğu toplumun inanç, düşünce ve yaşam biçimini ortaya koyar.

Urfa efsanelerine baktığımızda geçmişİ çok eskilere dayanan Zerdüştilik, Şamanizm, Budizm, Sabiilik, Haniflik gibi dinlerin yanında Eski Ahit başta olmak üzere Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan izler taşımaktadır. Hatta geçmişİ çok eskilere dayanan bu efsanelerin, bugünkü Urfa kültüründe varlığını sürdürdüğünü söylersek yanlış olmaz sanırım. Hayatın kaynağı olarak bilinen dört unsurun (Ateş, su, rüzgar ve toprak) korku ve ümit üzerine bina edilerek anlatıldığı Urfa efsanelerinde, hatta bugün sosyal hayatın içinde derin izlerini görmek mümkündür. Sıcak iklimlerin delisi bol olduğundan cin çarpması da çok olur. Cin çarpması çok olan Urfa'da cinci hocaların tasın içine su koyarak cin çağırmaları ve şifa dağıtmaları, Ahırvan denilen ve pis suların aktığı bir yerden üç, yedi veya dokuz kere atlayıp uğursuzluktan kurtulmalarının izlerini Zerdüştiliğin kötülük tanrısı Ehrimen'de arayabiliriz. Yine İbrahim Peygamber çevresinde oluşturulan cömertlik, dostluk, çİğköfte kültürü ile İbrahim Züleyha, Yakup Rahel, Musa ve Şuayb'ın kızı arasındaki aşkı da Urfalının aşk ve acıdan hoşlanan marazi duygularının efsaneleşmesi olarak görebiliriz.

Urfa efsanelerinin genel özelliği dinseldir. Özellikle Yahudi-Hıristiyan ve İslam inancının uzun yıllar bir arada yaşadığı Urfa'da, bu dinlere ait renkler, sesler, ritüeller taşıyan efsanelerin çokluğu hemen hissedilir. Öyle ki, Zerdüştilikten Yunan efsanelerine, Yunan efsanelerinden Hint mitolojisine kadar geniş bir coğrafyadan

¹ Behçet Necatigil, *Mitologya*, s.7, Gerçek yay. İst.2000

gelip olgunlaşan bir Urfa vardır. Bu Urfa, hem efsaneleri kendine benzetmiştir hem de kendini efsanelere... Mesela İbrahim peygamber bir peygamber olmaktan daha çok, tipik bir Urfalıdır. Acı çekerek büyür, Nemrut'a meydan okur, Züleyha ona aşık olur ama aşkını gizler (burada gizli aşk taşıyan Urfalı kızları düşünelim) sonra iki karısı ve bir çok cariyesi ve sürüsü vardır. Burada Urfa'nın kırsalından izler taşır, zenginliği ve cömertliğiyle tipik Urfalı bir ağadır. Eyyub Peygamberi de aynı erevevede düşünebiliriz. Bu durum biraz da şuna benzemektedir: "Bir toplumun kendi mitosları ile birlikte başka kaynaklardan taşınan mitosları da toplumun bünyesi içinde biçimlenerek o toplumun mitologyasını oluşturur: Hint mitologyası, Yunan mitologyası gibi."²

Urfa efsanelerinin genel özelliği dindir demiş ve dört unsurdan beslendiğini yazmıştık. Gerçekten de Urfa efsanelerinin genelinde ateş ve su unsuru büyük bir yer tutar. Bu Judah Benzion Segal'in de üzerinde durduğu gibi, bu bölgede şıfa verici su kültünün olmasdır. Bugün bile kutsal su, şıfalı su, kutsal balık, kutsal mağara, kutsal mendil ve kutsal mektup gibi efsanelerin varlığını sürdürmesinin altında Hıristiyanlığın vaftizi, İslamiyetin "suda hayat vardır" inancı yatmaktadır. Ürdün nehrinde yıkanan (vaftiz edilen) İsa'nın yerini Eyyub Peygamber almaktadır. Sabır mağarasında imtihan edilip sabır kuyusunda şıfa bulan Eyyub'un yolu su ile buluşur. Musa şuayb şehri'nde kuyu başında, Yakup Harran'da kuyu başında, İbrahim ateşe düşerken Aynzleyha glnde aşkı bulur. Aşk ve su yan yanadır Urfa efsanelerinde. Ateş ve su da yle! Tıpkı İbrahim ile Nemrut'un mücadelesinde ortaya çıkan Balıklıgöl ile Ayn Züleyha Gölü gibi... Sonra Yunan mitolojisinden kopup gelen Herkül, Urfa'da yüzyıllarca yıkanmamış bir ahırđ Fırat'ın suyu ile temizler... Buradan annesiyle birlikte Hicaz topraklarına yalnız başlarına bırakılan Hacer ile İsmail'de çölde su ile buluşur. Topuğunu vurduğu yerde çıkan su şıfalı sudur ve adına Zemzem denir... Urfa'da yaygın bir inanış vardır; Urfa'ya uğramadan hacca giden hacı sayılmaz. Niçin yol üzerinde Kabe'yi bina eden İbrahim peygamberin makamı vardır da ondan... Urfa'da hac olayđı önemli bir olaydır ve sanırım hiçbir İslam ülkesinde olmayan bir geleneği sürdürür. Urfa'da hacca gidenlerin evinin kapısına hacca gittiğine dair resim yaptırır. Bu resim yeşil selvi

² Aydın Afacan, *şiir ve Mitologya*, s. 29, Doruk yay.2003

ağaçlarından, güllerden ve Arapça ayetlerden müteşekkildir. Urfa'nın daracık sokaklarında bir sürü yeşile boyanmış haclı kapı vardır. O dar ve gölgeli sokaklara renk katmıştır bu haclı kapılar... Tabi bu geleneği yalnızca Müslümanlara mahsus sanırdım. Bir ara elime bir gravür geçti. Hacca gitmiş bir evin kapısıydı. Dikkat kesildiğimde bu haclı kapının üzerinde hilal değil de haç vardı. Anladım Hıristiyanlar da hacı olduklarında kapılarına işaret koyuyorlarmış... Daha sonra efsaneleri derlediğimde Urfa'nın Hıristiyanlar için bir hac yeri olduğunu öğrendim. Okuduğunuzda göreceğiniz gibi Urfa'ya gelen hacılar varmış. Hatta bunlardan bazıları hatıralarını yazmışlar... Urfa işte böylesine dinlerin ve kültürlerin iç içe geçtiği renkli ve farklı bir şehir... Efsaneleri de bu renklilikten ve farklılıktan bahsetmekte bize...

Efsaneler, sanat ve edebiyatın oluşmasında en zengin kaynaktır. Efsanelerden beslenmeyen şiir, efsanelerden beslenmeyen din, efsanelerden beslenmeyen kültür yoktur. Bugün modern batı kültür ve uygarlığının temelini Yunan kültürü yani Yunan mitolojisi üzerine kurmuştur. Mesela varoluş felsefesinin kurucusu Albert Camus, varoluş felsefesi romanlaştırdığı *Veba* adlı romanın esin kaynağı Yunan mitolojisindeki Sisyphos Söylencesi'dir. Sisyphos, kayayı dağın en zirvesine getirip tekrar aşağıya doğru yuvarlanır ve bütün hayatı hep bu çıkış-iniş arasında geçer. Çıkmazdır yani.. *Veba*'daki doktor da Oran'daki veba salgınında mücadele eder ama tam oran'dan veba salgını kıtlığında yeni bir kasabada vebanın baş gösterdiğini duyar. Onun hayatı da Sisyphos gibi bitmez bir iniş çıkıştır... Bu anlamda efsaneler sanat, edebiyat ve düşüncenin oluşmasında önemli rol oynar.

“Mitologya insanın toplumsal tarihinde, din, bilim ve sanatın oluşumu açısından geriye bakıldığında, ortak bir zemin konumundadır. Bu saptama, elbette, ilkel toplumda bilim ve sanatın günümüzdeki bağlamıyla var olduğu anlamına gelmez; ama yaşamın, mitos, büyü, dans, tören gibi etkinliklerle anlamlı kılınmaya çalışıldığı ‘çocukluk Dönemi’, doğal olarak bu gelişmenin tohumlarını bağrında taşır. Bilim ve sanatın ortaya çıkması, insanın kültürel evriminde uzun zaman alır ve insanın dünyayı kavramada belli bir bilinçlik konumuna eriştiği aşamayı ifade eder.”³

³ Afacan, age. s. 30

Urfa efsaneleri, içindeki tarihi, kültürel ve dini ritüelleriyle mahalli bir kitap değil, evrensel mesajlar taşıyan, dinleri ve kültürleri bir coğrafyada bulunduran zengin bir kaynaktır. Öyle sanıyorum ki, bu kaynak, şair, yazar ve fikir adamlarına büyük bir ilham verecek, efsanevi bir dünyada gezdirecektir...

EFSANELER ŞEHİRİ

*“Doğduğum Şehir
Őksüz Şehir
Burçlarında aşk yazan
Ayrılık çeken Şehir*

*Saçları bozkır
Gözleri su
Sevgilim
Ayaz çalınmış tenim
Efsane memleketim benim”*
Abdurrahman KARAKAŞ

Adı üzerine dahi birçok efsane anlatılan Urfa'nın, yalnızca isim üzerine süregelen anlatılara baktığımızda, onun ne kadar büyük bir miras üzerinde oturduğunu görürüz. Urfa'nın tarih sahnesine ilk çıkışındaki adı **Kallirua**'dır. Bunun anlamı ise “Coşkun Pınarlar Şehri” demektir. O dönemlerde sulak ve sazlık olan Urfa'ya bu isim verilir. Daha sonra Büyük İskender'in orduları tarafından fethedilmiş ve İskender'in ölümü üzerine komutanları tarafından **Edessa** adı konulur. Edessa, Makedonya'da Büyük İskender'in doğduğu Şehrin adıdır ve Büyük İskender çıktığı seferde ölümü üzerine Urfa'ya onun doğduğu Şehrin adı koyulur. Uzun yıllar Edessa olarak anılan Urfa'ya Süryaniler **Urhay**, Araplar **Ruha** adını vermişlerdir. Kürtler ise “**Rıha**” adı vermişler. Rıha'nın anlamı ise insanlığın kökü anlamında kullanılmıştır. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre Hz.İsa ile havarileri burada bir mağarayı kilise yapıp gece gündüz hazin bir sesle ilahi okuduklarından dolayı “Rehavi” adını almıştır. Bilindiği gibi Rehavi hem müzikte bir makam hem de Urfa'nın Osmanlı dönemindeki adıdır (Ruha). Hatta Urfalı Şair Nabi bir beytinde hem Urfalı olduğunu hem de Urfa'nın müziğine gönderme anlamında Şu beyti söylemiştir:

**“Hakimüz Mevlididir Hazret-i İbrahim'ün
Nabiya rast makamında Ruhaviyüz biz”**

Tarihte, günümüze gelene kadar toplam on iki ad değiştiren

Urfa, özellikle Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da kurulan devletlerin egemenliği altında kalmış Mekke ve Kudüs'ten sonra kutsanmış üçüncü şehirdir. Urfa sadece ilahi dinlerin değil, beşeri dinlerin de izlerinin bulunduğu köklü bir şehirdir. Zerdüştlükten Sabiliğe, Budizmden Hinduizme, Yahudilikten Hıristiyanlığa ve İslamiyet'e kadar birçok dine ev sahipliği yapmıştır. Urfa bu anlamda, dinler ve kültürler mozaığıdır. Burada ırklar, dinler, diller, renkler, sesler, efsaneler ve inançlar bir birine girmiştir.

Bu anlamda, özellikle de son çeyrek yüzyılda yaygınlaşan ve günümüzde artık herkes tarafından dillendirilen dinler arası diyalog ve hoşgörü için merkez kabul edilmiştir. İlahi sayılan üç din açasından önemi daha da artan Urfa, tıpkı tarihte olduğu gibi, günümüzde de dinler ve kültürler açasından ilgi odağı olmaya devam eden ve edecek olan uygarlık merkezidir.

Sümerler, Asurlular ve Romalıların egemenliğinden sonra 639 yılında Müslümanların egemenliği altına giren şehir, o zamandan bu yana Müslüman kimliğini de koruyarak yüz yıllarca bir arada yaşama kültürünün en güzel örneği olmuştur. Öyle sanıyorum ki, dünyada çoğulculuğuyla adından söz ettiren birkaç şehirden birdir. Zira Urfa, tarih boyunca birçok kültür, din ve ırkın saldırısına uğramış, birçok devletlerin egemenliği altında kalmış ama hiç bir zaman kendine mahsus olan şehirlilik özelliğinden, davranış ve reflekslerinden ödün vermemiştir. İlginç olan gelen kültür ne kadar güçlü olursa olsun Urfa, onu kendi içinde eritmiş, dahası kendine benzetmiştir. Örneğin birçok din ve mezhebin bir arada yaşadığı Urfa, toplumunda kültürel etkileşimler sonucu Urfa ve Harran ekolü ortaya çıkmış, Harran Üniversitesi gayrimüslimlerin elinde sönük bir durumda iken Urfa'nın Müslümanlaşmasıyla adını dünyaya duyurmuş birçok Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi âlim ve filozof yetişirmiştir.

Urfa'da yüzyıllar süren bu farklı kültürlerin mensuplarının giyim kuşam, örf adet ile bir birini etkilediğini ve bugüne mahsus bir mozaik ortaya çıkardığını görüyoruz. Öyle ki, bugün dünyanın doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine kadar bütün herkesin zevkle dinlendiği Urfa halk müziğinden gazeline, düşüce ve sanatından siyasetine kadar bu çoğulcu kültürün izi vardır... Hatta müziği ve sesindeki melezlik bile bu kültürden ilhamını alır... Bir yanı Anadolu diğer bir yanı Ortadoğu'ya dayanan Urfa, üç semavi dinin kutsalını içinde taşımakla birlikte, Sabiilik, Zerdüştilik ve Budistliğin izleriyle yoğrulmuş farklı

bir şehirdir. Zira her şehrin kendine mahsus tek bir yüzü ama Urfa'nın birçok yüzü vardır. Başka şehirleri tek bir isimle anmak mümkündür. İkinci üçüncü bir isim aradığımızda bulamazsınız. Fakat Urfa öyle değildir. Görmek isteyen için birçok yüzü vardır ve herkes kabiliyeti ve zihniyeti ölçüsünde bu yüzlerden ancak bir kaçını görebilir...

Urfa bulunduğu coğrafyada ilk kültür merkezlerinden biri olmuş ve yukarıda değindiğimiz gibi Harran ve Urfa okullarıyla (Günümüzdeki karşılığı Üniversite) sivrilmiş ve ilahiyat, felsefe, edebiyat, astronomi, tıp ve tercüme ilimleriyle adını duyurmuş, birçok ünlü ismin yetişmesine mekân olmuştur. Hatta Emeviler döneminde Harran başkent olmuştur. Bugün adından sık sık söz ettiren Harran'ın cazibesi belki de bu başkentlik yapmasından kaynaklanmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar: “*Bir başkent her zaman başkenttir, konuşur*” diyorken işte bu gerçeğe işaret etmiştir. Moğolların istilasıyla bugün harabeye dönüşen Harran'ın o güzelim süslü taşlarıyla hâlâ konuştuğunu, bize bir şeyler fısıldadığını düşünüyorum. Son yirmi yıldır çok hızlı bir değişime uğrayan eski Urfa ise, Harran gibi konuşmak yerine türkü söylüyor. Geçmişini, hatıralarını türkülerle dile getiriyor.

Urfa'nın, kesin olarak Osmanlıların hâkimiyetine geçmesi Yavuz Sultan Selim zamanına rastlamaktadır. Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi (1517) sırasında Urfa'yı Osmanlı İmparatorluğu'na katıyor ve Diyarbakir eyaletine bağlıyor. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışıyla birlikte Urfa, 7 Mart 1919 tarihinde İngilizler tarafından işgale uğruyor. Daha sonra İngilizler Urfa'yı 1 Kasım 1919 yılında Fransızlara bırakıyorlar. Bu işgal süresince büyük mücadele sergileyen Urfalılar, Fransızları hezimeteye uğratarak 11 Nisan 1920 yılında düşman işgalinden kurtuluyorlar.

Urfa, daha sayamadığımız birçok yönüyle hem ülkemiz hem de dünya kültürü açısından önemli ve ayrıcalıklı bir şehirdir. Sanırım bu ayrıcalığının altında tarihi olduğu kadar efsaneleri de yatmaktadır. Çünkü Urfa efsanelerine baktığımızda Urfa'nın efsaneleri olduğu kadar efsanevi bir şehir olduğunu da görürüz. Bu nedenle Urfa efsanelerini okurken, efsanevi bir şehirle karşılaşacak, kitap bittiğinde ise kendinizi efsunlanmış ve büyülenmiş bir halde hissedeceksiniz. Çünkü Urfa efsaneleri acı, ölüm, inanç ve intihar ekseninde, bir türkü tadında sizi yüreğinizden yakalayacaktır.

KUTSAL MEKÂNA KURULAN ŞEHİR

*“İhvanlar doldurmuş yine eyvanı,
Sazlarda çalınan Urfa Divanı,
Türkü İbrahim’i, hoyrat Őirvanı,
Haleplibahçe’de ehli diller konuşur.*

Necip MİRKELAMOĞLU

Anlatılanlara göre Şehirler kurulurken kutsal bir mekânlar seçilirmiş ve Şehir o kutsal mekânın çevresinde Őekillenirmiş. Özellikle kadim Őehirlerin uzun zaman sürecinde bu kutsallar çerçevesinde gizem ve efsanelere büründüğünü görüyoruz. Kadim Şehirleri, Şehir yapan güç işte bu efsane ve gizemlerdir.

Dünyanın ilk uygarlıklarının kurulduğu Fırat ve Nil’in havzasındaki uygarlıklara baktığımızda bunların gizemler ve efsanelerle yoğrulmuş olduğunu görürsünüz. Mesela Mısır piramitlerinin binlerce yıllık gizemiyle modern dünyanın ilgisini çekmesinin, yine dünyanın ilk kurulan Őehirlerinden biri olan Urfa’nın taşına, toprağına kültürel ve sosyal hayatının gerisindeki dinamikleri arasanız hiç kuşkusuz efsaneler ve gizemlerle karşılaşsınız. Bu çerçevede Urfa’ya baktığımızda Şehrin, merkezinin kalenin altından başlayıp Köprübaşı’na kadar yayıldığını ve yedi kapısı ve çevresindeki surlarıyla korunduğunu görürüz. Şehrin kuruluş ve Őekilleniş felsefesinin kutsalla ilişkili olduğunu, bu kutsalında Hazreti İbrahim’in doğduğuna inanılan mağaradan başladığını görüyoruz. Yine yedi kapısı ve çevrilen suruyla korunan Urfa’yı, gerçekte güçlü surları, muhkem kalesiyle değil, Hz. İsa tarafından gönderilen mendille kutsandığını ve o dönemde buna inanıldığını görürüz. Gerçekten de Hıristiyanlık dönemi Urfa’sında halk İsa tarafından gönderilen mendil dolayısıyla Şehrin korunduğına inanmıştır.

Ayrıca Şehrin başlangıcı kabul ettiğimiz kutsal mağaranın hemen üstünde çifte sütun Urfa Kalesinin bile bir kraliçe anısına yaptırıldığını ve yapılan bu kalenin kutsal ve efsaneyle orada bütün görkemiyle durduğunu görürüz. Urfa, işte bütün ruhunu ve gizemini bu mağaradan ve mendilden alarak oluşturmuş, efsane ve gizemini hep bu kutsal mağara içinde kaynayan Şifalı su ve kutsal mendiliyle

sürdürmüştür.

Urfa'yı Urfa yapan ruhun Hz. İbrahim efsanesiyle oluştuğunu söylersek yanlış olmaz sanırım. Zira Urfa'nın taşından toprağına kadar bütün her şeyde Hz. İbrahim makamının etkinliği ve kutsallığı karşımıza çıkar. Erkek isimlerinin İbrahim ya da Halil olması, meşhur çıđkóftelerinin ve güzel seslerinin kaynağında bile İbrahim efsanesi yatar. Bu öyle bir efsanedir ki, şehrin insanların davranışlarını bile etkilemiş, örf âdetini belirlemiştir. Mesela fakir bir kimsenin hacca gitmeye gücü yetmiyorsa yedi defa dergâh denilen Hz. İbrahim makamını ziyaret etmesi kâfidir. İnanışa göre Mekke'den sonra Urfa gelir. Karayoluyla hacca gidenleri Urfalılar evlerinde misafir ederler. Çünkü bunu cömertliğiyle meşhur ve anlatıldığına göre misafirsiz sofraya oturmayan Hz. İbrahim'e istinaden yaparlar. İşte şehirleri şehir yapan kutsal ve efsane...

Kalenin çevresine baktığımızda kutsal mekân ve efsanelerden geçilmediğini görürüz. Hz. İbrahim'in yaşadığı varsayılan bu mağara rivayetlere göre henüz bebek yaşta olan İbrahim'i zalim Nemrut'un şerrinden korumuş ve bir ceylanın gelip onu emzirmesiyle büyümüş. Daha sonra da zalim Nemrut ile mücadele etmiş ve inancını yaymıştır. ...Üç kutsal kitaba göre peygamberlerin atası sayılan İbrahim'in bu doğup büyüdüğü mekân Urfa'nın kalenin eteğine kurulmasında etkili olmuştur. Urfa'nın kutsallığı yalnız İbrahim peygamberle de kalmamıştır. Hz. İsa'nın tebliğini yaydığı dönemde Kral Abgar'a gönderdiği mektupta Urfa'yı kutsamış ve yüzünü sürdüğü mendili Urfa'ya göndermiştir. Hz. İsa tarafından kutsanan bir şehir olmuştur. Böylece üç din kutsal saydığı bir peygamber mekânına kurulan Urfa, Mekke ve Kudüs'ten sonra kutsanan üçüncü bir şehir olmuştur. Eski Urfa'nın şekillendiği kutsal mekânlar Halilürrahman Camii, şifalı suyun bulunduğu ve Hz. İbrahim'in büyüdüğü mağara, Balıklıgöl, Ayn Zeliha Gölü'dür. Urfa ruhunu işte buradan alır. Urfa'ya yüzyıllardır yayılan bu mistik ve manevi hava hep bu kutsallardan kaynaklanır. Urfa'yı bu mekânlardan soyutladığımızda geriye Urfa diye bir şey kalmaz. Urfa'yı Urfa yapan bu iklim ve bu ruhtur. Dünyada bu tür kutsal mekân etrafında oluşturulan şehirler parmakla sayılacak kadar azdır. Muhammedi geleneğin sembolleştirdiği Mekke, Süleyman'ın şekillendirdiği Kudüs, İbrahim ve İsa'nın şekillendirdiği Urfa işte bu şehirlere örnektir...

SU İLE TILSIMLANAN ŞEHİR

*“Ey kalesinden sevdiklerine mendil dűőüren
kent*

Ey gurbete çıkan oğullarının ardından

Hala sűylene dűken İbrahim

Sűyle: Su nerede bu kadar azizdir

*Sűyle: Gűlűn hangi dilde bűyle bir anlamı
vardır”*

Mehmet HAZAR

Kutsal mekânlara kurulan Őehirlerin bir de tilsımı olurmuŐ. Őehir kűltűrű űzerine dűőinenlere ve filozoflara gűre her Őehrin bir tilsımı olurmuŐ. Ve Őehirlerin tilsımı űzellikle ű Őeyden olurmuŐ, rűzgar, ateŐ ve su... Bu anlamda Bađdat Őehrinin tilsımının ateŐ olduđunu sűylerler. Hatta tarihte ű kez bűyűk savaŐlara tanıklık eden bu Őehrin Mođollar dűneminde yakılmasını yine son kűrfez savaŐı ve Irak savaŐında yakılmasını buna bađlarlar.

Kadim Őehir Urfa'nın tilsımı ne olabilir diye dűőűndűđűmde hiç Őűphesiz aklıma sudan baŐka bir Őey gelmiyor. Nemrut'un altı ay boyunca odun toplatıp ateŐ yakmasının hűsranla sonuçlanmasının ardında bile suyun olduđunu sűylersek yanlıŐ olmaz sanırım. Kuran-ı Kerim'in *“Ey ateŐ, İbrahim'e karŐı serin ve selamet ol”* ayeti çerçevesinde olaya bakarsak Urfa'nın tilsımının yine su űzerine yapıldıđını gűrűrűz. İlk Őehirleri kuranların bazen ateŐ yakıp rűzgađa savurmaları, bazen kutsal bir suyun çevresinde Őehirleri kurmaları yine Hz. İsmail'in ayađını vurarak yerden çıkardıđı su çevresinde Mekke'yi inŐa edilmesi ve kutsal olarak Hacer-űl Esved taŐının seçilmesi buna gűzel bir űrnektir.

Urfa'nın tarihteki adı Edessa'dır. Bu adı Urfa'ya Bűyűk İskender'in komutanlarından birinin İskender'in űlűmű űzerine onun anısına verdiđi bilinmektedir. İlginç olan Urfa'nın Bűyűk İskender'in dođduđu yere benzerliđi ve sulak olması dolaysıyla bu ismi aldıđıdır. Urfa'nın bir diđer ismi Kalireu veya Kalirua olarak geçmektedir.

Bunun anlamı ise ‘‘Coşkun ırmaklar şehri’’dir. Özellikle Edessa ismi 2034 yıl kullanılmıştır. Urfa’ya baktığımızda her tarafının sulak olduğunu, çevresinden suların fişkırdığı tek şehirdir. Kutsal Balıklı gölü, şifalı suyu ve sular kaynayan mağarası, Eyyub Peygamberin şifalı suyla sıhhat bulduğu kuyu, şehrin içinden geçen Karakoyun deresi, Açıksu, Direkli, Bamyasuyu, Devteşti, Kaşmer Dağı, sarnıçlar, kuyular ve bu kuyulardan kuyulara akan yeraltı suları... Acaba hangi şehirde bu kadar çok su kaynağı ve kuyular bulunabilir... Ve hangi şehir bu denli su ile iç içedir...

Eski Urfa evlerinde kuyu olmayan tek bir hane yoktur. Suyun böylesine bol olduğu bir şehirde tılsım suya değil de başka neye yapılabilir? Dahası koca bir tarihi sırtında taşıyan Fırat... Urfa’nın tılsımının su olmasının sırrı onun kültür ve tarihinde yatmaktadır. Çünkü yol ve suyun geçtiği mekânlarda Medeniyet doğar ve gelişir. Urfa ülkeleri bir birine bağlayan İpek yolu ve bir ülkeden diğerine akan Fırat Nehri geçmektedir. Kör bir şehir değil, gonca yaprakları gibi her tarafa yayılan, ülkelerden ülkelere uzanan bir şehir...

ÂDEM İLE HAVVA EFSANESİ

*Urfalıyam gam dilini bilirim,
Bülbül gibi gam dalma gelirem.
Ölürem ben Urfam için ölürem:
Böyle ancak Urfalılar konuşur.”*

Necip MİRKELAMOĞLU

“Efsaneye göre, Âdem’le Havva, cennetten kovulduktan sonra, ilk kez Harran Ovası’nda toprağa ayak basmışlardır. Ova o zamanlar diz boyu otları, renkli güzel kokulu çiçekleri, kuş cıvıltılarıyla cennetten bir köşe gibidir. Âdem’le Havva bir süre bu güzelliği doyasıya izlerler. Bunca güzellik içinde bir tek ağacın bile olmayışı dikkatlerini çeker. Âdem, cennetten gelirken yanına aldığı bir nar, bir de ak gül dalını ovanın ortasına diker. Bunlar akşama değin bir adam boyu büyür, ertesi gün biri ak, öbürü al çiçeklerle bezenir. Bir süre sonra karınları acıkır. Âdem: “Ak gülü, narı bunca hızlı büyüten toprak, bana yiyeceğimi de verir,” diyerek toprağı ekmeye karar verir.

Ancak ne ekeceğini düşünüp dururken Havva avucunu açar, içinde cennetten getirdiği bir buğday tanesi vardır. Sevinçle işe koyulurlar. Âdem akgül ağacının dalından saban yapar, boyunduruğa koşup toprağı sürmeye başlar. Ama bu o denli güç bir iştir ki bir süre sonra yorgunluktan kıyıldayamaz hale gelir. Havva yardıma koşar, kısa zamanda o da belini doğrultamaz olur. O yıl az bir ürün alırlar. Bir yıl, iki yıl derken dermanları tükenir. Bir gün öğle sıcağında yine toprakla uğraşırken, ansızın yanlarında bir sarı öküz belirir, boynunu boyunduruğa doğru uzatır. Âdem, bu yorucu işten kurtulduğuna o denli sevinir ki sarılıp öküzü gözlerinden öper. Ondan sonra her saban koştuğunda bu minnet öpücüğünü yineler.

İnanışa göre Harran Ovası, ilk insanın ayak bastığı, toprağın ilk kez sabanla sürüldüğü, öküzün çifte koşulduğu yer olarak kutsaldır. Buğdayın, akgülün, narın kutsallığı, cennetten getirilmiş olmalarındandır. Günümüzde de çiftçilerin, öküzleri gözlerinden öpmeleri Âdem’den kalma bir gelenektir.”⁴

4 Recep S.Tatar, Bu Toprağın Efsaneleri, Sh.67,68, Su Yay.İst.2004

HALİLÜRRAHMAN GÖLÜ EFSANESİ

*“Bir gece Urfa’da Halilürrahman’da
Suda ay doğduğu garip zamanda
İçimde hicranlı bir bülbül sesi
Altında seccade bir gül bahçesi
Üstümde yıldızlar önümde havuz
Pırıl pırıl bir aşk gecesi temmuz
Orada sularla baş başa kaldım
Asırlar boyunca hülyaya daldım.”*
Ahmet Kutsi TECER

“Halilürrahman Gölü Efsanesi, Kral Nemrut’un yaptırdığı putlara tapmayı reddedip, putlara savaş açarak onları kıran İbrahim’in yakılış efsanesidir. Yörede anlatılış biçimiyle efsane şöyledir; Nemrut yıllar geçtikçe zulmüne zulüm katmakta, çevresine korku ve dehşet salmaktadır. Günün birinde bir düş görür. Falcılara göre o yıl doğacak çocuklardan biri kendisini öldürecektir.

Nemrut bunun üzerine, o yıl doğacak çocukların öldürülmesini buyurur. Askerler köyü, kenti dolaşıp buyruğu uygular. İbrahim’e gebe olan Sara bir mağaraya sığınır. Çocuğunu doğurduktan sonra dallardan yaptığı bir beşiğe koyar, kuşku uyandırmamak için günlük yaşamına döner. İbrahim’i burada bir dişi ceylan emzirir. Aradan yıllar geçer. Nemrut olanları unutmuştur. Günün birinde askerler mağaradaki çocuğu bulur, Nemrut’un huzuruna çıkarırlar. Nemrut’un çocuğu olmamıştır. Ceylan sütüyle beslenmiş bu güçlü çocuktan hoşlanır, onu yanına alır. İbrahim büyür, delikanlı olur. Nemrut’un yaptıklarını, halkın putlara tapmaya zorlandığını gördükçe düşüncelere dalar. Yüreğinin sesi, insanların kendi elleriyle yaptığı putların Tanrı olamayacağını söylemektedir. Bu düşüncesini sık sık aralarına katıldığı halka da anlatır, ama halk korkudan ağzını açamamaktadır. İbrahim, Nemrut’un evlat edindiği Zeliha ile düşüncelerini paylaşmaya başlar. Zeliha ona inanmakta, ama babasının duymasından korkmaktadır. Gel zaman, git zaman iki genç birbirine sevdalanır. Büyük tören günü sarayın putlar bölümüne giren İbrahim, eline geçirdiği bir baltayla tüm putları parçalar, baltayı da en büyük putun

omzuna asar. Törenden dönenler durumu görünce dehşete kapılır, hemen Nemrut'a haber verirler. Rahipler, İbrahim'in düşünceleri benimsenirse, kendi etkinliklerinin zayıflayacağı korkusuyla ona diş bilemektedirler. Putları İbrahim'in kırdığını, saraydan sadece onun büyük törene katılmadığını öne sürerler. Nemrut başkanlığında bir kurul İbrahim'i yargılar. İbrahim çevresindekilere gerçekleri biraz olsun gösterebilmek için, bu işi kendisinin yapıp yapmadığı sorusuna: *"Görüyorsunuz işte, balta büyük putun omzunda. Balta kimdeyse bu işi o yapmıştır"* der. Öfkelenen Nemrut: *"Bir taş parçası eline baltayı alıp nasıl bu işi yapabilir?"* diye haykırır. İbrahim beklediği yanıt almaktan hoşnut, hemen atılır: *"İşte benim anlatmak istediğim de budur. Siz kendi ellerinizle biçimlendirdiğiniz bu taş parçasından adalet, bereket umuyor; sizi kötülüklerden korumasını, savaşlarda yengi kazandırmasını bekliyorsunuz. Tanrı diye ona tapınıyor, adaklar adıyor, başınız sıkıştığında ona koşuyorsunuz. Bu taş parçası gerçekten tanrıysa neden öbür putları kırmazın?"* der. Nemrut ve çevresindekiler bir anlık şaşkınlıktan sonra toparlanırlar, putlarımıza küfrediyor diye İbrahim'in üstüne yürürler. Nemrut, İbrahim'in yakılmasını buyurur. Ülkenin her yanına haber salınır, toplanan odunların şimdi Halilürrahman Gölü'nün bulunduğu yere yığılması istenir. Odunlarla, kentin her yanından görülebilecek kocaman bir tepe oluşturulur. Böylesine büyük bir ateşe yaklaşmak zor olacağından, Nemrut kalesinin kuzeyine iki büyük sütun yaptırılır. İbrahim sütunlar arasına gerilecek halatla ateşe fırlatılacaktır. Günümüzde bu sütunlara "Mancınık" denmektedir. Zeliha gece gündüz babasına yakarmış, ama yüreğini yumuşatamamıştır. Hazırlıklar tamamlanır. Kararlaştırılan gün gelir, çatar. İbrahim sütunlar arasına gerilen halattan ateşe fırlatılır. Odun yığınının üzerine düşer düşmez, ateşin yerinde berrak bir göl belirir. Yanı başında bir küçük göl daha vardır. Ateşe atılan odunlar da balığa dönüşür. Yandıklarından sırtlarında kara lekeler vardır. Göle, Halilürrahman Gölü adı verilir. Zeliha'nın gözyaşlarından oluşan küçük göle ise Zeliha'nın gözyaşları anlamında "Aynzeliha" denir. Günümüzde de kutsal sayılan göle ve balıklara dokunanın öleceğine ya da başına büyük bir kötülük geleceğine; göl suyunun sayırları iyileştirdiğine inanılır. Söylencenin bir başka anlatımında Zeliha, İbrahim'in anasıdır. Bir başkasına göre ise; Nemrut'un evlatlığı

Zeliha da İbrahim'le birlikte ateş'e atılır. Aynızeliha Gölü onun ateş'e düştüğü yerdir. "Mancınık" adı verilen sütunların da kutsallığına inanılır. Onlar yıkılırsa evren alt üst olacak, yeryüzünde bir tek canlı kalmayacaktır."⁵

---

5 **Recep S.Tatar**, Bu Toprağın Efsaneleri, Sh.67,68, Su Yay.İst.2004, Halilürrahman Gölü Efsanesi, Balıklıgöl Efsanesi adı altında da anlatılmaktadır. Urfa'da eskiden halk Balıklıgöl demez, Halilürrahman Gölü derdi. Bilindiği gibi Arapça Halil dost, Rahman da Allah demektir. Hz.İbrahim Aleyhiselamin İslami literatürdeki diğer bir ismi de *Allah'ın dostu* anlamına gelen Halilürrahman'dır.

BALIKLIGÖL EFSANESİ

*“Ve gül Nemrud’un yaktığı ateşte açan
Koncalanan açılan gelişen İbrahim’in elinde
Tatlı bir su içe gerçekler saçan bir mağara
Urfa’da yıldızların yıldızlardan ayın aydan
Günün gündenden fazla bir şey olduğu orada
Uzanan bir yarı ölü eli kirazdan kiraza
Kirazsa hep aynı iraklığı bozmamakta korumakta
İçilemeyen bir su bardakta
Aklı düzeltmenin mümkünü kutsal balıklarda”*
Sezai KARAKOÇ

Urfa’da hüküm süren ve ilahlık iddiasında bulunan Nemrut adında bir zalim hükümdar varmış. İbrahim Peygamberin yaydığı tek Allah inancının halk arasında yaygınlaştığını ve bunun kendisinin ilahlık iddiasını suya düşürdüğünü gören Nemrut, öfkelenir ve İbrahim Peygamberi cezalandırmak ister. Adamlarını göndererek İbrahim Peygamberi huzuruna getirir. Herkes Nemrut’un önünde secdeye kapanır İbrahim Peygamber hiç aldırış etmeden dimdik durur. Nemrut öfkelenerek “Neden bana secde etmedin?” der. İbrahim peygamber: “Ben tek olan Allah’tan başka kimseye secde etmem” der. Nemrut, “Tek olan Allah dediğin kim?” diye sorunca, İbrahim Peygamber: “Benim ilahım yoktan var eder, vardan yok eder” der. Nemrut: “İşte o benim, hem öldürür hem diriltirim” der ve adamlarına emrederek kendisine zindandan iki esir getirmesini söyler.

Adamları gider iki tane esir getirirler. Nemrut bunlardan biri anında öldürür diğeri affeder. Ve İbrahim Peygambere dönerek: “İşte gördün birini öldürdüm diğeri dirilttim” der. İbrahim Peygamber “Sen ölüyü diriltmedin, diri olan bir insanı sadece öldürmedin” diyerek cevap verir. Nemrut, bu defa: “Senin Tanrın ne iş yapar?” diye İbrahim peygambere sorar. İbrahim Peygamber: “Benim ilahım gece ile gündüzü yaratıp güneşi doğdurur, dünyayı aydınlatır. Gece olunca güneşi batırıp bütün dünyayı karanlığa boğar. Güneşi doğudan doğdurup batıdan batırır. Eğer sen gerçekten bir ilah isen güneşi batıdan doğdur da göreyim!” der. Nemrut susup cevap veremez.

Çünkü İbrahim'in anlattıkları akla ve mantığa uygundur.

Nemrut daha sonra adamlarını toplar ve İbrahim'in kendisine isyan etmesinden ve tek olan Allah inancını yaymasından dolayı ateşe atılmasını emreder. Rivayetlere göre altı ay boyunca yük hayvanlarının sırtında odun taşıtarak kalenin eteklerine yığılır. Odunlar ateşe verilir. Daha sonra kaleye kurulan özel mancalıklarla İbrahim Peygamber ateşe atılır. Ama Allah'ın emri doğrultusunda İbrahim Peygamberi ateş yakmaz. Odunlar balık, ateş su olur. Böylece bir mucize gerçekleşmiş olur. Ateşin su, odunların balık olduğu gölün etrafı ise gül bahçesine döner. **"Ey ateş İbrahim'e karşı serin ve sakin ol!"** vahyi doğrultusunda İbrahim peygamber bu gül bahçesi içinde dolaşır. Bunu gören Nemrut, İbrahim Peygamberi tekrar huzuruna çağırır ve ona: *"Senin tanrın benden büyük. Bundan dolayı ona yüz deve kurban ediyorum"* der, fakat İbrahim Peygambere iman etmez. İbrahim Peygamber tevhit dinini yaymaya yine devam eder.

NEMRUT VE URFA ADI EFSANESİ

Dünyanın ilk kurulan şehirleri arasında yer alan Urfa, bir rivayete göre İdris Peygamber zamanında kurulmuştur. Bazı İslam kaynaklarında ise Nuh Tufanı'ndan sonra kurulmuş olduğu söylenmektedir. Tarih sahnesine ilk olarak Edessa adıyla çıkan Urfa, Semud kavminden Ruha isimli bir kral tarafından kurulduğu için adına Ruha denmiştir. Türkler buraya Urruha demişler, kelime zamanla Urfa olarak söylenmiştir. Daha öncede yazdığımız gibi Hz.İsa ile havarilerinin burada bir mağaraya kilise kurup, gece gündüz hazin bir sesle ilahi okuduğundan yöre “Rehavi” adını almıştır.

Urfa'da hüküm süren ve kendini ilah olarak gösteren Nemrut, İbrahim peygamber'in tevhit akidesini tebliğ etmesine karşı çıkar ve onu ateşe atarak cezalandırır. İbrahim Peygamber'in bütün ikaz ve tebliğlerine rağmen ilahlıktan vazgeçmeyen Kral Nemrut azgınlıkla azgınlıktır.

Hastalık derecesinde kendinde gurur ve kibir oluşur. Cenab-ı Allah onun bu büyülenmesine karşılık küçük bir sivrisineği görevlendirir. Her tarafı askerlerle korunan ve bütün her yanı kapalı olan Nemrut'un sarayına bir sivrisinek girer. Oradan da Nemrut'un burnuna girer. Burnundan genzine giren sinek Nemrut'a büyük bir rahatsızlık verir. Sinek kıpırdadıkça Nemrut acılar çeker. Öyle bir zaman gelir ki, artık buna dayanamaz olur. Burnundan genzine giren bu sineği öldüremediği için de çaresiz kıvranır durur. Daha sonra yanındaki doktorları ona keçeden bir tokmak yapmayı ve sinek her kıpırdadıkça bu tokmakla vurarak onu durdurmayı tavsiye ederler.

Nemrut çaresiz kabul eder. Keçeden bir tokmak yapılır iki adam bu işle görevlendirilir. Nemrut vur dediğinde adamlar tokmakla onun başına vurarak acısını dindirirler. Her vurdukça daha da hareketlenen sinek yüzünden Nemrut daha şiddetli vurmalarını söyler. Vur ha vur ha vur ha diyerek Nemrut ölür. Vur ha daha sonra Ruha, Reha ve son olarak Urfa'ya dönüşür.

İBRAHİM PEYGAMBER VE DOSTLUK EFSANESİ

*“Anzilha dediğin bir ufak göldür
Etrafı bedendir ortası yoldur
Ne makam istersen Urfa’da boldur
Allahın dostudur İbrahim Halil”*

Hız. İbrahim ateşe atılırken Cebrail (as) gelir ve henüz düşmekte olan Hız. İbrahim’i tutup kurtarmak ister. Hız. İbrahim Cebrail’in bu yardımını kabul etmez ve: *“Senin yardımına ihtiyacım yok. Beni yaratan, durumumu görmüyor mu?”* der. Bunun üzerine Cebrail geri döner. Cenabı Allah Hız. İbrahim’in bu samimi iman ve güvenine karşılık ateşi su, odunları balık eder. Bir başka rivayete göre ise, ateşi gül bahçesine çevirir. Bu tavrından dolayı Cenabı Allah Hız. İbrahim’i dost kabul eder ve “Halilullah” sıfatıyla anılır.

Hız. İbrahim’in ateşe atılması ile ilgili anlatılan bir başka rivayet ise şöyledir:

Hız. İbrahim ateşe atılırken bir kuş gagasında bir parça çöp ile gelir ve o çöpü gürleyen ateşin içine atar. Hız. İbrahim bunu görünce dayanamaz kuşa sorar: *“Bir parça çöpün bu ateşi yakmada ne gücü olabilir?”* Kuş: *“Maksat düşmanlığımız belli olsun der”*. Daha sonra bir başka kuş gagasında birkaç damla su ile gelir gürleyen ateşin içine bırakır. Bunu gören Hız. İbrahim dayamaz kuşa sorar: *“Bu birkaç damla suyun ne etkisi olabilir ki bu koca ateşi söndürmede?”* Kuş cevap verir: *“Maksat dostluğumuz belli olsun...”*

HZ. İBRAHİM'İN MİSAFİRPERVERLİK EFSANESİ

Tarih kitaplarının anlattığına göre, Hz. İbrahim'in, sofraya misafirsiz oturduğu görülmemiştir. Öyle ki, her gün sofrasına bir misafir çağırır, misafir olmadığı gün sofraya oturmazmış. Hz. İbrahim'in bu özelliğinden dolayı "İbrahim Halil Sofrası" deyimini yaygınlaşmış, cömert insanların açtıkları sofralara ise İbrahim Halil Sofrası denilmiştir. Yine Hz. İbrahim Peygamberin misafir ağırlamakla ilgili anlatılan bir efsanesi vardır.

Hz. İbrahim, karısı Hacer ile oğlu İsmail'i henüz çocuk yaşta iken Hicaz topraklarına bırakıp büyük eşi Sara'nın yanına döner. Aradan yıllar geçer. Hz. İbrahim oğlu İsmail'i ziyaret için yollara düşer. Günlerce yol gider ve çölde bulunan İsmail'in evine gelir. Kapıyı çalar. Hz. İsmail evde olmadığı için kapıyı eşi açar. Yorgun argın gelen Hz. İbrahim, yoldan geçen tanrı misafiri olduğunu söyler. Ama İsmail Peygamberin eşi, kayınbabasını tanımadığı için yüz vermez ve eve onu kabul etmez. Hz. İbrahim, İsmail'i sorar. Kadın evde olmadığını söyler. Hz. İbrahim kadının davranışlarını beğenmez ve bu yüzden kendini tanıtmaz. Fakat ayrılırken: *"İsmail'e söyle çok uzaklardan gelen yaşlı bir adam seni sordu. Yalnız kapının eşliğini beğenmedi. Onu değiştirsin, dedi."* diye söylersin.

Kadın söylenenden bir şey anlamaz. Olayı akşam eve gelen kocasına anlattığında, kocası, gelen kişinin babası olduğunu anlar. Babasının, uzun yoldan gelen bir tanrı misafirine iyi davranmadığı için karısını boşaması gerektiğini ima ettiğini anlar. Bunun üzerine eşini boşar. Hz. İbrahim ikinci kez Hz. İsmail'in evine uğradığında yeni gelini kendisini çok iyi karşılar.

KUTSAL MAĞARA EFSANESİ

Hız İbrahim, annesinin karnına düştüğü bir sırada Urfa'da hüküm süren ve zalimliğiyle meşhur Nemrut'a, kâhini doğacak bir erkek çocuğun tahtını devireceğini söyler. Bunun üzerine Nemrut doğacak bütün erkek çocuklarının katledilmesini emreder. İbrahim Peygamberin annesi de zalim Nemrut'un şerrinden doğacak çocuğunu korumak için kimsenin göremeyeceği Damlacık Dağı ve kalenin etekleri altında yer alan mağarada saklanır. Bir müddet sonra da İbrahim Peygamberi burada doğurur. Dikkat çekmemesi için de çocuğu bu mağarada bırakarak evine gider. Ara sıra gelip hem çocuğunu emzirir hem de durumuna bakar. Annesinin verdiği süt yeterli ve devamlı olmadığından Allah'ın iradesiyle bir ceylan her gün gelip İbrahim Peygamberi emzirir.

Hız İbrahim, bugün halk arasında Dergâh olarak bilinen Halilürrahman Cami içindeki mağara da gelişir ve büyür. Susuzluğunu ise mağaranın içinden kaynayan su ile giderir. İbrahim Peygamber beş altı yaşlarına varınca ortaya çıkar. Babası Azer, Nemrut'un emrinde put yapan biridir. İbrahim peygamber ise henüz çocuk olmasına karşılık cansız putların insanlara bir yarar sağlamadığını farkındadır. Çocuk olmasına rağmen bir arayışa girer ve ilk önce gökyüzündeki ayın tanrı olacağına sanarak beni yaratan budur der. Fakat gündüz olunca ayın kaybolduğunu ve güneşin çıktığını görünce bu defa güneşin kendisini yaratan tanrı olacağını düşünür. Karanlık çökünce bununda kaybolduğunu görünce: *"Bütün bunların üstünde her şeyi yaratan bir Allah vardır. Doğup batan şeyler ilah olamazlar"* der.

Babasının ve halkın yanlış inanç içinde olduğunu gören henüz 10-11 yaşındaki İbrahim Peygamber onları yanlış yoldan çevirmek ister. Halkın şenlik veya bir bayram için toplandığı bir günde İbrahim Peygamber, babası Azer'in put hanesine girer ve tahtadan yapılmış bütün putları kırar. Yalnızca büyük bir putu sağlam bırakır ve omzuna da putları kırdığı baltayı asar. Halk tören alanından döndüğünde bütün putlarının kırılmış ve yerlere yıkılmış olduğunu yalnızca bir tek putun sağlam olduğunu görür. Putları kimin kırdığını İbrahim Peygambere sorduklarında İbrahim Peygamber: *"Şu omzunda balta*

asılı olan büyük put kırdı” der. Fakat halk inanmaz ve “cansız bir varlığın bunu yapmasının mümkün olmadığını söylerler. İbrahim Peygamber o zaman: “Bu cansız varlığın bu putları kırmadığını ve buna gücü yetmediğini biliyorsunuz da ne diye böylesine aciz ağaçtan taştan putlara tapıyorsunuz. Onları ilah ediniyorsunuz?” der. İbrahim peygamberin bu sorusuna cevap veremeyen halk onu Nemrut’a şikâyet eder.

Bugün halk arasında bu mağara, hem İbrahim Peygamberin kalıp büyüdüğü hem de yerden kaynakayan şifalı suyu ile kutsal kabul edilmektedir. Bu suyun birçok hastalığa iyi geldiği söylenmektedir.

AYN ZELİHA GÖLÜ EFSANESİ

*“Dağlarında vurulmuş ceylanlardan tanıdım şehri
Acı Nemrut’tan arda kalan ateşti içimde
Söndüremedi efsanelere bürünmüş göl ateşimi
Ağıtlar yaktı şehir zılgıtlar yükseldi semaya
Genç kızlar kadim bir sevdaya özenmişti
Züleyha bir çift gözdü yüreğimde kanayan...”*

Mehmet KURTOĞLU

Zalim Nemrut’un Züleyha adında çok güzel bir kızı varmış. Bu kız babasının zalimliğine karşın çok merhametli ve güzel huylu imiş. Nemrut’un zulmüyle hüküm sürdüğü, İbrahim Peygamberi cezalandırdığı sıralarda onu gizliden gizliye seven, iman eden Züleyha, korkusundan bu duygusunu ve inancını babasına açamamış. Çünkü kendisinin, İbrahim peygamberi sevdiğini ve ona iman ettiğini babası duysa, kesinlikle öldüreceğini biliyormuş. İbrahim Peygamberi yakmak için aylarca deve, at eşek ile taşınan odunları gören Züleyha, için için ağlamış. Ama ne yazık ki, elinden bir şey gelmiyormuş.

Zalim Nemrut, İbrahim Peygamberi mancınıklardan ateşe attığında, bunu gören Züleyha dayanamamış kendini ateşe İbrahim ile birlikte atmıştır. Züleyha’nın düştüğü yerde ayrı bir göl oluşmuştur. Balıklı gölün hemen yanında ve birbirine gizliden bağlanan bu göl, ismini Arapça Züleyha’nın gözü anlamına gelmektedir. Bir rivayete göre de İbrahim Peygamberi ilk kez burada gördüğünden bu ismi almıştır.

Bu gölün çevresi gül bahçesi ve ağaçlarla çevrilmiştir. Yeşilliklere doludur. Anzilha birçok şairin ilham olduğu gibi Urfa’da doğan birçok kız çocuğuna da bu isim verilmektedir.

NEMRUT 'UN ALLAH'LA SAVAŞMA EFSANESİ

“Hz. İbrahim (a.s.)’in ateşten sağ selim kurtulmasıyla Őhreti etrafa yayılır. Halktan kendisine tâbi’ olanlar ve onu tasdik edenler olur. Bazı tarihçilerin naklettiklerine göre buna son derece canı sıkılan Nemrut, vezir ve avenelerini toplayarak, göklere doğru sefere çıkmak istediğini, Hz. İbrahim’in Rabbi’ni aramak ve savaşmak niyetinde olduğunu söyler.

Meclistekilerin çoğu bunun imkânsız olduğunu söylerlerse de, Nemrut yine bu sevdasından vazgeçmez. KuŐların en kuvvetlisi olan kartallardan dört tanesini, et ve Şarap ile bir müddet besler. Diğer taraftan da tabut Şeklinde ve içinde iki adam oturabilecek konumda bir sandık yaptırır. Bu sandığa biri alta ve birisi de üste olmak üzere birer kapı bırakır. Sandığın dört köŐesine, gerektiğinde aşağı salınabilecek birer mızrak yerleŐtirir. Kartalları bir iki gün aç bıraktıktan sonra, sandığın her köŐesine bir kartalın ayaklarını sıkı sıkıya bağlar. Mızrakların ucuna da birer et parçası geçirir. Böylece tüm hazırlıkları bitiren Nemrd, yanına da birini alarak sandığın içerisine girer. Açlıktan kıvranan kartallar ete ulaşmak üzere kanatlarını çırpmaya başlayınca bunların gücü ve kuvvetiyle sandık gökyüzüne doğru havalanır.

Hayli zaman göklere yükseldikten sonra, Nemrut yanındakine: “st kapağı a da göğe ulaŐmaya ne kadar mesafe kalmıştır, görelim” diye emir verir. Üst kapak açılınca göklerin hâla eskisi gibi olduğunu görür ve okları üst kapaktan gökyüzüne doğru fırlatmaya başlar. Allah’ın emriyle, Cebrail (a.s.) fırlatılan bu okların uçlarını kana bulayarak, Nemrut’un üzerine bırakır. Bunu gören Nemrut: “İŞte İbrahim’in tanrısını öldürdüm” diyerek aşağı inmeye karar verir. Böylece yanındakine uçlarında et parçası bulunan mızrakları yeryüzüne doğru çevirmesini ister. Et parçaları aşağıya doğru salkınca, kartallar da yönünü deđiŐtirerek, aşağıya doğru hareket ederler, böylece sandık hızla yeryüzüne doğru inmeye başlar. Bu sırada, gökyüzünde büyük bir fırtına hareketi başlar. Bu Şiddetli fırtınanın tesiriyle, Nemrut’un sarayı yerle bir olur. Birçok putperestin evi yıkılır. Birçoğu helâk olur.

Yeryüzüne inen Nemrut, memleketinin bu halini görünce sevinci kursağında kalır. Nihayet yaptığı şeyin ahmakça olduğunu anlar. Bu ahmakça tavrından dolayı Allah'ın kendilerini cezalandırđını, birçoğunu helâk ettiğini anlar, ama nefsanî duygularından dolayı bir türlü imana gelmez. Dünya şöhretini ve saltanatını bırakmak kendisine çok zor gelir. Nihayetinde Hz. İbrahim'i çağırıp, kendisine inananlar ile birlikte şehri terk etmesini ister. Bir rivâyete göre yalvarırcasına ricada bulunur.”⁶

---

6 Selami Yıldız, Şanlıurfa Enbiya Kıssaları, Sh.55–56, ŞURKAV yay.

HAZRETİ İBRAHİM VE İĞDE AĞACI

“Nemrut Hazreti İbrahim’i ateşe atmaya karar verir. Büyük bir ateş yaktıracak ve İbrahim’i içine atarak diri diri yakacaktır. Nemrutun adamları ateşin yakılabilmesi için ağaç toplamaya başlarlar. Fakat pek çok ağaç böyle uğursuz bir iş için yanmaya razı olmaz.

Ateşin büyük olması için odun toplayıcılar uzun ve düzgün ağaçları tercih ederler. O zamanlar uzun ve pürüzsüz olan iğde ağacı bu işe gönüllü olarak talip olur. Çevredeki iğde ağaçlarını hep keserler ve ateşe atarlar. Bir ara ateş o kadar büyür ki Hz. İbrahim’i atmak için yanına yaklaşamazlar. Hemen bir mancınık hazırlayıp İbrahim’i onun vasıtası ile ateşe atarlar. İbrahim’in düştüğü yerin güzel bir bahçe, ateşin göl ve odunların balık olduğu hepimizin bildiği şeyler. Ama ya iğde ağaçları evet o günden sonra iğde ağaçlarının ne düzgünlüğü kaldı nede dikensizliği... Bugünde iğde ağaçları eğri büğrü ve dikenlidir. Bu yüzden yakılmak için pek tercih edilmez. Çünkü Hazreti İbrahim, iğde ağacının fazla ısı vermesi karşısında Allaha yalvarmış ve bu ağacın cezalandırılmasını istemiştir. Bu yüzden İğde ağacı eğri büğrü ve dikenlidir.”⁷

7 Saim Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsanesi, Akçağ Yay. 2003

ÇİĞ KÖFTE EFSANESİ

*“Bülbülü susturan şakrak sesi var
Tadına doyulmaz çiğköftesi var
Dünyaca bilinen efsanesi var
Cana yakın cennet kadar bu Urfa”*

Halide NUSRET

Urfa’da zalimliğiyle hüküm süren Nemrut, İbrahim Peygamberi ateşte yakmak için altı ay boyunca deve, at, eşek ile durmadan odun toplattır. Bu arada ateş yakmayı da yasaklar. Halk, onun korkusundan ne yemek pişirebilir ne de çamaşır yıkayabilir. En ufak bir ateş yakmak büyük cezalar getirdiğinden halk yemeklerini çiğ yemek mecburiyetinde kalır.

Ceylan avından dönen bir Urfalı, getirdiği ceylan etinden yemek pişirmesini ister eşinden. Kadını bir yandan kocasının korkusu diğer yandan zalim Nemrut’un ateş yakmak korkusu sarar. Ne yapacağını şaşırılmış bir vaziyette önünde duran ceylan etine bakar. Yemek pişirmese kocasından dayak yiyecek, yemek pişirse Nemrut’un zulmüne maruz kalacaktır. Ayrıca kadının canı da pişmiş yemek çekmektedir. Bu düşünceler içinde önünde duran ceylan etinin yağsız tarafından bir parça et keserek iki taş arasında ezerek lokum gibi yumuşatır. Daha sonra içine bulgur, isot (acı biber), soğan, tuz koyar ve bir leğen içinde yoğurur. Sonra yaptığı yemeğin tadına bakar. Güzel olduğunu görünce kocasına ikram eder.

Çiğköfte ile ilgili anlatılan bir diğer efsane ise, İbrahim Peygamberin inanç konusunda arayışta olduğu bir sırada kalbinin mutmain olması için Allah (cc)’ın kendisine bir mucize göstermesini ister. Allah (cc) ona: *“Öyle ise dört kuş tut. Onları kendine alıştır, sonra onları (parçalayıp) her parçasını bir dağın üzerine koy, sonra da onları çağır. Sana koşarak gelirler. Bil ki Allah, üstün ve güçlü olandır; hüküm ve hikmet sahibidir”* (Kuran-ı Kerim 2/260) ayeti gereği, İbrahim peygamber denileni yapar. Dört kuş tutar ve onları taşlarla ezer (tıpkı çiğköftenin etinin ezildiği) onları dört ayrı kayanın üzerine koyar. Sonra Allah’ın izniyle kuşlar yeniden dirilerek uçarlar. Çiğköftenin etinin lokum gibi ezilmesinin bu olaydan sonra düşünüldüğü anlatılır...

FIRAT VE HERKÜL EFSANESİ

“En eski medeniyetlerin beşığı olan Fırat, Mezopotamya uygarlıklarından başlayarak, insanlık tarihinin ilk sırlarını bizimle paylaşır. Fırat kaynağını Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek dağlarında bulunan kaynaklardan ve eriyen kar sularından alır. Erzurum dolaylarında bulunan Karasu, Bingöl dağlarından akan irili ufaklı dere ve çaylarla birleşerek Fırat'a dökülür. Ve yine Ağrı Dağı'nın doruklarında eriyen karlar ve Nemrut krater gölünden sızan billur suları toplayan Murat Nehri ve Munzur Çayı Fırat'a dökülerek, Mezopotamya'nın en uzun akarsuyunu oluşturur. Fırat bir nevi su toplayıcıdır. Mezopotamya dağlarından kopup, Ortadoğu'ya dökülen ve oradan da okyanusa ulaşan Fırat, asi ve aynı zamanda kutsal bir ırmaştır. Fırat karanlık çağlardan bu yana insanlığın sırlarını paylaşan, onlarca mitolojiye kaynaklık eden bir nehirdir.

Anlatılır ki çok ama çok eski zamanlarda Fırat kıyılarında kurtla kuzu birlikte yaşar, mutlu bir yaşam sürdürmüş. Burada yaşayan insanlar barış içinde yaşar, yemeklerini, avlarını, sularını ve mutluluklarını birbirleriyle paylaşmış. Kavga, kin nedir bilmezlermiş. Ancak bir gün bu barış ortamını kıskanan kavimler Fırat kıyısında yaşayanları ortadan kaldırmaya karar verirler. İşte o gün Fırat kıyıları yabancı olduğu savaş ve talanla tanışır. Barış ve kardeşlik içinde yaşayanlar, saldırılara uğrar, birçoğu ölürken, sağ kalanlar da çok uzaklara sürülür. İşte, o gün bu gündür Fırat kıyıları barış yüzü görmedi. Savaşsız bir gün bile geçmedi. Fırat kan aktı tarih boyunca.

Aslında Fırat bereket ve bolluk anlamına geliyor. Sümerlerin yaratılmış mitolojisine göre Tanrı Enki, Fırat ve Dicle'yi yarattı. Bu nehirleri doldursun diye yağmur tanrılarını görevlendirdi. Bolluk ve bereket versin diye Fırat'ı delice bir suyla doldurdu. Gerçekten de, yüzlerce yıldır binlerce savaşa tanıklık eden Fırat aynı zamanda Mezopotamya tarihinin de ilk harcı oldu. Sümerler ilk uygarlığı Fırat ve Dicle arasında yarattılar ve yazıyı burada kil tabletlere kazıdılar. Kuşkusuz bu sarsıcı devrimlerde Fırat'ın payı büyük. Yaşanabilir alanlarda ilk kentleri de kuran yine Fırat kıyılarında yaşayan halklar

oldu. Nevalı ori, Samsat, Zeugma, Kommagene ve daha gün yüzüne çıkmayan birçok uygarlık katmanının Fırat havzasında yer alması bir tesadüf olmasa gerek. Sümer, Med, Urartu, Asur, Hitit ve birçok kavmin kurduğu medeniyetler, Fırat'ın kutsal suyunda yeşerdi, günümüze ulaştı. Sulu tarımı Fırat'la keşfettiler. Mezopotamya'nın ışılıtlı ırmağı Fırat, kendisine kardeş olarak da Dicle'yi seçti. Biri deli dolu akar, biri nazlı mı nazlı. İncecik bir ip gibi akan Dicle narin ama bir o kadar dik başlıdır. Her ikisinin kutsallıkları ve asilikleri doğan çocukların isimlerine yansır. Fırat erkek, Dicle genellikle kadın ismidir. Nedendir bilinmez ama böylesi bir cins yakıştırması yapılmıştır.”⁸

Uzun yıllar Bizans ve Roma egemenliği altında kalan Urfa, kültürel ve sosyal hayatında Helen kültüründen izler taşımaktadır. İşte bu anlatılardan biri de yukarıda bahsedilen Fırat ile ilgili bir efsanedir. Rivayetlere göre işte bu dönemlerde Ojias adında bir hükümdar yaşarmış. Ve bu hükümdarın çok büyük bir ahır varmış ve bu ahır üç asır boyunca hiç temizlenmemiş. Bu ahırın içinde ise tam 300 baş hayvan yaşıyormuş. Yunan mitolojisinin güçlü ve kuvvetli kahramanı Herkül, Urfa'dan geçerken Ojias onu görmüş. Ne yaptığını sormuş. Herkül'de iş arıyorum demiş. Bunun zerine: “*Bu ahır temizler misin?*” demiş. Herkül, “*Peki*” demiş ve Fırat'ın suyunu ahıra çevirmiş ve ahır temizlenmiş”⁹

8 **şeyhmus akırtaş**, Radikal İki Gazete Eki

9 **Halil Aıkğz**, Cemil Meriç ile Sohbetler, Seyran Yay

FIRAT'TA DEPREM EFSANESİ

“Yeryüzünde gökten gelen korkunç bir ses işitildi. Öyle ki bu gürültüden yeryüzü temelinden sarsıldı. Bütün köy ve kasaba bu sesi işitti ve zelzeleyi duydu. Her bucaktan tehlikeli söylentiler ve kötü haberler geldi. Birtakımlarının söylediğine göre, Fırat ırmağı ile Aberne kaynağında mucizeli bir belirti görüldü. Bu söylentiye göre Fırat ve Aberne kaynaklarında kurulmuşlardı. Bu bana asılsız gibi gelmiyordu. Çünkü her ne zaman toprak zelzele ile sarsılsa, bu çatlak yerlerdeki akarsular artık akmazlar ve çok zaman yönlerini bile değiştirirlerdi.

Sümer ve Akad'ın Ur, Eridu, Uruk, Kiş ve Babil gibi önemli şehirleri Fırat kıyısında kuruldu. Asurlular (IX. yüzyılda) Aşağı Mezopotamya'yı işgal etti, ırmağı ters yönde aşarak akıntılar yaptılar. M.S. (VI yüzyılda) Nabukonodosor zamanında aşağı Fırat büyük bir imparatorluğun merkezi olduğu dönemde ırmak Pers İmparatorluğunun merkezi oldu. O dönemde ırmak Pers İmparatorluğunun doğu ve batı bölgelerini ayırdı. Birçok kez Roma ve Bizans İmparatorlukları ile Persler arasında sınır olan Fırat, Moğollara karşı da aynı rolü oynadı. Ünlü Hammurabi kanunlarında Fırat'a adalet dağıtma görevi de verildi. Nehir, Hammurabi kanunlarında şöyle anlatıldı: *“Eğer bir adam, bir adam hakkında büyüçülük yaptığını iddia ederse ve onu ispat etmezse üzerine büyüçülük iftirası atılan adam nehre gidecek, eğer nehir onu çekerse iftira eden onun evini alacak. Eğer o adamı nehir temiz çıkarırsa ve selamet çıkarsa ona iftira eden adam öldürülecektir. Nehrin selamete çıkardığı, iftiracının malına mülküne sahip olacaktır.”*

Tarihçi Herodot, Babiller'in Fırat üzerinde bentler yaptığını aktarır. Günümüzde elektrik enerjisi ve Harran'a can vermek için önüne setler çekilen Fırat, geçmişte de aynı uygulamalardan kurtulamamıştır. Herodot bu yapılanmayı şöyle yansıtır: “Eski krallar zamanında bir yandan öbür yana geçmek için kayığa binmek gerekiyordu. Ve bu bana kalırsa pek sağlıklı bir şey değildi. O da böyle düşündü. Fazla suları akıtmak için yapma bir göl açılırken, bu arada bir başka anıt kazanma fırsatı da çıktı önce kocaman taşlar yontturdu. Ve taşlar hazır, kazma işi de hazır olunca ırmağın suyunu kazılmış olan çukura

çevirtti. Burası doluncaya kadar geçen sürede ırmağın yatağı tamamen kurudu. O zaman ırmağın kentin içinden geçen bölümünü de her iki yakasını ve kapıların ırmağa açılan yerlerini kale bedenlerinde olduğu gibi pişmiş tuğla ile örölmüş duvarlarla pekiştirdi. Sonra kentin aşığı yukarı ortasına düşen bir yerde taş ocaklarından getirilen taşlarla ve bu taşlarla ve bu taşları demir ve kurşunla birbirine tutturarak bir köprü kudurttu. Bu maden iskelet üzerine gündüzleri dört köşe tahtalar uzatılıyor ve Babiller bir yandan öbür yana geçiyorlardı. Geceleri hırsız uğursuz takımı geçmesin diye tahtalar kaldırılıyordu. Yapma göl sahici bir göl haline geldikten ve orada köprünün yapımı da bittikten sonra Fırat yeniden eski yatağına çevrildi.”¹⁰

---

10 Mehmet Faraç Suyu Arayan Toprak Sayfa 48-49

HZ.İSA VE MENDİL EFSANESİ

Hz.İsa'nın peygamberliğini ilan ettiği yıllarda yaşıyan ve Hz.İsa'nın yaşıtı olan Ma'nu oğlu Kara Abgar adlı bir kral Urfa'da hüküm sürüyormuş. Bu kral cüzam hastalığına yakalanmış ama hiç kimse derdine çare bulamamış. Bu sırada Kudüs'te hastalara şifa dağıtan, hatta ölüleri diriltten bir peygamberin varlığından haberdar olmuş.

Elçileri vasıtasıyla ona bir mektup yazmış. Mektubunda *"Memleket başkanı Kara Abgar'dan Kudüs şehrinde bulunan Kurtarıcı Yeşu (İsa)'ya selam. Hastalar üzerindeki ilaçsız elinizle başarılan şifalar; nezih şahsiyetiniz ve olağanüstü mucizelerinizin eseridir. Ben de yıllardan beri ızdrap içindeyim, hastalığıma şifa vermenizi arz ediyorum. Yahudiler sana suikastlar hazırlığında azimli olduklarını da öğrendim. Bu sebepten, ufak, güzel bir şehrim vardır, her ikimize kâfi gelir"* der. Yola çıkmadan gönderdiği heyetin başkanına: *"Şayet İsa sizinle gelmezse, vakit geçirmeden bir tahtanın üzerine onun resmini yapıp bana getirmenizi isterim"* diye de tembihte bulunmuş. Heyet Kudüs'e vardığında İsa ile buluşup Kara Abgar'ın mektubunu vermiş.

Hz. İsa mektubu okumuş ve daha sonra her şeyi önceden sezdiğinden yüzünü yıkayıp mendile silmiş. Yüzünün resmi mendile çıkmış ve bu mendili bir mektup ile birlikte Kral Abgar'a götürmesi için elçiye vermiş. Mektubunda da şunlar yazılı imiş: *"Ne mutlu beni görmeden inanan kimseye. Ziyaretimi isteyen mektubunuzu aldım. Fakat burada her şeyi ikmal etmek ve buradan beni gönderene çıkmak gerektiğinden ötürü beni mazur görünüz. Ben yücelendikten sonra Şakirtlerimden birisini sana şifa vermek üzere göndereceğim. Şehrin sana mübarek olsun. Asurlu ona musallat olmasın"*. Hz. İsa'nın hastaları iyileştirdiğini ve ölüleri dirilttiğini bütün kutsal kitaplar yazar. Mendil ulaştığında Kral Abgar, yüzünü sürüp şifa bulur. Hıristiyanlığın Urfa'ya bu tarihten itibaren resmi olarak girdiği söylenir. Daha sonra bu mendil bir hırsız tarafından çalınıp bu günkü Ulu Caminin kuyusuna (önceleri kilise imiş) atıldığı söylenir. Hatta bir Süryani papazın anlattığına göre, bu mendil nur saçıyormuş. Yine Bu mendilin Müslümanların eline geçtiği ve daha sonra Bizanslılarla yapılan savaşlarda Müslüman esirleri kurtarmak için Bizanslılara verildiğini tarih kitapları yazmaktadır.

HZ. İSANIN MENDİLİ

Hız. İsa'nın mendili Efsanesinin bir başka anlatımı ise şöyledir. "Hz. İsa'nın Mendili efsanesi'nin bir başka anlatımı ise şöyledir: Urfa'ya egemen olan yönetici onulmaz bir hastalığa yakalanır. Bir mektup yazıp İncil'e inandığını, Urfa'ya gelirse halkıyla birlikte kendisine iman edeceklerini İsa'ya bildirir. İsa çok sevindiğini, ama Urfa'ya gelemeyeceğini söyler, bir mendili yüzüne sürerek elçilere verir. Mendile yüzünün resmi çıkmıştır. Elçiler Urfa'ya yarım saat kala günümüzde Eyüp Peygamber Makamı denilen yerde kazayla mendili bir kuyuya düşürürler, suyun yüzeyinde İsa'nın yüzü belirir. Bin bir zorlukla çıkarılan mendil yöneticiye götürülür. Mendil sürülür sürülmez yaralar iyileşir. Kutsal sayılan mendil uzun zaman saklanır. İslam dini yöreye egemen olunca, Müslümanların eline geçer. Memun, Bizans'la yaptığı bir savaşta yenik düşer. Barış antlaşmasında Bizanslılar, tutsakların geri verilmesi için kutsal mendilin kendilerine teslimini şart koşarlar. Mendil verilir, tutsaklar geri alınır. Mendilin düşürüldüğü kuyu, Hıristiyanlarca kutsal sayılır. Her yıldönümünde, gecedен oraya gidilir, adaklar adanır, törenler yapılır. Kuyu başına yalınayak gitme gereğine inananlar çoktur. Bu yıldönümü, inanışa göre Paskalya Yortusu'nun yirminci günüdür. İnanışa göre günümüzde İbrahim peygamber'in ateşe fırlatıldığı mancınıklar olarak bilinen sütunlar, aslında bu kuyu ve mendilin anısına dikilmiş anıtlardır. Birinin altına bitmeyen altın, öbürününkine ise bitmeyen su gömüsü yerleştirilmiştir. Biri yıkılırsa Urfa suya, öbürü yıkılırsa altına gark olacaktır."¹¹

11 **Recep S.Tatar**, Bu Toprağın Efsaneleri, Sh.84–85, Su Yay.İst.2004

HZ. İSA VE SOFRA KÖYÜ EFSANESİ

Harran ile Ceylanpınar arasında Devlet Üretme Çiftliği'nin sınıra yakın olan Süfra Köyü, anlatıldığına göre ismini Hz.İsa ile havarilerinin arasında geçen bir anekdottan almış.

Hz.İsa ve havarileri Yahudilerin gazabından kaçtığında bu köye gelmişler. Aç, susuz ve yorgunluktan bitkin halde kalan havariler, Hz.İsa'dan Allah'ın kendileri için bir sofrayı indirmesini isterler. Hz.İsa, Rabbine yalvarır bunun üzerine Allah onlara gökten yere bir sofrayı indirir. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçer: *“Havariler demişlerdi ki: Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi? Hz.İsa İnanıyorsanız Allah'tan korkun dedi. İstiyoruz ki, ondan yiyelim, kalplerimiz tatmin olsun (iyice yatışsın), senin bize doğru söylediğini bilelim ve buna bizzat tanık olalım, dediler. Meryem oğlu İsa da Allah'ım, Rabbiz, bizim üzerimize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için, önce ve sonra gelenlerimizi için de o gün bayram olsun, senden de bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın. Allah buyurdu ki: Ben onu sizin üzerinize indireceğim, ama ondan sonra sizden kim inkâr ederse ben ona dünyalarda hiç kimseye yapamayacağım azabı yaparım”*¹² Hz.İsa ve havarilerinin gökten inen sofrayı burada yediğine ve köyün isminin de bundan dolayı Süfra Köyü olduğuna inanılır.

---

12 Kur'an-ı Kerim 6/ 112-115

CİRCİS PEYGAMBER EFSANESİ

Hz. İsa'nın havarilerini görüp onların aracılığıyla İman etmiş olan (George) Circis, gününü Allah'a ibadet, fakir ve yoksullara yardımla geçiren bir Hıristiyan ermişidir. Zalim hükümdarlara karşı hakkı ve hakikati anlatmaktan çekinmeyen Circis, herkesin yardımına koştuğundan sevilip sayılmıştır. Hz. İsa'nın mesajını yaydığından, yaşadığı şehrin hükümdarları tarafından hep eziyet ve işkencelere uğratılmış hatta bu işkenceler sonucu öldürülmüştür.

İslam inancındaki Hızır (A.s)'ın misyonunu Hıristiyan inancında sürdüren biri olarak görülür. Circis Peygamber ateşe atılmış ve daha sonra kemikleri getirilerek bugünkü Peygamberler Camii olarak bilinen yere (eskiden kilise imiş) gömülmüştür. Hatta bu kilise ismini Circis'ten almıştır. Urfalılar arasında peygamber olarak bilinen bu Hıristiyan ermiş, gerçekte bir Hıristiyan azizidir. Kemiklerinin bulunduğu camiyi onaran Urfalı bir hayırsever, hem bir kitabe hem de bir şiir ekleyerek onu anmıştır. Hz. İsa'ya iman ettiğinden onu inanmış bir Müslüman olarak görebiliriz. Ayrıca peygamber olmadığını da unutmamak gerekir. Zira Hz. İsa ile Muhammed arasında hiçbir peygamber gelmemiştir, İslam tarihçileri bu döneme fetret devri demişlerdir.

Anlatıldığına göre bir gün fakir bir kadın, ineğinin kaybolduğunu ve kaç gündür aramasına rağmen bulamadığını söyler. Ayrıca bundan dolayı da durumun çok kötü olduğunu anlatır. Kadının haline dayanamayan Circis, onun ineğinin ölmüş olduğunu ve falan yerde yattığını, elindeki sopayı vererek bu sopa ile o ineğe vurmasını söyler. Kadın Circis'in elinden sopayı alıp tarif edilen yere gider. Ölmüş olan ineğine Circis'in verdiği sopayla vurur. İnek olduğu yerde dirilir.

"Yine rivayete göre Circis Filistin ahalisinden olup, İsa havarilerinin arta kalanlarıyla görüşmüş salih bir zattı. Ticaretle meşgul olarak kendisini insanlara muhtaç olmaktan kurtarıktan başka, artanını muhtaç ve miskinlere ihsan ederdi. Bir gün Musul'a gitmek üzere hazırlandı. Onunla ilgili haberleri bize İbn Humeyd söyledi, ona ve arkadaşlarına selam söylemiş, o, İbn İshak yoluyla Vahb bin Münebbih'ten ve diğer bilginlerden rivayet eder: Bu sırada, Musul'da, sütün Suriye'yi ele geçirmiş olan Dazane hükümet sürüyordu. Cabbar

ve zalim olan bu zata tanrıdan başka karşı koyacak kudret yoktu. Filistin ahalisinden olan Circis ise salih bir zat olup, yine salih ve inanan arkadaşlarıyla birlikte imanlarını halktan saklıyorlardı. Bu salih insanların hepsi de son havarilerin zamanında yaşamış, onların öğütlerini işitmiş, onlardan bilgi öğrenmişlerdi. Büyük bir tüccar olan Circis'in parası çoktu, çokta sadaka verir, (hatta) bütün malını ihsan ettiği zamanlarda olurdu. Bazen elinde bir şey kalmaz, fakir düşer, fakat sonra yine çok para kazanarak eski servetinin birkaç mislisine sahip olurdu. Onun para ve ticaret işi işte böyle olup, bu işe rağbet etmesi de yalnız sadaka vermek ihsanda bulunmak istemesinden ileri geliyordu. Bu maksat olmadığı takdirde, fakirliği zenginliğe tercih ederdi. O, Tanrı'ya ortak katanların kendisine aldirarak eziyet vermelerinden korkardı.

Bir gün, Musul'a gidip hükümdara hediye vermek maksadıyla yola çıktı. Maksadı onun himayesine sığınarak, o zaman hükümet süren diğer hükümdarların nüfusu altına düşmekten kurtulmaktı. Musul hükümetinin katına geldiği zaman, o, kavminin reisleri ve büyükleri etrafında olduğa halde toplantı salonunda bulunuyordu. Ateş yakılmış, muhalefet edenlerin cezalandırılması için bütün işkence aletleri hazırlanmıştı. Hükümdar, Eflun adı verilen putlarında oraya getirilmesini emretmişti. Ahali bu putun önünden geçirildiği zaman puta tapmayanları ateşe atıyor ve türlü türlü işkencelere tabi tutuyorlardı. Circis bu hali pek çirkin buldu ve büyük bir hadise saydı, bu hükümdarla mücadeleye girişmeyi düşündü. Yüce Tanrı Circis'in kalbinde bu hükümdara karşı düşmanlık duygusu ve onunla savaşmak fikri yarattı. Circis, hükümdara sunmak maksadıyla getirmiş olduğu paraları kendi dilinde olanlara dağıtarak elinde bir şey bırakmadı, hükümdarı mal ve para ile yenmekten iğrenerek, bizzat kendi şahsını ortaya atmak suretiyle onunla mücadeleye karar verdi. Hükümdarın kızgın olduğu bir zamanda onun katına giderek: Bil ki, sen bir köleden başka bir şey değilsin, kendin içinde, başkası içinde hiçbir şeyin yoktur, senin üstünde bulunan, sana ve başkalarına sahip olan zat, seni yaratan, yediren ve içiren zattır, O seni öldürür ve diriltir, sana faydası ve zararı dokunabilir, sen, O'nun emriyle yaratılan sağır, dilsiz, konuşmak kudretinde olmayan, işitmeyen, zararı da faydası da dokunmayan ve seni hiç de Tanrı'dan müstağni kılmayan bir şeyi mabut edinerek altın gümüşle süsledin, onu insanlar için bir fitne kıldın, yaratana, bırakarak ona ibadet ettiğin gibi başkalarını

da onlara tapmağa mecbur ettin, ona Rabbim diye hitap ettin, dedi. Circis hükümdara buna benzer sözler söyleyerek Tanrı'yı ululadıktan sonra, putları tarif ederek onların mabut olmağa layık olmadıklarını anlattı. Hükümdar onun kim olduğunu ve nereden geldiğini sorunca, Circis cevap olarak: Ben Tanrı'nın kölesiyim ve onun kölesi olan bir adam ve bir kadının oğluyum, kullarının en aŐađısı ve ona en muhtaç bir bendesiyim, O beni topraktan yarattı, yine toprağa döneceğim, diye kendisini tanıttıktan sonra, niçin geldiğini söyleyerek, nihayet hükümdarı putlara tapmaktan vazgeçerek Rabbi'ne ibadete davet etti. Hükümdar ise tersine olarak Circis'i kendi putlarına tapmağa çağırdı (ve onun sözlerine:) hükümdarların hükümdarı diye iddia ettiğin ilah senin Rabbin olsaydı, etrafımdaki hükümdarlar üzerinde eserim g r ld ği gibi, senin üzerinde de Rabbi'nin iz ve eseri g z k rd , deye itiraz etti. Circis, Tanrı'yı takdis ederek onun eserlerini ululadıktan sonra daha Şunları ilave etti: Kavminin adamlarından olan Tarbaklina, ulu sayıldığı halde senin valin olmakla İlyas'a göre ne kazanmış ve akıbeti ne olmuştur? İlyas'a gelince, o Tanrı'nın yakın adamı olmakla pek yüksek derecelere ermiŐtir. O, önceleri pazarlarda dolaşıp yemek yiyen adi kimse olduğu halde, (sonradan) Tanrı'nın öyle muhterem bir kulu derecesine yükseldi ki, Tanrı onun vücudunda kanatlar yaratarak nurdan elbiseler giydirdi. O, böylece hem insan hem melek, hem yer ve gökyüzünün varlığı olarak meleklerle bir sırada uçtu. Sen bana Meclitis'in, (Magnentius'un) halinden haber ver. Kavminin büyüklerinden olan bu adam, senin valin olmakla, Mesih bin Meryem'e göre ne kazanmıŐtur? Mesih'in Tanrı'nın yakın kullarından olmakla neler kazandığını bir düşün? Tanrı onu dünyadaki bütün insanların en meziyetlisi kıldı ve annesini de, dikkatle düŐünenler için kendisinin bir harikası eyledi. Circis bundan sonra Tanrı'nın Mesih'i ne gibi özelliklerle baŐkalarından ayırmıŐ olduğunu anlatarak Şunları ekledi: Tanrı'nın, İsa'yı göndermek için seçtiği, karını onun temizlediği ve bütün kadınların ulusu yaptığı o temiz ve iffetli ruhu düşün. Bana Ezbil (adlı kadının) senin himayende olmakla ne kazandığını söyle. Senin tarafından ve milletinden olan bu kadın, büyük hükümdarının yanında olduğu halde neye uğradı? Evinde iken üzerlerine köpekler saldırarak etini diŐleriyle ısırıp yediler, kanını yaladılar, tilki ve sırtlanlar azalarını sürükleyip götürdüler. Onun haini, Tanrı'nın yakın kullarından olan Meryem'in kazandığı Őeref ve derece ile mukayese et, diyerek sözlerini bitirdi.

Hükümdar: “Sen, bizim bilmediğimiz şeyler hakkında sözler söylüyorsun, adlarını zikrettiğin öteki iki adamı katıma getir de durum ve işlerini görelim, çünkü ben, bu hallerin insanlarda olmasına inanmıyorum” dedi. Circis: Senin bu inkârların, batıl şeylere ilah diye inanmandan ileri gelmiştir, öteki iki adama gelince, onlar arınarak kendilerini örnek edinerek onlar gibi emel ettiğin takdirde yanına gelirler, yoksa sen onları hiçbir zaman göremezsin, dedi. Hükümdar ona: biz sende birçok suç ve kusur bulduk, senin yalancı olduğun anlaşılmıştır, çünkü ispattan aciz olduğun bir takım şeylere övündün onları ispat edecek delil göstermedin, dedikten sonra, iki şeyden birini seçmeyi onun arzusuna bıraktı: Ya Eflun putuna secde edecek veya işkenceye tutularak cezalandırılacaktı. Circis ona: Eflun, üzerimizdeki göğü kaldıran ve şu varlıkları yaratan zat ise, isabet ederek bana iyi bir öğüt vermiş olursun, yoksa ey uğursuz melun, köpek gibi sürünerek benden uzaklaş! dedi. Circis’in kendisine ve ilalarına sövüp saydığını işiten hükümdar sehpanın getirilmesini emretti. Onu işkenceye tabi tutmak üzere sehpa dikildi, vücuduna demir tırmıklar batırılarak tırmalandı, böylece deri ve damarları parçalandıktan sonra ölmediğini görünce, altı tane büyük çivi getirilmesini emretti. Ateş gibi kıpkırmızı oluncaya kadar kızartılan çiviler onun kafasına batırıldı, beyni aktı, fakat yine ölmedi. Bunun üzerine hükümdar onu yanana çağırarak. Bu işkencenin acısını duymadın mı? diye sordu. Circis ona: Ben sana, nefsinden yakın olan Rabbi’nin bulunduğunu söylememiş miydim? deyince, hükümdar: Evet söylemiştin, deye cevap verdi. Circis: İşte O Rab senin işkenceni benden def ederek sana karşı bir delil olsun diye bana dayanaklık verdi. Circis’ten bu sözleri işiten hükümdar başına bir felaketin geleceğini açık olarak bildi, kendi hayatından ve devletinin zevalinden kortu. Bunun üzerine Circis’i ebedi olarak hapsedmeği kararlaştırdı.

Kavminden bazı adamlar; onu serbest olarak konuşur bir halde hapse atarsan, halkı senin aleyhine çevirmesi mümkündür, onun Çin başkalarıyla konuşmayacak bir hale sok, dediler. Bunun üzerine hükümdar onun yüzükoyun yere yatırmasını, iki kol ve iki ayağının dört köşeye çakılan dört demir kazığa bağlanmak suretiyle sırtına su mermerinden yapılmış bir sütun konmasını emretti. Bu sütunu yedi kişi kaldırmak istediye de kımıldatamadılar, bundan sonra on dört kişi denedi, fakat onlarda kaldıramadılar. Nihayet on sekiz kişi kaldırarak Circis’in sırtına koydular. Circis o günü bu sütunun

atında geçirdi. Gece karanlığı bastırdıktan sonra Yüce Tanrı onun yanına bir melek gönderdi. Bu, Tanrının Circis'i ilk olarak meleklerle kuvvetlendirmesi ve ona olan ilk vahi idi. Melek taşı onun üzerinden atarak el ve ayaklarını demir kazıklardan çözdü, yedirdi, içirtti, müjde vererek onu teselli etti, sabahleyin de hapisneden çıkardı. Sonra ona: Düşmanın yanına gidip onunla kutsal savaşta bulun. Tanrı, sana şunları söylememi emretti: Ben seni düşmanla yedi yıl sınayacağım, o seni bu yedi yıl içinde dört defa öldürecek, fakat ben her defasında seni dirilteceğim, ancak dördüncü defasında ruhunu vücuduna iade etmeyip kabul ederek alacağım ve sana bol bol sevap vereceğim.

Sabahleyin halk Circis'in birdenbire yanlarına gelerek Tanrı'ya imana çağırmakta olduğunu gördüler. Hükümdar: Circis değil misin? diye sorduğu zaman, O: Evet, benim, diye cevap verdi. Seni kim kaçırdı? diye sorunca da: Kudret ve saltanatı senen saltanatından üstün olan Zat çıkarttı dedi. Kalbi hiddetle dolan hükümdar, hiçbirini bırakmadan her türlü işkence aletini getirtti. Bunların kendisi için hazırlandığını gören Circis kalbinde korku duydu isi de, korku duyduğu için yüksek sesle kendi nefsini azarlamağa başladı. Circis'in böyle hazır olanlar da kendisini duyacak şekilde kendisini azarlamasından sonra onu iki ağaç arasına alarak azalarını çektiler, başının tepesine kılıçla vurarak iki parça halinde yere yuvarladılar, sonra parçaları alarak ufak ufak doğradıktan sonra aslanlar bulunan kuyuya attılar. Suçluların atılması için tahsis edilen bu kuyuda yedi tane aslan vardı. Tanrı hayvanlara Circis'e saygı göstermelerini ilham etti. Aslanlar, boyunlarını büküp pençeleri üzerine durarak ona eziyet etmekten sakındılar, Circis o günü ölü halinde geçirdi. Bu onun ilk olarak ölüm acısını tatması idi. Gece karanlığı bastıktan sonra, Tanrı kendi kudreti ile onun vücut parçalarını topladı, ruhunu iade etti ve sonrada bir elek göndererek onu kuyunun dibinden çıkarttı. Onu yedirip içiren, müjde veren ve teselli eden melek sabahleyin ona: Ey Circis! diye hitap ettiği zaman, O: Söyle, cevap veriyorum, dedi. Melek: Ey Circis bil ki, seni kuyunun dibinden çıkaran kudret Âdem'i topraktan yaratan kudrettir, düşmanın yanına giderek Tanrı rızası için onunla kutsal savaşta bulunan, sabreden, hayırlı insanlar gibi öl, diye hitap etti.

Circis yine birdenbire halkın yanına çıka geldi. Ahali Circis'in

ölümüne sevinerek bayram ediyordu. Circis'in yanlarına gelmekte olduğunu görünce: Şu adama bakın, ne kadar da Circis'e benziyor, dediler. Hükümdar: Onun Circis olduğu malum, hatta ta kendisidir, sakın ve az heybetli olduğunu görmüyor musunuz? dedi. Gelen zat: Evet, ben Circis'in kendisiyim, siz ne kadar kötü bir kavimsiniz ki, beni öldürerek gövdemi parçaladınız, sizden çok daha iyi ve merhametli olan Tanrı beni diriltirek ruhumu vücuduma iade etti. Haydi, sizde benim şahsımda harika ve delillerini göstermiş olan ulu Rabbinize iman ediniz dedi ise de onlar yüzlerini birbirlerine çevirerek: Bu sihirbazdır, ellerinizi ve gözlerinizi büyüledi, diye konuştular ve ona karşı koymak için memleketlerinde bulunan sihirbazları bir araya topladılar. Hükümdar sihirbazların başına: Beni teselli edecek en büyük sihri göster, dediği zaman büyücü bir öküz istedi ve getirilen öküzün bir kulağına üflediği zaman, kulak ikiye bölündü, ikinci kulağına üfleyince de bir öküzden iki öküz husule geldi. Bundan sonra tohum getirerek bunları yere ekti. Tohumlar yerden ekin olarak çıktı, büyüdü, yetişti, onları orakla biçti, demetlerini dövüp rüzgârda savurdu, un haline getirdi, hamur yoğurdu, ekmeğ pişirdi, yedi ve bunların hepsini de bir saat içinde yaptı. Hükümdar sihirbazdan: Circis'i hayvan suretine sokabilir misin? diye sordu. Hangi hayvan suretine sokmamı istiyorsun? diye sorunca, hükümdar: Köpek şekline, dedi. Sonra sihirbaz bir bardak su getirerek üzerine üfledi ve bunu Circis'e içirtilmesini söyledi. Circis suyu son damasına kadar içti ve: Kendini nasıl buluyorsun? diye soran sihirbaza: İyilikten baka bir şey duymuyorum, çok susamışım, Tanrı bana bu içkiyi ihsan ederek size karşı kuvvet verdi, diye cevap verdi. Bunun üzerine sihirbaz hükümdara: Ey hükümdar, bil ki, kendi benzerinden biriyle karşılaşmış olsaydı onu yenerdin, fakat kendine karşı konulması imkânsız olan göklerin Cebbarı ile karşılaşyorsun, dedi.

Bu sırada fakir ve miskin bir kadın, Circis'in acayip şeyler göstermekte olduğunu işiterek, ağır işkence içersinde iken bir gün onun yanına çıka geldi. Kadın ona: Ey Circis, ben fakir bir kadını, tek öküzüm vardı, onunla tarlamı sürerdim, ondan başka malım ve geçinme vasıtam yoktu, fakat şimdi öldü, merhamet ve yardım ümit edip senin katına geldim, Tanrı'ya dua ette beni öküzümü diriltsin, dedi. Kadından bu sözleri duyan Circis'in gözleri yaşararak, öküzünü diriltmesi için Tanrı'ya dua etmeye başladı. Sonra kadının eline bir değnek vererek: Öküzünün yanına git de bu değnekle vurarak: Ey

öküz, Tanrı'nın izniyle diril, diye seslen, dedi. Kadın: Ey Circis, öküzüm bundan birkaç gün önce öldü, yırtıcı hayvanlar onu parçaladı, seninle aramızda birkaç günlük yol olduğu için, buraya gelinceye kadar da oldukça vakit geçti, dedi. Circis ona: Öküzün tek bir dişi kalmış olsa dahi bu değnekle ver, o Tanrı'nın izniyle yerinden kalkar, diye cevap verdi. Bundan sonra kadın öküzün öldüğu yere geldi. Gözüne çalınan şey, ancak boynuzu ile kuyruğunun kılı oldu. Bunları bir araya getirdikten sora Circis tarafından verilen değnekle onun tarafından söylenmesi emredilen sözleri söyledi. Öküz dirilerek yaşadı, kadında onunla işlerini gördü. Öküzün dirilmesi hakkındaki haber hükümdara ve onun yanında bulunanlara işittirildi.

Sihirbaz hükümdara söylemek istediklerini söyledikten sonra, etrafında bulunan ululardan biri ona: Siz bu adamın yaptıklarını hep sihre hamlederek, el ve gözleri büyülemiş olduğunu söylediniz, görüyorum ki, onu işkenceye tabi tuttuğunuz halde ona tesir etmedi, öldürdüğünüz halde ölmedi, siz, kendisinden ölümü uzaklaştıran veya öldükten sonra dirilen sihirbaz gördünüz mü? dedikten sonra, onlara yukarıdaki öküz kisasını anlatarak, ona sihirbazlık isnat etmelerini reddetti. Hükümdarla arkadaşları ona: senin bu sözlerin, onun laflarını işiterek tesir atında kaldığını gösteriyor, dedilerse de, o: Onu gördüğümden beri durumu beni hayret içinde bırakmaktadır, diye cevap verdi. (Adamlar :) Seni yoldan saptırılmış olacak, dedikleri zaman, yine: Ben iman ettim, Tanrı'yı tanık yaparak teyit eylerim ki, sizin tapmakta olduğunuz putlardan bezdim, dedi. Hükümdar ve yanında bulunanlar derhal hançerlerle onun üzerine yürüyerek dilini kestiler ve çok geçmeden öldürdüler. Fakat halktan onun inanmış olduğunu saklayarak koleradan öldüğünü ve söylemek istediklerini bildirmeden tanrı tarafından öldürüldüğünü ilan ettiler. Circis, hükümdar ile adamlarının, ölen zatın iman etmiş olduğunu sakladıklarını görünce, ahaliye meseleyi anlatarak sözlerini onlara nakletti. Bunun üzerine dört bin adam onun yolunu takip edip imana geldiler ve: Doğru söyledi, söyledikleri ne güzeldir, Tanrı onu yarlıgasın diye, kendisi için dua ettiler. Hükümdar bu inananların üzerine saldırarak zincirlere vurdu, burun ve kulaklarını kesti, gözlerini oldurdu ve ibret verici başka işkencelere katlandırarak hepsini de yok eti. Hükümdar onları imha ettikten sonra da Circis'e: Rabbi'ne dua edip onları diriltsene, ölümlerine sen sebep oldun, bu bir cinayettir, dediği zaman Circis: Tanrı seni onlara musallat etmekte,

onlar için hayırlısını seçti, diye cevap verdi.

Hükümdarın büyüklerinden olan Meclitis adında biri Circis'e: Ey Circis, sen ilahının, mahlûkları yoktan yaratığını, sonra da tekrar dirildiğini iddia ediyorsun, ben sandan bir şey isteyeceğim, ilahın bunu yaparsa ona imanla seni tasdik ederek kavminden koruyacağım; gördüğün gibi bizim on dört minberimiz var, kullandığımız bir soframız, bunun üzerinde de tabaklar kadehlerimiz var, bunların her biri kurumuş muhtelif ağaçlardan yapılmıştır, Tanrı'na dua et de bu tabaklarla minber ve sofrayı tabii hallerine iade etsin, hepsi de eski tabii hallerinde oldukları gibi yeşillensinler, onları tabii hallerinde oldukları gibi renk, yaprak, çiçek ve meyveleriyle birbirlerinden ayırabilelim, dedi. Circis: Sen kendin için olduğu kadar benim için de çok güç bir şey istedin, bunların her biri Tanrı için kolay şeylerdir, dedikten sonra Tanrı'ya dua etmeğe başladı. Daha onlar yerinden kımıldamadan önce minber ve tabaklar eskiden olduğu gibi kökleri yere batmış, kabuklanmış, dallanmış, yapraklanmış ve çiçek açarak meyvelenmiş bir hale gelmişler, her ağacı kendi adıyla anmak imkânı hâsıl olmuş, renk, çiçek ve meyveleriyle birbirlerinden ayrılmışlar. Meclitis ve halk bunu gördükten sonra, bu adam Circis'i çağırarak, halka hitaben: Ben bu sihirbazı, hilesini ortadan kaldıracak şekilde cezalandıracağım, dedikten sonra bakır getirtti ve bundan içi boş bir öküz heykeli yaptırdı, sonra heykelin içini yağ, kurşun, kibritle ve arsenik ile öldürerek Circis'i de beraber kapattı. Sonra heykelin altına ateş yaktı. Ateş o derece hiddetli idi ki, heykel ateş kesildiği gibi, içinde bulunan her şey eriyerek birbirine karışıyordu. Circis bu heykelin içinde öldü. Bundan sonra Tanrı şiddetli bir rüzgâr gönderdi, gök karanlık buutlarla doldu bu bulutların içersinde arkası kesilmeyen yıldırımlar parlıyor, gök gürlüyordu. Yüce tanrı bundan başka kasırğa da gönderdi, gök ile yerin arası tozla doldu, hava karardı. Onlar hayret içinde gece ile gündüzü ayıramadan birkaç gün geçirdiler. Bundan sonra yüce Tanrı Mikail'i gönderdi. Mikail heykeli yukarıya kaldırdıktan sonra ara o derece şiddetle vurdu ki, bunun sesini bütün Suriye ahali işitti ve korkunun şiddetinden hepside baygın bir halde yüzüstü yere yuvarlandılar. Circis sağ selim heykelin içinden çıktı ve onlara hitap ederek söz söylemeğe başlayınca karanlık ortadan kalktı, yerle gök ağarmağa başladı ve ahali de kendisine geldi.

Aralarından Turkablına adında biri: Ey Circis, bu acayip işleri

Rabbin mi, yoksa sen mi yapıyorsun, bilmiyoruz, eğer bunları Rabbin yapıyorsa, ona dua ette şu kabristandaki ölüleri diriltsin, orada bizim tanıdığımız ölüler bulunduğu gibi, eskiden ölmüş olanlar da var, Rabbi'ne dua et, onları diriltin de konuşalım, dedi. Circis: tanrının sizin günahlarınızı affetmesi ve bu harikaları göstermesi, kendi kudretini ortaya koyan delilleri tamamlamak içindir, siz bu harikaları gördüğünüz halde ona iman etmemekle onun dargınlığını kazanacaksınız, dedikten sonra mezarları kazıttı. Hepsinin içinde çürümüş kemikler gözüktü. Circis duasına devam ederken, daha ahali yerinden ayrılmadan on yedi kişi gözüktü, bunların dokuzu erkek beşi kadın üçü çocuktu. Aralarından biri çok ihtiyardı. Circis ondan: Ey ihtiyar, adın nedir, ne zaman ölmüştün? diye sorduğunda, ihtiyar: Adım Yubil'dir, falan zaman ölmüştüm, dedi. Hesap ettiklerinde ihtiyarın dört yüz yıl önce ölmüş olduğunu anlaşıldı. Circis'in bu harikalarını gördükten sonra adamlar hükümdara: Sen onu, hiçbir işkenceyi bırakmadan cezalandırdın, yalnız aç ve susuz bırakmak kaldı, dedikten sonra, Circis'i aç ve susuz tutmağa karar vererek çok ihtiyar bir kocakarının evine hapsedtiler. Kadının evi müstahkem ve yanında da kör, dilsiz, kütürüm kütür bir oğlu vardı. Onlar Circis'e hiç kimse tarafından yiyecek ve içecek verilmemesi şartıyla bu eve kapattılar. Circis çok acıktıktan sonra koca karıdan; yiyecek ve içecek bir şey yok mu? diye sordu. Kocakarı, and içerek söylüyorum ki, şu şu vakitten beri yiyecek hiçbir şeyimiz yoktur, fakat ben evden çıkarak senin için bir şeyler ararım dedi. Circis; sen Tanrı'yı tanır mısın? dediği zaman, tanırım, diye cevap verdi. İbadet eder misin? diyince, hayır diye mukabele etti. Circis onu Tanrı'ya çağırınca, Kocakarı iman edip onu tasdik etti, sonrada yiyecek aramak üzere evden çıktı. Kadının evinde, binanın ahşap kısmını tutan kurumuş bir direk vardı. Circis'in dua etmeye başlamasıyla ağaç yeşillenerek her çeşit meyveye peyda oldu, bu cümleden *lebba* bile yetişti. Ebu Cafer; *lebba*, Suriye'de yetişen bir bitki olup taneleri yenir, der. Direğin bir dalı evin üzerinde uzayarak bina ile etrafını gölgeledi. Kocakarı evine döndüğü zaman, Circis arzu ettiği kadar bol miktarda yiyecek maddelerine sahip bulunuyordu. Kocakarı kendisi gittikten sonra evinde husule gelen bu değişikliği görünce, açlık diyarında seni yediren Tanrı'ya iman ettim, dedikten sonra; şu hastalanan oğlumu iyileştirmesi için Tanrı'ya dua et, diye ricada bulundu. Circis: Oğlunu bana yaklaştır, dedi ve yanına gelince gözüne tükürdüğü gibi hastanın

gözü görmeye başladı, kulağına üfürünce sağırılığı gitti. Kocakarı: Tanrı seni esirgesin, dil ve ayaklarının da tutukluğunu gider, dedi ise de, Circis; sen bunu sonraya bırak, bunun ayrı ve büyük bir günü var, dedi. Şehirde dolaşan hükümdar Kocakarı'nın evini örten ağacı görünce yanında bulunanlara; ben burada eskiden görmediğim ve tanımadığım bir ağaç fark ediyorum, dediği zaman, ona: bu açlık cezasına çarptırmak istediğin sihirbazın büyüttüğü bir ağaçtır, o bundan arzu ettiği gibi doyuncaya kadar yer, fakir kadın da aynı şekilde faydalanır, üstelik onun oğlunu da hastalıklarından iyileştirmiştir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine hükümdar evin yıkılmasını ve ağacın kesilmesini emretti. Fakat kesmek istedikleri zaman, Yüce Tanrı ağacı eskisi gibi kuruttu. Bunun üzerine ağaca dokunmadılar. Circis'i hükümdarın emriyle yakalayarak yere yatırdılar ve onun için dört kazık çaktılar. Sonra bir araba getirerek üzerine ağır yük halinde sütunlar yüklediler, arabanın altına da hançer ve kasap bıçakları yerleştirdiler, kırk tane öküz koşarak arabayı Circis'in üzerinden çektiler. Arabanın altında kalan Circis'in vücudu üç parçaya ayrıldı. Bu parçalardan biri ateşte yakılarak kül haline getirildikten sonra denize savrulmak üzere adamlarla gönderildi. Bu kimseler, Circis'in kül haline gelen kısmını denize savurdular. Daha onlar yerlerinden ayrılmadan önce gökten: Ey deniz, Tanrı sana bu hoş ve pak vücudun parçalarını kendinde muhafaza etmeni emrediyor, çünkü ben onu eski haline iade edeceğim, nidası işitildi. Adamlar da bu sözleri duydular. Bundan Sonra Tanrı tarafından gönderilen rüzgârlar Circis'in vücut parçasının külünü denizden çıkararak bir araya topladılar. Deminki adamlar yerlerinde ayakta dururken, kül, denize atılmadan önce olduğu gibi birbirine yapışmış bir top haline geldi. Sonra küllerin uçuşmakta olduğu görüldü ve Circis de başındaki tozları silerek bunların içinden çıka geldi. Circis de külleri denize atanlarla birlikte geri döndü. Adamlar, Circis'i diriltten nidayı ve rüzgârı hükümdara anlattılar. Hükümdar bu sözleri işittikten sonra: Ey Circis kendin için de benim için de hayırlı bir iş yapmak ister misin? Halk, beni alçaltıp yendiğini söylemese di, ben de iman edip sana tabi olurum, sen bir defacık olusun Eflun'a secde et veya ona bir koyun kurban kes, sonra da ben senin arzunu yerine getireceğim, dedi. Circis hükümdarın bu sözlerini işittikten sonra onu yok etmek kararıyla ve putun kaybolması üzerine hükümdarın da ondan ümit keserek; beni putun yanına sok, ona secde ve kurban takdim edeceğim,

diye hükümdarı aldattı. Hükümdar ona bu sözlerinden memnun olarak kalktı, yanına gelerek el, ayak ve başından öptükten sonra; ben bu gece seni başka yere bırakmadan, evimde kendi yatağımın içinde ve ailem arasında yatırmağa karar verdim, dinlenerek çektiğin azapların yorgunluk ve acılarını giderirsin, aynı zamanda benim katımda saygılı bir zat olduğunu da anlarlar, dedi. Evini boşaltarak içinde bulunanları çıkardıktan sonra Circis eve geldi. Geceleyin namaz kılmağa ve Zebur okumağa başladı. Circis, en güzel sesli adamlardan biri idi. Hükümdarın eşi onun sesini işitince ve birdenbire arkasına gelerek durdu ve ağlayarak dua etmeye başladı. Circis'in imana çağırması üzerine derhal iman etti. Fakat ona, iman etmiş olduğunu belli etmemesini hatırlattıktan sonra, sabahleyin puta secde etmek bahanesiyle put haneye geldi. Evinde Circis'in hapsedilmiş bulunduğu Kocakarı'yada; biliyor musun, Circis enen evinden ayrıldıktan sonra dünyaya aldandı, hükümdar onu dünyanın  mit ve devletiyle kandırdı, şimdide puta secde etmek üzere put haneye gidiyor, diye haber verdiler. Kocakarı da k t r m k t r oğlunu taşıyarak ahalinin arkasından put haneye geldi. Bu hareketinden dolayı Circis'i takbih ediyordu. Halk da Circis'le birlikte put haneye girdi. Bu arada Circis etrafına bakınırken, kendisine yakın bir yerde k t r m k t r oğlunu arkasında taşıyan Kocakarı'yı gördü. Adını anarak çocuğu çağırdığı zaman, o da cevap verdi, hâlbuki bundan önce bir söz bile söylediği yoktu. Sonra, bundan önce bir defa olsun yere basmadığı halde, annesinin sırtından inerek iki ayağı ile yürüyerek Circis'in önünde durdu. Circis  ocuğa; git de şu putları çağır, benim yanına gelsinler, dedi. Altın minber üzerinde bulunan putların sayısı yetmiş bir idi. Bu kavim putlarla birlikte ay ve güneşe de tapıyorlardı. Genç; ben putlara ne diye hitap edeyim? diye sorduğu zaman, ona; Circis sizi yaratanın aşkına kesin olarak yanına çağırıyor, diye söyle dedi. Çocuğun bu şekilde söylemesi üzerine, putlar yuvarlanarak Circis'in yanına gelmeğe başladı. Circis, putlar geldiği zaman ayağıyla yere teptiği zaman, hepsi de mimlerleriyle yerin dibine geçtiler. Yerin dibine geçmekten korkan İblis, bu putlardan birinin içinden çıka geldi ve kaçıp Circis'in önünden geçmek istedi. Fakat Circis onu k k l nden yakalayınca, boynunu büktü. Circis onunla konuşarak: Ey kötü ruh ve lanet okunmuş yaratık, söyle, kendini ve kendinle birlikte insanları felakete s r klemeğe seni ne sevk ediyor? Halbuki senin de, orduna mensup olanların da

cehennemlik olduğunu biliyorsun, dediği zaman İblis: Sen bana, üzerine güneşin aydınlığı düşen ve gecelerin karanlıkları altında kalan bütün servet ve varlıkları vermek veya ademoğullarını veyahut onlardan birini göz açıp yumuncaya kadar azdırmak gibi iki şıktan birini teklif etsen, kendi arzuma bıraktığın takdirde, ben göz açıp yumuncaya kadar olsa bile ademoğullarını azdırmayı tercih ederim, ben bu azdırmamla, mahlukların her türlü zevkleri tatmalarından daha ziyade haz duyuyorum. Ey Circis, Tanrı atan Âdem'e bütün melekleri secde ettirdiği vakit yalnız ben secde etmedim, hâlbuki ona Cebrail de, Mikail de, İsrail ve Tanrı'ya yakın o an bütün meleklerle göklerin ahali de secde etmişlerdi. Ben: Ey Tanrı, Senin bu mahlûkundan daha iyiyim, diyerek ona secde etmedim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Circis İblis'i kendi haline bıraktı. Rivayete göre İblis yerin dibine geçmekten korktuğu için o günden sonra hiçbir putun içine girmiş değildir.

Hükümdar Circis'e: Sen beni hile ile aldatarak putlarımı mahvettin, dediği zaman Circis: Ben bu işlerden her birini sana ibret olsun ve iddi ettiğın gibi ilah oldukları takdirde, kendilerini bana karşı koruyabileceklerini düşünmen için yaptım, bana karşı kendilerini müdafaa edemeyen ilahlar mahvolsun, hâlbuki ben zayıf bir mahlûkum, ancak Tanrı'nın ihsan ettiklerine malikim, diye cevap verdi. Circis sözlerini bitirdikten sonra hükümdarın karısı inanmış olduğunu ve dinini açığa vurarak Circis'in gösterdiği harika ve ibretleri halka anlattı, bu zatın daha ne yapmasını bekliyorsunuz? Duasıyla sizi yerin dibine geçirmesini mi istiyorsunuz? Putlarınızın başına gelenini düşününüz, ey kavmim Tanrı'dan sakınınız, diye hitap etti. Bunun üzerine hükümdar: Ey İskender, yazıklar olsun sana bu sihirbaz seni bir gece gibi kısa zaman içersinde ne kadar da çabuk azdırmış, hâlbuki ben onunla yedi yıldan beri uğraştığım halde bana bir şey yapamadı, dedi. Kraliçenin: Görmüyor musun ki, Tanrı on sana karşı musallat ederek muzaffer kılıyor, o sana üstün gelecek ve her karşılaşma aleyhine birer delil olacaktır, demesiyle, hükümdar, Circis'in bağlanarak cezalandırıldığı sehpanın getirilmesini emretti. Kadın sehpaye bağlandıktan sonra, Circis için tatbik edilen demir tarakların takılması emredildi. Kraliçe, işkencenin şiddeti artınca Circis'e. Ey Circis, dua ette acı ve ızdırabım azalsın, dediği zaman, Circis ona: Yukarı tarafa bak, dedi. Kraliçe, yukarıya bakınca güldü. Niçin güldüğu sorulduğu zaman: Üzerimde, Cennet elbiselerinden

bir ta tutan iki melek görüyorum, ruhumun vücudundan çıkmasını bekliyorlar, ruhum çıkınca bu tala süsleyip cennete gtreceklerdir, diye cevap verdi.

Kraliçenin ruhu çıktıktan sonra Circis Şu Şekilde dua etmeğe başladı: Ey Rabbim, Sen beni bu belaları çekmekle Őereflendirdin, bu sayede bana Őehitlere bağışladığın Őeref ve meziyetleri vereceksin, ey Rabbim, bunlar benim dünyada geçireceğim son gnlerimdir, nk dünyanın bu belalarından kurtulacağımı vaat etmiştin, ey rabbim, ruhumu almadan ve beni Şu yerden ayırmadan önce bu mağrur kavmin üzerine gleri haricinde kahr ve azabımı indirerek onlardan intikam almanı diliyorum ki, kalbime Şifa bulan gözlerim aydın olsun, nk onlar bana zulmettiler, azap ettiler. El Rabbim, benden sonra g durumda ve kayđı içinde kalıp beni hatırlayarak ve adını anarak, başlarına gelen bela ve kayđıları defetmeni istediklerinde, onlardan bu zorlukları gidermeni ve onların dualarını ve onlar için benim de Őefaatiimi kabul eylemeni dilerim, diye duasını bitirdiği zaman, Tanrı o kavmin üzerine ateş indirdi, yağan ateş vücutlarını yakarken onlar kızarak kılıçlarıyla Circis'i vurmağa başladılar. Tanrı, onların Circis'i bu dördüncü defa ldrmeleriyle ona olan vadini verecekti. Tanrı, Şehir içindeki bütün eşyayı halkı ile birlikte yaktıktan sonra küllerini yeryüzünden kaldıracak Şehri altüst etti. Uzun bir müddet Şehrin bulunduğu yerin altından fena kokulu duman ıktı. Bu duman kokusunu duyan herkes Şiddetli bir hastalığa tutuluyordu. Fakat hastalıkları başka başka olup birbirine benzemezdi, Circis'e iman edip onunla birlikte öldürülenler, otuz dört bin kişi ile hükümdarın karısından ibaretti. Şimdi tekrar *Fars hükümdarının* tarihine geçiyoruz. Erdeşir devrine kadar olan hadiselerle, Fars derebeyleri, İsrail oğulları, Rumlar ve ilk Araplar ağında cereyan etmiş vakaları yukarıda sıralamıştık. Bu hadiselerin her birini, tarihin düzenini tamamlamak maksadıyla, Fars hükümdarlarının hkimiyet müddetlerine göre tertip etmiştik."¹³

13 **Taberi**, Devletler ve Hükümdarlar Tarihi, MEB yay. 1991. **E.R.Hayes'in**, Urfa Akademisi kitabında Tuma adlı bir Azizden bahsetmektedir. Yahudi Tuma olarak da bilinen bu Aziz öldürülmüş, daha sonra kemikleri Urfa'ya getirildiği ve Doğu tarafında bir yere gömüldüğü yazıldı. Acaba Aziz Tuma ile Aziz Circis arasında bir ilişki olamaz mı ? nk her ikisinin kemiklerinin Urfa'ya gömüldüğü tarih kitaplarında yazmaktadır

ŞUAYB ŞEHİRİ VE HANEL BARUR EFSANESİ

Han el-Ba'rur'un 10 km. kuzeyinde bulunan Şuayb Şehri, bugünkü adıyla Özkent, geçmişten günümüze kalıntılarıyla ulaşan bir modern şehirdir. Yüzyıllar önce mağaraların üzerine kayalardan kesme taşlarla yapılmış evler, sokaklar ve kanalizasyonlarıyla sanki çağdaş bir şehirdir. Bugün tarihi kalıntıları bile bizi büyüleyen bu şehir, kim bilir tarihte nasıl görkemli ve güzeldi. Rivayetlere göre Hz. Şuayb bu şehirde yaşamış ve tebliğini burada yapmıştır.

Bu yerde yan yana duran iki mağara var. Bir rivayete göre Arap asıllı, diğeri bir rivayete göre Medyenli olduğu söylenen Şuayb, çok güzel belagatı olan bir peygamberdir. Bundan dolayı da "Peygamberlerin Hatibi" olarak anılır. Hz. Şuayb'ın bir diğeri isminin Yetrün olduğu da söylenmektedir. Bir rivayete göre de, Hz. Şuayb'ın kör olduğu ve Kuran'da geçen bir ayette kavminin onu "*Biz seni aramızda zayıf olarak görüyoruz*" ifadesinin onun körlüğüne işaret ettiği sanılmaktadır. Onun mucizevi esasını da göz önünde bulunduranlar, ayette geçen zayıf kelimesini "körlük" olarak tercüme etmişlerdir. Hz. Şuayb'ın Urfa'da yaşadığının en büyük kanıtı olarak bu şehri ve Musa'nın onun çobanlığını yapması olarak gösterilmiştir. Rivayete göre, Hz. Musa Tektek Dağları'nda çobanlık yapmış ve Hz. Şuayb'ın kızıyla burada evlenmiştir.

Şuayb Şehri ile ilgili bir başka olay ise şöyledir:

Şuayb peygamberin yaşadığı bu şehir, çok güzel üzüm bağları ile meşhurmüş. Ayrıca Şuayb peygamberin burada tebliğiyle birlikte ölçü ve tartılara dikkat edilir, hiçbir zaman hırsızlık yapılmazmış. Öyle ki deve kervanları üzerine yüklenen sepet sepet üzümler bu şehirden Han el-Ba'rur'a gidermiş. Develerin sırtına yüklenen iki sepet üzüm aynı ağırlıkta olur ve dengeli bir şekilde yüklenirmiş. Sepetin içinden bir salkım üzüm eksilse hemen belli eder yük bir diğeri tarafa eğilirmiş. Kesinlikle de kervanların başında hiç kimse bulunmazmış. Çünkü kervanın geçtiği güzergâh üzerinde hiçbir zaman hırsızlık olmazmış ve bundan dolayı da her yıl ürünleri oldukça bereketli olurmuş. Yine üzüm yüklü deve kervanı aynı güzergahtan geçtiğinde yabancı biri, sahipsiz bulduğu kervandan bir salkım üzüm almış. Bunun üzerine kervan Han el-Ba'rur'a ulaştığında sahibi, üzüm sepetlerinden birinin eğik durduğunu görünce artık buralarda da dürüstlüğün kalmadığını anlamış. Ve üzümle doldurduğu kervansaray için şöyle beddua da bulunmuş: "Bundan sonra için Ba'rur (keçi pisliği) dolsun" demiş. O zamandan bu yana kervansarayın adı Han el-Ba'rur kalmış...

HZ.ŞUAYB VE HZ.MUSA EFSANESİ

Hız. Şuayb yaşlı ve kör olduğundan sürülerine yetişkin kızı çobanlık eder, geçimlerini hayvancılık ile sağlamış. Hız. Şuayb ile aynı dönemde yaşamış olan Hız. Musa, Firavun'un hüküm sürdüğü Mısır'da hakarete uğrayan bir Yahudi'yi savunurken kaza ile Firavunun askerlerinden birini öldürmüş ve Mısır'dan kaçmak zorunda kalmış. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Tektek Dağları'nın eteklerinde bulunan Şuayb Şehri'ne varmış.

Tarihçiler Hız. Musa'nın vahiy doğrultusunda Şuayb Şehrine özellikle geldiğini yazarlar. Şuayb şehrine vardığında kuyu başına gelip dinlenmiş ve o sırada Şuayb'ın çobanlık yapan kızı koyunlarını suvarıyormuş. Kuyu başı kalabalık olduğundan kız çekingen davranıyormuş. Kadınli erkekli kalabalığın arasına girmemek için kenarda bekliyormuş. Kızın bu çekingen halini gören Musa, kızın koyunlarını suvarması için yardımcı olmuş. Kız, Musa'nın bu yerlerin yabancı olduğunu anladığından nerden geldiğini sormuş. Musa'da yaşadığı olayları tek tek anlatmış. Kız akşam eve dönünce görüp duyduklarını babası Şuayb'a anlatmış. O da hem dışarıda kalan bu tanrı misafirini ağırlamak hem de sürülerine bakacak bir yardımcıya ihtiyacı olduğundan evine çağırılmış. Uzun uzun konuştuğundan sonra Hız. Musa'yı yanına çoban olarak almış ve hizmeti karşılığında kızını ona vermiş. Tabi Musa'nın da seçilmiş bir peygamber olduğunun farkında olan Şuayb, mucizevî esasını Musa'ya vermiş. Musa burada uzun süre kaldıktan sonra Mısır'a gitmiş. Bilindiği gibi Firavunu imana çağırırken bu asayı mucize olarak kullanmış ve bir sihirbaz Musa'ya iman etmiştir.

HZ. EYYUB VE SABIR MAĞARASI EFSANESİ

“Ey acıyla yoğrulan inanç
 Çileyle büyüyen sabır
 Hangi ülkeden devşirdin
 Hangi sevgiliden aldın bu ilhamı?
 Ey benim aşkımın direnci
 Kenan illerinin kokusunu taşıyan nebi
 Ey acıyı kalbine gömen
 Elemini gül gibi büyüten teninde
 Soylu duruşların çocuğu
 Umut veren nefesinle müjdelere getirdin
 Sabrını beslediğin diyarlardan
 Kurtlarla tenini besleyerek
 Geçtin zahiri acılardan
 Arındın ve temizlendin
 Şifa buldun kaynayan sularla
 Mağaralarda
 Öğrettin sabrın direnmek
 Acının uygunluk olduğunu”
Mehmet KURTOĞLU

Urfa’da yaşadığı kabul edilen peygamberlerden biri de hiç şüphesiz Eyyub Peygamberdir. Oldukça zengin olan Eyyub Peygamberin oğulları, kızları, hizmetçileri, köle ve cariyeleri ile geniş arazileri varmış. Sürüyle deve, inek, at, eşek ve koyunlara sahip olan Eyyub Peygamber hali vakti yerinde zengin biriymiş.

Bolluk ve refah içinde yaşayan Eyyub peygamberi, Cenabı Allah sabırla imtihan etmek için rivayete göre bir çeşit deri hastalığı kendisine vermiş. Bu hastalık yüzünden Eyyub peygamber yerinden kalkamamış, toplum içinde gezemez olmuş. Sıhhatiyle birlikte bütün mal ve mülkünü kaybetmiş. Oğulları ve kızları ölmüş. Seçilmiş olan Eyyub peygamber ise kendisine musallat olan türlü belalara sabır etmiş, en ufak bir isyan, en küçük bir yakınma da bulunmamış. Allah’a inancı tam olan Eyyub Peygamber anlatılanlara göre bugün Urfa’da onun adıyla anılan mahalledeki mağarada hastalık içinde

sabrını doldurmuştur.

Eyyub Peygamber halinden hiçbir zaman şikâyetçi olmamış, bunun bir imtihan olduğunu bilmiş, Allah'a şükür ve duada bulunmuştur. Karısı Rahime Hatun ise bu zor gününde kocasının yanından ayrılmamış, hizmetini aksatmamıştır. Cenabı Allah Hz. Eyyub Peygamberin bu teslimiyetini görünce mağaradan çıkıp hemen yan tarafında bir yere ayağıyla vurmasını emretmiş. Eyyub Peygamber emredilene hemen yerine getirmiş ve topuğunu vurduğu yerden su fıskırmıştır. Bu su ile yıkanan Eyyub Peygamber sıhhatine kavuşmuştur. Büyük bir sabır gösteren Eyyub peygamberi Cenabı Allah tekrar mükâfatlandırarak ölmüş olan çocuklarını diriltmiş, bütün mal ve mülkünü fazlasıyla yeniden ona vermiş, eski günlerindeki huzur ve zenginliğine kavuşmuştur.

Eyyub Peygamberin hasta yatağında olduğu günlerde aklıktan zor durumda olan kendisi ve kocası için gidip yiyecek bir şeyler bulmaya çalışan Rahime Hatun, o civardaki hangi kapıyı çalarsa yüzüne kapatılır. Bir, iki, üç gün derken artık dayanamaz hale gelir. Yine bir gün bir başka kapıyı çalar ve yiyecek bir şeyler ister. Zor durumda olduklarını anlayan ev sahibi Rahime Hatun'un saçından bir tutam tel verirse yardımcı olacağını söyler. Çaresiz kalan Rahime Hatun, saçından bir tutam kıl verir. Eve geldiğinde Eyyub Peygamber yiyecekleri nereden bulduğunu sorar. O da her şeyi anlatır. Bunun üzerine Eyyub Peygamber öfkelenir ve hemen bu yiyecekleri götürüp, saçını geri getirmesini emreder. Rahime Hatun gider, aldıkları yiyeceği verip saçını alıp getirir. Eyyub peygamberin sabır çektiği mağaranın batısına düşen mahalleye bu yüzden Kötüler Mahallesi adı verilir. Halen bu isimle anılmaktadır.

EYYUB KUYUSU EFSANESİ

“Muhammed’e inananlara göre, Eyyub’un su içtiği kuyuyumuş bu; Hıristiyanlar ise buranın Kral Abgar tarafından Kurtarıcının tasvirini yapmak için gönderilen ressamın, İsa’nın görünüşünün mucizevi etkisini ihsan ettiği mendili düşürdüğü yer olduğuna inanırlar.

Bu olayla ilgili yaygın inanış şöyledir: Mübarek Efendimizden mendili aldıktan sonra ressama, mendili Kral Abgar’a getirene kadar bakmaması gerektiği söylenmiştir; ancak bu kuyuya geldiğinde, talimatı unuttur, çarpışan bir ordunun sesini duyunca aniden korkar; öyle ki mendili düşürür. Mendili düşürdüğü yer önceden kuru bir hendek iken ansızın yüzeyinde gizemli bir görüntünün olduğu bir kaynak meydana çıkar. Hem Muhammed’e inananlar hem de Hıristiyanlar tarafından kuyu suyunun çeşitli cilt hastalıklarına iyi geldiği söylenir ve genellikle belli bir kille karıştırılarak, bu bölgelerde pek yaygın olan zararlı bir haşerenin istila ettiği arpa ve buğday tarlalarının üzerine serpilir.”¹⁴

“Eyyub Kuyusu ile ilgili birkaç efsane anlatılır. Bunlardan biri şöyledir: Aziz Kosmas Hastanesi’nde yatan hastalardan birisi bir gün Eyyubiye Mahallesinden Harran kapısına gider, şehre girdikten sonra Hz.İsa’nın mendilinin muhafaza edildiği kiliseyi ziyaret eder. Hasta Hz. İsa’nın Abgar Ukama’ya gönderdiği mendili çalarak cebine koyar ve Aziz Kosmas Hastanesi’ne döner. Mendil hastanın cebinde ışık ve nur saçmaya başlar. Yanmaktan korkan hasta mendili Kosmas Hastanesi’nin yanında bulunan Eyyub Kuyusuna atar. Kuyudan nur ve ışık çıkmaya başlar ve mendil bulunarak kiliseye iade edilir.”¹⁵

Eyyub Kuyusuyla ilgili bir başka efsane ise şöyledir: “Genç bir kızın itilerek bu kuyuya atılması ve kızın günlerce sonra kuyudan sapasağlam çıkmış olmasıdır. Kızın ailesi kızlarının kaybolduğuna kanaat getirdikten sonra kuyudan su çekenler kuyunun derinliğinden sesler işitirler. Kuyuya bir kişi halatla indirilerek kuyunun derinliğinden gelen sesin yaşamakta olan kıza ait olduğu anlaşılır. Kız yeryüzüne çıkarıldığında nur yüzlü beyaz sakallı bir ihtiyara misafir olduğunu anlatır.”¹⁶ Kızın kuyuda gördüğu ihtiyarın Aziz Kosmas, kardeşi Aziz Damianus veya Hz. Eyyub olabileceği söylenir...

14 Selahattin Güler, Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa ve Cıvırı, Yayınlanmamıştır

15 Selahattin Rastgeldi, Hz.İsa ve Kral Ukkama, İzmir Enternasyonal Fuar Gazetesi, 27 Ağustos 1973, Sh.1.2.3

16 Selahattin Ratsgeldi, age

EYYUB NEBİ KÖYÜ VE ELYESA EFSANESİ

“ Geceler uzansın yüzyıllar boyu
 Uykular rüyalı
 Sözler büyüü olsun
 Yusuf kuyuda ne gam?
 Yakup'un gönül gözü açı
 Eyyub'un sabrı olsun
 Varsın azer binlerce put yapısın
 Yeter ki bir İbrahim olsun
 Bu hikâye hep sürsün...”
Mehmet KURTOĞLU

Sultan Dördüncü Murat, 1639 yılında Bağdat Seferine giderken Viranşehir ilçesine bağlı bir beldeye gelip konaklar. Ordusuyla birlikte çadırlar kurular ve gecenin burada geçirilmesi kararlaştırılır. Dördüncü Murat gece uyurken bir rüya görür. Rüyasında konakladığı bu beldede Eyyub peygamberin gömülü olduğu söylenir. Sabah olunca Dördüncü Murat atına biner rüyasının etkisiyle Eyyub Peygamberin kabrini arar. Bu sırada atı, sağ ayağını durmadan belli bir yere vurur. Dördüncü Murat orayı kazdırır ve Eyyub Peygamberin mezarını bulur. Ardında oraya bir türbe yaptırır. Bu civardaki 17 köyü de buna vakfeder. Bugün bu civardaki birçok köy vakıftır. Bu köyde Hz. Eyyub peygamberin oğullarının yanı sıra karısı Rahime Hatun'un da kabri bulunmaktadır.

Yine rivayetlere göre, Hz. Eyyub peygamberin burada yaşadığını öğrenen Elyesa Peygamber uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra bu köye varır. Yaşlı ve yorgun olan Elyesa Peygamberi henüz köyün girişinde insan kılığında şeytan karşılar. Elyesa Peygamber, Eyyub Peygamberin burada olup olmadığını sorar. Şeytan bu kadar yolu boşuna geldiğini, burada Eyyub peygamberin yaşamadığını söyler. Eceli de tamam olan Elyesa Peygamber, Eyyub peygamberi göremeden oracıkta vefat eder. Kendisini oraya gömerler. Elyesa Peygamber'in türbesi Eyyub Peygamberin kabrinin bulunduğu köyde ve çok yakınındadır...

URFA KALESİ EFSANESİ

Osrhoene Krallığı dönemine ait kalıntılardan biri olan Urfa Kalesi, iki koca sütun üzerine şehri gören yüksek bir tepe üzerinde yapılmıştır. Etrafı çok derin ve geniş hendeklere korunan kaleye yeraltından gizli geçitler yapılmıştır. Tarih kitaplarının kalenin üzerindeki kitabede yazdığına göre Aftuha tarafından Kraliçe Şalmet adına yaptırılmıştır. Üzerindeki yazıtta: “*Ben askeri komutan Barş(amaş) oğlu Eftuha. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli veliaht Ma’nu kızı ve kral Ma’nu eşi hanumefendim ve velinimetim Kraliçe Şalmet için yapturdım*”¹⁷ diye yazmaktadır.

Halk arasında bu kale ile ilgili yaygın efsaneye göre, kalenin sütunlarına hiç kimsenin el vuramayacağı, vurduğu takdirde büyük bir felaket olacağıdır. İbrahim peygamberden beri ayakta duran bu sütunlara büyük savaşlarda bile el sürülmemiştir. Çünkü bu sütunlardan birinin altında dünyanın en büyük hazinesi vardır. Çıkarsalar dünyayı altın kaplar. Diğerinin altında ise su vardır. Buna dokunduklarında dünyayı sel basar büyük bir felaket götürür.

Bir diğer efsane ise kale, zalim Nemrut tarafından İbrahim Peygamberi ateşe atmak için yapılmıştır. Hz. İbrahim bu kalenin direklerinden ateşe fırlatılarak atılmıştır...

17 Her Yönüyle Urfa Yıllığı 1997 Sh.76 Ş.Urfa Valiliği

KARAKÖPRÜ EFSANESİ

Urfa'nın güzel mi güzel bir beldesi olan Karaköprü, bir zamanlar bağ, bahçeleri ve içinden akan dere ve pınarlarıyla cennet bahçesi gibiymiş. Özellikle nar ağaçlarının açtığı mevsimlerde narçiçeğine bürünen Karaköprü yıllarca mesire yeri olarak kullanılan şirin bir beldeymiş. Üzerine türkü yazılmış nadir yerlerden biri olan Karaköprü, Urfa'lı müzisyenlerin eğlendiği, müzik icra ettiği yerlerden biriymiş. Tadına doyumaz narının dünyaca meşhur olması onun türkülerine bile girmesini sağlamıştır. Dillerden düşmeyen:

*“Karaköprü narlıktır
Güzellik bir varlıktır
Şal aba giyinenler
Sevdiğine layıktır
Havar diley diley diley”*

Türküsü buna güzel bir örnektir. Karaköprü'nün ismi bu beldenin içinden geçen derenin üzerine kara taştan yapılmış olan köprüden kaynaklanmaktadır. Köprü'nün yapılış hikâyesi ise bir efsaneye dayanmaktadır. Osmanlı Padişahı Dördüncü Murat Bağdat Seferi'nden dönerken Urfa'nın narı ile meşhur, yeşillikler içinde ve serin suların aktığı dereleriyle dikkat çeken Karaköprü'ye gelip burada yorgun argın olan ordusuyla istirahat eder.

Uzun yoldan ve seferden yorgun dönen padişah kan ter içinde kalmıştır. Padişahı burada karşılayan yaşlı bir adam ona Nar suyundan bir tas şerbet ikram eder. Tasın içinde birkaç tane de saman çöpü vardır. Padişah bu yüzden çöpler boğazına gitmesin diye ağır ağır içer. Bitirdikten sonra adam, beğenip beğenmediğini sorar. Padişah güzel olduğunu ve kaç nardan bu şerbeti yaptığını sorar. Yaşlı adam, yarım nardan diye cevap verir. Padişah içtiği şerbetin çok güzel olduğunu ama içindeki saman çöplerinin bulunmasından dolayı rahatsız olduğunu söyler.

Yaşlı adam bunun üzerine *“Padişahım, kan ter içinde kalmıştınız. Bu şerbeti bir defadan başınıza çekip içseydiniz size dokunurdu. Bu yüzden içine birkaç tane çöp koydum ki, yavaş yavaş içesiniz. Hastalanmayasınız”* der. Padişah, yaşlı adamın bu inceliği üzerine Karaköprü'ye bir nimette bulunmak ister. Gürül gürül akan derenin üzerine bir taş köprü yapar.

FIŐKIRAN SU EFSANESİ

Urfa uzun yıllar Haçlı savaşlarını yaşadı. 48 yıl Urfa Haçlı Kontluğu buralarda hüküm sürdü. Batıdan Bizans ve Roma'nın, doğudan ise Sasaniler'in saldırılarına uğradı. Hatta tarihte meşhur olan Urfa Okulu¹⁶ ilk önceleri Süryanilerin etkinliğinde sürerken, daha sonra İranlıların eline geçmiş ve burada onların etkinliği olmuştur. Daha sonra da baskılara fazla dayanamayan okul, Urfa'dan Nusaybin'e geçmiştir. Aşağıdaki efsane işte bu döneme rastlamaktadır.

“Piskopos bana şunları anlattı: “Şehrin yukarısında gördüğün řu tepe var ya kızım, iřte o, şehre su sağlamaktaydı. İranlılar bunu görünce suyun yolunu şehirden çevirdiler ve onu kamp kurmuş oldukları yere akıttılar. İranlıların suyun yönünü çevirdikleri aynı gün ve aynı saatte burada gördüğün bu su kaynakları Tanrı'nın emriyle kendiliklerinden yerden fişkirdılar. O günden bugüne Tanrı'nın lütfüyle bu pınarlar burada kaldılar. İranlıların yönünü çevirdikleri su ise aynı gün kurudu; öyle ki, bugüne kadar da görülebileceği gibi onlar bir saat için bile ićecek su bulamadılar. O günden bu yana, bu bölgede tek bir damla su görülmedi. Böylece bunların olacağını vaat etmiş olan Tanrı'nın emriyle onlar kendi ülkelerine, İran'a dönmek zorunda kaldılar.”¹⁸

18 **Judah B.Segal**, Edessa Sh.232, **Güney Galyalı Rahibe Egeria** 4. yüzyılda gezdiği Urfa ile ilgili anılarında anlatmıştır. Bu efsaneyi anlatan Egeria şöyle demektedir. “Saraydan çıkan ve büyük bir gümüş çay gibi görünen suyun dışında şehrin içinde su yoktur. Segal Egeria'nın bu görüşünü söyle yorumlamaktadır. Egeria'nın Edessa'yı Karakoyun Deresi'nin genel olarak düşük seviyede olduğu Mayıs ayında ziyaret etmiş olduğu hatırlanmalıdır.

KUŞATMA

“İsa’dan sonra 115 yılının Eylöl günü yani yeryüzünün alacakaranlığında Romalı komutanlardan biri, küçük ordusuyla Fırat kıyısında bir düzlükte konakladı. Aynı günde imparator Traionus Edassa’yı kuşatıyordu. Gökyüzünde büyük bir ay vardı ve yorgun askerler derin bir uykuya daldılar. Romalı komutanı uyku tutmadı kalktı, olgun üzümlemlerle yüklü bağ kütükleri ile ırmağı ayıran çakılı kıyıda uzun süre yürüdü.

Romalı düşünür ve ozan Euphrates’ten dizeler mırıldanıyordu. O çağlarda bir komutanın şiir düşünmesi tuhaf değildi. Euphrates yedi yıl önce kendi isteğiyle ve imparatorundan izin alarak canına kıymıştı ama işte ona adını veren ırmağ ve onun kıyısında şiir ölümsüzlüğe akıp gidiyordu. Bir an durdu ve ırmağın öbür yakasına baktı. Ay ışığında parlayan uçsuz bucaksız yeni ülkeler. Yazgının ve ırmağın sınırına gelmişti yoksa değışimlerin tanrısı ay, ona bir oyun mu oynuyordu? Ama gözlerinin gördüğu gerçektir. Karşıda bembeyaz bir kent yükseliyordu. İramak tanrısının köpüklü atlarını çektiği büyük bir yelkenli gibi “vaşukaani” diye mırıldandı, komutan. Atı evcilleştiren barbar kavimlerin en eskisi Hurri’lerin bin yıldır yeri bilinmeyen kayıp başkenti. Fetih kartallarının bin yıldır peşinden uçtukları beyaz güvercin, çöllerde yiten orduların düşlerindeki deniz gözü pek serüvencilerin sisler içinde aradıkları cennet ay ışığı ülkesinin başkenti, vaşukaani.

Sessizce soyundu komutan. Ağır zırhını ve kılıcını sandallarının ve giysilerinin üzerine koydu Fırat’ın serin sularına daldı. Akıntıyı ve pırlıtlarını kesmek öbür kıyıya yaklaştıkça şaşkınlığı ve sevinci arttı. Bir gerçektir gördüğu. Silkindi çıktı. Alçak surları aştı ve kente girdi. Mermer sokaklar masmavi bir uykuda yürüyordu. Depremlerle deniz dibine göçen batık Myra kentleri gibi kimsecikler yoktu ortalıkta. Barış ya da suskunluk başıboş otlar dolaşıyordu küçük alanlarda. Havada koyu yeşil ve acı defneyapraklarını kokusu ve sakız ağaçlarının. Kentin en yüksek yerindeki ay tanrısı tapınağına doğru yürüdü.

Sin tapınağının tek rahibesi olan genç kadın, büyük sunağın

önünde diz çökmüş gökyüzüne bakıyor ve soğuk yaratıcıya kendini adıyordu. Şaşkın yeşil yosunlar gibiydi. Yüzü derin ve aydınlıktı. Genç ve çıplak tenini büyük yapraklar örtüyordu. Elinde kutsal şarapla dolu gümüş bir kadeh “Doğa kırar umutları, yazgı değişir ve tanrı yukarıdan bakar tüm olup bitenlere” Genç kadın şarap kupasını uzattı tanrıya. Gözleri şaşkınlıkla iri iri açıldı ve tanrı önünde duruyordu, çırılçıplaktı. Esmer derisinde alacakaranlığın çiğleri parlıyordu. Kupayı aldı Doğu toprağının sayısız lezzetiyle yüklü koyu şarabı içti ve gülümsedi. Genç kadın sessizce sunmadan önce kendini bilinmeyen dilde iki sözcük mırıldandı. Ay, alçak tepelerin ardında kayboluncaya kadar sunağın önünde seviştiler.

Romalı komutan, askerlerinin yanına döner dönmez Suriyeli kölesinin en bilginini çağırtdtı. Genç kadının mırıldandığı iki sözcüğün anlamını sordu. Yaşlı köle bir süre düşündü, sonra “Bizi kurtar demek olmalı” dedi “Arami dilinde söylenmiş bir sözdür...”

“Bizi kurtar” bu iki sözcük çatallı bir doğu kılıcı gibi yüreğine dokundu komutanın. Kente elini kolunu sallayarak giremeyeceğini anladı. Bir gecede doğan hırslı özlem, bedeninin tümünü fethetmiş, kendi yurdu gibi oturmuştu oraya. Askerlerine emir verdi, kuşatma başladı.

Tam on yıl sürdü kuşatma. Kent inanılmaz bir inatla direndi. Ne Yahudiye’de Simon ve taraftarları, nede Edessa’da Abjar prensleri böylesine direnmemişlerdi Roma ordularına. O sessiz ve evcil otların dolaştığı sokakların alçak duvarlarından oklar yağıyor. Yazın alev topları, kışın bitmez tükenmez kar yığınları yolları kesiyordu. Tüm kuşatma biçimlerini denedi komutan. Cepheden görkemli hücumlar düzenledi, gizli tüneller kazdırarak toprağın altından karışık dış kale yolarının haritasını yaptırdı, bir süre uzaklaşıp birden kuşatarak şaşırtmaca verdi, boşuna. Yıllar geçiyor Komuta’nın bu düş kentine tutkusu artarken ordusu ağır ağır eriyordu.

Doğulu barbarların kentini içten fethetmeyi düşündü. Kentin bilge kişilerine elçiler yolladı gizlice. Roma uygarlığının üstünlüğünü anlattı elçiler. Felsefe ve şiir kitapları götürdüler. Latin dilinin inceliklerini öğrettiler. Barbarlar yeni bilgileri bir sünger gibi özümstediler. Ama bütün bunlar kapıların açılmasına yetmedi

Üstelik komutan askerleri azaldıkça kentın yakınlarına yaklaşamaz

olmuştu. Arada sırada cesur bir Roma garnizonu surları yararak kente giriyordu. Duvarların ardında, günler süren bir boğuşmacanın sesleri yankılanıyordu. Sonra sessizlik gidenlerden biri geri dönmüyordu.

Milattan sonra 125 yılının gene bir güz gecesi Romalı komutan, düşlerin kentine girdi. Gene kocaman bir ay vardı gökyüzünde ve yeryüzünde kimsecikler yoktu. Küçük ordusunda bir tek asker bile kalmamıştı. Yıllardır Fırat ölü savaşçıları uzak denizlere sürüklüyordu. Zırhı yırtılmış sandalları parçalanmış, sakalları uzamıştı komutanın. Yorgun ve umutsuz yanıp yıkılmış sokaklardan geçti, tapınağa doğru yürüdü. Barbarlar ölmüşlerdi ve sakin atlar şimdi uzak ovalardaydılar Doğa kırmıştı işte umutları, yazgı değişmişti ve tanrı...

Yıkılmış tapınağın kırık atları önünde ağlayan genç kadın bir an başını kaldırdı. Karşısında ay ışığında parlayan eski zırhıyla Romalı bir asker gördü. “İşte geldim” dedi Komutan Rahibe uzun uzun baktı ona ve Latince “Neye yarar” dedi, “Kurtarılacak bir kent kalmadı ki” sonra sessizce uzaklaştı oradan. Arkasından acı, koyu yeşil bir defne kokusu bırakarak.

Hurilerin yitik başkenti Vaşukaani, pek yakında, sonsuza dek Fırat’ın suları altında kalacak Ve Hiçbir Arkeolog anlamayacak barbarların ay tapınağının alanı önünde bir Romalı asker heykelinin ne işi var?”¹⁹

---

19 Onat Kutlar

EDESSA TASVİRİ EFSANESİ

“Eddesa, bilindiği gibi Urfa’nın geçmişteki adıdır. Özellikle Hıristiyanlar tarafından Edessa olarak tanınır. “Urfa, kilise tarihinde meşhur Edessa Tasviri ile ilgiyi çeker. İsa’nın ölümünden ta yüzyıllarca sonra Hıristiyan toplulukları arasında tasvirlerle ibadet yayılmıştır. Bu sebeple İsa’nın yüz hatlarının herhangi bir tasvirini gerçeğe sadık ve doğrudur diye ileri sürmek kolay bir şey değildir. Bununla birlikte Kral Abgar’a dair olan Süryani Efsanesi hatırlardadır; buna göre kral, İsa’yı arayıp bulur. Ona, Yahudilerin kötülüklerinden korunması için Edessa’yı takdim eder, kendisi de İsa tarafından iyi edilir ve İsa’dan, yüzünün bir beze çıkmış olan harikalı tasvirini hediye olarak alır.

Beşinci yüzyılda Ermeniler bütün resimleri tapmayı kötü gördükleri gibi bu masalı da reddetmişlerdi; bugün ise buna inanmaktadırlar ve efsane halk ağzında yaşamaktadır. Bana şehrin bir çeyrek saat doğusunda bir mağara içinde gizli bir pınarı gösterdiler; beni oraya götürenlerin hikâyesine göre resmi taşıyan adam hemen hemen şehrin surlarına varmışmış, tam o sırada bir bölük atlı ona bu pınarda yetişmiş, o da bu mağarada saklanmış, fakat gelen atlılar onu taşıyarak öldürmüşler ve böylece resim yüzyıllarca gizli kalmış; sonunda keşişler onu, uygun gördükleri bir zamanda meydana çıkarmışlar. Mucizeler yapan resim, Edessa şehrinin bir düşman tarafından asla zapt edilemeyeceğini müjdelemiştir.”²⁰

20 **Selahattin E. Güler**, Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa ve Civarı, (Yayınlanmamıştır)

DEV TEŞTİ EFSANESİ

Dev Teőtı, Urfa'nın halk arasında Mihsımor²¹ olarak bilinen semtinde ve bağların içinde bulunan yuvarlak ve büyükçe bir havuzdur. Yetmişli yılların sonuna kadar Urfalılar bu havuzda yüzerek Urfa sıcağını hafifletmeye çalışırlardı. Hatta bu büyük havuzun çevresi mesire yeri olarak da kullanılırdı. Havuz büyük ve derin olduğundan boğulmalar çok olurdu. Çok iyi yüzme bilmeyen kimseler burada yüzemez, yüzdüğü zaman da boğulma ihtimali yüksekti. İçine merdivenli inilen ve etrafı siyah bazalt taş ile örölmüş olan bu havuzun içinde insanın tutunacağı bir şey yoktu. Her yıl mutlaka birkaç kişinin boğulduğu bu havuzun halk arasında boğulanları devlerin yuttuğu şeklinde yaygın bir inanış oluőmuőtu.

Dev masal kahramanı, teőt kelimesi ise Urfa ağzında leğen anlamında kullanır. Dolayısıyla dev teőtı demek “devlerin leğeni” anlamına geliyor. Bu semtin adının Mihsımor olması ise burada yaşayan halkın Hıristiyan oluőundandır. Süryanilerde Mihsi hacı, mor ise Efendi, aziz anlamına gelmektedir. Mihsımor demek; “Hacı efendi” demektir. Şehrin dışı sayılabilecek bir yerde olan Devteőtı, halk arasında devlerin çamaőırlarını yıkamak için yaptığı bir havuzdur.

Gerçekte ise vaftiz havuzu olan bu yeri yabancı bir gezgin şöyle anlatmaktadır: *“Üzüm bağları arasındaki yürüyüőümüziün sonunda şehrin kuzeybatısında güzel bir bahçeye geldik; Müslümanlar tarafından Süleyman Pınarı diye anılan, fakat Hıristiyanların Aziz Thaddeus'un ilk Hıristiyan olanları vaftiz ettiği kaynak olduğuna inandıkları yuvarlak çeőme (Dev Teőtı) burada.”*²²

21 **Mihsımor** veya Maksımor için bakınız, **Mehmet Kurtoğlu**, Şehrin Kimliği Sokaklar adlı yazısı. GAP Gündemi Gazetesi, 2004, Ayrıca adı geçen Hafızasını Arayan Şehir, Tila yay.2007, İst. adlı kitapta yer almaktadır.

22 **J.Bezion Segal**, Kutsanmış Şehir Edessa adlı kitabında devteőtı civarının işaret ettiği yazısında şöyle diyor: “Urfa'nın Yakubi metropoliti Athanasios, daha çok bilinen vaftizci adıyla Barsama, şimdi artık yaşlı ve değersiz Urfalılardan bıkmış bir adamdı. Kuzey Kapısının dışında ve bu bölgede sahip olduğu bir bahçenin kenarında Circis'e (Sergius) adadığı küçük bir manastır yaptırmış ve burada yaőamıştır. Bu sırada Urfa dışındaki yerlilerden, özellikle Malatya'dan gelen birçok rahip ve diyakoz vardı.” Segal kitabında düőtüđu dipnotta kuzey kapısı civarının Süleyman pınarı yakınında olduğunu bildiriyor. Buda gösteriyor ki, Urfalıların Devteőtı dediği yerde bir küçük manastır varmış ve orada Vaftizci Barsama adında bir Yakubi metropoliti görev yapıyormuş.

KARAKOYUN EFSANESİ

“Urfa’ya bağlı Yaylabağı köyünün korusuna g cebe bir Türkmen beyi çadır kurar. Bunun çok güzel bir kızı vardır. Bu kız köy korusunda sarı saçlarını rüzgarı vererek kendi koyunlarını otlatmaya çıkarmaktadır.. Türkmen kızı narin, ince yapılı Şirin ve haŐin; ay kadar güzel bir kızıdır. Yaylabağından bir çobanda yine bu koruda koyunlarının otlatmaktadır.  oban çok güzel kaval  almaktadır. O muhitte ondan güzel kaval  almasını bilen yoktur.

 oban bir gün koruda koyunlarını otlatırken Türkmen kızını görür ve ona aşık olur. Türkmen kızı da bu sevgiye karşılık verir. Bundan sonra koruda sık sık buluŐmaya başlarlar.

Türkmen kızıyla çobanın aşkı kısa sürede köyde dilden dile yayılır. Türkmen beyinin kulağına kadar gider bu söylenti. Çobanı yanına  ağırtır. Ona kızını verebileceğini ama bir Şartı olduğunu söyler. Bir hafta koyunlarını ağıla kapatacaksın ve onlara tuz yalatacaksın ve sonrada köy halkının gözü önünde köy yakınındaki dereye götürecek ve koyunları su i irmeden dereden  evireceksin eğer baŐarırsan sana kızımı vereceğim der.

 oban, beyin Şartını kabul eder. Bir haftanın sonunda ahırın kapısı açılır koyunlar yerini çok iyi bildikleri dereye doğru gitmeye başlar.  oban kavalının alıp  almaya koyulur. Onun yanık sesini duyan koyunlar bir haftalık açlık ve susuzluğu unuttur, suya yaklaŐırlarsa da içmeden dönerler. Yalnız bir Karakoyun dereye girer dudaklarını suya değdirir, fakat içmez. Daha sonra başını kaldırıp çobana bakar, oradan da sürüye katılır. Koyunlardan çok emin olan  oban karakoyunun bu hareketi karşısında bir hayli korkar. Ama sonunda Türkmen beyinin sözleriyle kendine gelir.

Őartımı yerine getirdin sana kızımı vereceğim lakin Şu karakoyunu merak ettim neden ağzını suya değdirdi der.  oban; “Bu karakoyunun anası çok haŐindi etraftaki tarlalara zarar verirdi. Bir gün yine tarlada yakalayıp sopamla beline vurdum işte bu Karakoyun o sırada vakitsiz dünyaya geldi anası da bu doğumda öldü. Bunun için Karakoyun benden intikamını almak istedi. Ama oda kavalımın sesine uyup sürüden ayrılmadı. Türkmen beyi  obanın Şartını yerine getirdiğini

kabul ederek kızını çobanla evlendirir. Kendiside göçebeliği bırakıp Yaylabağı köyüne yerleşir.

Delikanlı ile kızın gizli gizli buluştukları gün, bu Karakoyun da tesadüfen onları görür. İki sevgili orada öpüşürler. Bu sahneye şahit olan Karakoyun dudaklarının suya değdirmekle çobanın da kızı dudaklarını değdirdiğini ihsas ettirmek ister aradan bir zaman geçer, köyün çobanları beye gelirler: “Beyim sizin çoban deli galiba. Öğlen sıcağında hayvanları dere tepe dolaştırıyor. Nerede sular, ne eder, akıl sır ermez”

Bey bir gün sürüyü takip eder. Çobana görünmeden bir ağacın üzerine çıkıp ne yaptığını gözetler. Az ilerdeki ağaçların altına sürüyü getiren çoban onları sulamak ister. Değneğiyle yere bir çizgi çeker. Çizgi boyunca su fişkirmaya başlar. Hayvanlar sularını içerken çobanda bir gölgeleğe çekilip onları seyretmeye başlar. Fakat ağaca saklanmış olan beyi görür. Sırrının anlaşılmasına çok üzülür. Ve yattığı yerden doğrularak ”ey mübarek hayvanlar; sizde taş olun, bende. Hep birlikte taş olurlar. Bugün oralardan geçenler çobanı ve sürüsünü taşlaşmış olarak görürlermiş.”²³

23 Saim Sakaoğlu,101 Anadolu Efsanesi, Akçağ Yay.2003,

MERYEM ANA KABARTMASI EFSANESİ

Urfa, Abgar Ukkama veya diğer adıyla Kara Abgar döneminde site krallığı olarak Hıristiyanlığı seçmesiyle burada köklü bir Hıristiyan kültürü oluşmuştur. Bu anlamda doğaldır ki, Hz. İsa ile ilgili birçok efsane oluşmuştur. Bu inanış neticesinde Urfa'yı Hz. İsa'nın mendilinin koruduğu veya onun Abgar'a yazdığı mektuptan dolayı şehri kutsadığına inanılmış ve şehrin korunduğuna inanılmıştır. Aşağıda anlatılan efsanede geen Adday ise İsa'ya iman etmiş bir Hıristiyan azizidir. Hayatını anlattığı bir kitabı bulunmaktadır. Başından geçenleri anlattığından dolayı bu kitabın yazılmış ilk roman olduğu bile söylenmektedir.

“Ermeni kilisesi, 1817 yılında tamamen yeniden inşa edilmiş; ama papazın söylediğine göre, bu kilise miladi 22 yılında (Kral Abgar'ın hâkimiyetinde ?) kurulmuştur. Kilise, Bakire Meryem'e vakfedilmiştir. Mihrabı geniş olup zengin bir şekilde süslenmiştir. Bunun solunda da Bakire Meryem'in orijinal bir resmi duruyor ki, efsaneye göre, kilise tamamlandığında, bu resmin kendiliğinden kayaya kazındığı görülmüştür. Mihrabın sağında, 70 havariden biri sayılan Thaddaeus'un (Tadde) öğrencisi olan Addaeus'a (Adday) adanmış küçük bir sunak bulunuyor.”²⁴

24 **Selahattin E. Güler**, Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa ve Civarı, (Yayınlanmamıştır)

KANLI MAĞARA EFSANESİ

Eskiden Urfa sıra gecelerini renklendiren motiflerden biri de o, yani bahse girmekmiş. Genellikle gençler kuvvet ve cesaret isteyen işlerde bahis tutarlarmış. Tabi bir de ortaya ödül konulurmuş. Yine bir sıra gecesinde gecenin ilerleyen saatlerinde gençler kendi aralarında bahse girmişler. Şhrin yerleşim yerinin dışında kalan gündüz bile karanlıktan ii görünmeyen Mağaralara, geceleri kimse girmeye hatta bunların önünden geçmeye cesaret edemezmiş sıra gecesinde oturan gençler, birbirlerinin cesaretlerini ölçmek için Şhrin dışında ve dağların içinde yer alan mağaralara kim girebilir diye iddiaya tutuşmuşlar. Ilerinden biri kendine güvenerek ben istediğiniz mağaraya giderim demiş. İddiaya göre Şhrin dışında ve Şimdiye kadar kimsenin içine gündüz bile giremediği bir mağaraya gidip bir kazık akıp gelecekmif.

İddiaya tutuşan genç kalkıp gitmiş. Büyük bir cesaretle mağaraya girmiş. Urfa'da eskiden erkekler beyaz kumaştan oluşan zubun (entari/fistan) giyerlermiş. İddiaya tutuşan bu cesur genç, Mağaranın içine girmiş, yanında getirdiği tahtadan kazığı oturup yere akmaya başlamış. Karanlıktan dolayı saçını solunu görmediğinden fistanını da kazıkla birlikte akmiş. İşini bitirip kalkmak istediğinde entarisi kazıkla birlikte yere akıldığından yerinden kalkamamış. Kendisini cinler periler tuttuğunu sanarak sağa sola çırpınıp durmuş Beni bırakın, beni bırakın, diye feryat fiğan etmiş.. Beni, diye diye çırpınarak mağaranın duvarına ellerini kafasını vurmuş. Oracıkta korkudan ölmüş.

Sabaha doğru gencin gelmediğini gören arkadaşları merak edip kalkıp mağaraya varmışlar. Bakmışlar ki arkadaşları yerde kanlar içinde cansız yatıyor. Fistanının bir ucu da kazıkla birlikte yere çakılmış. ırpınıırken mağaranın duvarlarına ellerini can havliyle sürdüğünden ellerindeki kan izi duvarlara çıkmış. Böylece o mağaranın adı Kanlı Mağara diye anılmış...

YAKUP KUYUSU EFSANESİ

*“Yakup peygamberi düşün
Harana vardı bir gece
Surların dışında biraz uyumuş
Rüyasında melekleri görmüş
Göge merdiven kurmuş
Yukarı aşağı/aşağı yukarı
Müjdeler getiriyormuş bir hikmete mucip
Olandan bitenden haberin var mı?”*
A.Rezzak ELÇİ

Harran’dan evlenen ve ikiz çocuğu olan İshak Peygamber, birinin adını İys, diğerinin adını Yakup koymuştur. İys büyüdüğünde ava meraklı bir delikanlı olmuşt. İys’i babası İshak, Yakup’u ise annesi çok severmiş. Bunun sebebi İys, avladığı hayvanları getirip babasına sunar ve ihtiyar gönlünü almış. Yakup ise, annesine el işlerinde yardımcı olduğundan onu daha çok annesi koruyup kollarmış. Bu yüzden iki kardeş arasında kıskançlık varmış.

Birbirlerini kıskanan İys ile Yakup arasında her zaman kavga çıkarmış. Bir gün İshak Peygamber oğlu İys’e *“Oğlum bana bir geyik avla getir. Onun etini yiyip sana dua edeyim, Allah senin soyundan gelenleri kutlu kılsın”* demiş. Ava meraklı olan İys, bunu duyar duymaz okunu ve kılıcını alıp hemen çöle gitmiş. İshak Peygamber ile İys arasındaki bu konuşmayı duyan annesi Yakup’u yanına çağırarak işittiklerini anlatmış ve ona git ahırdan iri bir koyun getir kes ve babana sun. Böylece kardeşinden önce sen babanın duasını alırsın.” demiş.

Yakup annesinin sözünü dinleyip hemen bir iri koyun kesip pişirmiş ve babasına sunmuş. Gözleri görmeyen İshak, *“Ben bunu İys’ten istemiştım. Ses Yakup’un sesi”* demiş ve gel yanıma demiş. Yakup babasına yaklaşmış. İshak, oğlunun vücuduna elini sürmüş. İkiz olduklarından vücut olarak da birbirine benziyorlarmış. İshak, *“Vücut İys’in vücudu”* diye içinden geçirip, *“Bana bu eti getirenin ömrünü uzun, soyunu kutlu ve kalabalık ve kesesini bereketli kıl”* diye

dua etmiş.

Hatta bir rivayete göre de, peygamberlik bu yüzden Yakup Peygambere geçmiştir. Yakup Peygamber'in, koyun keserek, babasına et sunduğunu duyan İys öfkelenir. Kardeşi Yakup'u öldürmeye ant içer. Bunu duyan annesi Yakup'u uyarır ve hemen uzaklaşmasını söyler. Yakup korkusundan dolayı annesinin tavsiyesi üzerine bir gece vakti yola çıkar ve Harran'daki dayısının yanına gider. Yakup'un gece yürüyüşünden dolayı İbranice, gece anlamına gelen İsra adı ve tanrı anlamına gelen il ad birleştirilerek *Gece tanrıya giden* anlamına gelen İsrail adı buradan çıkar. Yahudilerin İsrailoğulları ismini işte Yakup peygamberin bu yürüyüşünden aldığı anlatılır.

Harran'a vardığında kuyu başında bir kız kardeşin koyunlarına su vermek için beklediklerini, kalabalığa karışmamak için uzakta durduğunu görür.

Kızın bu çekingen davranışlarını gören Yakup, ona yardımcı olur ve koyunlarını rahat bir şekilde suvarmasını sağlar. Bu vesileyle kızla tanışan Yakup, onun adının Rahel olduğunu öğrenir. Kimin kızı olduğunu sorduğunda Laban'ın kızı olduğunu söyler. Yakup Laban'ın dayısı olduğunu kıza söyleyince, birlikte yanına giderler.

Dayısına başından geçenleri anlatır. Dayısı yanında çobanlık yapabileceğini söyler. Yakup bekâr olduğu için Rahel ile evlenmek istediğini bildirir. Dayısı benim kızım zengindir. Ayrıca ben kızıma birçok çeyiz vereceğim. Senin neyin var? der. Yakup hiçbir şeyi olmadığını söyler. Dayısı, sana kızımı bir şartla veririm, bana yedi yıl çobanlık edeceksin, der. Yakup kabul eder. Yedi yıl çobanlık yapar, ama dayısı büyük kızı Leya'yı göstererek, bizde büyük kız dururken küçük kız verilmez der. Sana ancak Leya'yı verebilirim der. Yakup, önce itiraz eder ama çaresiz kalır. Dayısına küçük kızı Rahel'e sevdiğini söyler. Dayısı bu defa onun için de yedi yıl çobanlık yaparsan sana veririm der. Yakup kabul eder ve yedi yıl daha çobanlık yapar ve Rayel'i alır.

Böylece iki kız kardeşi tek nikâh altında tutmuş. Tabi o zamanlar iki kardeşi tek nikâh altında tutmak haram değilmiş. Hz. Yakub'un gelip dayısı kızına aşık olduğu, Harran'daki kuyunun adı o zamandan

bugüne ‘Yakup Kuyusu’ olarak anılır. Geçmiş yıllarda bu kuyu başında Yahudilerin ayin yaptığı söylenmektedir.²⁵

25 Bu Efsanenin bir başka versiyonunu Cihat Kürkçüoğlu Harran Medeniyetler Kavşağı adlı kitabında şöyle anlatır: “İbrahim Peygamberin torunu Yakup İbrahim Peygamber’in torunu olan Yakub Peygamber’in babası İshak Peygamber, annesi Rebeka’dır. Yakub’a kin besleyen kardeşi İys (Esav) O’nu öldürmeyi tasarlıyordu. Esav’ın bu niyetini duyan anne Rebeka, oğlu Yakub’a kaçmasını söyledi. Yakub dayısı Laban’ın kaldığı Harran’a geldi. Burada bir kuyunun başında çobanlarla sohbet ederken dayısının kızı Rahel babasının koyunlarını suvarmağa getirmişti. Yakub’ dayısı kızı Rahel’i görünce, kuyunun ağzındaki taşı kaldırdı ve dayısının koyunlarını suvardı. Sonra Rahel’i öptü ve O’na halası Rebeka’nın oğlu olduğunu söyledi.

Yakup Harran’da bir ay dayısının yanında kaldı. Laban Yakub’a, ücretsiz hizmet olmayacağını, hizmetine karşılık ne istediğini sordu. Yakub Laban’ın küçük kızı Rahel’i istedi. Ancak Laban, bunun için 7 yıl hizmet etmesi gerektiğini söyledi. Yakub, Rahel’i o kadar çok seviyordu ki, bu yedi yıl göz açıp kapayıncaya kadar geçti. Bu sure sonunda Laban. Bütün halkın davet edildiği bir ziyafet (düşün) verdi, ancak gece Rahel yerine O’nun ablası Lea’yi verdi. Yakub sabah olunca bunun farkına vardı. Laban bu davranışına gerekçe olarak büyük dururken küçük kızın evlendirilemeyeceğini gösterdi ve Yakub’a Rahel’i alabilmesi için 7 yıl daha hizmet etmesi şartını koştu. O dönemde henüz iki Kardeşle evlenmek yasaklanmamıştı. Yakub bu şartı da yerine getirdi ve dayısına ikinci 7 yıl hizmetten sonra Rahel’i de eş olarak aldı. Yakub’un Lea ve Rahel’den ve onların cariyelerinden çok sayıda çocuğu oldu. Çocuklarından biri olan Yusuf, en çok sevdiği eşi Rahel’den olmuştur.

Hz.Yakup’un Rahel ile karşılaştığında kaldırdığı kuyu taşının tılsımlı olduğuna inanılıyor ve bu taş Harran’da Hz.İbrahim Manastırı’nda saklanıyordu. Hz.Yakup Kuyusu’nun tılsımlı taşı için İslam öncesine ait Süryanice bir kaynaktan şöyle bir öykü anlatılmaktadır: “Çocuğu olmayan İstanbullu bir hanım Harran’a gidecek bir tüccara Hz.Yakup Kuyusu’nun tılsımlı taşından bir parça getirmesi ricasında bulunur. Harran’a gelip İstanbul’a dönen bu tüccara tılsımlı taş parçası sorulur. Fakat tüccar söz verdiği bu görevi unutmuştu. Hemen şehrin dışına giden tüccar bulduğu taştan bir parça kopararak onu ipek mendile sarıp kadına getirdi. Kadın hamile kaldı ve bir kız çocuğu oldu.

Ancak kadın buna üzüldü ve tüccara “eğer bana daha büyük bir parça getirseydin oğlum olurdu” diye sitemde bulundu. Tüccar, “Kadına rasgele verdiğim bu taşın yerine geçekten Yakup kuyusunun taşından bir parça getirmiş olsaydım belki de kadının birkaç çocuğu olacaktı” diye düşündü. XVIII. yüzyıl sonlarında yayınlanmış bir seyahatnamede Harran’daki Hz.Yakup Kuyusu’nun gravürüne yer verilmiştir.”

FIRAT VE KIYAMET EFSANESİ

Peygamber Efendimiz, bir hadislerinde: *“Yakında Fırat Nehri'nin suyu çekilecek ve altından bir hazine çıkacaktır. Yanında bulunan kimseler bir şey almasın”* buyurmuşlardır. Bir başka rivayette ise, *“Fırat Nehri'nin suyu altından bir dağ üzerine çekilecek”* demiştir. Büyük Muhaddis Müslim ise *“Fırat altından bir dağ çekilmeyinceye kadar kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar o altınlar için bir birini öldürecekler. İnsanların yüzde doksan dokuzu öldürülecek ve her biri kurtulan benim diye zannedecek”* diye yazmaktadır. Bir başka rivayette ise *“Fırat, Dicle ve Nil cennetten kaynakayan nehirlerdir”* diye buyurmaktadır.

Bu hadislerle İslam âlimleri değişik yorumlar getirmektedirler. Bazıları bunu gerçekten bir kıyamet alameti olarak görürken, bazıları da bunu peygamberin bir zenginlik işareti olarak sunduğuna dikkat çekmektedirler. Hatta bu hadislerin ışığında GAP'ı peygamberin 1400 yıl önce müjdelediğini söyleyenler bulunmaktadır.

Bütün bu hadislerin ışığında Urfa'da halk arasında yaygın olan görüş ise Fırat'ın suyunun tutulmasıyla kıyametin kopacağı ya da işgale uğrayacağı inancıdır. Avam arasında yaygın olan inanç ise baraj ile birlikte kıyametin kopmasına çok az bir süre kaldığıdır. En yaygın olan görüş ise GAP'ın getirdiği zenginlik dolayısıyla çıkacak olan savaştır. Özellikle Fırat'ın suyu üzerine kurulan yaygın inanışa göre Fırat nehri kuruyacak, susuzluktan ölümle karşı karşıya kalan bölge insanları kanlı savaşa tutuşacaklardır. Din ve efsanenin hatta komlo teorilerinin iç içe geçtiği bu gerçek ve efsane arası rivayetler canlılığını korumaktadır...

KARACADAĞ EFSANESİ-1

“Tan vakti
Kırmızıya çalar
Karadağ dorukları
Doğar umuttur yüreklerde
Güneşle birlikte
Gözler aydınlanır
Sevdalar çoğalır
Biter ezgisi acılı türkülerin
Sesi daha gür çıkar
Ürkek ve utangaç çocukların”
Rıfat MERTOĞLU

“Diyarbakır beyinin dünya güzeli bir kızı varmış. Beyin yanında marangoz olarak çalışan yoksul bir delikanlı, bu kızı görüp âşık olmuş. Anasına gidip, beyin kızını kendisine istemesini söylemiş. Anası her ne kadar, bu işin olamayacağını anlatmaya çalışmışsa da oğlunun yalvarmalarına dayanamayıp, beye gidip durumu anlatmış. Bey kadını dinledikten sonra:

“Benim de çok sevdiğim bir oğlum vardı. Bir gün atalarımızdan kalma değerli kılıcımızı alarak, dağda yaşayan ve insanların başına bela olan ejderhayı öldürmeye gitti fakat ejderha onu öldürdü ve kılıç da dağda kaldı. Eğer, oğlun bu ejderhayı öldürür, o kılıcı da geri getirirse kızımı ona veririm” demiş. Anası gelip olanları oğluna anlatınca, delikanlı anasıyla helalleşip hemen dağa gitmiş. Ejderha oğlanı görünce, ağzından ateşler püskürterek, daha delikanlı davranamadan, onu yakıp öldürmüş. Oğlan can acısıyla öyle derin bir ah çekmiş ki, feryadı gökleri titretmiş. Bu çığlığı işiten anası, oğlunun öldüğünü anlamış ve duyduğu büyük acıyla şunları söylemiş:

Sandın olacak düğün
Kara gün oldu bugün
Oğlumu alan dağlar
Sen de karaya bürün

Acılı ananın bu ahı üzerine, dağ kararmış ve bundan böyle bu dağın adı da Karacadağ olmuş.²⁶

KARACADAĞ EFSANESİ-2

“Karacadağ bin dokuz yüz otuz sekiz metre yüksekliğiyle Şanlıurfa'nın zirve noktasıdır. Sönmüş volkanik bir dağ yapısıdır. Endemik bitki ve hayvan türleri meşelikler ve çalılıkları barındıran önemli bir doğa alanıdır.

İlin kuzeydoğusunda merkez ilçeye yüz elli altı km mesafe de bulunan Karaca dağ çok sayıda su kaynağı, değişik türdeki hayvan ve bitki varlığını barındıran yaylaları, bu yaylalarda konaklayan göçerleri ve 1998 yılında Şanlıurfa valiliği tarafından oluşturulan bölgenin tek tesisi olan kayak pistiyle Şanlıurfa'nın önemli bir bölgesidir.

Karacadağ sönmüş eski bir volkan olduğundan eski dönemlerde püskürttüğü bazalt özellikli lavlar çok geniş bir alana yayılmıştır. Bu nedenle de bölgede siyah taşlar çoğunluktur. Bu siyah taşlar mimaride baskın malzeme olarak kullanıldığı için de Siverek ve Viranşehir de bazalt taşın mimarideki ağırlığı çok rahat fark edilmektedir. Durum böyle olmasına rağmen Karacadağ ve çevresindeki siyah taşların çoğunluğu bilimsel bilgilerle açıklanmak yerine bir mistizm katılarak efsanelerle izah edilmeye çalışılmış, en azından halkın bilincinde bu şekilde yer etmiştir.

Anlatıldığına göre; Karacadağ'ın tepesinde kara yüzlü kara donlu dev bir ejderha barınmış her soluk alıp verişinde çevresine ateş saçar, nefesi yaylım ateşi gibi dağın eteklerine dek her yanı yakar kavurmuş. Bu yüzden dağa yaklaşmak olanaksızmış. Herkes ejderhanın hiddetinden uzak kalmayı yeğlermiş. İnsanların içinde bulunduğu bu durum sevgisi bol şefkati geniş ulu tanrının hoşuna gitmemiş insanları bu beladan kurtarmış. Günün birinde gökyüzünden dağın doruğuna doğru çok kalın bir zincir sarkıtılmış öyle ki çıkarttığı şangırtılar ejderhanın kükremelerini gölgede bırakmış. Bu zincir dağın tepesindeki ejderhanın boynuna geçmiş ve canavarı göğe doğru çekip götürmüş. Bu sırada canavarın yakıcı soluğunun etkisiyle taşlar kayalar bir cümle toprak yanarak simsiyah olmuş dağın adı da bu siyah taşlardan dolayı Karacadağ olmuş. Bugün bile dağın zirvesinde zaman zaman ejderhanın homurtuları ve onu göğe çeken zincirin şakırtıları duyulmuş.”²⁷

27 **Remzi Mızrak**, Hizmet Gazetesi, 04.08.2008

KARACADAĞ EFSANESİ-3

“Üç kalaycı, Karacadağda konaklayan göçerlerin kaplarını kalaylamaya gitmişler. Dağın tepesine yaklaştıkça yüzlerine doğru sıcak bir rüzgar esmeye başlamış. Atları da yürümemiş yerlerinde çakılıp kalmışlar. Kalaycılardan kazancı Salih yaya olarak biraz daha yürüyünce dağın tepesinde kocaman bir ejderhanın oturup, etrafına alevler püskürttüğünü görmüş çok fazla yaklaştığı için geriye de dönememiş, hemen tüfeğini ateşleyerek, tek kurşunla ejderhayı vurup öldürmüş sonra yollarına devam ederek göçer beyinin çadırına varmışlar. Bey şaşırarak “siz nasıl geldiniz yolunuzun üstünde bir ejderha var. Bir gelinimizle bir devemizi yedi” diye sorunca kazancı Salih de ejderhayı öldürdüğünün söylemiş. Buna çok sevinen göçer beyi, salihin sırtını sıvazlayarak kızını ona vermiş.

Karacadağla ilgili son efsanemizde şöyle: Diyarbakır beyinin çok güzeli bir kızı varmış. Beyin yanında marangozluk yapan yoksul bir delikanlı, beyin kızına aşık olmuş. Anasına gidip, beyin kızını kendisine istemesini söylemiş. Anası her ne kadar, bu işin olamayacağını anlatmaya çalışmışsa da oğlunun yalvarmalarına dayanamayarak, beye gidip durumu anlatmış. Bey kadını dinledikten sonra, kızına oğluna veririm ama bir şartla demiş; “Benim de çok sevdiğim bir oğlum vardı. Bir gün atalarımızdan kalma değerli kılıcımızı alarak, dağda yaşayan ve insanlara zarar veren ejderhayı öldürmeye gitti fakat, ejderha onu öldürdü ve kılıç da dağda kaldı. Eğer, oğlu ejderhayı öldürür ve atalarımızdan kalan değerli kılıcıda bana getirirse kızımı ona veririm” demiş.

Anası gelip olanları oğluna anlatınca, delikanlı anasıyla helalleşip hemen dağa gitmiş. Ejderha oğlanı görünce, ağzından ateşler püskürterek, daha delikanlı davranmadan, onu yakıp öldürmüş. Oğlan can acısıyla öyle derin bir ah çekmiş ki, feryadı gökleri titretmiş. Bu çığlığı işiten anası, oğlunun öldüğünü anlamış ve duyduğu büyük acıyla şunları söylemiş:

Sandin olacak düğün
Kara gün oldu bugün
Oğlumu alan dağlar
Sen de karaya bürün

Acılı ananın bu bedduası üzerine dağ kararmış ve bundan sonrada bu dağın adı Karacadağ olmuş. Halen zirveye doğru yaklaşınca duyabilen kulaklar Ejderhanın solumasını hissedebilirmiş.²⁸

---

28 **Remzi Mızrak**, Hizmet Gazetesi, 04.08.2008

CÜMCÜM SULTAN EFSANESİ

Bozova ilçesi Yaylak bucağına bağlı, Samsat tepesine beş kilometre mesafede bulunan Cümcüme Köyü'nün adıyla ilgili bir efsane anlatılmaktadır. Cümcüm, Osmanlıca "kafatası" anlamına gelmektedir.

"Anadolu'nun fethinden önce burası Roma İmparatorluğunun sınırları içersinde bulunan mamur bir beldedir. Zaman zaman İslam ordularının akınlarına uğrar. Hz. Ali'de buralara kadar askerleriyle akınlar yapar. Fakat her baskından sonra geceleri mutlaka karargâhına döner. Atı Döldül, bu yüzden çok eziyet çeker ve Hz. Ali'yi Peygamberimiz Hz. Muhammed'e şikâyet eder. Peygamberimiz de Hz. Ali'ye akın yaptığıında, uygun bulduğu yerlerde gecelemelelerini söyler. Ondan sonra uygun menzillerde konaklar. İşte bir gece bu mevkide, mezarlıkta geceler.

Bu sırada bir mezar genişler, kubbe şeklini alır. Hz. Ali bu kubbenin de insan kafatası şekline girdiği hatta kafatasında dış (eklem) izlerinin de belirlediğini fark edince ona lisan-ı hal ile seslenir. Kim olduğunu sorar. Kafatası şöyle der: '*Ben Cümcüm-ı Sultan'ım. Burada çok büyük bir hükümdardım. Hem de aş ocağım burada kaynar, Samsat karargâhına yemekleri soğumadan yetiştiren yamaklarım vardı. Sefer karavanalarını elden ele verir yerine ulaştırırlardı.*' Hz. Ali '*peki, tekrar hayat bulsan imana gelir misin?*' deyince, memnuniyetle kabul eder. Yeniden hayat bulur, şahadet getirir, kırk yıl yaşadıktan sonra ölür. Ve bu beldeye Cümcüme adı verilir."²⁹

29 Mustafa Bilkan, Harran Dergisi, Temmuz, 1979, sayı 4

KARA CÜMCÜM EFSANESİ

Peygamberimiz Hz. Muhammed, Yukarı Mezopotamya’da fütühatlar yapan Hz. Ali’den günün birinde, cennetlik ve cehennemlik birer ölüden haber getirmesini ister. Hz. Ali birinci seferde bir kabirle lisani hal ile konuşur ve Zaloğlu Rüstem’le karşılaşır.

Onun ahvalini Hz. Muhammed’e nakleder. İkinci seferde cehennemlik biri ile konuşur. Bu defa Kara Cümcüm ile karşılaşır. Kendisine dünyadaki hayatını sorunca Kara Cümcüm: ‘Ben dünyadaki çok büyük hazinelere maliktim. Bu hazinemi çok sayıdaki cariyeleri satarak elde ettim. Bir gün her taraftaki altınların tükendiğini ancak Cümcüm Köyü’nde altının hâlâ bulunabileceğini tahmin ederek çok güzel bir cariyemi buraya gönderdim. Tellal cariyemi satılık diye pazara çıkarınca köyden bir genç buna âşık olur. Annesinden bir altın ister. Annesi altınlarının kalmadığını ancak oğlunun aşkını da belirterek oğlunu babasının mezarına gönderir ve ‘ oğlum, biz ölülerimizi ağzına birer altın koyarak gömerdik. Sen de git babanın mezarını aç ağzındaki altını çıkar ve gel bu güzel cariyeyi al’ der.

Bu ihbarı alınca ben bu defa çevrenin bütün mezarlarını açtım. Ölü insan kemiklerini yeryüzüne saçtım, bütün kuru kafaları parçalayarak altınlarını topladım. İşte şimdi bu yüzden cehennem azabı içindeyim. Bana kurtuluş yolu göster ya Ali!’ der.

Hz. Ali, ‘peki tekrar dirilir, hayata dönersen ne yapacaksın’ der. Kara Cümcüm: ‘Ben bütün hazinelerimi insanların hizmetine harcar, onların mesken tuttıkları her eve mermer borular döşetir bu borulardan su yerine süt gönderirim.’ Hz. Ali, ‘Madem bu hizmeti yapacaksın küm (kalk) biiznillah’ der ve Kara Cümcüm hayat bulur. Yetmiş bin sağım hayvanı (koyun inek) satın alır.

Yaptırđıđı mermer havuzlarda biriktirdiği sütleri meskenlere mermer oluklarla dağtırır. Bundan sonra çok adil bir hükümdar olur. Hatta bir mermer olukla da Maraş’taki Kısra Sarayının aş ocağına süt gönderdiği rivayet edilir. Bugün Cümcüme-Dutluca-Dikili-Karababa mevkilerinde bu efsane mezarlara rastlandığı söylenmektedir.”³⁰

30 Mustafa Bilkan, Harran Dergisi, sayı, 8,Kasım 1979

KARAKOYUN VE HIZMALI KÖPRÜ EFSANESİ

“Bugün batıdan doğuya doğru şehri ikiye bölen Karakoyun Deresi ile bu dere üzerinde halen mevcut Hızmalı Köprü’nün bir öyküsü vardır, denir ki, şehrin güneydoğu kesiminde fakir, dul ve yaşlı bir kadın ile 18–20 yaşlarında kasarcılık yapan bir delikanlı yaşamış. Bu delikanlı her gün sabah namazını müteakip Kasarcı Çayı’na gelir kasar yaparak bu işten elde ettiği çok az bir ücretle iaşelerini temin eder ve yaşamlarını bu minval üzere sürdürmüş.

Delikanlı her gün bu kasar işini sürdürürken kendisini bir derviş izlemiştir. Bir gün derviş yanına yaklaşarak selam vermiş ve delikanlıya ‘evladım ben seni çok sevdim, ahlakça mazbut birine benzersin ve görüyorum ki, işlerinde pek yolunda değil. Ben buraların yabancısıyım ve yine uzak bir diyara gideceğim benimle beraber gelir misin?’ delikanlı ise ‘Ben yalnız değilim yaşlı bir anam var, eğer izin verir ise gelmek isterim’ der. Öğle ise gidip anana danışalım diyerek beraberce yaşlı kadının yanına varırlar ve derviş durumu anlatır, oğlunu evlat edineceğini, okutacağını söyler. Yaşlı kadın ise zaten oğlunun daha iyi yaşayabileceğini düşünerek razı olur. Birbirleri ile helalleşip yola koyulurlar.

Şehrin dışına çıktıklarında derviş delikanlıya: ‘Gözlerini kapa’ der gözlerini kapayan delikanlı gözlerini aç dediğinde kendilerini kalabalık bir şehirde bulurlar. Dervişin bu şehirde bulunan tekkesinde bir müddet beraberce yaşarlar. Günlerden bir gün bu çocuk caddede gezerken bir kalabalığın ve bu kalabalık ortasında bir tahtirevanın gelmekte olduğunu görür. Önünden geçen tahtirevanın üstünde çok güzel bir genç kız görür ve bu kızla göz göze gelince anlatılması mümkün olmayan bir aşkla ona vurulur. Lakin biraz sonra bunun mümkün olamayacağını zira kızın ülkenin hükümdarının kızı olduğunu öğrenir. Ama abayı yakmıştır artık. Bu düşünce ile günler benzi biraz daha solmaktadır. Bunun farkında olan derviş durumu bir defada çocuğun ağızından dinler ve bu iş için merak edip kederlenme. Gider Allah’ın emri ile isterim. Bunun üzerine çocuk: ‘Aman şeyhim hiç bize verirler mi?. başına dert açarsın olmaz’ der ise de derviş hükümdardan kızı ister. Hükümdar bu teklife kızarsa da şeyhe karşı duyularını açığa vermez. Ancak fakir kimselerin

yapamayacağı hediyeeler ve masraflar Şart koşar. Ve belli bir muddet verir. Bu muddette Őartlar yerine gelmezse bu konunun bir daha gürüŐülmeyeceđini söyler. Müstakbel damat Őeyhinden bu Őartları duyunca aslında olmayan ümidi büsbütün yok olur.

Aradan zaman geçer verilen muddet bitmek üzere bir gün sabah namazına kalkan genç sırtlarına çeşitli mal ve eŐya yüklü deve ve katırları tekkenin avlusunda görünce hayretle Őeyhinin yanına koşar. Ve gördüklerini anlatır Şeyhi ise: 'Bugün hükümdarın istediği hediyeeleri götüreceğiz. Ve düğününü yapacağız' der. O gün halkında katıldığı bir kalabalıkla saraya varırlar. Hükümdar bu hediyeelerin gelişi karşısında hayretle ağzı açık kalır. Hiç bahane ve itirazda bulunamaz. Evvelce söz verdiği üzere kızını bu gençle evlendirmeyi kabul ederek düğün hazırlıklarına başlar. Düğün dernek biter delikanlıyı sarayın bir köşesinde zifafa koyacak olan Şeyh ona sıkı sıkı tembih ederek Şu istekte bulunur: zifaftan önce iki rekât namaz kıldıktan sonra benim için dua etmeyi sakın unutma. Bunu tekrar tekrar söyler. Ancak ömrü boyunca güzel bir yer görmeyen ve sevdiğine kavuŐmanın heyecan ve zevki ile içeri girince iki rekât namazı alelacele kılar. O anda ne Şeyhi ne de ona yapacağı dua hatırına gelir. O gece büyük bir mutlulukla yatarlar. Sabaha doğru kadın uyandığında kocasının yanında olmadığını görür. Bir muddet bekleyip ses verir ve gelmediğini görüncü hizmetçilere sorar. Hiç kimsenin onu görmediğini anlar. Saray erkânı da büyük bir heyecana düşer. Őeyhin tekkesinde olacağı düşüncesiyle oraya gittiklerinde Őeyhin de kayıplara karıŐtıđını görürler.

Damat'a gelince gözünü açar kendini Kasarcı çayının başında bulur. Ve Őeyhinin kendisine sıkı sıkı tembihlediği dua meselesi aklına gelir. Fakat iş işten geçmiştir. Doğru evinin yolunu tutar ve evine gelerek olup biteni annesine anlatır. Bu olanları büyük bir tevekkül ile karŐırlar. Kadın ise memlekette haftalarca kocasını aratmasına rağmen bulamaz yanına bir hazine alarak adamlarıyla birlikte onu aramağa çıkar. Aradan aylar geçer diyar diyar dolaşır bu arada bir de oğlu olur. Konakladığı memlekette bir gece çadırında uyumaktadır. Şehirde müthiŐ bir feveran koptuğunu duyar. Ne olduğunu sorduğunda Şehri sel sularının bastığını ve birkaç yılda bir bu felaketlere maruz kalındığını öğrenir. Bu Şehir Urfa, çadırını kurduğu yer ise Samsat Kapisıdır.

Ertesi gün hem bir hayır işlemek hem de bir meşgale olacağı düşüncesiyle sel sularının şehri basmadan akabileceği bir dere faaliyeti kazdırmaya girişir. Tellal çağırarak çalışabilecek herkes çağrılır. şehirde hem bir iş sahası açılmış olması ve hem de sel felaketinden kurtulacağı için bütün halk bayram eder. Bunu duyan delikanlının anası da oğluna: 'oğlum bak şehirde bütün genç ve yaşlılar çalışıyor. Bu hayırseverin içinde sende çalış, birkaç para kazan' der. Ertesi gün delikanlı gider ve bu işte çalışmaya başlar.

Günlerden bir gün bu hükümdar kızının çocuğunu bir ağlama tutar. Dadılar hizmetçiler her ne ederlerse ağlamasını durduramazlar. Çalışan amelelerden bazıları onu oyalayarak susturmak isteseler de bir türlü başarmazlar. Çocuk, işçiler arasında elden ele dolaşır dururken bizim delikanlının kucağına verilir. Ve o anda ağlaması durur. Oynamaya başlarlar. Durum çocuğun annesine bildirilir. Anne de' madem öyle bu işçi kazma içinde çalışmasın bu çocuğa baksın' der. Böylece o çocuğa bakmaya başlar. Bir gün delikanlının anası bohçasını karıştırırken oğlunun sıрма işlemeli elbisesine rastlar: ' oğlum şu elbiseler artık bize yaramaz bu asillere yakışır. Bir elbise, memleketimize şu kadar yararı olan bu asil ve hayırsever kimselere götür hediye et' der. Oğlan da üzülerek elbiseyi alır, gelir çadırın önündeki adamlardan birine vererek: 'bu elbise bizim gibi fakir kimselere yakışmaz. Bunu bizim hediyemiz olarak kabul etmesini söyleyin' der ve elbiseyi verir, gider. Adam çadıra girip durumu anlatarak elbiseyi kadına verir. Kocasını bulma ümidini yitirmiş olan kadın kendi el işleri olan elbiseyi görünce büyük bir heyecanla: 'çabuk bu elbiseyi getiren adamı bulup getirin' der. Işiler arasında adamı bulur palas pandıras getirirler. şaşkınlık içinde olan delikanlıyı çadıra sokarlar. Kadın eski elbiseler içindeki genci görünce, hemen tanır o da karısını tanır. Böylece tekrar buluşmuş olurlar. Başlarından geçenleri birbirine anlatırlar. Yeniden mutlu hayata başlarlar.

Dere tamamlanır üstüne su kemerleri ve köprüler yaptırılır. Köprülerden birinin temelini onları yeniden yaptırabilecek mücevherler ve hızma koyarlar. Böylece yıkıldığında tekrar yaptıra bilinmesi için teminat sağlamış olurlar. O günden sonra bu köprünün adı kadının hızma'sına istinaden Hızmalı, dere ise soyuna nişpetle Karakoyun adını alır. Bu aile öldükten sonra da derenin kenarına gömülmüşlerdir. Mezarların yeri bugün bellidir. Bu mezarlar askeri

mahfelin, subay gazinosunun ve askeri kantinin arkasında dere kenarındaki küçük bir boşluktur. Ne yazık ki ilgilenen olmadığı için çevresi daralarak kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır.”³¹

---

31 M.Y aşar Uğur, Harran Dergisi, Sayı 7 Ekim 1979

HIZMALI KÖPRÜ EFSANESİ

“Bir zamanlar kentin güneydoğusunda yoksul bir ana-oğlu yaşamaktadır. Oğlu Kazancı Pazarında kazancılık yapmaktadır. Günün birinde yöreye gelen bir derviş, birkaç gün delikanlıyı gözledikten sonra: *“Oğlum seni izledim. Görüyorum ki çalışkan, dürüst bir insansın. Anladığıma göre dardasınız. Yakında ülkeme döneceğim, orası varsıl bir yerdir. İstersen sen de benimle gel,”* der. Delikanlı anasına danışır, kadıncağız hiç değilse oğlum yoksulluktan kurtulsun diyerek gitmesine izin verir. Derviş delikanlıyı tekkesine eğitmeye başlar. Günün birinde delikanlı çarşıda güzel bir kız görür, ona sevdalanır. Soruşturunca sevgilisinin Karakoyunlu Beyi’nin kızı olduğunu öğrenir. Umutsuzdur. Yemeden-içmeden kesilir. Derviş durumu öğrenince: *“Tasalanmagiderkızı isteriz,”* der. Ertesi gün saraya varır. Bey öfkelenir, ama saygısızlık olmasın diye sesini çıkarmaz. Dervişe, kırk gün içinde istediğı armağan ve paralar getirilirse kızını vereceğini söyler. İstedikleri kırk günde tamamlanacak gibi değildir. Üstelik derviş de yoksulun biridir. Durumu öğrenen delikanlı üzüldür, gündün güne erimeye başlar. Tam kırkinci gün, delikanlı uyandığında tekke avlusunda mal ve altın yüklü katırlar görür. Koşup dervişe haber verir. Derviş gülümser. Alıp bunları Bey’e götürür. Çaresiz kalan Bey kızını verir, düğün dernek kurulur. Derviş delikanlıyı gerdeğe girmeden bir köşeye çeker, iki rekat namaz kılmasını, sonra da kendisi için dua etmesini söyler. Delikanlı çektiğı acılardan sonra öylesine mutlu ve coşkuludur ki, namazı kılar, ama derviş için dua etmeyi unutur. Ertesi sabah uyandığında kendini Kasarcı Çayı kıyısında bulur. Olan olmuştur. Gidip başından geçenleri anasına anlatır, eski yaşamlarına dönerler. Kız uyandığında kocasını yanında göremeyince her yeri aratır, ama izine bile rastlanmaz. Derviş de gitmiştir. Vakti gelince kızın bir oğlu olur. Çocuk biraz büyüyünce, bey kızı hem gittiğı yerlerde kocasını aramak, hem de hac görevini yerine getirmek için yola koyulur. Urfa’ya varır. Samsat Kapısı önüne çadır kurdururken, bağrışmalar duyar. Kentin ortasından geçen dere taşmış, evler sular altında kalmıştır. Bey kızı, birkaç yılda bir yinelenen su baskınından kenti kurtarmak ister. Hac parasını, bu işe harcayacaktır. Tellallar çıkartıp halkı hendek kazmaya çağırır. Anasının isteğiyle

delikanlı da hendek kazanlara katılır. Günüñ birinde bey kızının çocuğu bir ağlama tutturur, bir türlü susturulamaz. İşçiler oyalamak için kucaklarına alır, elden ele geçirirler. Çocuk babasının kucağına gelince susup, çevresine gülücükler dağtır. Bey kızı delikanlıyı hendek işinden alır, çocuğu eğlemekle görevlendirir. Delikanlının anası, oğlunun bohçasını karıştırırken altın sırma işlemeli düğün giysisini bulur: *“Oğlum artık bu giysi bizim durumumuza yaraşmaz. Onu kente bunca iyiliği dokunan hatuna armağan edelim de bizden bir anmalık olsun,”* der. Giysi, bey kızının çadırına götürülür. Kız armağanı görünce kendi el işlemesini tanır, getirenin bulunmasını ister. Delikanlıyı getirirler. İki sevdalı kavuşur. Bu arada hendek tamamlanır. Derenin yatağı değiştirilerek taşkın tehlikesi önlenmiştir. Ardından dere üzerine bir de köprü yapılır. Yıkılırsa yerine yenisi yapılabilsin diye bey kızı, köprü ayaklarından birinin altına altın hızması ile değerli taşlar gömdürtür. O günden sonra derenin adı bey kızının soyadından dolayı Karakoyunlu, köprünün adı da ayağındaki hızma nedeniyle Hızmalı Köprü olur. Bey kızı ile delikanlı burada mutlu bir yaşam sürer, öldüklerinde de Karakoyunlu Deresi kıyısına gömülürler.”³²

32 **Recep S. Tatar**, Bu Toprağın Efsaneleri, s.100, Su Yay

HIZMALI KÖPRÜ VE SAKİNE HANIM EFSANESİ

“Urfa’nın ünlü bir köprüsü vardır. Hızmalı köprü.. Hızmalı köprü destanlara, türkülere konu olmuş 600 senelik tarihi bir yapıdır. 14. asırda Karakoyunlular tarafından yapılmıştır. Şehrin içinden geçen Karakoyun Deresi’nin üzerine kurulan ilk köprüdür. Rivayetlere göre Hızmalı köprü’nün kuruluş efsanesi şöyledir: Urfa’da yaşayan büyük mutasavvıflardan Dede Osman-ı Veli hazretleri tarikat Şeyhi. Dede Efendi’nin yanında birçok müridi bulunurmuş. Dede Efendi’nin müritlerinden biri de Mehmet isminde biriymiş. O devirler de Karakoyun Deresi’nin üstünde hiç bir köprü yokmuş. Bahar mevsimlerinde kalkan sellerden dolayı Karakoyun Deresi’nin üzerinden karşıdan karşıya geçmek imkânsız hale gelirmiş... Günlerden bir gün Mehmet. 20 yıldan beri yanında çalıştığı tarikat şeyhi Dede Efendi tarafından çağırılmış. Şeyh, Mehmet ile arkadaşıyla Karakoyun Deresi’nin kenarına çay içmeye gideceklerini, gerekli hazırlığı görmesini söylemiş. Mehmet, çaydanlık, bardak, şeker gibi gerekli malzemeleri hazırlamış. Dede Efendi ve arkadaşı önde, Mehmet arkada şimdiki Hızmalı Köprü civarına doğru yola çıkmışlar. Mevsimlerden bahar, aylardan Nisanmış. Karakoyun Deresi gürüldeyerek akıyor, kimselere geçit vermiyormuş. Konaklama yerinde Dede Efendi ve arkadaşı, yeşillikler ve kuş civıltıları içinde bir tarafa oturmuş sohbet ederlerken, bizim Mehmet de ocak kurmuş. Çalı çırpı toplamış yakmış, çaydanlığı Karakoyun Deresi’nden doldurarak ateşin üzerine koymuş. Tam oturup istirahat edecekken Dede Efendi seslenmiş. “*Mehmet oğlum eve git. Taze bazlamaç yapıyorlar al da gel*” demiş. Mehmet hemen gerisin geriye şehre doğru yola çıkmış. Çıkmış ama zihninden de şunu geçiriyormuş. “*20 senedir, Dede Efendi’nin yanındayım. Ne Dede Efendi’nin bir hünerini gördüm ne de şimdiye kadar bir şey öğrendim. Acaba 20 yıllık emeğim boşana mı geçti?*” Bu düşünceyle eve gelen Mehmet, sıcak bazlamaçları koynuna koyarak Karakoyun Deresi’nin kenarına, Dede Efendi’nin yanına dönmüş. Dede Efendi Mehmet’ten getirdiği ekmeçleri isteyince Mehmet koynundaki sıcak ekmeğin birini çıkarıp vermiş. Tekrar elini koynuna attığında Dede Efendi Mehmet’e bir tokat atmış. Tokadın şiddetinden gözlerini kapayan Mehmet tekrar gözlerini açtığında kendini hiç tanımadığı bir beldede bulmuş. Sağı-

solu dolaşmış, tanıdığı bir sima bile bulamamış. Akşam karanlığı çökerken, Mehmet yorgunluktan bir duvar kenarına çökmüş.. Uzaktan Mehmet'in durumunu gören hoca bir adam, yaklaşıp yabancı olup olmadığını sormuş. Mehmet de Urfalı olduğunu söylemiş başından geçenleri anlatmış. Yıllarca Mehmet'e Urfa'nın neresi olduğunu bilmediğini *üzölmemesini, cami içindeki misafirhanelerinden birinde kalabileceğini, parası yoksa ihtiyacını dahi parasız alabileceğini* anlatmış. *Ekmeğ mi istersen fırıncıya, ekmeğine bereket der meyve istersen bakkala, meyvene bereket der meyveni alırsın. Onlar da senin garip ve parasız olduğunu anlar ve seslerini çıkarmazlar.*" der. Mehmet'in bulunduğu yer yoksa Karakoyunlu Devletinin başkenti değil miymiş? Her neyse Mehmet, yaşlı adamın dediği gibi bir caminin hücreesine yerleşmiş. Ekmeğine bereket der, ekmeğ alır, bu şekilde geçinir olmuş... Aradan uzun bir müddet geçtikten sonra yine aynı bizim Mehmet'in yanına gitmiş. Bu şekilde kalmasının doğru olmadığını evlenmesini söylemiş. Mehmet de gidecek yeri olmadığından Urfa yerine orada kalıp evlenmeğe karar verir. Fakat parası pulu olmadığından girmekten çekinirse de yaşlı adam yine yardımına koşar. *"Oğlum sen evlenmek istiyorsan paralı olmana lüzum yok. Bakkala gider 'elmana bereket' der bir elma alırsın. Cuma günü falanca hamamın önüne gidersin. Kadınların hamamdan çıkmalarını beklersin. Hamamdan çıkan ilk kadın kafilesine hiç yanaşmazsın. Çünkü onlar evli kadınlardır. İkinci çıkan kafele dul kadınlardır. Üçüncü kafele çıkan kadınlar ise kızlardır. İstersen kızlardan birine, gözün tutarsa dullardan birine elmayı verir çıkar gelirsin. Elmayı verdin kızın ailesi seni arar bulur."* Demiş. Mehmet'te bunun üzerine bakkaldan 'elmana bereket' diyerek bir elma almış ve kadınlar hamamın önüne giderek beklemeye başlamış. Nihayet kadınlar hamamdan çıkmaya başlamışlar. İlk çıkan evli kadınlardan sonra dul kadınlarda gitmişler. Mehmet üçüncü kafele olarak hamamı terk eden kızlardan birini görönce çok beğenmiş. Elindeki elmayı kıza uzatmış. Bu elma verme adedi bir nevi evlenme teklifi gibiymiş. Kız isterse elmayı alır veya almazmış. Mehmet'in elmayı uzattığı kız gülümsemiş ve elmayı alıp koynuna koymuş. Bunun üzerine Mehmet kendisine tembihlendiği gibi camideki hücreesine dönüp beklemeye başlamış...

Birkaç gün sonra Mehmet pazara gittiğinde tellalların şöyle bağırdığını duymuş. 'Falanca gün falanca yerde Padişah efendimizin

kızına elma veren talipli yi efendimiz sarayda bekliyor. Duyduk duymadık demeyin. Bunun üzerine Mehmet saraya giderek, padişahın kızına bilmeden kendisinin talipli olduğunu, dolayısıyla özür dilemeye geldiğini söyler. Kendisini dinleyen subay niçin özür dilemeye geldiğini anlayamaz. Mehmet elmayı verdiği kızın padişah kızı olduğunu bilmediğini pek tabidir ki padişahın kızını kendilerine vermeyeceğini söylemiş. Subay da kendisine yanlış düşündüğünü padişahın kızın kim isterse ona verebileceğini söylemiş. Nihayet Mehmet’i ikna edip padişahın huzuruna çıkarırlar. Padişah Mehmet’e kızını vereceğini, yalnızca üç şartının olduğunu söylemiş. Bu şartlardan biri yalan söylememek, ikincisi hırsızlık etmemek, üçüncüsü ise Allah’ın işine karışmamak imiş. Mehmet de padişaha kendisinin Müslüman olduğunu, Müslümanlığın ise zaten bunları yasakladığını söylemiş. Bunun üzerine Mehmet birkaç gün içerisinde padişah damadı ve Sakine Hanımın kocası olmuş. Padişah damadı olan Mehmet, karısı Sakine hanımla huy bakımından uyuşunca kendisini mutluluk denizinde yüzer bulmuş. Günlerini hep kansının yanından geçiriyor, çok mecbur olmadıkça evden çıkmıyormuş. Padişah ta yeni damadından çok memnunmuş. Mehmet’i çok sevdiği için tertiplelediği eğlencelerde damadının bulunmasını istiyor, devamlı olarak damadını evinden çağırıyormuş. Yine bir gün bir haberci ile padişah damadını çağırtmış. Mehmet ise kansının yanından ayrılmamak için, eve gelen haberciye kansı vasıtası ile “evde yok” dedirtmek istemiş. Fakat Sakine Hanım haberciye kocam evde ama canı istemediği için size evde yok dememi istedi. Padişah babama kocamın yalan söyleyerek birinci şartı ihlal ettiğini iletirsin demiş. Padişah durumu öğrenince canı sıkılır ve daha sonraları damadını daha az çağırır olmuş. Günlerden bir gün damadıyla birlikte bir bahçeye davet edilmiş. Bahçe sahibi tarafından padişah ve yanındaki misafirle akşama kadar ağırlanırlar. Bir ara bizim Mehmet bahçeyi dolaşmaya çıkar. Bahçede o zamana kadar görmediği güzel güller görür. Bu güzel gülerden birkaç tane toplayıp karısına hediye etmek ister. Gülleri toplar, fakat çevresindeki insanlardan utandığı İçin kimseye göstermeden koynuna koyar. Akşam bahçe sahibi misafirlerini uğurlarken herkese ayrıca birer tane gül verir. Mehmet eve yaklaşınca koynundaki güllerle elindeki gülleri birleştirmiş ve karısına vermiş Fakat Sakine Hanım Mehmet’ten gülleri alacağına kendisine bağırıp çağırılmaya başlamış. Çünkü oranın adetlerine göre bahçe sahibi her misafire ancak bir tek

göl verirmiş. Bu âdeti bilen Sakine Hanım kocasının hırsızlık yaptığını sanmış. Hemen babasına haber göndererek damadının ikinci şartı da bozduğunu bildirmiş.. Aradan bir müddet geçtikten sonra padişah damadı Mehmet’i bir av partisine çağırılmış. Biraz avlandıktan sonra aniden hava bozarak sağanak bir yağmur başlamış. Padişah, bizim Mehmet ve misafirleri kendilerini zor bela bir mağaraya atmışlar. Atmışlar ama hepsi de Urfa tabiriyle sudan çıkmış sığana dönmüşler. Mehmet *“Bu yağmurda nereden çıktı?”* demiş. Ama padişah ta çok kızmış. Mehmet’i çağırarak demiş ki: *“Ben sana kızımı verirken üç şart koşmuştum. Sen evde olduğun halde evde olmadığını söyleyerek yalan söyledin. Bahçeden gül çalarak hırsızlık ettin. Şimdi de yağmuru bahane ederek Allah’ın işine karıştın Senin gibi bir damat bana yaramaz.”* demiş ve bizim Mehmet’e bir tokat atmış.

Mehmet tokadın şiddetiyle gözünü kapatmış açmış. Açmış ama kendisini Urfa’da Karakoyun deresinin yanı başında Dede Efendi’nin önünde eli koynunda öteki sıcak ekmeği çıkarırken bulmuş. Ekmeği çıkarıp Dede Efendi’ye uzatınca Dede Efendi, Mehmet’e artık işine yaramayacağını, çekip evine gitmesini söylemiş. Mehmet, bir anda iki yerden birden koyulmanın acısı ve başından geçen akıl almaz olayların tesiriyle düşünce düşünce, aptallaşmış bir halde evine doğru yola koyulmuş. Dede Efendi ise arkadaşına *“İtikadı sarsılmıştı, kalbinden geçenleri Allah’ın inayeti sayesinde öğrenmiştim. Kendisine bir hüner gösterdik ki, kendisi de bunu çok arzuluyordu.”* diyormuş.

Bizim Mehmet ihtiyar anasının yanına gide dursun, o sıralarda Karakoyunlu devletinin başkentinde Sakine hanımın doğum sancıları başlamış. Derken Sakine hanımın nur topu gibi bir oğlu olmuş.. Fakat çocuk doğar doğmaz ağlamaya başlamış. Fakat çocuğun ağlaması hiç mi hiç kesilmiyormuş. Devrin ileri gelen hekimleri bile çocuğun ağlamasını kesmenin bir çaresini bulamamışlar. Yine devrin ileri gelen din âlimleri çocuğun ağıtının kesilmemesini, baba veya annesinin büyük bir günah işlemesine yormuşlar. Sakine hanım çocuğu bir yaşına girince babasının huzuruna çıkmış. Hicaz’a gitmek Hicaz’a gitmek istediğini ve bu arada geçtiği yerlerde hayır işleri yaptıracağını, belki bu suretle çocuğun ağıtının kesileceğini söylemiş. Padişah ta isteklerini kabul ederek, kızına biraz asker birçok yapı ustaları vererek, gerekli para sağladıktan sonra, kızı Sakine hanımı ve yaşındaki torununu yolculamış.

Bu sıralarda bizim Mehmet evde ihtiyar anasının yanında oturuyor

hiç bir iş yapmıyormuş. Mehmet'in anası son zamanlarda oğlunda gördüğü durgunluğu onun işsizliğine, oturmasına yoruyormuş. Bunun için de oğlu gizli gizli iş arıyormuş. Nihayet köprü yapmak için işçi toplandığını duyunca eteklerini uçura uçura eve koşmuş. Oğluna evde o bir hayır gelmeyeceğini, erkek olarak çok para kazanması gerektiğini söylemiş. Köy yapımı için işçi toplandığını gidip orada çalışabileceğini anlatmış. Mehmet de hem kırmamak için hem de çalıştığı sırada gelen olayları untabileceğini düşünerek inşaatta çalışmaya gideceğini anasına söyle. Mehmet inşaatta çalışmaya başla, bir müddet sonra askerlerin kucağında bir çocuğun durmadan ağladığını görmüş. birden kanı kaynamış. Askerlere anlaşılarak çocuğu birazcık kendisine vermelerini söylemiş. Askerlerde çocuğu Mehmet'in kucağına vermişler. Mehmet çocuğu kucağına aldığı anda, doğduğu zamandan beri ağlayan yavrunun sesi kesilmiş. Askerler sevinçlerinden ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Neden sonra Sakine hanıma müjde vermeye koşmuşlar. Sakine Hanım, askerlerden haberi alınca, çocuğu kucağına alan adamı görmek istemiş. Mehmet askerlerle beraber Sakine Hanımın çadırına gitmiş. Fakat ne sakine Hanım Mehmet'i ne Mehmet sakine Hanımı tanıyamamış. Sakine Hanım, Mehmet'e bundan sonra görevinin çocuğa bakmak olduğunu, bunun içinde iki işçi yevmiyesi alacağını söylemiş. Mehmet bu şekilde yorulmadan para kazanmaya başlamış. Kazandığı paraları anasına veriyor, kendisi bir kuruş bile almıyormuş. Mehmet'in anası da bu durumdan çok memnunmuş. Mehmet'in çalışmaya başladıktan sonra içine kapanıklılığından sıyrıldığını görüyor, bol bol para alıyor ve mutluluk duyuyormuş. Sakine Sultan'a da oğlu Mehmet'e verdiği kolay işten dolayı bir hediye götürmeyi düşünüyor ama münasip bir hediye bulamıyormuş. İhtiyar kadın sonradan Mehmet'in sırtından çıkan ipekli ve çok güzel şekilde işlemeleri bulunan bir gömleğini hatırlayıvermiş. Ertesi gün gömleği bir şeylere sararak sakine Hanım'ın bulunduğu köprü inşaat mahalline doğru yola çıkmış.

Bu sırada Sakine Hanım, dualarının ve yaptığı hayır işlerinin Allah katında kabul edildiğini, dolayısıyla çocuğunun ağlamasının kesildiğini sanarak dualarına yenilerini katarak inşaatın gelişmesini izliyormuş. Hatta o sırada köprünün temeline hızmasını ustaya vererek bizzat koydurmuş. Çünkü köprü yıkılırsa o hızmanın parasıyla tekrar yapılabilirmiş. İnşaatın yarıyı geçmesinden bir müddet sonra Mehmet'in anası gelerek Sakine Hanım'ı görmek istediğini söylemiş.

Sakine hanım Mehmet'in anasını çadırında kabul etmiş. Hal hatır sorma faslından sonra Mehmet'in anası, oğluna çok iyi ücret ödediğini, buna karşılık işinin de hafif olduğunu söyleyerek teşekkür ettiğini ve getirdiği hediyeyi kabul etmesini Sakine hanım'dan rica etmiş. Sakine hanım da zavallı görünüşlü ihtiyar kadının kalbini kırmamak için kadının hediyesini kabul etmiş. Mehmet'in anası çadırdan ayrıldıktan sonra Sakine Hanım, ihtiyar kadının getirdiği hediyeyi merak ederek paketi açmış. Paketin içinden çıkan işlemeli ipek gömleği görünce, sakine hanım'ın aklı başından gitmiş. Çünkü gömlek kendi sırtındakinin bir eşiymiş ve evlendiği zaman kendi elleriyle işlemişmiş... Karakoyunlu devletinin başkentinde her evlenen çiftin bir çift gömleği olur, bunlardan birini gelin, birini de güvey giyermiş.

Sakine Hanım, elindeki gömleğin kocasına ait olduğunun farkına varınca, askerlerine ihtiyar kadını kendisine getirmelerini söylemiş. Askerler yarı yolda yakaladıkları kadına sakine sultan'ın derhal kendisini görmek istediğini söylemişler. Sakine Sultan'ın huzuruna çıkan ihtiyar kadına Sultan, o iç gömleği nereden bulduğunu sormuş. Kadın, gömleğin oğluna ait olduğunu, böyle değerli şeyleri giymeye alışık olmadığı için yıkayıp kaldırdığını söylemiş. Sakine Hanım, kadına oğlunun kim olduğunu sorunca, kadın sizin oğlunuza bakan kişidir, sultanım demiş. Bunun üzerine Sakine Hanım, Mehmet'i çağırılmış, gömleğini nereden edindiğini sormuş, Mehmet' de başından geçen olayları anlatmış. Bundan sonra sakine Hanım karşısındaki adamın kocası olduğuna inanarak kendisini tanıtmış, baktığı çocuğun da kendi çocuğu olduğunu söylemiş. Anlatılanları dinleyenlerle Sakine Hanım ve Mehmet hayret içindeymişler...

Karı koca tekrar birleşince yüce Tanrı o anda Sakine hanımın, Mehmet'in ve çocuklarının canını almış, kendi katında ebedi hayata çağırılmış. Sakine hanım'ın refakatçileri ve adamları sultanlarını, kocasını ve çocuğunu Karakoyun deresinin kenarında açtıkları mezarlara defnetmişler ve köprü inşaatını bitirdikten sonra memleketlerine dönmüşler... İşte o zamandan beri Karakoyun deresinin üzerine ilk olarak yapılan ve temelinde Sakine hanım'ın hızması bulunan köprüye temelindeki hızmaya izafeten "hızmalı Köprü" denmiş."³³

KRAL KIZI EFSANESİ

“Harran Kapı Mezarlığı bulunan bir türbede Kral kızı olduğu söylenen bir mezar bulunmaktadır. Ayrıca bu mezar ile ilgili bir efsaneden söz edilir.” Bilmediğimiz bir zaman Urfa’da din ilmi tahsil eden bir öğrenci vardır. Bu öğrenci tahsilini tamamlayıp diplomasını alacağı sırada bir savaş çıkar. Birçok genç gibi bu öğrenci de gönüllü olarak savaşa katılır. Kâfirlerle yapılan savaşta bunlar esir düşerler. Esir düşenlerin arasında bu öğrenci de bulunmaktadır. Kâfirler esirleri kendi memleketlerine götürürler ve ihtiyaçları olmadığı gerekçesiyle hepsini teker teker öldürürler. Sıra öğrenciye geldiğinde, bir haberci gelir ve kral kızının hizmetini görmesi için bir esir istenir. Muhafızlarda, kalan tek esir olan öğrenciyi verirler.

Öğrenci artık kral kızının hizmetindedir. Kral kızı ise erkek gibi giyinir, ata biner, kılıç kuşanır, babası kralın tek ve biricik kızıdır. Sabahları evden çıkar, geceleri geç vakit gelirmiş. O gelinceye kadar hizmetini gören öğrenci bütün işlerini bitirir, kendisine ayrılan odasına çekilirmiş. Bu şekilde aradan uzun bir müddet geçmiş. Bir gece öğrenci, kral kızının odasını temizlerken, bir taraftan da Kuran okur. Bu okuma giderek öğrenciyi heyecana getirir, aklına memleketi ve ailesi gelir. Artık işi bırakır. Bir taraftan okur bir taraftan ağlamış. O sıra içeri kral kızı girer, durumunu sorar. Soruşturur ve meseleyi öğrenir. Bu vesile ile öğrenci kral kızına İslam dinini öğretir. İslam’ın üstünlüğünü ve doğruluğunu anlayan kültürlü kız, az zaman sonra Müslüman olur. Artık her gece gizli olarak kral kızı, öğrenciden dini bilgiler alır, İslam’ı öğrenir ve şartlarını yerine getirir. Böylece aradan birkaç sene geçer. Bir gece kral kızı eve erken gelir. Niçin erken geldiğini soran öğrenciye, hasta olduğunu söyler ve “*Ben yakında öleceğimi sanıyorum. Bizde adet, ölen kimseyi bütün altın ve ziynet eşyaları ile gömerler. Ölmeden babama seni serbest bırakmasını söylerim. Ben öldükten sonra babam seni serbest bırakır. Gece gelir mezarımı açarsın. Müslüman olduğumu senden başka bilen yok. Bana mahrem olduğun için beni yıkayamazsın. Onun yerine teyemmüm edersin ve namazımı kılarırsın. Yanımda olan altın ve ziynet eşyalarımı alır ve memleketine gidersin*” der. Kral kızı gerçekten birkaç gün sonra ölür. Kendisini adetlerine göre gömerler.

Kral, kızının isteği üzerine öğrenciyi serbest bırakır. Öğrenci gece gelir, kral kızın mezarını açar. Bakar ki mezardaki kıza benzemiyor. Yüzünü çevirip iyice bakınca, bunun memleketteki hocasına tıpa tıp benzediğini görür. Bunun üzerine yanındaki altınları alır, mezarı kapatır ve memleketinin yolunu tutar.

Öğrenci hayrette kalmıştır. Memleketine gelince ilk işi hocasını sormak olur. Fakat hocasının öldüğünü söylerler. Hocası da kral kızı ile aynı günde ölmüştür. Mezarını öğrenir. Bir gece gider mezarını açar. Mezarda hocası yerine kral kızının yattığını görür. Tamamen şaşkına dönen öğrenci, akla durgunluk veren bu bilmeceyi çözmek için herkesten hocasının nasıl bir kimse olduğunu sorar. Fakat herkes kendisine hocasının çok âlim, doğru, iyi bir kimse olduğunu söylerler. Nihayet hocasının karısından ısrarla sorduğu zaman, karısı şunları anlatır: *"Her ameli iyi kimse idi. Yalnız şeriat döşeğine geldikten sonra gusül etmek kendisine ağır gelirdi. İşte bu Hıristiyanlarda yoktur diye adeta onların adetlerini beğenirdi"* der.

Böylece öğrenci, Cenabı Hakkın, kafirlerin adetini beğenen ve onlara benzeyen bir alimin cesedini bir kafır kabristanına, kafirlerin içinde İslam'ı seçen bir Müslüman'ın cesedini de Müslüman kabristanına nasıl naklettiğini gözleri ile görür ve sebebini anlar. Kral kızı mezarı diye bilinen mezar, bu türbenin olduğu yerde bulunuyormuş.³⁴

34 Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Kitabeleri, Sh.89, Dal Yay.

KAŞMER DAğI EFSANESİ

“Urfa Őehir merkezinin kuzeyine dűŐen Kaşmer Dađı adıyla bilinen dađda yaŐlı bir oban, koyun ve keçi otlatmaktadır. oban her gűn sűrűsűnű ۆnűne katıp, dađın yamacına getirdiđi zaman, bir keçi sűrűden ayrılıp, dađın daha yukarisına çıkıp, sűrűden ayrı olarak otlanmakta ve oban sűrűyű toplayıp, kۆye gۆtűreeđi zaman gelip sűrűye katılmaktadır. Bu olay gűnlerce devam eder.

Bir gűn yaŐlı oban yine sűrűsűnű alıp, her zaman olduđu gibi dađın yamacına geldiđinde, bu haylaz keçinin sűrűden ayrılarak dađa dođru tırmandıđını gۆrűr. oban keçinin bu hareketine bir mana verememekle beraber, merakını mucip olur. Kendi kendine: *‘Gűnlerdir bu keçinin sűrű ile beraber otlandıđını gۆrmediđim gibi sűrűyű sulattıđım zaman da bunun su içtiđini gۆrműyorum’* der. Bu dűŐűnceler içinde yaŐlı çobanın merak ve hayreti daha da artar. Ve keçiyi takip ederek dađın űst yamalarına dođru çıkar. Keinin burada yalnız baŐına otlanmakta olduđunu görerek, yűzűnde beliren tebessűmle birlikte hayretini gizleyemez. Kendi kendine *‘sen buraya boŐuna gelmiyorsun, bir haltlar karıŐtırıyorsun ama bunu anlayamıyorum. Fakat mutlaka ۆđreneceđim’* der.

oban oturarak bir kayaya sırtını verir ve kavalını kendine has nađmeleriyle ۆttűrmeye baŐlar. Kaval sesi yankı yaparak etrafı ınlatmaktadır. Aradan birkaç saat geçmiŐtir ki, keçinin otlanmayı bırakıp dik bir yamaca dođru gittiđini görerek hemen yerinden fırlar ve keçinin peŐine takılır. Bir de bakar keçi iki dizi űzerine çökerek baŐını bir çukura sokar. Kısa bir műddet sonra geldiđi tarafa yűrűmeye baŐlar. YaŐlı oban hemen çukurun ۆnűne geldiđinde bir taraftan gelen koca bir su ikiye ayrılarak ayrı ayrı kanallardan aktıđını g�rűr. *‘Demek haylaz keçi, bu su için sűrűden ayrılıyor, Őimdi anladım’* der. Kendisi de o billur gibi sudan içer yűzűnű yıkar. Bu su ikiye ayrılıp, akmaktansa ben bir kanalı kapatayım bari hepsi bir kanala aksın, dűŐűncesiyle hemen civardan taŐ ve kaya parçaları toplayarak kanalın bir tarafını iyice kapatır ve suyun bir kanaldan akmasını sađlar. Aradan bir ay gibi bir zaman geçer yaŐlı oban yine dađın yamacında sűrűsűnű otlatmakta iken, karŐı taraftan birkaç atlının kendisine dođru gelmekte olduđunu g�rűr. Adamların kılık ve kıyafetinden yabancı olduklarını ve uzaktan geldiklerini hemen anlar. Gelen atlılardan biri: *‘Selaműnaleykűm’*, YaŐlı oban: *‘Aleykűmselam’* der. Yabancılardan biri: *‘Beybaba, sen buralarda çobanlık mı edersin?’* diye sorar. YaŐlı

Çoban: 'evet!' der. Yabancı 'Biz çok uzaktan geliyoruz. Gelişimizin sebebi ise, bu yöreden Bağdat'a giden bir suyu arıyoruz. Bir ay kadar var ki, Bağdat susuzluktan kırılıyor. Senin böyle bir sudan haberin var mı? Yerini biliyor musun?' diye sorduğunda Yaşlı Çoban hemen durumu anlar. Eline büyük bir fırsat geçtiğini düşünür: 'Oğlum, bu iş at üzerinde konuşulacak kadar kolay bir iş değildir. Hele atlarınızdan inin de biraz dinlenin' der. Adamlar hemen atlarından inerek, büyük bir umutla: 'demek biliyorsun baba' derler. 'Yok, biliyorum demedim ama' der. Yabancılardan biri: 'Aması ne baba?' derken hepsinin elleri kılıçlarına doğru gider ve yaşlı Çoban'a büyük bir hiddetle 'Bize bak çoban, biz sana derdimizi söylüyoruz. Bağdat halkı perişan ve susuz diyoruz. Sen bizimle alay ediyorsun. Ya şu suyun yerini gösterirsin ya da kafanı gövdenden şimdi ayırırız' derler. Yaşlı Çoban akıllı ve tecrübeli olduğundan, böyle bir tehdide hiç önem vermeyerek, atlılara: 'Şayet beni öldürürseniz, Bağdat halkı susuzluktan kırılmaya devam eder ve perişan olur. Ama bana iki teneke altın verirken suyunuz bir haftaya kalmaz akar' der. Atlılar mecbur olur ve Yaşlı Çoban'a iki teneke altın verirler Bir hafta sürmez Bağdat'a su akar. Yaşlı Çoban daha önce kapattığı bu kanalın önünü açar. Bu su Bağdat'a giden sudur. Her yıl su kanalının önünü tıkayan yaşlı çobana Bağdat'tan gelen atlılar iki teneke altın vermek zorunda kalırlar. Ta ki, Yaşlı Çoban hastalanıp yatağa düşünceye kadar. Hasta yatağında oğluna zenginliğinin sebebini açıklar. Çoban: 'Oğlum, Kaşmer Dağı'nın şu yamacında ikiye ayrılarak akan büyük bir su kaynağı vardır. Sağıdakinin önünü kapatırsın. Şayet Bağdat hükümdarı atlılarını gönderirse sana iki teneke altın getirirlerse su kanalının önünü açar ve suyu bırakırsın. Her yıl böylece devam edersin' der. Fakat aç gözlü oğlu babasının sözünü dinlemez. Bağdat hükümdarının gönderdiği atlılardan 'bana on teneke altın verin size suyun kaynağını göstereyim' der. Ve gelen atlılara kaşmer dağı'ndaki suyun kaynağını gösterir. Aç gözlü çobanın oğlunu atlılar hemen oracıkta öldürür. Baba sözü tutmayan oğlu bunu hayatıyla oracıkta öder."³⁵

35 Bu efsanenin bir başka versiyonunu ise **Misbah Hicri** hizmet Gazetesinde şöyle anlatır: "Derler ki buradan padişah Kanunu Sultan Süleyman İrakeyn seferine gitmek üzere Urfa'dan geçer. Padişah dağda rastladığı bir çobanla konuşur. Çoban koyunlardan keçilerden sağdığı taze sütü padişaha ikramda bulunur. Padişah onun bu cömertliğini ödüllendirmek ister ve dile benden ne dilersen der. Çobanda bu dağları istiyorum der. Padişahta haydi oradan Kaşmer" der. Aynı efsane, **Mahmut Yaşar Uğur** tarafından Kaşmer Dağındaki Suyun Hikâyesi, adıyla Harran Dergisi, C.2, S.16 Temmuz 1980, Sh.15, yayınlanmıştır.

HARRAN ULU CAMİ MİNARESİ EFSANESİ

“Gül ve gülyağı şehri Isparta'nın çok zengin bir gülyağı tüccarı, o sene 40 hayvan yükü gülyağı alır. Oğluna bunu götürüp satması için verir. Ve oğluna der ki: *'Bu gülyağının tamamını bir adama satacaksın. Parasını aynı cinsten alacaksın.'* Gayesi bu kadar büyük miktar tutan gülyağını bu şartlarla alabilecek bir zengin olup olmadığını anlamaktır.

Oğlu kervanı ile yola çıkar. Bu şehir senin, bu şehir benim konar göçer. Ama babasının söylediği şartlarda bir müşteri bulamaz. Bu şekilde çok uzak diyarlara gider. (Ve son olarak Harran'a gelir.) Şehrin pazarlarında şartlarını ileri sürer. Herkes hayrette kalır. Ancak şehirlerinde böyle bir zengin olduğunu söylerler. Gülyağcı o adama başvurur. Adam tamamını alırım, der. Gülyağlarını getirir. Ve o anda yapılmakta olan cami minaresinin harcının yanında alır, işte gülyağını bu harca dökün der. Hayretler içinde kalan gülyağcı yüklerini döker, parasını da alır ve memleketine döner.”³⁶

Anlatıldığına göre harcının alt yarısı kesme beyaz taştan, üst yarısı tuğladan olan Harran Ulu Cami'nin minaresi yağmur yağıp islandığında gülyağı kokarmış. Çünkü minare yapılırken şehrin bir zenginini onun harcını gül yağı ile yoğurmuştur.

“Gülyağını satıp memleketine dönen adam yıllar sonra bu müşterisini merak eder ve hele onu bir ziyarete gideyim der. Gelip arar sorar. O saltanat sahibi şahsın yerinde yeller esmektedir. Nihayet izini bulur. Tüm servetini kaybetmiştir. Bir hamamın külhanında ocakçılık yapmaktadır. Ateşin sönmemesi için ocağa sürekli yakıt attığı için gülyağcının selamını bile alamamıştır. Epeyce zaman sonra sorulara cevap vermeye başlar. *Bu ne hal diye soran gülyağcıya, sorma der, 'Başıma felaket geldi. Ve bence sebebi şu idi. Bir gün camiden çıkarken yol üzerinde yerde bir parça ekmek gördüm. Eğilip yerden almak istedim. Sonra içime o anda bir duygu geldi. Ben bu kadar şöhreti büyük ve zengin bir adamım, nasıl yerden eğilip ekmek kırıntısını alırım. Gururlanmıştım ve o gündən sonra kaybetmeye sanki her şeyim erimeye başlamıştı. İşte sonum'*”³⁷

36 Mehmet Oymak, Harran Dergisi, Sayı 32, Mart 1990

37 Mehmet Oymak Age.

HARRANLI BABA EFSANESİ

Geçmişte Sabii dinine inanan Harranlılara peygamber olarak geldiği rivayet edilen birkaç peygamberden biri de Harranlı Baba imiş. Başta Süryani din adamları ve Arap âlimleri olmak üzere Harranlı Baba'nın bir kitabı olduğu ve bu kitabın gelecekte olacak olaylardan haber verdiğini bildirmektedirler. Harranlı Baba'nın kim olduğu ve hangi tarihlerde yaşadığı kesin olarak bilinmemektedir. Ama Harranlı'da yaşadığı ve o dönemdeki Harranlılara göre kutsal sayılan bir kitabının varlığından dinler tarihi uzmanları bahsetmektedirler.

Anlatıldığına göre Haranlı Baba bir kâhindir. Harranlı Baba'nın kitabında *"ileride Harranlı'nın yabancı güçlerce işgal edileceğinden ve bu katliam nedeniyle ünlü tapınak Azzuz'un bir şehitler evi haline geleceğinden bahseder. Ayrıca o, Azzuz'un bu güçlerce yerle bir edileceği kehanetinde bulunur. Baba, Harranlılar üzerine incek olan bu felaketin, onların günahları nedeniyle olacağını ve onlar dine samimi bir şekilde yönelinceye kadar selamete kavuşmayacaklarını vurgular."*³⁸

O dönemde Urfa-Harranlı arasındaki çekişmeye de işaret eden Harranlı Baba, gelecek olan bir kurtarıcı sayesinde bu defa Urfa'nın yıkılacağını ve Harranlı'dan götürülen taşların ve suyun tekrar geri getirileceğini yazar.

Gerçekten de Harranlı Baba'nın bu yazdıklarının üzerinden 700 yıl geçtikten sonra Harranlı Moğollarca istila edilir ve taş taş üzerinde bırakılmaz. O gün bugündür Harranlı virane olarak kalır. Hatta Harranlı Baba'ya inanan son Sabiiilerin de kimisinin kendi mabetlerinde intihar ettikleri, kimisinin de göstermelik de olsa İslam'a girdikleri söylenir.

Harranlı Baba'nın işaret ettiği su ise olasılıkla Fırat'ın Harranlı'a akıtılmasına işaret olarak yorumlanabilir. Çünkü milattan önce Harranlı ve çevresinin Fırat'tan akıtılan su ile ekilip biçildiği bilinmektedir. Yine Baba'nın işaret ettiği gibi o dönemde Urfa ile Harranlı arasındaki çekişmede hiçbir zaman Urfa, Harranlı'a hâkim olamamıştır. Bu da Baba'nın işaret ettiği olayların olduğu gibi çıktığını göstermektedir...

38 **Şinasi Gündüz**, mitoloji ve İnanç Arasında, Sh.175,180, 181Etüt yay. 1998 Samsun

HERMES YA DA İDRİS EFSANESİ

Anlatılanlara göre ilk şehirleri kuran İdris Peygamberdir. İdris Peygamber diğer adıyla Hermes, felsefe ve dinler tarihi uzmanlarının üzerinde durduğu önemli bir isimdir. Bazı rivayetlere göre üç tane Hermes (İdris)'ten bahsedilmektedir. ‘‘Harranlı Sabiilerin inandıkları tanrılık veya peygamberlik atfettikleri Hermes, Yunan mitolojisinde Trismegistus (Üç kez büyük Hermes), sihir yazmaları ve felsefe kitaplardan oluşan ve ‘Hermetik Literatür’ olarak adlandırılan ve eski zamanlarda yaşamış Mısırlı bir rahip olan Hermes... İslam inancına göre gökyüzüne çekilerek dünyada iken cennete giren İdris, Harraniler’in daha çok Yunan kültürüyle diyalog kurdukları sırada kültürlerine girmiştir. Çünkü Hz Âdem dışındaki peygamberlere inanmayan Sabiiler (Harraniler), İbrahim Peygamber’in de sünnet olduğu için günah işlediği ve bu yüzden Harran’dan sürüldüğüne inanmaktadırlar.

Budha, Hızır ve masonların Süleyman Mabedi’ni yapan Hiram Usta ile aynı kişi olduğu söylenmektedir. Mısır, Yunan Harran kültürleri ile üç semavi dinin kaynaklarında yer alan Hermes’in, rivayetlere göre piramitlere gömüldüğü söylenmektedir. Bir başka efsane ise, tufandan önce kral, gördüğü bir rüya üzerine piramitleri yaptırmıştır. Piramitlerin bu güne kadar çözölmeyen sırrının ardında Hermes’in olduğu veya oraya gömüldüğü inancı yatmaktadır.’’³⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin Urfa bölümünde ‘‘İbret Verici Sütun’’ diye yazdığı yazıda: ‘‘*Burada ibret verici bir somaki sütun vardır ki, doğu tarafında bir çeşit İbrahim yazısı olup, bütün bilgi sahipleri ve seyyahlar gelip onu okurlar. Hazret-i İdris yazısı olduğunu söylerler. Mısır’dan Kıpti kavmi bilginleri gelip yazıtı okumuş ve İdris’in yazısı olduğunu tespit eylemişler. Burası tufandan önce bina olunmuş büyük bir şehir iken sonraları harabe olmuş, hâlâ Yahudi ve Kıpti kavimleri Hazreti İdris yazısı ile süslü olan sütuna bakıp içten ah ederler. Bu harabe şehirde 40 büyük hazine vardır derler. Ve bu dünyada kıyamet gününe kadar ne olacaksa bu sütunda yazılıdır diye mağrib kavimleri hasret çekerler. Kalesi güçlü, sağlam*

39 **Şinasi Gündüz**, Mitoloji ve İnanç Arasında, Sh.175,180, 181Etüt Yay. 1998 Samsun

yapılı, Şeddadvari eski bir kaledir. Küçük Zap Nehri bu kale dibinde Dicle'ye dökülür. Ab-ı hayat gibi suyu vardır”

Evliya Çelebi burada Urfa-İdris ilişkisine değinir. Ayrıca Mısır'dan gelen Kıptilerin bu yazıyı okumaları Hermes-Mısır, Mısır-Urfa ilişkisini ortaya koymasından dikkate değerdir.

YARATILİŞ EFSANESİ

(Rabbi Yezdan'ın Çocukları)

“Seneler, seneler, seneler önceydi ben diyeyim bir, siz deyin ki bin yıl önceydi. Ben diyeyim bin, siz deyin binlerce bin yıl önceydi. Hiçbir şey yoktu ve her şey mevcuttu. Her yer suydı. Kocaman bir boşluk vardı ve bu boşlukta büyük su kütleleri vardı. Bir tek ağaç vardı bütün sular içinde. Zaman onun etrafında dolandı durdu. Bir yanı karanlık diğer yanı aydınlıktı. O ağaçta biri tünemişti. Gözlerini açınca büyük bir boşluk gördü. Bir ağaç ve korkunç sular vardı. Hiç gelip giden yoktu. Durdu durdu defalarca durdu. Bir gün gözlerini açtığında karşısında birini gördü. İhtişamıyla göz dolduruyordu. Kendisine bir soru soruldu: “Ben kimim? Sen kimsin?”, Meleke Tavus ona cevap verdi: “Ben benim sen de sensin!”

Bir daha soru sorulduysa da Meleke Tavus'tan aynı cevap duyuldu. Görüntü kayboldu. Seneler seneler sonra. Belki bin belki yüz bin yıl sonra tekrar bir görüntü belirdi. Belirenin ihtişamı yüreğini kabarttı. Bir ses duydu ondan: “Ben kimin, sen kimsin?” Meleke Tavus düşündü düşündü düşündü. Birden cevap verdi: “Ben benim sen de sensin.!” Görüntü kayboldu, sesler kesildi. Ne boşluğun ne de suyun sesi geliyordu. Zaman, zaman, zaman geçti. O sessizlikte bekledi durdu Meleke Tavus. Ben diyeyim bir yıl siz deyin binlerce bin yıl bekledi durdu. Bir daha bir görüntü belirdi. Görüntü o kadar muhteşemdi ki bu görebileceği en güzel şeydi. Ona huzur veriyordu. Yeniden boşluğun ve suların sesini duydu. Büyük sessizlik canını sıkımişti onun. Bir ses duydu içinde: “Ben kimim, sen kimsin?” Meleke Tavus, önce kendisine sonra karşıdaki görüntüye baktı. Kendisini bildi, karşıdakini de bildi. Cevap verdi: “Ben Meleke Tavus'um sen de Rabbi Yezdansın. Sen yaratansın ben de yaratılanım. Sen aydınlıksın ben de karanlığım. Sen iyiliksın bense kötülüğün kendisiyim” dedi. Birden bire bütün boşluk dolmaya ve her şey yaratılmaya başlandı. Böylece bilmek her şeyin ve herkesin başı olarak var oldu.

Meleke Tavus o boşluktan güzel bir yere uçtu. Cennette Rabbi Yezdan'ın yansıması olan bütün güzelliklerden tattı ve bir gün Rabbi Yezdan'ı çok sevdiğini söyledi. Bunu bütün cennete bağırdı.

Rab onun feryadını duydu ve bir kez daha ona göründü. Meleke Tavus'un dışında hiçbir canlı yoktu. Rab, Meleke Tavus'un canı sıkılmasın diye Âdem adında bir şey yarattı ve adına insan dedi. Fakat bu Meleke Tavus'un hoşuna gitmedi çünkü kendisinden başka birinin Rabbi Yezdan'a bakmasına dayanamıyordu. Rab bu feryadı da duydu. Âdem'in kaburga kemiklerinden Havva'yı yarattı. Böylece Adem ile Hava birlikte dolaşmaya başladı. Bu arada Rab, Meleke Tavus'u da yanına alarak dünyayı, yedi kat göğü cennetin yanına cehennemi ve binlerce de meleği yedi günde yarattı. Meleke Tavus onun yarattıklarını bir kalem ile bir levhanın üzerine yazdı. Bu levhanın adını bilmiyorum. Derken bütün yarattıklarını, melekleri, Âdem'i ve Havva'yı bir yerde topladı. Âdem ve Havva'yı iki adım öne çıkarttı ve bütün yaratılanların onlara secde etmesini istedi. Ne var ki Meleke Tavus bunun sebebini sordu. Ben insanı yaratılanlar içinde üstün kıldım dedi Büyük Yezdan (Büyük Allah). Fakat Meleke Tavus, Rabbi Yezdan'ın dışında hiçbir şeye ve hiçbir kimseye secde edilemeyeceğini söyledi. Bütün melekler secde etti Âdem ve Havva. Meleke Tavus Rabbin tahtını terk etti ve cennete gitti. Oradaki serinlik onu ağlattı durdu. Gitti ve kendini ateşe attı. Fakat acısı o kadar büyüktü ki ateş ona serin geldi ve şöyle bağırdı: *“Ben Rabbi bildim, Rab kendini unuttu”*

Zaman geçti. Her şey bir düzene oturduysa da Meleke Tavus'un acısı dinmedi. Kendisini cehenneme kapattı ve kendisine acı verdi. Ama yine de Rab onun acısını duymadı. Gözlerini kapatıp yine ilk boşluğa dönmek istedi. Fakat bu kudreti yoktu. Derken Âdem ve Havva, bilmek ağacını tanıdılar. Onun meyvesini yediler. Kendilerini, Rabbi Yezdan'ı ve Meleke Tavus'u tanıdılar. Aslında bu ilk olarak Âdem ve Havva birbirlerini görmesi demek oluyordu. Birbirlerine dokundular ve kendilerini bir uykuda buldular. Uyandıklarında her yer kapkaraydı. Birbirlerine baktıklarında ikisi de utandı. Avret yerlerini asma ağacının yapraklarıyla örttüler. (Anlatıcı kadın burada incir ağacının o zamanlar olmadığını Tin tepesinde bir peygamberden incir ağacının tohumunun düştüğünü anlatıyor) Anladılar ki cennetten kovuldular. Meleke Tavus o gün ateşin artık kendisini yakmaya başladığını fark etti. Cennete gitti, Rabbi Yezdan'ı aradı, Edem'i ve Hew'i aradı ama kimseyi bulamadı. Rabbi Yezdan'ın tahtına çıktı. “olan nedir?” dedi. Rab: “Onlar da birbirini bildi dedi. Şimdi onları

çoğaltacağım ve şereflı bir varlık çıkaracağım ortaya onlardan” dedi. Meleke Tavus. “Bu mümkün değil” dedi.” Çünkü onlar saf olandan yaratılmıyacak. Edem senin ruhundandır; fakat Havva Âdem’in kaburgasındandır” dedi. “İkisinin birleşmesinden doğacak olan bütün varlığa musallat olacak” dedi. “Gel bir anlaşma yapalım” dedi ve Meleke Tavus, rabbın ruhundan bir parça aldı ve bir küpün içine sakladı. Aradan zaman geçti Âdem ve Havva’nın ilk çocukları oldu. Küpün içinden de Meleke Tavus’un Kürt (burada Kürt adının manasını soruyorum, kadın bilmiyorum diyor) adını verdiği bir insan çıktı. Meleke Tavus tekrar biraz ruh aldı Rabbi Yezdan’dan ve tekrar küpe koydu. Bu sefer de bir kadın oluştu orada. İkisini birleştirence bizim kavmimiz doğdu. Âdem’in çocukları birbirini öldürmeye başladı fakat Meleke Tavus bize birbirimizi öldürmememiz gerektiğini salık verdi.⁴⁷ Fakat Âdemoğulları Yezdanilere de saldırdı ve onlardan birçoğunu öldürdü. Meleke Tavus Rabbi Yezdan’a duyduğu saygıdan dolayı onun kavmine zarar gelmesini hazmedemedi ve yedi kat gökten, Rabbın tahtından yeryüzüne indi. Geldi ve bütün insanları bir evde⁴⁸ topladı. Yezidileri bunların dışında bir yere indirdi. Bir kez kanadını savurdu ve bütün insanlık bütün dünyaya dağıldı. Yerler çatlamaya ve ortadan sular çıkmaya başladı.”Sizi ateşle değil su ile terbiye edeceğim.” dedi. Çoğu boğuldu ve kendilerine geldiklerinde birbirilerini anlayamadıklarını gördüler. Herkes farklı bir dil konuşuyordu. Böylece Âdemoğulları bölündü ve Meleke Tavus’un duası Rabbi Yezdan’ın katında kabul oldu. Dua şuydu: “Ey Rabbi Yezdan, onları sonsuzluğa kadar birbirine musallat et ve temiz insanlar olmalarını engelle. İyiliği ve kötülüğu onların kalbinden çıkarma. İyiliği ve kötülüğu, adını ve adımı onların kalbinden çıkarma.”⁴⁰

40 İ.Halil Baran tarafından derlenmiş olup ilk defa burada yayınlanmıştır

TAKA BABA EFSANESİ

Halil İbrahim Dede'nin gencecik bir müridi var. Bu gencecik mürit bir gün ailesini terk eder, alır başını yollara düşer. Antep'e gider, iki sene sonra döner cami avlusundaki küçücük bir odaya çekilir; ne yer, ne konuşur... Gözleri uzak uzak, pırıl pırıl bakmaktadır. Yalnız karısı, çocukları, annesi, babası dertlenir.

Konu komşu dertlenir, konuşturmak için olmadık yollara başvururlar, yedirmek için en güzel yemekler yemekleri yapıp getirirler. Genç müritte hiçbir hareket yok. Düşünürler taşınırlar, *"Kulübenin duvarlarını yıkalım bari"* derler, *"korkar kaçar"*. Kazma kürek, işe girişmeğe gelirler, bir de bakarlar o Urfalıların taka dediği, pencereden ufak, tavana yakın cumbanın içinde oturup durur.

Bir insanın merdivensiz oraya çıkmasına imkân yok. Şaşırap kalırlar, *"Bunda bir iş var"* derler. Bir daha rahatsız etmezler. Aradan 40 gün geçer, mürit taka aşağı iner; konuşup yemeğe başlar, ama ailesinin yanına dönmez o kulübe evi olmuştur. Artık mangalını yakar kahvesini pişirir, ziyaretçi kabul eder, dertliler, hastalar ona koşarlar, el öpüp duasını alırlar. O günden bugüne *"Taka Baba"* kalır adı. Bize anlatan ihtiyar, *"ben hatırlıyorum"* diye, *"pek küçüktüm, elini öpmeğe götürmüştü babam. Odanın içine girince mis gibi bir hava çarpmıştı yüzüme ..."*

Taka Baba sonra köyüne gitmiş, bir daha dönmemiş. Torunları hâlâ daha saygı görüyorlar, Onun adı ile çağırıyorlar Urfa'da...⁴¹

41 Emine İşınsu: Küçük Dünya sayfa: 150 -151

ALTIN KÜPELİ BALIKLAR EFSANESİ

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde anlatıldığına göre Dördüncü Murat Bağdat seferine giderken Urfa'ya uğramıştır. Hatta Balıklıgöl'ü ziyareti esnasında devrin büyük âlim ve ermişi Şazeli Şeyhi Ali Dede ile karşılaşmıştır. Anlatıldığına göre şeyh, Balıklıgöl'ün üstüne postunu sererek namaz kılmış ve sonra Dördüncü Murad'ı karşılamıştır. Dördüncü Murad ise onun bu kerameti karşısında ona hürmet göstermiş ve bir takım yerlerde vakfiyeler bağışlamıştır.

Ayrıca Dördüncü Murad'ın Urfa'ya gelişi üzerine anlatılan diğer bir efsane ise şöyledir:

“Dördüncü Sultan Murat Bağdat fethine giderken, buranın ziyaretine gelip seyrederken, iki adet balık yakalayıp kulaklarına altın küpe geçirmiştir. Sözüün kısası, acayıp, garip bir yer ve gezinti yeridir ki, methinde dil acizdir. Birçok salonları, odaları ve mutfağı, çeşitli misafir haneleri vardır. Şeyhi, yarandan sofrası sahibi, gurbetten gelenleri seven, arif-i billâh bir erdir. Tarih öncüsü, amel-i siddik bilgin ve her şeyin aslını öğrenen kimse idi. Yedi gece misafir olup, Murtaza Paşa Efendi'nin ihsan ettiği hediyeleri teslim ederek, hayır dualarını alarak nasıplendik. Bir adam yedi gün yedi gece burayı ziyaret etse, isteği hâsıl olur derler. Suyundan içenler, Allah'ın emriyle hafakan illetinden kurtulurlar. Bu saadetli yerde nice fukara eserleri vardır ki, baş ve ayak açık, fiili ile iftihar eder, hal sahibi, arifi billâh erlerdir”⁴²

42 Evliya Çelebi Seyahatnamesi

HZ.DAVUD'UN MABEDİ EFSANESİ

Urfa'nın etrafındaki dağlarda birçok mağara mevcuttur. Hatta bu mağaraların içine girilmeye cesaret edilemeyecek kadar karanlık ve derin olanları vardır. Evliya elebi'nin anlattığına göre Urfa dağlarında büyük mağaraların çok olmasının asıl sebebi, kâfirler arasında her biri birer çeşit put hane olarak kullanılmasından imiş. Her birinde nice bin papaz dolu imiş. Her mağaranın birer çeşit ziyareti olurmuş. Bu hesaplar üzerine, senenin her günü başına bir putgede (tapınaklar) varmiş.

Gerçekten de J.Benzion Segal'in yazdığına göre Tektek Dağları'nda binlerce keşiş dolaşırmış. Yine bugün Mance Deresi olarak bilinen ve Halepli Bahçe'nin hemen st kesiminde yer alan kaya mezarları daha 1970'lerin sonuna kadar Hıristiyan ermişlerinin mezarı idi. Ve burada yüzlerce mozaik bulunuyordu. Bütün bunlar göz önüne alındığında Urfa'daki mağaraların okluğunun Evliya elebinin anlattığı gibi mabed olarak kullanılması akla yatkındır.

“Yenvan Tarihi'nin yazdığına göre Hazreti Davud Kudüs' şerif'te Mescid-i Aksa'yı yapmazdan evvel mabedhane Urfa'da imiş. Hâlâ pek çok Hıristiyan Kudüs' ziyaret ettikten sonra Urfa'yı da ziyaret ederler. Aslen Hazreti İsa Beyt'l Lahm'de doğduğu için itibar ona ise de yine bütün Hıristiyanlar Urfa'ya itibar edip en uzak Frenk diyarından adaklar gnderirlermiş.”⁴³

43 **Evliya Çelebi**, Seyahatnamesinde anlatılan bu olayı yine bu kitabın sonuna eklediğimiz ve büyük Yazar **Tolstoy** tarafından kaleme alınan bir Hıristiyan hikâyesi desteklemektedir. Tolstoy söz konusu İlyas hikyesinde Urfa'ya hacı olmaya gelen Hıristiyanları anlatmaktadır. Yine birçok gezgin, seyahatleri sırasında Urfa'ya hacı olmak için gelen Hıristiyanlardan bahsetmektedir

CİN KUYUSU EFSANESİ

*“Kabuk bağlıyordu evimizden küçük kadın ayakları
İle akan nehir ve durduk yerde çekildi sularımız
Hatırlıyorum bir ikindi toplanıp aile mezarlığında
Susuyorduk ki
Bakır bir tasta iplerle oynayan ruhum
Dökülen ceviz yapraklarından anladı değiştiğini mevsimin
Kırdım çerçilerin, atarların yüzleriyle çalışan saatimi
Kurudu kuyu, babamın gözyaşları doldurmaya yetmedi”*
İ.Halil BARAN

“Şehir içinde bulunan kuyuların tamamı su ihtiyaçlarını gidermek içindir. Ancak öyle bazı kuyular vardır ki; efsanelere göre, bazı hastalıkların tedavisine iyi geldiğine inanılmaktadır. Bu kuyulardan biri Lalik’in (dilsiz) Kuyusu olarak bilinen, Kazancı Pazarı’nda Farız’ın Yokuşu’ndaki sokakta ikamet eden, Hacı Ali Ağa oğlu Kadir Ağa’nın evindeki kuyudur. Bu kuyu isminden de anlaşılacağı gibi, kekeme (lalik) çocuklar, bu sudan içtiğinde dillerinin açılacağına, düzgün ve fasih konuşacaklarına inanılır.

“Urfa’nın Kalaboynu Mahallesi’nde bulunan, halk arasında “Cin Kuyusu” olarak adlandırılan kuyu bugün kapalı. Bir zamanlar suyu bol olan kuyu, bu gün kupkuru ve kaderine terk edilmiş durumda. Gece kuyudan su çekmenin tehlikeli ve günah olduğu, su çekildiği takdirde kuyudan cinlerin çıktığına inanılır. Bu nedenle geceleri bu kuyudan su çekmeye kimse cesaret edemezdi. Kimsenin bilmediği bir tarihten beri ismi Cin Kuyusu olarak söylenilmekte. Halkımız arasında, kuyulara cinlerin, perilerin geceleri inip çıktığına inanılır. Bunun için gece kuyudan su çekilmesinin tehlikeli ve uğursuzluk getirdiği inancı hâlâ yaygındır.

Urfa’nın Siverekli Mahallesi Tosun Sokak’ta bulunan evdeki kuyunun efsanesi ise şöyle:

Kanlı Kuyu olarak adlandırılan bu kuyu, diğer kuyulardan farklı yanı, ateş düşürücü ilaçların bulunmadığı bir zamanlar; hasta ve ateşi olan çocukların üzerine bu kuyudan çekilen suyun dökülmesi halinde

çocukların ateşlerinin düşmesine neden olduğu ve hastalıklarının tedavi olduğuna inanılırdı. Şehir su şebekesinin yaygınlaşmasından sonra kurumuş ve kullanılmaz duruma gelmiş. Üzeri kapatılıp üzerine bir oda inşa edilmiş. Ev sahibi bu kuyuda büyük babasının kırmızı balık gördüğünü ifade etmesi üzerine öyküsünü dinledik.

Kuyunun öyküsüne gelince; tam bir efsane. Kuyunun kazılışını çok eskilere dayandığı, öyküsüne gelince olayı yaşayan ev sahibinin 40 yaşlarındaki torununun söyledikleri; “Dedem bir gün eve gelince evde bir yabancı kadının kuyudan çektiği su ile yıkandığını görür. Dedem üzerine atılıp yakalamak ister. Ancak kadın kendini kuyuya atar. Biraz sonra kuyudan acayip sesler gelir ve durgun olan kuyunun, suyunun birden karışıp köpürdüğünü, kovayı bırakıp kuyudan su çekmek istediğinde de, kovada kırmızı bir su olduğunu görür.

Kuyuya atlayan kadının “peri” olduğü ve insanlara görüldüğü için, diğer periler tarafından kabullenilmediği, öldürölmesiyle, kuyu suyunun kana boyandığını söylemesi halkımız arasındaki cin ve peri masallarını pekiştiriyordu.”⁴⁴

---

44 Bakınız, **Misbah Hicri**, Hizmet Gazetesi, 2.6.2005, Kuyu ile ilgili efsaneler konusunda yukarıda yazılanların benzerini **Müslüm Yücel**, Edebiyatta Ölüm ve İntihar adlı kitabında Sh.80,81 de yer vermiştir.

YUSUF TATAN EFSANESİ

Hız. Yusuf'u kardeşleri kıskandığı için babalarından izin alıp onunla ava çıkacaklarını söylerler. Hız. Yakup ise oğullarının küçük oğlu Yusuf'u kıskandıklarının farkındadır. Bu yüzden kaygısını dile getirir ve oğullarına *"korkarım Yusuf'u kurt kapar"* der. Kardeşleri ise hemen itiraz eder ve o bizim kardeşimiz onu biz koruruz, derler. Yusuf'u yanlarına alarak ava çıkarlar. Kardeşlerin amacı Yusuf'u öldürmektir. Şehirден uzaklaşp bir dağ başına geldiklerinde Yusuf'u nasıl öldüreceklerini tartışır. Bunun üzerine en kaçak kardeşleri: *"O bizim kardeşimiz. Onu öldürmeyelim. Bir kuyuya atalım. Gömleğini de bir hayvan kanıyla kirletip onu kurt kaptığını söyleyelim"* demiş. Hepsi bu fikri benimsemiş. Yusuf'un gömleğini çıkarıp avladıkları bir kuşun kanıyla kana bulandırmışlar. Yusuf'u da kör bir kuyuya atmışlar.

Yusuf kuyuda iken sesini sedasını duyacak kimse yokmuş. Bu sırada bir kuş gelip kuyunun başına konmuş ve *"Yusufumu tutunuz"* anlamında, *"Yusufumu tu tu tu Yusufumu tu tu tu"* diye ötüyormüş. Yusuf kaç gün bu kuyuda kalmış ise o kadar gün hep başucunda bu kuş ötüyormüş. Bir zaman sonra oradan bir kervan geçmiş. Kuşun bir kör kuyu başında *"Yusufumu tu tu tu"* diye öttüğünü görünce gelip kuyuya bakmışlar. İçinde bir çocuk. Ve Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'da köle olarak satmışlar.

Urfa'daki yaygın inanca göre, işte bu kuş kumru kuşudur. Halk arasında ona Yusufututan kuşu derler. Avlamazlar ve etini yemezler. Onu öldürmeyi çok büyük günah sayarlar.

KEKLİK EFSANESİ

“Bu kentte
Şiir yazarak geçirdim günlerimi
Keklikleri vuruyorlar
Kuşları susturuyorlar
Sana taktığım isimle çağırıyorlar artık
Korkunç bir hızla artıyor yalnızlığım”

Rıfat MERTOĞLU

Urfa’da avcılığın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İlk çağlarda domuz avının bile yapıldığı bilinen Urfa’da yapılan kazılarda tapınak yerlerinde hayvan figürlerine rastlamak mümkündür. Ceylan avı Urfa türkülerine kadar girmiş “*Gezme ceylan bu dağlarda seni avlarlar*” gibi içli ve acı bir türkü çağrılmıştır. Özellikle kırsal kesimde yaygın olan av, çeşitli hayvanların avlanmasıyla sonuçlanır. Dinimiz ihtiyaç dışında hayvan avlanmasına iyi bakmadığı bilindiğinden ava çıkanlar da avlanmayı çekinerek yaparlar.

Urfa’da her hayvanı avlamayan avcılar, özellikle keklikleri avlamak için can atarlar. Kekliği avlamak adeta üzerlerine düşen bir vazife gibidir. Efsaneye göre Hz. Hüseyin Kerbelâ’da ailesiyle birlikte şehit düştüğünde, bütün hayvanlar feryat figan ederken, keklikler gelip onun kanını içmiş ve vücudunu gagalamıştır. Bu yüzden zalim ve öldürülmesi gereken bir hayvan olarak görülür. Hatta ayağının ve gagasının kırmızı renkte oluşunun işte onun Hz. Hüseyin’in kanına konmasına bağlanır.

KELAYNAK EFSANESİ

Buğun nesilleri tikenmekte olan Kelaynak kuşları, Urfa'nın Birecik ilçesinde koruma altına alınmıştır. Birecik'in artık sembolü olmuş olan kelaynaklar, buraya şubat ayı sonunda gelir, izlenin kayalık b6lgesinde yuva yaparlar. Yumurtlama d6neminden sonra yavrularıyla birlikte temmuz ayı sonlarında geri d6nerler. Rivayete g6re g6çleri esnasında kutsal topraklardan geçerken Kâbe'nin üzerinden uğmazlarmış... Fırat Nehri'nin kenarını mesken tutmuş olan Kelaynakların g6r6n6řü pek g6zel olmamasına rağmen halk arasında bereketin sembolü olduğuna inanılır.

Efsaneye g6re Hz.Nuh, tufan olacağını 6nceden haber alınca koca bir gemi yaptırır. Bu gemiye d6nyadaki b6t6n hayvanlardan bir çift koyar. Tufan olunca gemi s6r6klenir ve gelir Ağrı Dağı'na oturur. Hz. Nuh gemide tuttuğu hayvanları bir çift halinde belli b6lgelere salar. Bu arada serbest kalan kelaynaklar, yaşamak için g6nlerce uygun bir yer aramış ve sonunda verimli ovaların bulunduğu ve ortasında Fırat'ın geğtiği Birecik ilçemizin kayalık yamağlarına gelip yuva yapmışlar. Birecik'e de kelaynak kuşlarını salar. Kelaynaklar gelip Birecik'i mesken tutarlar.

Ayrıca Birecik k6pr6s6n6n yapımından 6nce Fırat Nehri'ni ancak yıllarla geğiyorlarmış. 6zellikle kış aylarında suyun y6kselmesiyle geçit vermeyen Fırat'ta sal ile geğiş ęok zor oluyormuş. Kelaynakların gelişiyle suyun durgunlaşması arasında bir paralellik kuran halk, bu kuşlara m6jdeci olarak bakmış ve gelenek olarak kelaynakların gelişini kurbanlarla karşılıyorlarmış. Kelaynaklar buradan g6ę ettiklerinde ise Fas'a gidiyorlarmış...

EDENE KÖYÜ EFSANESİ

Urfa’da bugün halk arasında Edene denilen, yeşil ve sulak köyün adının Arapça “Adn” kelimesinden geldiği ve Adn Cenneti’ne istinaden bu ismin ona verildiği söylenmektedir. Edene Köyü uzun yıllar Urfalılar tarafından mesire yeri olarak kullanılmış.

Efsaneye göre, Fırat Nehri’ne kutsallık, bir derinlik kazandıran pınar buradan çıkıyor. Kaynayan pınarın etrafı örülerek uzun yıllar yüzme havuzu olarak kullanılmış. Daha sonra bu pınar pislikten dolayı kurumuş.

Rivayete göre Hz.Adem Mekke’den sonra buraya gelmiş ve Adn Cenneti’nde yaşadığı bahçeyi hayal ederek burada ona benzer bir bahçe yapmış. Yine anlatıldığına göre Babil’in asma bahçeleri de bu bahçenin taklidiydi.

AYN-ÜL ZUHUR EFSANESİ

Urfa'nın Ceylanpınar ilçesinin diğer bir adı Ayn-ül zuhur'dur. Arapça bir kelime olup Ayn "göz", zuhur ise "açık" anlamına gelmektedir. Bu manada Urfa'da birçok kelime kullanılmaktadır. Hz.İbrahim Aleyhisselam ile Sara'nın evlenip gerdeğe girdiği yere Ayn-el Arus denilmektedir. Yine İbrahim Aleyhisselam'ı içten içe seven Nemrut'un kızı Züleyha'nın kendini ateşe attığı yere Ayn Züleyha Gölü denilmektedir. Bu isim "Züleyha'nın gözü" anlamında kullanılmaktadır.

"Ayn-ül Zuhur, bölgede hüküm süren kralın kızının adıdır. Bunlar Ceylanpınar'dan daha güneyde Suriye topraklarında oturuyorlarmış. Bir bahar günü gezmek için bozkır çiçekleriyle rengârenk olan Ceylanpınar'ın kuzeyindeki Tepez Tepesi'ne gelip çadır kurmuşlar. Çevre o kadar güzel görünüyormuş ki, kralın kızı burayı çok beğenmiş ve uzun süre kalmak istemiş. Kral bu yöreye kızının adını vermiş. Her bahar gelip konaklamak için Kepez Tepe'sinde saray yaptırmış. O günden sonra Ceylanpınar ve çevresinin adı Ayn-ül Zuhur diye söylenmiş."⁴⁵

45 Bu Efsane Tarih öğretmeni İbrahim **Dülger**'den derlenmiştir

KARA CURUN EFSANESİ

Curun, kocaman siyah taştan ii oyularak yapılmış, hamamlarda kurnaya benzeyen eski zamanlara mahsus, içinde buğday dövülen bir taş. Siyah curun demelerinin sebebi, delikli (dişi) kara taştan yapılmış olmasıdır.

Urfa'nın Hilvan ilçesinde buğun halen mevcut olan, ilçeyi tanıtan sembollerden biri haline gelen Kara Curun ile ilgili efsane söyle: Aşırı bir yağmurda kalkan sel ile birlikte yuvarlana yuvarlana buğun bulunduğu yere kadar gelen Curun'un gizemine inanan halk, şehri bu curunun bulunduğu yere kurmuşlar. O günden bu güne Hilvan bu Curun'un çevresinde şekillenip büyümüş. Bilindiği gibi Antikağlarda şehirleri kutsal mekânlara kurulurmuş. Hilvan'ın da gizem yüklenen bu curun çevresinde kurulması aynı inanişın bir sonucudur.

AYNEL ARUS EFSANESİ

“Urfa’nın elli km. güneyinde, Harran’ın yirmi km. güney batısındaki bir su kaynağında konaklarlar. Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. Sara’nın evlilik töreni burada yapılır. Evlilik töreninin yapıldığı yere *’düğün gözü’* anlamında *’Aynel Arus’* denmiş, halen de halk arasında bu isimle anılmaktadır. Bir diğer adı ise ‘Ayn Halil’ür Rahman’dır. Halil’ür Rahman kaynağı ve gölü anlamındadır. Bugün yarısı Urfa’nın Akçakale sınırında, yarısı da Suriye’de kalmış olan bu su kaynağı bir vaha görünümünde olup, Hz. İbrahim makamı olarak bilinmekte ve ziyaret edilmektedir.”⁴⁶

Bilindiği gibi Hz. İbrahim’in ilk eşi Sara’dır. Uzun yıllar hiç çocuğı olmamış Sara’nın. Hz. İbrahim rivayete göre yüz küsür yaşına gelmiş. Bunun üzerine Sara, yanında cariye olarak bulundurduğu Hacer anamızı eş olarak Hz. İbrahim’e vermiş. İbrahim peygamber daha sonra Allah’a dua etmiş ve *“Allah’ım bana bir erkek evlat ver, onu sana kurban edeyim”* demiş. Hz. İbrahim Peygamberin Hacer’den İsmail adında bir çocuğı olmuş. Daha sonra Sara anamızın da yaşlı olmasına rağmen bir mucize olarak bir çocuğı olmuş onun adını da İshak koymuşlar. Hacer ile Sara arasında kıskançlık başlamış ve daha sonra Sara anamız, Hacer anamızın ayrılmasını Hz. İbrahim’den istemiş. Hz. İbrahim, bunun üzerine Hz. İsmail ile Hacer anamızı bugünkü Hicaz topraklarına götürüp bırakmış, tekrar Sara anamızın yanına dönmüştür. Çölde susuzluktan kavrulan Hacer, şaşkın bir vaziyette bir o tepeye bir bu tepeye koştururken, Hz. İsmail ağladığı yerde ayak topraklarını yere vurur ve orada su fişkirir. Zemzem Suyu denilen su işte bu sudur.

Daha sonra Cenabı Allah Hz. İbrahim’e yaptığı adağı hatırlatmış. Hz. İbrahim oğlu İsmail’i kurban etmek için yanına alır ve kurban etmeye götürür. Yolda şeytan Hz. İsmail’e musallat olur. Onu hak yoldan çıkarmak için uğraşır. Hz. İsmail babasına ve Allah’ın emrine itaat eder. Hz. İbrahim İsmail’i bu kayanın üzerine uzatıp kurban etmek ister. Ama bıçak kesmez. Daha sonra Cenabı Allah gökten bir melek vasıtasıyla bir koç gönderir. Allah adına bu koç kurban edilir. İsmail Peygamber ile Hz. İbrahim Peygamber böylece imtihan edildiklerini anlar. Allah’a şükrederler.

46 Mehmet Oymak, Hz. İbrahim Halilullah ve Urfa, Sh 31–32

AZİZ ALEKSİOS EFSANESİ

Beşinci yüzyılda, Paul adındaki bir Piskopos, Urfa'ya hacı olarak gelmiş. Burada kendisine birçok şeyle birlikte, içlerinde tanrının adamı Aleksisos'un bulunduğu birkaç azizin mezarı gösterilmiş. Paul, Aleksios'un hayatından oldukça etkilenmiş.

İtalya'ya dönünce, Aziz Aleksios'un hayatını yazmış. Paul'un anlattığına göre Aleksios, evliliğinin arifesinde gizlice Roma'yı terk ederek kentin yoksulları arasında azizce hayatını geçireceği Urfa'ya hacı olmak için gitmiş.

Ülkeleri bir dilenci olarak geçen Aziz Aleksios, Urfa'da da bir dilenci gibi yaşamış. Bütün gününü hep kilisede ve şehitler mezarlığında geçirirmiş. Kimseden bir şey almazmış. Oruç tutar, iftar vakti geldiği halde orucunu bozmazmış ki, kimseden bir şey alma ihtiyacı hissetmesin. Akşamları kilisenin kapısı önünde kollarını açarak durur, girenlerden ihtiyacını istermiş. Karnını doyuracak kadar ekmek veya para aldığında avucunu kapar daha dilenmezmiş. Eğer ekmek veya bir başka yiyeceği fazla almışsa onu hemen başka ihtiyaç sahibine verirmiş. Her zaman fakirler arasında yaşamış ve dua edermiş.

Aziz Aleksios'un mezarı Urfa'nın batısına doğru ve şehrin dışında Kırkmağara denilen bir köyde imiş. Hatta Aziz Aleksios'tan önce Urfa Okulu hocalarından Aziz Efraim'in mezarının da aynı yerde olduğu söylenir.⁴⁷

⁴⁷ Bu efsane **Mar Yeşua**'nın Urfa ve Diyarbakır'ın felaket Çağı (Sh.39–40) kitabından alınmıştır.

SOĞMATAR EFSANESİ

Şuayb Şehri'nden 16 km. uzaklıkta bulunan ve Arapça Yağmur anlamına gelen Matar kelimesinden ismini alan Soğmatar Köyü'n n tarihi Asur ve Babiller dönemine kadar uzanır.

Pagan⁷³ dininin merkezi olan Soğmatar'da ay ve güneş tanrılarına tapınılırmış. Özellikle Harranlı sabilerin kutsal mek nlarından biri olan Soğmatar'da halen bu inancın izlerini görmek mümkündür.

Suruçlu Yakup'un yazdığına göre Paganlar burada tanrıya insan kurban ediyorlarmış. Yazılı kaynaklara göre; Şeytan bu tepeler üzerinde tanrıçalar için saraylar inşa etmiş ve ilahlar için yüksek tapınaklar dikmiştir. Bir tepede şeytan için kurban verilirmiş. Yine bir başka tepe de ise Hermes adına bir sunak inşa edilmiş ve bu buraya yakın bir vadiye de Herakles Vadisi adı verilmiş. Rivayete göre kurbanların kanlarıyla yıkanmamış tek bir tepe ve yer yokmuş. Binlerce genç erkek ve bakireler Güneş ve Ay tanrıları için burada kurban edilmiştir. Kurbanların sunulduğu tepeye de kutsal tepe denilmiştir.

CEYLANPINAR EFSANESİ

Urfa'nın önemli ve şirin ilçelerinden biri olan Ceylanpınar, daha çok dünyaca meşhur çiftliğiyle tanınır. Tarihi geçmişi çok eskilere dayanan bu ilçemiz, adını dağlarında gezen ceylanlardan almıştır. Hatta Urfa'nın meşhur türküsü Urfa'nın etrafı dumanlı dağlar türküsünün ilham kaynağı yine bu ilçedeki ceylanlardır.

“Urfa'nın etrafı dumanlı dağlar

Yüreğim yanıyor aney gözlerim ağlar

Yavrusunu kayıp etmiş bir ceylan ağlar

Gezme ceylan bu dağlarda seni avlarlar

Anaydan babaydan yardan ayrı koyarlar”

Ceylanların sürü halinde gezdiği bu ilçede bir de ceylanların su içtiği bir pınar varmış. Anlatıldığına göre Ceylanpınar ve yöresi çok eskilerden yeşillerin yeşiliymiş. Hurma ağaçları orman gibiymiş, asmalar, nar bahçeleri, ceylanlar yavrularıyla birlikte sabahın erinde, bir de gün batarken gelip su içerlermiş pınarda. Şimdi etrafını bent ile çevirmişler. Ceylanpınar adını işte bu pınardan su içen ceylanlardan almıştır.

AZİZ TOMA EFSANESİ

Aziz Toma bir Hıristiyan ermişi olup, Hıristiyanlığı yaymak için Urfa'dan kalkıp Hindistan'a gitmiş, türlü belalara katlanmış ve en sonunda öldürülmüştür. Daha sonra öğrencileri tarafından kemikleri batıya daha sonra Urfa'ya getirilip Urfa'nın doğusunda bir yere gömülmüştür. Başından geçenleri yazdıkları “Aziz Toma'nın İşleri” adlı kitabı, roman tarzında olup bu alanda yazılmış ilk örnektir. Ayrıca eseri Hıristiyanlar için önem arzetmektedir. Çünkü bu eser Süryanice olup Bardaysan'ın öğrencileri tarafından Urfa'da kaleme alınmıştır.

“Bu öyküde anlatıldığına göre, Efendileri göğe çıktıktan sonra Oniki Havariler toplandı yaptılar ve dünyayı, Hıristiyanlaştırmak üzere paylaştılar, Yahudi Toma'nın payına Hindistan düştü. Ama Aziz Tuma oraya gitmek istemeyince İsa, Hintli tüccar Habban'a göründü ve ona Aziz Toma'yı köle diye sattı. Bu tüccarla Aziz Toma, Hintlilerin ülkesine doğru deniz üzerinden yola koyuldular. Yolculukları sırasında, Sandaruk denilen bir yerde konakladılar; bu ülkenin kralı, biricik kızını büyük bir şölenle evlendiriyordu o gün. Aziz Toma ve yoldaşı, bu şölene katıldılar; havari, burada, Kilise ile ilgili bir ilahi okuyarak dikkati çekti. Kendisine vuran bir iki sunucusunun hemen öleceği kehanetinde bulundu ve bunun gerçekleşmesi şaşkınlığı arttırdı; bu olayın yankıları kralın kulağına ulaştı, Aziz Toma onun huzuruna getirildi, oradan da yeni evlilerin yanına zorla götürölerek onlar için dua etmesi buyruldu. Bu duadan sonra havarinin gitmesine izin verildi; ama onun ayrılışından sonra İsa, genç evlilere, Aziz Toma biçiminde gözüktü ve onlara iffetli bir yaşamı benimsetti. Evli çiftle birlikte kralın yola koyulması ve din değiştirmesinin ardından, Aziz Toma'yı Hindistan'a ulaştıracak birçok olayla, romanın I. bölümü sona erer.

Havari Hindistan'a vardığında, bu ülkenin kralı Gondofar, ondan kendisine bir saray yapmasını istedi. Aziz Torna, bunu yapmayı kabul etti; ama kralın umduğu gibi, dünyada maddeden bir saray yapmak yerine, hastalara, dullara ve yetimlere yardım ederek, fakirlere para dağıtarak, malzeme alması ve işçilere ücret ödemesi için kendisine verilmiş olan paraları böylece tüketerek, krala gökyüzünde bir saray

hazırladı. Ama bu hizmet tarzını kabul etmeyen kral, dolandırıldığını düşünerek, Aziz Toma'yı ve arkadaşını zindana attırdı, suçlarına uygun bir ceza verilene dek orada tuttu. Sonunda, iki arkadaşın derilerinin yüzülmesine ve ardından yakılmalarına karar verildi; ama bu kararın uygulanmasından önce, kralın erkek kardeşi Gad, kralın dolandırıldığı üzüntüsüyle öldü ve ruhu, melekler tarafından, Cennet'te Aziz Toma'nın yapmış olduğu sarayın önüne götürüldü seyretsin diye. Bu sarayın hiç olmazsa en alt kattaki bir odasında kalmasına izin verilmesi için, kılavuz meleklerle yalvardı; ama kendisine yanıt olarak, bu sarayı yalnızca kardeşi Gondofar'ın kullanacağı bildirildi. O zaman Gad, bu sarayı kardeşinden satın alabilmek için yeryüzüne dönme izni istedi. Bu isteği hemen kabul edildi; yeryüzünde tekrar görünmesi ve gök sarayını satın almak için duyduğu arzu karşısında, kral, havarinin dürüstlüğüne ve bildirisinin doğruluğuna inandı. Aziz Toma hemen serbest bırakıldı ve kral, onun derslerini dinledikten sonra bu dine girdi. Bundan sonraki olayda, kara yılan biçimine girmiş bir şeytan tarafından öldürülen genç bir adam, havarinin dualarıyla yaşama döndürülmekte, buna bağlı olarak birçok uzun konuşma yapılmakta ve dualar edilmektedir.

Bundan sonra da, peygamber Balcamı Balaam'ın bindiği sıpanın ve İsa'ya hizmet etmiş olan sıpanın soyundan gelen bir sıpa belirtmekte ve Aziz Tuma'yı, mucize göstereceği kente ulaştırmaktadır; sıpa, yaşamının amacı olan bu ulaştırma işini yapınca, kentin kapılarında hemen ölür. Bu kentte, çok güzel bir kadın, şehvetli bir şeytanın saldırılarından kurtarılır, dine kazandırılıp vaftiz edilir; hem o, hem arkadaşları, komünyon ayinine alınır. Bu ayine katılmaya gelen genç bir adamın iki eli felç edilir; bu cezaya uğratılan adam, kendisiyle namuslu bir yaşam sürdürmeyi reddeden bir kadını öldürmüş olduğunu itiraf eder. Aziz Toma'yı cesedin yanına götürür; havarinin duasıyla yaşama dönen kadın, namustan yoksun olanların cehennemde uğratıldıkları işkenceleri anlatır. Aziz Toma Hindistan'da dini yayarken, kral Mazday'ın generali Sifur ona gelerek, karısını ve kızlarını şehvet şey tanlarından kurtarmasını ister; bu amaçla havari, Sifur'la birlikte, onun evine doğru yola koyulur. Arabayla giderlerken, hayvanların gücü, uzun yolda tükenir; o zaman yaban eşekler gelirler ve arabaya bağlanma onuruna kavuşmak için aralarında çekişirler. Bu eşeklerin götürdüğü arabayla generalin evine ulaşınca Aziz Toma,

kadınları şeytanlardan kurtarıp iyileştirir. Kral Mazday'ın akrabası olan Kariş'in karısı Migdonya, iffetli bir yaşam sürmeyi benimser; Kariş, tüm uğraşmalarına karşın karısını bu kararından caydırmayınca, kraldan yardım diler, kral da Aziz'i kamçılıp zindana attırır Aziz Pavlos'un Filippe'nin zindanında yaptığı gibi, Aziz Toma zindanda bir ilahi söyler: *Hintlilerin Ülkesinde havari Yahudi Toma'nın ilahisi, ya da bugün genellikle adlandırıldığı gibi Ruh Üzerine İlahi*. Onu zindanda ziyaret izni alan Migdonya, Tanrı'nın bir mucizesiyle onun oradan çıkarılmış olduğunu farkeder; onu bulduğunda kendi evine götürür ve burada kendisi, sütannesiyile birlikte, Aziz tarafından vaftiz edilir. Bundan sonra da Aziz Tuma, zindana geri döner. Baskının işe yaramadığını gören kral, Aziz Tuma'ya şu teklifte bulunur: Migdonya'yı kocasına dönmeye kandırmayı kabul ederse, özgür bırakılacaktır. Aziz kadını sınamayı kabul eder, ama bu girişimin boşuna olduğuna da kralın dikkatini çeker. Sonuç, tahmin edildiği gibi olur; yani Migdonya, Havari'nin sınavı ısrarlarına uymaz. Ama Aziz bu işte üzerine düşeni yapmıştır, böylece serbest bırakılır ve Sifur'un evine dönmesine izin verilir. Aziz burada onun ailesindekileri vaftiz eder. Daha sonra Migdonya, Mazday'ın karısı Tertia'yı dine kazandırır; o zaman kral çok öfkelenir, Kariş'le birlikte kral, General Sifur'un evine geldi, bir koltuğu yakalayıp ters çevirdi ve onun (Havarinin) aşına vurdu, onu dövdü ve adamlarına teslim ederek söyle dedi. Götürün şunu da herkesin önünde ne diyeceğini düşünüyüm mahkemede Aziz Toma'nın yaptığı konuşmadan sonra kralın kendi oğlu da Hristiyan olunca, sabrının sonuna gelir, havarinin ölümü böylece kesinleşir. Zindanda, Aziz Toma, Pazar duasıyla son bir konuşma yapar, şu kişileri vaftiz eder: Wizan, karısı Menaşir, (genç bir adam biçiminde görünen İsa tarafından, uzun süren hastalığı tedavi edilmişti.) ve Tertia, Sifur'u papaz olarak, Wizan'ı diyakon olarak seçer. Ertesi sabah, kentin dışına, kapılardan öteye götürülür. Ve kısa bir dua yapmasının ardından mızraklarla dört asker tarafından öldürülür.

Kemiklerini örgencilerinden biri gizlice batıya getirir ama ilk mezarının tozları bile, daha sonra kral Mazday'ın bir oğlunun bedeninden bir çini kovmaya yeter. Bu mucizeye tanık olan kral, Hristiyanlığı kabul eder ve Hristiyanlardan, onlara yapmış olduğu kötülük için özür diler.⁷⁶

AZİZ ADDAY VE URFA'NIN KORUNMASI EFSANESİ

Doğu Kadim Hıristiyanlığı için çok önemli bir isim olan Aziz Adday, birinci yüzyılın başında Filistin'den Urfa'ya gelmiş Yahudi asıllı bir Hıristiyan misyoneridir. Urfa'daki Yahudi kolonisi içinde Hz.İsa'nın öğretisini yaymış ve o dönemlerde (Yahudiliğin bir mezhebi olarak görölen) Hıristiyanlığın Urfa'da yayılmasını sağlamıştır. Yahudi Kolonisi içinde bir Hıristiyan Kilisesi kurmuş. Urfa'da ilk kurulan kilise Adday'ın kurduğu kilisedir. Aziz Pavlos'un mektuplarında görölen basit örgütlenmeyle her gün kilisede toplanıp, dua edip, İncil'den parçalar okuyup ekmeklerini aralarında paylaşıyorlarmış. Bunlar İncil'i Süryanice okuyorlar ve Helen-Roma dünyasının kiliselerinden habersiz hareket ediyorlarmış.

Hıristiyan olmalarına karşın yaşam ve ritüelleri Yahudiliğe dayanıyormuş. Adday, Urfa Okulu'nun kurucusu olup, başından geçenleri yazdığı bir kitabı varmış. Bu kitap aynı zamanda roman olarak da kabul görmüştür. Kral Abgar'ın Hz. İsa hakkında aldığı bilgiler ve yazdığı mektup Adday'ın vasıtasıyla olduğu söylenmektedir.

Hatta meşhur Hz. İsa Mendili veya Mektubu söylencesinin arkasında Adday öğretisi yatmaktadır. Adday Söylencesi'ne göre İsa'nın, Abgar'a mektubu, Urfa kenti için bir lütufla sona ermektedir. Mektupta hiçbir düşmanın Urfa'yı alt edemeyeceği vaadi bulunmaktadır. Bu vaat, Urfa halkı için bir iman belgesi olmuş ve bunun ünü uzaklara kadar gitmiştir. Yine bu vadin (Urfa'nın düşmandan korunması), tarih boyunca yerine geldiğini bütün Süryani yazarlar belirtmekten zevkle bahsetmişlerdir. Urfa'nın İsa tarafından korunduğuna imanları sonsuzmuş...

TEKİN OLMAYAN GÖL EFSANESİ

“Bozova ilçesinde bulunan biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki göl vardır. Bu göllerin etrafı yeşillik ve ağaçlarla doludur. Mesire yeri olarak da kullanılan bu yer avlanmaya müsaittir.

Derinliği iki metreyi geçmeyen bu göllerde, halk arasında anlatılana göre hayalet ve cinler cirit atıyormuş. Sellerin getirdiği topraklar bu gölün oluşmasına kaynaklık eden gözlerin bazıları doldurmuştur. Rivayete göre Büyük İskender, Dara üzerine giderken birkaç gün bu göllerin civarında konaklamıştır. Hatta yetmişli yıllarda bir çobanın bu civarda İskender altını bulduğu halk arasında anlatılmaktadır.

Özellikle geceleri gölün kenarında hayaletlerin görüldüğu söylenmektedir: “Efsaneye göre, 1900 yılında güç denemesine girişen iki aşiret reisinden Zengilzeri (altın çingiraklı) Eyüp Ağa, bir gece büyük gölde konaklar fakat gece vıraklayan kurbağa seslerinden uyuyamaz. Hüvek (şimdiki Bozova) Köyü sakinlerine haber salarak bu kurbağa seslerini kesmelerini, yoksa köyü talan edeceğini bildirince, köyden Mustafa ve Bekir isminde iki marifetli adam derhal iki keçiye kesip bağırsaklarını şişşererek uçlarını bağlar ve bunları göle atınca kurbağa sesleri kesilir. Bu işe şaşan Eyüp Ağa, Hüvek’te akıllı ve marifetli kişiler olduğunu anlar ve olay çıkarmadan göçüp gider.”⁴⁸

48 **Mustafa Bilkan**, Harran dergisi, Sh.8, Sayı13,1980

KAPLAN DEDE EFSANESİ

“Urfa’nın Bozova ilçesinde Kaplan Dede namında bir dağ ziyareti vardır. Bu ziyaret, ilçe merkezinin 7. km. güneyinde, Urfa-Bozova asfaltının kuzey istikametine düşen 700 metre yüksekliğinde Kaplan Tepesi’ndedir. Ziyaretin bulunduğu noktaya yaya olarak güneyindeki patika yoldan 15 dakikada çıkılır.

Tepenin zirvesine varmadan önce, hilal gibi tepeyi çevreleyen bir moloz taş duvarı görülür. 100 metre içerde ikinci moloz taş duvarda bulunan yıkık kapıdan ziyaretle girilir. İlk girişte kurban ve adaklarının kesildiği bir mezbahta taşına rastlanır. Bu avluda 3 büyük yığına şehitlik ve yemek işleri halledilir.

Tam tepede ikinci bir avluda, yine iki büyük şehitlik bulunur. Bu avluda da ibadetleri yapılır. Mezarların basınçlarından teberrik alınır. Diğer iki ziyaretin birinde ziyaretin askerlerini sembolize eden taşlara yapışmış siyah karpuz çekirdeklerini andıran çok sayıda böceklere rastlanır. Bu böcekler manasız değildir. Bunlara kimse el süremez. Yedinci ziyaret avlularının dışında olup, bir ara bilinmeyen kişilerce gizlice kazıldığı görülmüş, ancak bizzat içlerinde bulunduğum bir ziyaretçi grubu ile bu yıkık mezar tekrar eski şekline konulmuştur. Mezardan çıkarılmış toprak arasında kil çanak, çömlek ve testi parçaları izlenmiştir. Ziyaretin yüksek tepesinde kolaylıkla Fırat Nehri, Samsat Höyüğü, Göbekli, Behlöldane, Ali Dede ve Çakmak ziyaretleri seyredilir. Ziyarete kış hariç diğer üç mevsimde de gidilir. Fakat Kasım ayında yağmurların lezzet verdi dağ alucu dağdağan - Palamutlu bir ziyaret daha ahenkli olur.

Ziyaret, çevrede: Yağmuru müjdeleme, küçükbaş sağım hayvanlarının ağız, meme, toynak hastalıklarına şifa, bolluk ve bereket dilemeye, orada yatanların aziz ruhları da yardımcı olmakla manevi hükmünü sürdürür. Ekseriyetle her yıl çevrenin çobanları tarafından verilen bir kararla sürülerle birlikte Kaplan ziyareti günü sürü sahiplerine bildirilir. O gün herkes, at, merkep, araba vb. vasıtalarla kurbanlığını, yağ, su ve bulgurunu sabah saat dokuza kadar ziyarette bulundurur. Sıra ile çoban sürüye ziyareti

dolaşma dzeneni verir. Ziyaretten alınan bir avuç teberrük bir kova suya dökülerek karıştırılır ve bu su tasla yedi kez ziyareti koşarak dolaşan koyun sürüsüne atılır. Koyunlarda mucizevî bir bağrışma ve koşuşma görülür. Bu an ziyaretin kabulünü simbolize eden bu kutsal hayvanların intizarı ile birlikte ziyaretçiler de dilekte bulunur. İbadet eder, teberrkl sudan içerler. Ardından herkes kuzu, oğlak, horoz, tavuk ne getirmişse keser, yemekler pişer. Ziyaretin meşe odunu boldur. abuk pişen yemeklerden her aile bir misafir ziyaretçilere gönderir. Erkekler birlikte yemek yer su içerler. Bu arada şiddetli rzgrla birlikte yağmurun bastırđđı da görülür. Ziyarete uyuyan hastalar, çocuklar uyarılır. Artık dağdan inme fasla başlar. Ziyaretin ne bekişisi, ne trbedarı, ne de dışarıdan gzetleyeni olmamakla beraber tarihi olaylara göre 759 yıldan beri dikenli bir gl gibi kendi kendini korumaktadır. şöyle ki: şimdiye kadar yaşayanların dilinde ve dimağında yer eder kanı şudur: Kaplan Dede'nin tepesinden bir tutam odun kimin evine giderse o ev halkı iflah olmaz, ziyareti kurcalayanların son yıllarda uğradıkları feci akıbetler de ilk kanılar zincirine eklenirse Kaplan Dede daha da korku ve deşet saçan bir muamma olur.

Bozova'nın ilk rüzgârı, ilk karlık yağmuru Kaplan Dede tarafından mjdelendir. O yörenin tedbir ve tekbir tepesidir. Hemşerileri onda Rablerine daha da yaklaşırlar. Tarihi tahminlere göre: Hicri 640–641 yıllarında, Bizans'a ait yukarı Mezopotamya'nın önemli şehri Edessa İslam ordularınca fethedilince daha kuzeyde bulunan Semisat (Samsat) Yaylak Telhvek kalelerine de akınlar yapılmış, yapılan İyad Bin Ganem komutasında bu havalide yapılan ftuhatlar sırasında Kaplan Dede, bütün bu havaliyi gözetleme karargh yeri yapıldđđı, verilen şehitlerinde buraya toplatıldıđđı en kuvvetli rivayetler arasındadır.²⁴⁹

49 **Mustafa Bilkan**, Harran dergisi, Sh.8, Sayı13,1980

CURCUP DERESİ AYNTAS KUYUSU EFSANESİ

1904 yılında Viranşehir büyük bir kuraklık geçirmiş. Geçimi hayvancılık ve tarıma bağlı olan Viranşehir'i bu kuraklık oldukça kötü etkilemiştir. İşte bu kuraklık döneminde, 1500 kişilik bir nüfusa sahip Milan Aşireti reisi Abdülhamit Bey'in geliri de hayvancılığa bağlıydı ve binlerce küçük ve büyük baş hayvanları vardı. O, bu civarda arkasındaki nüfus ve zenginliği ile büyük bir güce sahipti.

Ahdülhamit Bey anına şanına uygun iki bir evlilik yapmış, ikinci eşinden üç kızı olmuştur. Kıtlığın aşireti perişan ettiği bir sırada Abdülhamit Bey, bulunduğu yerden başka bir yere göç etmek için hazırlık yapar. Aşiretin önemli isimleri bir araya gelir ve Curcup Deresi'nin bulunduğu civara göç etmek için karar alır.

Abdülhamit Bey'in üçü bir birinden güzel olan bu kızlardan, en küçüğünün adı berrak anlamına gelen Zelal'dir. Zelal, alınan bu kararın arifesinde, gece rüyasında Curcup Deresi'ni görür. Rüyasında herkesin kuraklıktan perişan bir halde bir köşeye çekildikleri, hayvanlarını toplayıp Curcup Deresi'ne geldikleri ve orada konakladıkları, ayrıca bu göçün de bir felaketle sonuçlanıp kuraklık olmasına rağmen bu derenin taşığını görür.

Sabah olunca Zelal, bu rüyasını babasına anlatır. Babası kızının rüyasını pek önemsemez. Çünkü bu kuraklık döneminde kendini ilgilendiren yalnızca küçük ve büyük baş hayvanlarıdır... Abdülhamit Bey, aşiretini ve sürüsünü toplayıp Curcup deresine hareket eder. Derenin kenarına çadırlarını kurar, sürülerini salarlar. Abdülhamit Bey'in küçük kızı Zelal ise gördüğü rüyanın etkisiyle günlerini hep huzursuzluk içinde geçirmektedir. Abdülhamit Bey ve adamları, oturmuş sohbet ederken Zelal, gecenin karanlığında huzursuzluk içinde düşünüyormuş. Bu sırada bir sesle irkilmiş ve sesin geldiği tarafa baktığında, bir farenin ağzında yavrusu, dereden yamaca doğru ilerlediğini görmüş. Bu durum onu daha da huzursuz etmiş. İcini sıkıntı başmış, içinden inşallah bu işin sonu hayır olur demiş. Abdülhamit Bey ve adamlarının bulunduğu yere gidip içinde bulunduğu sıkıntıyı anlatmış ve bu derenin yanından ayrılmak gerektiğini söylemiş. Babası onu dinlememiş.

Gece yarısı ve herkesin derin uykuya daldığı bir sırada gözüne uyku girmeyen Zelal, ay ışığının altında derenin yanında bulunan Ayntas Kuyusu'na gidip su içer. Suyunu içtikten sonra dere kenarına dönmek istemez ve hemen kuyunun yanındaki mağaraya girip orada uyur.

Bu sırada gecenin sessizliğini sağanak halinde yağan bir yağmur böler. Öyle bir yağmur yağar ki, bütün her tarafı sel götürür. Zelal sabaha doğru yağmurun dindiğini görünce dereye doğru koşar. Curcup Deresi'ne gelince aşiretten tek bir iz ve eser kalmadığını, bütün her şeyi taşan derenin götürdüğünü görür. Gerisin geri döner ve Ayntas Kuyusu'nun yanındaki mağarada kimselere görünmeden aç susuz kalır ve ruhunu teslim eder.

Daha sonra bu kuyunun başına gelip su içenler Zelal'in rüyasının gerçekleştiği gibi kendilerinin de gördükleri güzel rüyalarının gerçekleşeceğini inanırlar ve dilek tutarlanmış...

İSANIN MEKTUBU VE ABGARIN İMANI EFSANESİ

“Beni görmeden bana inanan sana ne mutlu! Çünkü benim hakkımda beni görenlerin bana inanmayacaklar, beni görmeyenlerin bana inanacaklar ve yaşayacaklar yazılmıştır. Mektubunun nedeni olan şeye, benim yanına gelmeme gelince, önce burada kendileri için görevlendirildiğim şeylerin tümünü tamamlamak zorundayım ve onlar tamamladıktan sonra beni gönderenin yanına, yukarıya çekileceğim. Yukarıya çekildiğimde hastalığım iyileştirmek ve sana ve seninle birlikte olanlara hayat vermek için öğrencilerimden birini yanına göndereceğim.”⁸¹

“Eusebius daha sonra Abgar ile İsa arasındaki mektup teatisinin sonucunu nakletmektedir. Bu rivayetin de Süryaniceye çevrilmiş olduğunu söylemekte, ancak bu kez metnin şehir arşivlerinden çıkarılmış olduğunu ileri sürmemektedir: İsa’nın göğe yükselişinden sonra aynı zamanda Torna olan Yahuda, Yetmişlerden biri olduğu için bir havari olarak Thaddeus’u ona gönderdi ve o gelip Tobias’ın oğlu Tobias’la birlikte kaldı. Onun haberi duyulduğunda Abgar’a *“İsa’nın bir havarisi onun sana yazdığı gibi buraya geldi”* diye bilgi verildi. Böylece Thaddeus tanrının kudretiyle her hastalığı ve güçsüzlüğü iyileştirmeye başladı. Öyle ki her şey en mükemmel oldu.

Abgar, onun yaptığı büyük ve olağanüstü işleri ve onun nasıl hastalara şifa dağıttığını duyunca, onun İsa’nın *“Göğe yükseldiğim zaman sana senin hastalığımı iyileştirecek bir öğrencimi göndereceğim”* diye yazdığı kişi olduğunu tahmin etmeye başladı. Böylece o Thaddeus’un birlikte kaldığı Tobias’ı yanına çağırıldı ve ona şöyle dedi: *“Kudret sahibi bir adamın geldiğini ve senin evinde kaldığını duydum. Onu bana getir”*. Tobias Thaddeus’a geldi ve ona şöyle dedi: *“Kral Abgar beni çağırdı ve kendisini iyileştirmen için seni ona götürmemi emretti”*. Bunun üzerine Thaddeus *“Mucizevi bir şekilde ona gönderildiğim için onun yanına çıkacağım”* dedi. Böylece ertesi gün Tobias erkenden kalktı. Thaddeus’a yanına alarak Abgar’ın yanına geldi. Thaddeus kralın yanına çıktığında sarayının ileri gelenleri orada ayakta hazır duruyorlardı. İÇeri girer girmez Havari Thaddeus’un yüzünde krala büyük bir görüntü görüldü. Abgar o görüntüyü görünce, Thaddeus’un önünde eğildi. Orada bulunanlar

bundan büyük bir şaşkınlık duydular, çünkü onlar sadece Abgar'a görünmüş olan o görüntüyü görmemişlerdi. Abgar, Thaddeus'a sordu:

—*Sen gerçekten bana seni iyileştirmek ve hayat vermek üzere sana öğrencilerimden birini göndereceğim diyen Tanrı'nın oğlu İsa'nın bir öğrencisi misin?*

Thaddeus şöyle cevap verdi:

—*Beni gönderen kişiye büyük bir inanç beslediğin için sana gönderildim ve yine eğer ona inanırsan, kalbindeki istek inandığın gibi gerçekleşecek.*

Abgar ona şöyle dedi:

—*Eğer Roma İmparatorluğu beni engellememiş olsaydı, kuvvetlerimi alıp onu çarmlıha geren Yahudileri ortadan kaldırmayı isteyecek kadar İsa'ya inanıyordum.*

Bunun üzerine Thaddeus şunu söyledi:

—*Efendimiz Baba'sının isteğini yerine getirdi ve onu yerine getirdikten sonra Baba'nın yanına götürüldü.*

Ve Abgar ona şöyle dedi:

—*Ben de ona ve Baba'sına inanıyorum. Ve Thaddeus şunları söyledi:*

—*Bu nedenle elimi onun adına senin üzerine koyuyorum. Ve bunu yapar yapmaz Abgar hastalığından ve çektiği acılardan kurtuldu. Abgar nasıl İsa'dan bahsedildiğini duymuşsa derhal onun öğrencisi tarafından iyileştirildi. Hem de ilaç ve ot kullanılmaksızın tedavi edildiğine hayret etti. Bundan başka Thaddeus yalnızca onu değil, damla hastalığına tutulmuş olan Abdus oğlu Abdus'u da iyileştirdi. Çünkü o da geldi ve Thaddeus'un dizlerine kapandı. Onun dualarını aldı ve iyileşti. Thaddeus birçok olağanüstü iş gerçekleştirerek ve Tanrı'nın sözünü vaaz ederek onların yurttaşlarından çoğunu şifaya kavuşturdu. Bundan sonra Abgar şöyle dedi:*

—*Ey Thaddeus, bütün bu şeyleri Tanrı'nın kudretiyle yaptın ve biz de çok hayret ettik. Ancak buna ilaveten senden rica ediyorum: Bana İsa'nın gelişini, bunun nasıl gerçekleştiğini, onun kudretini, duyduğum bütün bu şeyleri onun hangi güçle yaptığını anlat.*

Ve Thaddeus Öyle dedi:

—Şimdi *susacağım. Ancak kelimeyi vaaz etmek için gnderildiğimden yana benim için bütün yurttaşları toplantıya çağır ve ben onların önünde vaaz edeceğim...*

Böylece Abgar yurttaşlarına sabahleyin toplanmalarını ve Thaddeus'un vaazını dinlemelerini emretti. Bundan sonra ona altın ve gümüş kaplar verilmesini emretti. Ancak Thaddeus Öyle diyerek bunları kabul etmedi:

—Kendi *eşyalarımızı bıraktığımıza göre başkalarının niçin nasıl alırsız?*

Bu Şeyler 340. yılda cereyan etti⁷⁵⁰

KÂFUR BABA EFSANESİ

“Çok eski zamanda Siverek’in Arastul (Bakanak) Köyü’nde ağanın yanında rençberlik yapan yoksul bir adamdır Kâfur. Tarla işleriyle ve hayvanlarla ilgilenmektedir. Uzun yıllar ağanın tarlasında öküzüyle çift sürmüştür. İçi insan ve hayvan sevgisiyle dolu, dürüst ve güvenilir bir insandır. Öküzünü ahıra koyacağı zaman önce kendisi çıplak vücuduyla yere uzanır, yerde taş, tümsek gibi hayvanı incitecek şeylerin olmadığından emin olduktan sonra öküzünü ahıra bırakırdı. Böylece hayvanın eziyet çekmesini önlemiş olurdu. Bu derece hassas bir insandı. Bu nedenle ağası onu çok sever ve ona sonsuz güvenirdi.

Günlerden bir gün ağası hac vazifesini yerine getirmek üzere, Kabeye gitmeye karar verir. O zamanlar hac yolculuğu at ve deve ile yapıldığından yolculuk aylarca sürermiş. Ağa karısını, çocuklarını ve tüm malını Kâfur’a emanet ederek gönül rahatlığı ile yola koyulur.

Birkaç ay sonra ağanın karısı bir gün içli köfte yapar. Yemekte “*keşke ağan da burada olsaydı da bu köftelerden tatsaydı*” diye dert yanar Kâfur’a. Kâfur da “*ver ben ona götürüp veririm*” demiş ve bir tabak köfteyi alarak dışarı çıkmış. Kadın herhalde doymadı, utancından isteyemedi de ondan aldı diye düşünmüş. Oysa Kâfur, köfteleri alıp, Hac vazifesini yerine getiren ağasına götürmüştür.

Bir zaman sonra, köydeki dedikoducu bir kadın tarafından Kâfur ile ağanın karısı hakkında bir dedikodu yayılmaya başlamış köyde. Dedikodunun boyutu giderek artırılmış ve bu Kâfur’un kulağına kadar gelmiş. Kâfur’un ağanın karısı ile ilişkisi olduğu yönünde laflar dilden dile dolaşuyormuş. Kâfur bu duruma çok üzölmüş. Günlerce bu işten nasıl kurtulacağını düşünüyormuş. Ağası gelir gelmez köyü terk etmeye karar vermiş. Ama o gelmeden de gitmenin doğru olmayacağını düşünüyormuş, çünkü kadın ve çocuklar kendisine emanet edilmiş.

Derken, hacılar dönmeye başlar. Köyün ağası da son gelen kervanın içindedir. Köylüleri topluca onu karşılamaya giderler. Kâfur da o sırada köyün yakınındaki tarlada çift sürmektedir. Köylüleri ağaya doğru giderken ağa Kâfur’u göstererek; “*Bana değil, ona*

gidin asıl hacı o'dur," demiş. Köylüler de bu sözler üzerine Kâfur'a doğru yönelirler. Kâfur korku ve panik içinde köylülerin kendisini öldürmeye geldiğini sandığını düşünerek kaçımağa başlar. Ancak, kurtulamayacağını anlayınca elindeki esasını toprağa vurarak "*Ya Rabbi! Canımı al*" diye ellerini açarak dua etmeye başlar. O anda asası bir ağaca dönüşür, kendisi de ortadan kaybolur. Dümdüz arazide Kâfur'un yok olduğunu gören köylüler onun bir ermiş olduğunu anlayıp, ağacı ziyaret yeri olarak belirlerler.

Kâfur'un ortadan kaybolduğu gün Çarşamba günüdür. O günden sonra her Çarşamba günü civar köylülerle birlikte kalabalık insan topluluğu o ağacı ziyaret etmeye ve ağacın etrafında üç defa dönmeye başlamışlar. Çobanlar mallarına bereket gelsin diye, kadınlar erkek çocukları olsun diye, genç kızlar kısmetleri açılsın diye, hastalar hastalıklarına şifa bulmak için yıllardır Kafur Baba'yı ziyaret ederler. Her Çarşamba adaklar kesilir, yemekler yenir, adeta bir şenlik havasında Kâfur Baba türbesi ziyaret edilir.

Kâfur Baba Siverek ve çevresinde mütevazılığın ve bereketin simgesi olarak çokça tanınmakta ve ziyaret edilmektedir."⁵¹

51)Bu efsane **Rıfat Mertoğlu** tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıca yazarın Taşın ezgisi adlı romanında yayınlanmıştır.

KANTARA KÖYÜ EFSANESİ

“Hilvan’ın batısında merkeze yaklaşık üç dört kilometre uzaklıkta bulunan çok eski bir yerleşim yeri vardır. Anlatıldığına göre eskiden şehrin merkezi burasıymış. Şu anda harabe ve mezarlık olan bu yerin adı Kantara imiş. Çevre köylerden insanlar buraya gelip killi toprak götürüyorlarmış. Bir höyük olan Kantara’nın toprağıyla çok iyi siva yapılmış. Yapılan kazılar esnasında insan kemikleri çıkıyormuş.

Geceleri bu civardan geçenler zaman zaman hayalet görüyormuş. Bunlar bazen sekiz on yaşında çırlıçiplak bir erkek çocuğu, bazen başıboş dolaşan bir oğlak, bazen bir domuz bazen de boğa görüyorlarmış. Hatta bazen de yılan şeklinde insanlara rastladıkları oluyormuş. İnsanlar görünen bu hayvan şeklindeki yaratıklar onlarla konuşup, sakın buradan geçmeyin diye de uyarıyorlarmış. Çünkü buraların kendilerinin olduğunu söylüyorlarmış.

Şu anda bile insanlar mecbur olmadıkça Kantara’dan geçmezmiş. Bu hayaletleri gördükten sonra artık orada kazı yapmıyorlarmış”⁵²

52 **M.Ali Uruk**’tan derlenmiştir. Hilvan İsmi hakkında Remzi Mızrak’ın Şanlıurfa ve ilçelerinin tarihsel isimleri adlı yayınlanmamış araştırmasında şöyle geçmektedir: Urfa’nın ilçelerinden biri olan Hilvan, çok eski bir yerleşim yeri değildir. En eski yerleşim yeri Kantara’dır. Hilvan ismiyle ilgili kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı salnameleri, devlet salnamelerinde bu isim ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Hilvan isminin sonundaki “avan” eki, Ermenice kasaba anlamına geldiği ve isminin Ermeniler tarafından verildiği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Van, Tatvan, Şirvan gibi şehir isimlerden hareketle böyle bir yargıya varılmıştır

CERRAH BABA EFSANESİ

“Siverek ilçesinde türbesi bulunan Cerrah Baba İslam ordularının Urfa ve çevresini fethettikleri sırada İyad bin Ganem komutasında görev almış ve Siverek’in fethedildiğinde İyad Bin Gamen, Cerrah Baba’yı buraya imam olarak tayin etmiştir. Rivayete göre Cerrah Baba, Peygamberin sahabelerinden Cabir El Ensar’ın oğludur. Siverek’te türbesi bulunan Koç Ali Baba ile kardeşler. İyad bin Gam Koç Ali baba’yı da fetihten sonra buraya Vali yapmıştır. Bu iki kardeşle ilgili olarak halk arasında şöyle bir olay anlatılmaktadır : “Bir gün Cabir Peygamberimizi yemeğe davet eder ve evdeki kuzuyu keser. Kuzunun kesildiğini gören küçük oğlu Cerrah, babasının kuzuyu nasıl kestiğini kardeşi Ali’ye tarif edeyim derken Ali’yi keserek öldürmüş olur. Korkusundan kaçarken damdan düşen Cerrah boynu kırılarak ölü. Bunu duyan Peygamberimiz her iki çocuğun cesedini yanına getirterek mesheder ve çocuklar dirilir”⁵³

53 **Ramazan Özgültekin’den derlenmiştir.** Viranşehir Varidat Katibi, Siverekli Abdücelilzade Zühtü Efendi bilgi vermektedir. Zihni efendi, 1926-1927 tarihinde yazdığı ve Siverek tarihini konu alan “Keşköl” adlı elyazması eserinde Cerrah Baba’nın hayat hikayesi hakkında bir belge ve bilginin bulunmadığı kaydedilmektedir. Cerrah Baba ve yine Siverek’te türbesi bulunan Koç Ali Baba’nın 639’da bölgenin fethine gelen İslâm ordularının komutanı İyaz bin Ganem’in yanında savaşan Cabir el-Ensar’ın çocukları olduğu, Siverek’i fetheden İyaz bin Ganem’in Koç Ali’yi Vali, kardeşi Cerrah’ı da imam olarak Siverek’e tayin ettiği halk arasında anlatılmaktadır.

KOÇ ALİ BABA EFSANESİ

“Siverek’te bulunan sivri kemerlerle birbirine bağlanmış dört bazalt sütun üzerine oturan sekizgen kasnaklı bir kubbe ile örtülü olan türbenin içersinde Koç Ali Baba’nın mezarı bulunmaktadır. Koç Ali Baba’nın cesedinin bugün hala çürümediğine inanılmaktadır.

Viranşehir Varıdat Kâtibi, Siverekli Abdülcelizade Zühtü Efendinin 1926–1927 tarihinde yazdığı ve Siverek tarihini konu alan “Keşköl” adlı elyazması eserde; Koç Ali Baba türbesinin Siverek kasabasının Havuz Bahçe mevkiindeki mezarlıkta kargır bir yapı olduğu, ancak bu alanın Maarif’e verilmesi nedeniyle bu türbenin içersindeki tahta tabutlarda yatan Koç Ali Baba’nın, hanımının, oğlunun ve kölesinin naaşlarının naklinin yapıldığı sırada Koç Ali Baba’nın cesedinin mumyasız olduğu halde çürümediği, sol memesi altındaki yaranın ve kölesinin kesik başlı oluşunun bunların şehit edildiklerine işaret sayıldığı ifade edilmektedir.

Abdülcelizade Zühtü Efendi, bu durum karşısında olayın vilayete bildirildiğini ve Ankara’dan alınan emirle 1927 tarihinde Urfa Valisi Fuat Bey, Genel Müfettiş Tali Bey, Siverek Hükümet Tabii Dr. Kamil Bey ve Sağlık Müdürü tarafından yapılan incelemede de cesetlerin çürümediğinin tespit edildiğini, durumun tekrar Ankara’ya bildirildiğini ve Ankara’dan mezarların olduğu şekilde korunması emrini aldıklarını belirtmektedir. Bu bilgilere dayanarak, esas türbenin Siverek’in Havuz Bahçe mevkiindeki mezarlıkta bulunduğu, 1927 yılında bugünkü yerine nakledildiği ve üzerine günümüzdeki baldeken kümbetin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak bugün kümbet içersinde Sadece Koç Ali Baba’nın mezarının bulunması, onun hanımı, oğlu ve kölesininin mezarlarının da nakledilip edilmediği hakkında bilgi vermemektedir. Koç Ali Baba ve yine Siverek’te türbesi bulunan Cerrah Baba’nın 639’da bölgenin fethine gelen İslâm ordularının komutanı İyaz bin Ganem’in yanında savaşıyan Cabir el-Ensar’ın çocukları olduğu, Siverek’i fetheden İyaz bin Ganem’in Koç Ali’yi Vali, kardeşi Cerrah’ı da imam olarak Siverek’e tayin ettiği halk arasında anlatılmaktadır.

Yine her iki kardeşle ilgili olarak halk arasında şöyle bir olay

anlatılmaktadır: “Bir gün Cabir Peygamberimizi yemeğe davet eder ve evdeki kuzuyu keser. Kuzunun kesildiğini gören küçük oğlu Cerrah, babasının kuzuyu nasıl kestiğini kardeşi Ali’ye tarif edeyim derken Ali’yi keserek öldürmüş olur. Korkusundan kaçarken damdan düşen Cerrah boynu kırılarak ölür. Bunu duyan Peygamberimiz her iki çocuğun cesedini yanına getirterek mesheder ve çocuklar dirilir”⁵⁴

---

54 A.Cihat Krkoğlu’ndan alınmıştır. Yayınlanmamış şanlıurfa ve İlçelerinin Kültür Envanteri

KÖLE HASAN EFSANESİ

“Bozova İlçe merkezinin 10 km. Güneyindeki Kılıçık Köyünde bir mağara içinde iki mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan birinin Şeyh Müslüm Suruci'nin kölesi Hasan'a ait olduğu söylenilmektedir. Şeyh Müslüm olarak bilinen ve bugün Suruç'un ziyaret köyünde türbesi ve adına bir cami bulunan Şeyh Müslüm hazretleri, gerçekte haçlılara karşı savaşmış büyük bir İslam alimi ve ermişidir.. Şeyh Müslüm hazretlerinin türbesini ziyaret eden ziyaretçiler adak adayıp, dilek diler ve hastalarına şifa bulmak için dua ederler.

Kılıçık köyünde Şeyh Müslüm hazretlerinin kölesi Hasan'ın türbesi bulunmaktadır. Köle Hasan'ın efendisi Şeyh Müslüm gibi hastalara şifa verici ve keramet sahibi olduğuna inanılmaktadır. Uzun yıllar şeyh Müslüm hazretlerine hizmet etmiş, ondan feyz almıştır. Bu türbeyi ziyaret eden romatizma hastalarının sağlıklarına kavuştuğuna inanılmaktadır. Rivayete göre Şeyh Müslüm, “Bana yetişemeyen hastalar Hasan Köle'ye gitsinler” dediğine inanılmaktadır. Türbeyi ziyarete gelen hastalar adak kurbanlarını keserek bulgur pilavı pişirirler.”⁵⁵

55 A.Cihat Kürkçüoğlu'ndan alınmıştır. Yayınlanmamış Şanlıurfa ve İlçelerinin Kültür Envanteri

ŞEYH HACI ALİ EFSENASI

Urfa'nın en güzel ilçelerinden bir olan Halfeti, bilindiği gibi içinden geöen Fırat nehri, yemyeşil meyve ağaçları ve tarihi yapısıyla şirin bir beldemizdir. Tarihte Runkale olarak anılan Halfeti adının rivayete göre hikâyesi şöyledir: Halil ile Fatma isimli iki sevgili birbirilerini delicesine severler. Ama aileleri onların evlenmelerine izin vermez. Halil ile Fatma bu durum karşısında sabahın erken vaktinde el ele tutuşarak Fırat'ın azgın sularına kendilerini bırakırlar. Fatma ile Halil umutsuz aşkları için ölürler ama adları ölümsüzleşir. Halil ve Fatma'nın isimlerinin kısaltılarak bitiştirilmesinden Halfeti ismi ortaya çıkar.

“Bugün su altında kalan Çekem mahallesinde bir türbe bulunmaktadır. Bu türbenin kitabesinde miladi 1382–1399 tarihleri arasında bölgede hüküm süren Memluklu sultanı Ebu Said Berkuk'un adı geçmektedir. Bu türbe ile ilgili olarak Çekem Mahallesi halkı tarafından şöyle bir efsane anlatılmaktadır: “Ebu Said Berkuk adında bir zat Çekem Mahallesinden geçerken Şeyh Hacı Ali'ye selam verir. Selamı alan Şeyh Hacı Ali, Ebu Said Berkuk'un selamını alın ve ona “Mısır'a sultan ol” duasında bulunur. Gerçekten de Ebu Said Berkuk Mısır Memluklu Sultanı olur ve Çekem Mahallesinde selam verdiği Şeyh Hacı Ali'yi hatırlar. Çekem'e gelerek Şeyh Hacı Ali'yi arar. Öldüğünü söylerler. Bunun üzerine karşılaştıkları yerde türbesini yapmayı kararlaştırır. İşçiler türbenin temel çalışmasına akşam ara verirler. Ertesi gün geldiklerinde kazma küreklerinin biraz uzakta, bugünkü türbenin olduğu yerde bulurlar. Bu durum üç gün devam edince türbenin bugünkü yerine yapılması kararlaştırılır.” Kitabede adı geöen Memluklu Sultanı Ebu Said Berkuk M.1382–1399 tarihleri arasında hüküm sürmüştür.”⁵⁶

56 A.Cihat Kürkçüoğlu'ndan alınmıştır. Yayınlanmamış Şanlıurfa ve İlçelerinin Kültür Envanteri

DAYI YEĞEN EFSANESİ

Seslerinin güzelliği ve müziklerinin birbirine benzemesiyle aralarında güçlü bir bağ bulunan Urfa ile Kerkük'ün bu ilişkisi halk arasında bir efsaneye dayandırılır. Anlatıldığına göre “vaktiyle güneş tutulmuş, ortalık o kadar kararmış ki, yıldızlar görülmeye başlamış ve bundan dolayı Şanlıurfa'da salgın bir veba baş göstermiş. O kadar insan ölmüş ki, bir mahallede bir veya iki evin halkı kalmış, diğer evlerin anahtarları hükümete teslim edilmiş. Hastalığın adına da (Karanlık ölet) demişler. Karanlık öletin seyrekleştii memlekete, Kerkük' den gelen halk yerleşmiş, Kerküklerle akrabalık bağları oluşmuş, bu nedenle Şanlıurfalılarla Kerküklerin dayı–yeğen olduğu söylenir. Hakikaten de Kerkük'le Şanlıurfa halk kültürü arasında çok benzerlikler vardır. Halk müziği, hoyratlar, dil, örf ve adetler yönünden Kerkük'le Şanlıurfa inanılmaz derecede birbirine yakındır. Bu da Kerkük'le Urfa arasında geçmişe dayanan bir bağın olduğunu göstermektedir.”⁵⁷

57 Abuzer Akbıyık-Sabri Kürkçüoğlu, Urfa Folklorü, Şurhav Yay.

HACI OSMAN BABA EFSANESİ

Eşkıya Osman bir gün dağdaki sığınağında otururken, yanına görmediği, tanımadığı bir adam gelir ve sorar. “Uzak yoldan geldim, sizde yiyecek bir şey yok mu?” der. Eşkıya Osman: “Vardır bak oradadır” diyerek yemek kabının olduğu yeri gösterir. Adam kabın yanına gider ve kabın içine bakar ve: “Yahu kan ve irinden yemek mi olur. Siz bu yemeği nasıl yiyorsunuz?” deyip çekip gidiyor. Aynı adam ertesi günü tekrar gelir ve aynı şekilde sorar, tekrar eşkıya Osman yemek kabını göstererek cevap verir. Adam yine kabın yanına giderek: “Yahu kan ve irinden yemek mi olur. Siz bu yemeği nasıl yiyorsunuz?” deyip tekrar çekip gider. Bu defa eşkıya Osman, içinden kızmaya başlar ve “Bu adam yarında gelir böyle yaparsa bu adamı öldüreceğim. Benim yemeğime nasıl kanlı irinli yemektir” der. Üçüncü gün adam yine gelir sorar: “Yemeğin var mı?” diye ve aynı şekilde yemeğin yanına giderek: “Yahu bu yemek kan ve irinden meydana gelmiş, böyle yemek mi olur. Siz bu yemeği nasıl yiyorsunuz?” diyor.

Hâlâ kızgın olan eşkıya Osman da yemeğe bakar ki hakikaten tabağın içerisinde yemek yerine kan ve irin vardır. Geriye bakmış ki adam yok. Sağa bakmış sola bakmış adam yok olmuş. Eşkıya Osman’ın aklı başından gitmiş bir düşüncedir almış Osman’ı. Eşkıya Osman, eşkıyalığı ve bütün kötü yolları bırakarak Halep’in yolunu tutar ve Halep’te ismini bilmediği adamı insanlardan, esnaflardan ve gördüğu her insandan adamı tarif ederek soruyor. Ve bu arayış haftalarca belki aylarca sürüyor, kimse kendisine bir cevap veremiyor. Bir gün Halep’in bedestenin da gezerken birden bakıyor ki aradığı adam karşıda bir yerde oturuyor. Hemen adamın yanına giderek çömelir ve elini öperek başına koyar. O arada kahveci gelir ne içersin diye sorar Osman: “Kahve getir” der. Kahve gelir, Osman içer ve adam kalkıp gider Osman da peşine düşer. Kahveci, Osman’ın ardından kahvenin parasını ister, Osman da sırtındaki abasını kahveciye verir ve adamı takip etmeye devam eder. Adam sokaklardan yürüyerek şehrin dışına çıkar. Osman da peşinde ve adam şehrin dışında durup gökyüzüne bakar. Osman da adamın yüzüne bakar. Adam, önümden çekil der gibi eliyle işaret eder. Osman çekilmez ve adamın yüzüne

bakmaya devam eder. Adamın, gökyüzüne bakması bittikten sonra adam Osman'la beraber eve gidiyor ve Osman'a: “Bundan sonra bu evde kalacaksın, sana günde bir altın verecekler, o altınla bu evin ihtiyacını karşılayacaksın, altından geri kalanı senin olacak,” der.

Uzun zaman bu böyle devam eder her gün harcanan bir altından arta kalan paralar epeyce birikir. Osman kendi kendine; “Bu kadar zamandır buradayım param da çoğaldı paramı alıp buradan gideyim, diye düşünür. Ve bir gün parasını alıp çıkar dışarı gider. Osman, şehir dışına çıkarken bir de bakar ki adam yine karşısında, mürşidi tarafından tekrar Siverek'e gönderilir. Adam Osman'a:”Osman sen nereye gidiyorsun, gitmek var mı gel bakayım” der. Ve Osman'ı alıp tekrar eve götürür. Uzun zaman Osman bu tekkede hizmet etmeye devam eder ve adam tarafından irşad edilir. Bir gün adam Osman'ı yanına çağırarak: “Osman artık memleketin Siverek'e gidebilirsin” deyip gitmesine izin verir. Osman da hazırlığını yaparak mürşidinin elini öper ve yola koyulur. Bir müddet sonra Siverek'e gelir ve Siverek'te insanları irşad görevine başlar.

Hamidiye Alayları komutanı Milli Aşireti Reisi İbrahim Paşa, O dönemlerde Siverek sancağına bağlı Viranşehir'de kalıyordu. Herkes tarafından çok tanınan bilinen ve sevilen Hacı Osman Baba'yı Viranşehir'e davet eder. Hacı Osman Baba, her halde bu davetin bir hikmeti olsa gerektir diye düşünerek daveti kabul edip, Urfalı Babé ismindeki ve çok sadık bir müridini de alarak Viranşehir'e gider. Saygı ve iltifatlar içinde ağırlanır. Birkaç gün İbrahim paşanın misafırlığında kalır ve müsaade isteyerek tekrar Siverek'e dönmek ister. İbrahim Paşa gitmemesi için ısrar ederek:”Baba ben senin burada kalmanı istiyorum, ne ihtiyacın olursa karşılarım” der ama Hacı Osman Baba kesin Siverek'e dönme niyetindedir ve Paşaya: “Paşa, benim dünya malından hiçbir şeye ihtiyacım yoktu”, der. İbrahim Paşa çok ısrar edince, Hacı Osman Baba, orada bulunan bir eşeği işaret ederek: “Öyleyse şu eşeği ver bana” diyor ve eşeği alarak, İbrahim Paşa'ya:”Yalnız seni İstanbul'a çağıracaklar, korkma git, ama bu müridimi de beraber götür” der. Ve “Hayırlısıyla git, geldikten sonra, benim hücremin bulunduğu yere bir teke yap, yine benim hücremin yanında bir dere geçiyor, o derenin karşısında da Koçali Baba isminde bir zatın mezarı var onun da türbesini yap” diyor. İbrahim Paşa da:”Baba istersen hemen şimdi yapmaya

başlayayım” diyor. Hacı Osman Baba: “Hayır, hayır; *İstanbul’a git gel, ondan sonra yap*” diyor. İbrahim Paşa, “Peki” diyor.

Ve böylece Hacı Osman Baba, müridini İbrahim Paşa’nın yanında bırakarak Siverek’e dönüyor. Bir zaman sonra Sultan Abdülhamit Han doğu memleketlerindeki aşiret reislerinden her memlekettten bir kişi istiyor. Çok kimse gitmek istemiyor. Çünkü Padişah neden bizi çağırıyor acaba azat mı, cellât mı düşüncesi onları korkutuyor. Viranşehir’de de bu konu tartışılıyor, kim gitsin diye karar İbrahim Paşa’nın gitmesinde veriliyor. Ve İbrahim Paşa, Hacı Osman Baba’nın sözlerinden dolayı rahat bir şekilde hazırlıklarını yapıp Urfalı Babé’yi de yanına alarak İstanbul’a gidiyor. Padişahın sarayından içeri girecek nöbetçiler: “Padişah bir kişi davet etmiş, yanındaki adamı içeri alamayız” derler. İbrahim Paşa: “Almıyorsanız ben de girmem içeri dönerim” der. Nöbetçiler durumu padişaha iletirler, padişah içeri alınmasını emreder ve İbrahim Paşa Babé ile beraber huzura girer. Padişah: “Ben bir kişi istedim bu yanındaki adam kimdir?” diye sorar. İbrahim Paşa: “Padişahım Siverek’te temiz bir Allah dostu vardır, o bana seni İstanbul’a çağıracaklar bunu da beraber götür dedi ben de onun emri üzerine getirdim” der.

Ondan sonra yapılan görüşmelerde Milli Aşiretine 4 alay veriliyor ve İbrahim Paşa’ya da paşalık ünvanı veriliyor. İbrahim Paşa Viranşehir’e geri dönmek için hazırlık yapıyor ve Babé’yi de yine beraberinde getirmek istiyor, Sultan Abdülhamit bırakmıyor: -*Yanımda kalsın*, diyor. İbrahim Paşa Padişaha: “Sultanım benim emanetime verilmiş, müsaadenizle beraberimde gelsin” diyor. Padişah: “O zat sana götür, yine geri getir mi dedi, yoksa sadece götür mü” dedi. İbrahim Paşa: “Padişahım bana götür” dedi. Padişah: “O zaman sen bırak git” diyor. Ve İbrahim Paşa çekip Viranşehir’e geri geliyor. Babé padişahın yanında kalıyor ve padişah tarafından yetiştirilip subay yapılıyor.

İbrahim Paşa döndükten sonra Hacı Osman Baba’nın dediği tekkeyi ve türbeyi Siverek’te yapıyor. Tekkenin kapısında ise;

“Tacı Rif’attır külahı Kadiri,

Vuslatı yare sebeptir çünkü rahı Kadiri” yazılıyor.

Daha sonra Hacı Osman Baba, Siirt Baykan’daki Veysel Karani Hazretleri’nin makamını ziyaret etme aşkıyla dolar ve ziyaret etmek

için yola koyulur. Hiç kimseye nereye gideceğini söylemediği için, Hacı Osman Baba'nın nereye ve ne tarafa gittiğini kimse bilmez. Bu nedenle halk arasında Hacı Osman Baba birden bire ortadan kayboldu dūşüncesi oluşuyor.

Hacı Osman Baba, Veysel Karani Hazretlerini ziyaret için yola koyulduktan sonra, tam Veysel Karani Hazretleri'nin makamının yakınına gelir, tanımadığı bir adam (Halk arasında, Hacı Osman Babanın, Veysel Karani Hazretlerini ziyaret etmesini engellemek için yoluna Şeytan çıkmış diye anlatılır.) karşısına çıkar, Hacı Osman Baba makamı sorar, adam "Veysel Karani Hazretlerinin makamının buralarda olmadığını ve çok uzaklarda olduğunu söyler. Ama Hacı Osman Baba'nın gücü kalmamış, Yüce Allah'tan ruhunu teslim alması için büyük bir aşkla dua eder ve bulunduğu yerde vefat eder.

Hâlbuki Veysel Karani Hazretleri'nin makamının çok yakınındaymış. Halk kendisini defneder ve Hacı Osman Baba'nın kabri halen Veysel Karani Hazretleri'nin makamının çok yakınındadır. Yine halk arasındaki inanışa ve anlatılanlara göre, kim Hacı Osman Baba'yı ziyaret etmeden Veysel Karani Hazretleri'ni ziyaret ederse, ziyareti kabul olmuyormuş. Onun için, Veysel Karani Hazretleri'ni ziyaret etmeye gidenler önce veya sonra muhakkak Hacı Osman Baba'nın türbesini ziyaret ederler.⁵⁸

58 **Ramazan Özgültekin**, Siverek Evliya ve Alimleri, yayınlanmamıştır, Not : Bu efsanedeki Veysel Karani Hz.lerini görmeye giden Hacı Osman Baba'nın kavuşamadan yolda vefat etmesi ile Viranşehir'deki Elyasa Hazretlerinin Hz. Eyyub'a ulaşmadan ölmesi aynı efsanenin farklı anlatımıdır. Biri bir peygambere diğer bir evliyaya izafeten anlatılmıştır

ŞAH MUHAMMET EFSANESİ

“Kısas'ta köyün girişinde şah Muhammet türbesi vardır. Şah Muhammet türbesi kısaslar için çok Türbenin içinde bir sancağı vardır. Büyük sıkıntılar yaşandığında sancağı kaldırmak bir gelenektir. Her hadise için sancak kaldırılmaz. Sancağı kaldıran kişi Şah Muhammet Türbesine kurban kesmek mecburiyetindedir. Sancak abdestli kaldırılır.

Yangınlarda sancak kaldırılarak ateşin içine dikilir. Sancağın dikilmesiyle ateşin söneceğine veya rüzgârın yönünün değişeceğine inanılır. Büyük hırsızlık hadiselerinde de sancak kaldırılır. Eşyası veya kıymetli malı çalınan kişi sancağı kaldırır, bunu da köy halkına duyurur. Kaybolan canlı malsa sahibinin evine sürülsün, ziynet eşyası ise avlusuna atılsın şeklinde ilan edilir. Hırsızlığı yapan kişi korkusundan çaldığı kıymetli eşyayı bahçeye atar, canlı mal ise iade eder. Sancak kaldırıldığında herkes ayağa kalkar saygı gösterir. Şah Muhammet adına her yıl bir de yemek yapılır. Yemek köy halkı tarafından toplanan para ve malzemelerle yapılır. Kurban kesilir, şeyh Muhammet türbesi ziyaret edilir ve türbenin önüne 12 kazan dizilir. Yemek piştiğinde tellallar yemeğin piştiğini halka duyurur. Her eve yemek dağıtılır.

Efsaneye göre Şah Muhammet, kardeşi Fatma Hatun ile birlikte Nasır Sayad ve İkinci Mervan Savaşına katılır. Yenik düşen Mervan, tahtını tacını bırakarak kaçır. Mervan'a karşı savaşan Şah Muhammet ile kardeşi F''atma Hatun bu savaşta şehit düşerler. Şah Muhammet'in 12 imam aşkına, Kerbela'nın intikamını almak düşüncesiyle savaşa katılmış olmasından dolayı yemek kazanlarının sayısı on iki tanedir.”⁵⁹

59 Halil Atılgan- Mehmet Ecet, Bir Türkmen Köyü Kısas, Sh.5,6, TC: Kültür Bakanlığı Yay.

TÜTÜN EFSANESİ

“*Terk etmedi sevdan beni
Aç kaldım susuz kaldım
Hayın karanlıktı gece
Can garip can suskun paramparça
Ve ellerim keleşede
Tütünsüz uykusu kaldım
Terk etmedi sevdan beni*”
Ahmet ARİF

“Tütüne gelince, tütünsüzlük zordur. Her irade dayanmaz. Kötü bir alışkanlıktır ama insanların çoğu da esiridir. Hikâyesi de bu cinstendir... Zamanın birinde iki köylü kavgaya tutuşur. Günlerce mevzilenirler karşılıklı. Açlık ve sefalet başlamıştır. Sebzeler kurumuş, ekinler tarlada kalmıştır, ama kavga bitmez. Karşılıklı vuruşmalar, atışlar devam eder. Ta ki bir tarafın tütünü, diğer tarafın çakmak taşı bitene kadar.

Tütünü olan, diğerinin tütününün bittiğinin farkına varır. Mevziden ikide bir tütün kesesini çıkartıp gösterir. Bu yeni savaş oyunu kansızdır. Ama dayanılır gibi değildir. Nitekim iki üç gün sonra mevziden mevziye konuşmalar başlar. Bir süre sonra bir tütünlük barış olur. Biri çakmak taşı alır kavgalıısından, diğer tütün. Aralarında bir süreliğine barış olur, ama kalıcı sükunet olmaz. Gururları mevzilere kapatır onları. Ve tekrar başlar vuruşmaları... Vuruşmak, kavgaya tutuşmak mirastır sanki onlara. Oysa birisinin tütünü bitecek, diğerinin çakmak taşı. Ama inatları belki hiç bitmeyecek.

Dolayısıyla bir tütünlük de olsa, barış uğramayacak yurtlarına. Bir tütünlük, bir solukluk da olsa kavgasızlık güzeldir. Sokakları, kentleri, ülkeleri güzelleştiren de barış değil mi zaten... İso, çay ve tütün Urfa'nın vazgeçemediğidir. Türkülere ve söylencelere konu olmuştur. Yaşam isotun, tütün ve çayın acısını bal eylemiş, ritmi yapmıştır bir ömür boyu.”⁶⁰

60 Şeyhmus Çakırtaş, Radikal İki Gazetesi

ALİGÖR EFSANESİ⁶¹

Günlerden birgün anne sütü yere düşmemişken bir kadının 12 çocuğu vardı. 9 erkek 3 de kız kardeşi bu çocuklar. Yazık ki 3 kızdan ikisi Şeşek'in⁶² gazabına uğrayarak kör oldu. Anneleri Çarin Can⁶³ ya da Çar İncas⁶⁴ bu acıya dayanmadı ve amansız bir hastalığa yakalandı.

Bir gün pancar toplamaktan dönen, kızların en büyüğü 5 erkeğin küçüğü kız, ki ismini 7 körün kulağına fısıldadık onlar da bize söylemedi, annesini ölmüş buldu. 9 erkek kardeşten birinden bir ses, dokuzundan hiç ses çıkmadı. En büyükleri ok atar, geyik avına çıkardı. Kendisinden küçük ilk iki kardeşi de onu izlerdi. Dördüncü erkek kardeş marangozdu, onun da kendisinden küçük ilk iki kardeşi onu izlerdi. Yedinci erkek kardeş ise bahçelerde nar yetiştirir, sekizinci ve dokuzuncu erkek kardeşler de bu narların suyundan içerdi.

Kız, ki biz onun ismini 7 totalın kuluncuna fısıldadık ama duyan olmadı ki. Bize ismini söyleyen olmadı, çok güzeldi. Saçlarından bir ırmak akardı sanki ve geceleri bütün yıldızlar onu seyre dalarđı. Her gece onun için 7 yıldız gökten düşer yerin dibinde 7 ejderha ölrü giderdi. Yine de evlilik çağında ona bir kısmet düşmedi. 28 yaşına geldi 28 yiğit uğruna öldü de kapısından bir kısmet içeri girmedi. (buraya kadar geöen 7 kör, 7 total, 7 yıldız, 7 ejderha'nın toplamı 28 ediyor). Bir yiğit sevdi, onu da verem aldı. Derken bu topraklara karanlıktan vahşiler geldi. Bütün evleri, çadırları yaktılar. O güzel kızın, ki biz adını hiç kimseye söylemedik söylediysek de yalandır, erkek kardeşlerini kör kızların gözleri önünde kestiler. Kızlar görmediyse de saçlarının beyazladığını 7 kör ile 7 yedi total, 7 yıldız ile 7 mağara duydu. Bir kurt gelip onları da yedi, ki bu kurdun adı

61 Bu Efsane İ.Halil Baran'dan alınmıştır.

62 **Şeşek: bir tür cadı**, doğum yapan kadınlara musallat olup onların doğurmasını engeller ya da doğumdan sonra doğum yapan kadın kırk gün yalnız bırakılmaz ki bırakıldığı zaman şeşek'in –şeşek: altışar ya da altılı demek-kadına ve çocuklarına bir zarar vermesin. Beşiklere de bu yüzden çuvaldız ile nereden edinildiği bilinmeyen, büyük bir ihtimalle bir yataırın üzerinden getirilen, yeşil bir bez yapıştırılır)

63 **Çarin Can** Rubai demek,

64 **Çar İncas** Dört Kara Erik demek

‘Gurê Manço’dur⁶⁵.

Güzel kız, ki biz onun adını duyunca sağır olduk, şehrin uzağında bir kuyuya saklandı. 4 hafta 1 gün sonra (4 hafta 28 gün 1 günle birlikte 29 gün ediyor. Belki de bir yıl sonra yani kız 29 yaşındayken) kuyudan çıktı. Su içmekten karnı şişmişti. Gözleri çukur olmuş benzi beti sararmıştı. Şehirlerinin yerine yeni bir şehir kurulduğunu gördü. Sürünerek oraya varmak istediye de şimdiki Aligör’ün yakınında bir yerde öldü. Hayır sahipleri ona üç gün sonra rastladı. Bir mezar kazıp onu içine gömdüler. Aceleyle kazılan bu mezarın ayakları kibleye bakar. Güneş sol kolunda doğar, sağ avucunda batarmış güzel kızın, ki adını size söylesem de tanımazsınız...Bir zaman bir zaman bir zaman sonra bir kadın kötürüm kocasıyla birlikte oradan geçti. Koca, yoruldu dedi. Biraz tümsek olduğu için kadın onu mezarın üzerine oturttu. Adam düzelerek ayağa kalktı. Bir ermiş yatıyor burada dediler. Düzelen adam oraya bir köy kurdu. Zengin oldu. Üç zaman sonra mezarda bir delik gördüler. Kapattılsa da sabah olunca tekrar açılmış olduğunu gördüler. Bir hikmeti var diyerek dokunmadılar sonra. Günden güne mezardaki delik büyüdü durdu. Ürktüler, korktular, melekê tavusa selam söyledilerse de her gün biraz daha çökmeye başladı mezar. Bir gün mezarın üstünde bir çocuk gördüler. İki yaşında bir çocuktu bu... Ona yaklaştıklarında çocuk garip sesler çıkarıyor ve mezarın içine doğru kaçıyordu. Bir türlü yakalayamadılar onu. Adam işi inada bindirdi. Çocuk mezardan uzaklaşınca toprakla deliği kapattı ve çocuk dışarıda kaldı. Bütün azapları (köleleri) birlikte hareket edip onu yakaladı. Önce karnını doyurdular. Çocuk onlara alıştı. Ona Ali (Eli) ismini verdiler. Herkes babasının, babası ölmüşse annesinin adıyla bilinirdi. Ona da Ali Gorê⁶⁶ dediler. Çocuk büyüdü. Zekası ve kuvveti dillere destan oldu. Suruç’ta namı duyuldu. Adam ona kızı Sêvê’yi⁶⁷ verdi. 9’u erkek, 3’ü kız 12 çocukları oldu. Kızların en büyüğü beşinci çocuktu ve yazık ki kör doğdu. 7 melek 7 katlı gökte toplandı. İsa’nın, Musa’nın ve

65 **Gurê Manço:** Manço Kurdu demek. Mançur’lar Moğol saldırısında bulanlar arasında yer alan bir boydur. Acımasız kurtları ile tanınırlardı. Bu gün bile Kürdistan’da uyumak istemeyen çocuklar “Rakev rakev wê gurê manço were te buxwe” (uyu uyu, yoksa manço kurdu gelip seni yer) diyerek korkuturlar. Ben de bu sözü defalarca annemden işittiysem de anneme bir türlü gurê manço’nun tarifini ve ne demek olduğunu anlattıramadım.

66 **Eliyê Gorê ya da Eliyê Gornê:** Mezar’ın oğlu Ali demek, Ali Gör Koroğlu’nun Güneydoğu Anadolu’daki karşılığı olarak da kullanılabilir.

67 **Sêv:** Elma, Sêvê: Elma manasına gelen kız ismi

Eyyub'ın kulağına onların ismi söylendi. İsa delirdi, Musa babasının tahtını devirdi, Eyyub'un canı küle döndü. Çok güzeldi ama dünyanın güzel nimetlerini görmedi. Ona da bir yılan aşık oldu, yılanın adı Kara Değirmenci'dir. Bir kalede bekçi olduğunu söylerlerdi. Sürünerek geldiği Suruç'ta bir değirmencinin taşının altında saklandı. Kelamı Kadim⁶⁸ duasını eden değirmenci bilmeden onun adını söyledi. Yılan bu isme aşık oldu. Kızın kör olduğunu görünce değirmencinin taşının altına girerek orada can verdi. Değirmendeki buğdaylar çuvallara dolduruldu. Bu buğdaydan yiyeen 3 kişi öldü.

Ali Gorê benden habersiz haksız yere kimse ölmez dedi. Kılıcını çekip melkemot'un⁶⁹ peşine düştü. Değirmencinin evinde misafir oldu. Değirmenci ona Lebni çorbası⁷⁰ verdi. Bu çorbadan o da zehirlendi. Atı Serin Rüzgar'a bindi. Evine geldi. Annesinin mezarının üzerinden geçerken atından düştü ve orada kaldı. Hak yolda olanlar, onu o mezara gömmek istediler. Mezarı kazdıklarında annenin çürümemiş bedenini gördüler. Bir memesi dışarıdaydı ve sanki yeni ölmüş gibiydi. Üstüne kör kızın eşarbını örttüler, ve oğlu Ali'yi de bu mezara koydular. Ali'nin sakal ve bıyıkları orada beyaza döndüyse de bunu kimse görmedi... Mezarı kapattıkları gece gökten taşlar yağdı Aligör'ün yakınlarına, bunlar hala burada dururlar.⁷¹ O gece kör kız, ki biz ismini üç kuyudan dinledik, evin bir köşesinde bir yılan gömleği buldu. Bunu boynuna doladı ve kendini boğdu. Bir taş gelip evin üstüne düştü ve evi yıktı. Ev o kadar büyüktü ki yıkılan yerde kocaman bir tepelik⁷² oluştu. O höyük hala buradadır.

68 **Kadim Kelam:** büyük ihtimalle Eski Ahit, Tevrat

69 **Melkemot:** Büyük ihtimalle melekülmevt'in (ölüm meleği) bozulmuş hali

70 **Lebni Çorbası,** döğülmüş buğday ve ayran ile yapılan yemek. Leben Arapça yoğurt demektir

71 Gerçekten de Aligör'ün etrafında Karacadağ'dan fırlamış siyah granit taşlar olduğunu düşündüğüm taşlar var

72 **Tepelik:** Höyük demek. Bu efsane şair yazar **İ.Halil Baran** tarafından derlenmiş olup ilk defa burada yayımlanmıştır. Bu derlemeyi yapan İbrahim Halil Baran birden çok Aligör efsanesinin olduğuna tanık olduğunu söylüyor. Devamında: "Bunlar tek bir efsanenin farklı varyantları versiyonları olarak çıktı karşıma. Olan farklılıklar kabaca şöyle: 1. Ali'nin annesi bir fahişedir. Taşlanarak öldürülür. 2. Ali'nin annesine biri tarafından tecavüz edilir ve başına taş ile vurularak öldürülür. 3. Ali'nin annesi kutsal bir kadındır. Bakire olduğü halde hamile kalınca kendini asar. 4. Ali'nin babası bir askerdir.

EMSAL-I KUBUZ EFSANESİ⁷³

“Emsal ve Kubuz... Önce bu isimlerle başlayan bir tarih var. Sonra bu iki isim bir araya geldiler, herkes onları Emsal-ı Kubuz olarak tanıdı. Bir araya gelmeleri bir ayındı, buluşma yerleri bir mezarlıktı. Öyle sıradan bir mezarlık değildi bu: Bu mezarlığa gömülenler dinlerin reddettiği kişilerden oluşuyordu. Ölen kimsenin mezarda yürümesini engellemek için göğüslerine Erz ağacının dallarından yapılma oklar saplanmışa, kaburga kemikleri arasında yılanlar vardı. Kendilerini öldürmüşlerdi, sabahlardan nefret eden kimselerdi.

Emsal ve Kubuz böyle bir mezarlıkta bir araya geldiler işte. Etraflarına baktılar. Sabahı hatırlatan hiçbir şey yoktu. Hiçbir şey konuşmadılar ki zaten onların dili, sadece Allah'ın onlara verdiği lokmayı yutmak için kullanırlardı, sevdikleri ile anlaşmalarının dili dil değil, kalpleriydi. Bu yüzden birbirlerine baktıkları zaman, bakışları onlara ne yapmaları gerektiğini söyledi. İkisi de ayrı anda, aynı parmaklarla kıldan ince kılıçlarını çektiler, damarlarını kestiler. Kandan maksat kirin temizlenmesiydi. Bütün savaşların nedeniydi kan, gerek dünya ve gerekse insan vücudunda bir damla dahi kirli kan varsa ve olacaksa, bu savaş nedenidir.

Fakat bunların karşısında savaşacak ordular yoktu. Zaten ordu demek kılıcın ağzına gelen suyun bir an çalkalanmasından başka neydi ki? İkisi de usulca damarlarını kestiler. Birbirlerinin gözlerine bakarak damarlarından boşalan kana işaret parmaklarını soktular. İşaret parmaklarını güneşe tuttular ve kan kurumadan birbirlerinin sağ gözlerini mühürlediler. Görmemek burada başladı. Artık kimseyi görmeyeceklerdi ve birbirlerini görmek için sadaka niyetine duran gözlere ihtiyaçları kalmayacaktı, kalmadı. Birbirlerini sadece gözle gören insana ne yazık...

Annesini evleneceğim diye kandırır. Çocuğu peydahlar. Köylü baba ve annesi öldürür. 5. Ali'nin babası zalim bir hükümdar tarafından gözlerine mil çekilerek öldürülür. Karnında bir çocukla ortada kalan annesi kimse sahiplenmez o da kendisini öldürür. Çocuk doğar ve babasının intikamını alır. 6. Ali ile atın hikayesinin olduğu bir hikaye de dinlemiştim fakat not alamadığım için bu gün yazılı değildir. Birçok Aliğör Efsanesi dinledim ama en hoşuma giden ve beni cezbeden yukarıdaki oldu. İşine yarar umuyorum.

73 Bu Efsane **Müslüm Yücel**'in Popüler Kürttür dergisinde yayınlanan Emsal-i kubuz adlı yazısından olduğu gibi alınmıştır

Mühürden maksat ise şuydu: Damar kesilince ve kan ile konuşunca kardeşlik başlardı ve kardeşliğin olduğu yerde savaş olacaktı. Savaş başkaları adına kendini bilerek, isteyerek ölüme götürmektı. Onlar bunu kabul etmediler. Bunun için birbirlerini yaptıkları hata karşılığında affetmeyeceklerdi. Birbirlerini öldürerek başlayan bir kan kardeşliğiydi onların ki. Niyet böyleydi, ama onların birbirine kıyacak halleri var mıydı? Elbette ki yoktu. Emsal'in titremesi bir süre sonra Kubuz'a geçti. Damar kesilmeden önce ikisinin de bir sözü vardı: Kimse boşalan kanın durması için diğer elini kullanmayacak ve kirli kan vücudu terk edinceye kadar beklenecek. Derken Kubuz'da bir titreme başladı. Titreme korku değildi. Hafif bir rüzgar esiyordu sanki bedenlerinde, göğüslerinde oturan bir baykuş vardı son olarak ve son titremeyle bu baykuş da uçup gitti.

Emsal ve Kubuz'u yaşlı bir kadın gözlüyordu ve bu kadın orağa benzeyen saçlarını alnından kaldırdığı an Emsal ile Kubuz'u yeniden gördü ki, bu görüş kendi içinde insanın zavallılığıydı. Çünkü bu kadının gözü kandaydı ve kan burada kendini tekrarlayan bir dua gibi akmaya başladığı an yaşlı kadın artık kendisini bekleyen bir geleceğin olacağını düşündü. Dökülen her damla kanda, kanını damarlarında iyi gün için saklayanların her zaman ciddi hesaplan vardı. Emsal'in bütün kanı damarlarından boşaldı, ardından Kubuz'un. Ta ki kan küçük bir göl oluşturdu. Emsal öldü, Kubuz öldü ve yaşlı kadın bu iki kandan içerek Emsal ve Kubuz'a gebe kaldı; rahmini kanla döledi, bakışlarını bıçakladı ve o kadından üç çocuk oldu. Hepsine bir ad bulmak için yaşlı kadın bir formül aradı, buldu. Dedi ki üç oğuldan kim sağ kalırsa, ona bir ad vereceğim. Üç kardeş birbirini vurdu. Son kalan Emsal-ı Kubuz adını aldı. Bu adı 12 melek ve Kutbu Sebel adıyla bir rüzgar kadının kulağına fısıldadı. Bundan sonrası bir kuyu hikayesi. Yaşlı kadın son çocuğunu bir kuyuya bıraktı. Sesler geldikçe bu çocuk dışında bir yaşamın olacağını bilecekti. Her ses ona bir ses ekleyerek, toplam üç insan sesi bularak ve bu seslerden kendine bir ip yaparak dışarı çıkacaktı. Birinci ses dipten geldi, kuyunun dibinden, ki bu ses Meşra'nın sesiydi. Kadınların gözyaşları itina ile biriktiren ve sonradan gözyaşı biçiminde bir duvara dönüşen Meşra'ydı. İkinci ses kuyunun ortasından geldi, Demsa'nın sesiydi. Demsa kadınların saçlarını ihlamur ağaçlarından tek tek söküp rüzgara meydan okuduğu için buradaydı. Son ses Mira'nındı. At kükremesi biçimindeydi sesi. Bu üç sesi Emsal-ı Kubuz aldı ve üç sestten yaptığı iple dışarıya çıktı. Gözleri kamaştı. Yılan ellerini verdi, akrep kollarını verdi ve annesi ona bütün bu dünya nimetlerinden istifade etmesi için şu emri verdi:

Gideceksin ve 13 bakire kızın kanını dđkeceksin ve kan konuştuğu an işaret parmağınla kanı dđkmeyeceksin. 13 bakire kız Teyf-u Sar Kalesi'nde yaşıyor, gideceksin. Guneşten bir kayık, gđz içindeki beyaz ve u siyah kuş sana yardım edecek.

Teyf-u Sar diye bir kale yok olmuştur ve artık yeryüzünde 13 bakire kız yaşamamaktadır. Hayal ve gerçek arasında on parmağına baktı, gözlerinin neye baktığını bilmek için su aradı, yönünü belirleyecek rüzgarı bekledi bir süre. Sonra vazgeçti. Yokum dedi, annesine, yokum. Bđyle dediği anda birden Teyf-u Sar Kalesi göründü ve 13 bakire kız karşısındaydı. Kızların kanlan damarlarından çekilmişti. Gđz ukurlarında karıncalar dolaşıyordu, saçları uçmuştu başlarından. Her Şey vardı burada, eksik olan yaşamdı. Hiç kimseyi öldüremezdi, kimsede dđkülecek kan yoktu. Bıçağını çıkardı, bileğini kesti. Ölüler arasında bir diri olmanın bir anlamı yoktu. Kan kesilince hayat başladı. arşılar açıldı, insanlar güldü. İnsanlar arasında kuyruklu bir adam görölmeye başladı, yüzü Emsal-ı Kubuz'un yüzüne benziyordu. Emsal-ı Kubuz'un yanına geldi. Kanından tattı. Elleriyle ellerini yüzdü, zaman biçiminde bir kadın getirdi ona. Kadın Emsal-ı Kubuz'un kanıyla konuştu ve dedi ki toplayıp dirileri sereceğim önlere ve onlar Allah'ı sakladıkları gözleriyle bana bakacaklar, bir kitap inecek ve ilk sözleri senin inildeyişlerinden olacak. Kitap sözünü duyan Emsal-ı Kubuz tekrar canlandı, çünkü kitabın ilk sözleri kulağına bakire bir kızın kanıyla yazılacaktı ve Şimdi bu kadın karşısındaydı. Emsal-ı Kubuz doğruldu, bıçağını çıkardı ve kadının gözlerine baktı, siyahın siyaha meydan okuduğu gözlerdi bunlar. Emsal bu kadının iki gözünü bıçağıyla çıkardı ve bir ökü z gelip serdi derisini önüne, güneş kuruttu deriyi, Emsal-ı Kubuz Şunları yazdı: Zaman biçiminde, aşk geçitlerinde toplayıp dirileri sereceğim önlere. Ve onlar Allah'ı sakladıkları gözleriyle, benden bir aç yapacaklar, beni gönderecekler yeryüzüne. Unutkanlık nefret uyandırır ve suların karıştığı yerde, sunaklarda yanan taze insan ateşleri gösterecekler karıncanın diktiği toprak hangi gözyaşının içinde.

İlk sözler bunlardı, ancak bundan sonrası 13 zehirli bitkinin bir araya gelmesiyle elde edilen Őebza mürekkebiyle yazılacaktı. Ölümlü gđze alamayanlar bu kitabı okuyamayacaktı. Bu kitabın iki nüşhası var. Bunlardan biri Emsal-ı Kubuz'un öldüğü günün gecesinde mezarının başına kondu. Her ayın bitiminden u gün sonra mezarın başında bir işık yanar, ki bu işık dünyayı terk edenlerin görebileceği bir işıktır, bu işığı görenler mezarından doğrulup bu kitabı okuyan Emsal-ı Kubuz'un sesini duyarlar. Bu duymaları onlara pahaliya

parlar, çünkü bundan sonra kulakları duymaz ve kalpleri kireçlenir. Bu yüzden sesin etkisini yitirmesi için 13 yıl gereklidir. İkinci kitap 13 kişinin kılıçla öldüğü bir savaştan sonra ortaya çıktı. Hikayesi şöyle: Ölen kişiler yakıldı ve yakılanların küterleri bir küpe kondu. Küp Urfa'da yerini bilmediğim bir mağaradadır. Kitap ise küterlere toprak olsun diye küpün altına kondu. Cuma gecesini cumartesiye bağlayan gece, haziran ayı, bir kör gidip bu kitabı okur. Kitabın adını yazmayı unuttum, adı Neva Nima'dır. Siyah kaplıdır. İçinde 13 şekil, 13 harita, 13 dua, 13 beddua, 13 sır ve 4 büyük kılıç tasviri vardır. 1948'de iki kişi bu mağaranın sırtına ermek için yola koyuldu. Mağaranın kapısını açtıkları zaman duydukları ses kulaklarını aldı, ancak ses birden ne hikmetse söze dönüştü, iki adam sözleri herkese söyledi, ki bu sözler şöyleydi: **“Aklını kalbinde eritemeyenler buradan içeri girmesin, kalbini beyninde eritenler buradan geri dönmessin.”** Benim bu kitaptan nasıl haberim oldu? İlk göz ameliyatında, göz bebeklerime değen makasın ucunda üç harf okudum. Öğrendim ki görmenin cezasını gözlerim çekiyor ve makasın dediği tek şey şu: Görme ve sus. İçeriye görenler, dışındaki umudu kesenlerdir. İçeriye görmüştüm, dışardan hiçbir umudum yoktu, insanlar kelime biçiminde birer kalkandı ve hala umudun saklı olduğu kitaplar vardı. Umudunu insandan kesen herkesin karşısına mutlaka bulacağı bir kitap çıkacaktı. Bu şans kimsenin eline geçmez ve bu şans elde edenlerin karşısında ateşi ruhun ayaklan altında, suyun, yükselip kaynaktan fıskırması gibi yukarı doğru yükselen, damarları alev gibi akan, kulakları demirci körüğü gibi beynini kavuran, gözleri ters dönen, ağzı açılmış, dili burun deliklerinden çekilip dudaklarına sarkmış, dişleri çivi gibi damağına çakılmış biri beklemektedir. Korkmayın bu herkesin en sevgilisidir, en sevgilisidir. Etrafınıza bakın. Göreceksiniz.”

İLYAS EFSANESİ

“Zamanın birinde Urfa ilinde, İlyas adında bir Başkır vardı. Babası ona fazla bir miras bırakmamış, onu evlendirdikten bir yıl sonra ölmüşü. İlyas, o sıralarda yedi kısraka, iki ineğe, yirmi koyuna sahipti. İşten anlayan bir adam olduğu için yavaş yavaş servetini çoğalttı. İlyas, sabahtan akşama kadar karısıyla birlikte çalışır, herkesten erken kalkar, geç yatardı. Bu yüzden her yıl biraz daha zenginleşirdi. İlyas bu şekilde otuz beş yıl çalışarak büyük bir servet sahibi oldu. Bu zaman içerisinde İlyas’ın iki yüz atı, yüz elli beş boynuzlu hayvanı, bin yüz koyunu olmuştu. Çobanlar sürülerini otlatır, hizmetçi kadınlar kısra ve koyunlarını saçar, bundan kımız, yağ, peynir yaparlardı. Ev bolluk içinde yüzüyordu. Herkes ona imrenerek bakıyor: *‘Şu İlyas ne şanslı adam. Her şeye sahip. Ölüm bile ona vız gelir’* diyorlardı. İlyas’ın birçok büyük adamla tanışıklığı vardı. Ona, dünyanın dört bir bucağından misafir gelirdi. İlyas, herkesi kabul eder, yedirip içirirdi. Misafirlerine kımız, çay, şerbet, koyun eti ikram ederdi. Konuklar gelir gelmez hemen bir-iki koyun, eğer gelenler çoksa bir kısra kestirirdi.

İlyas’ın iki oğlu bir kızı vardı. Oğullarını ve kızını evlendirmişti. Fakir olduğu zamanlarda oğulları İlyas’la beraber çalışır, koyunları güderlerdi. Fakat zenginleyince işi eğlenceye döktüler. Hatta birisi içkiye dadanmıştı. Büyük oğlu bir kavgada öldü. küçüğün dik kafalı bir karısı vardı. İlyas, söz dinlemediği için, onları ayırıp bir ev verdi. Böylece serveti bir miktar azalmıştı. Çok geçmeden koyunlar bir hastalığa yakalanıp, birçoğu öldü. Sonra sene kurak geçti. Ot yetişmedi, kıtlık oldu. Bu yüzden, kısım, birçok hayvanı daha öldü. Ekinlerinin büyük bir kısmını Kırgızlar çalıp götürdü. Böylece İlyas’ın serveti azaldıkça azaldı. İşleri gittikçe kötüye gitti. Bunların neticesinde İlyas güçten düşmüş, tamamen çökmüşü. O ihtiyar yaşında kürklerini, halılarını, arabalarını, eğerlerini, son hayvanına varana kadar nesi var, nesi yoksa her şeyini satmaya mecbur kaldı. Tam manasıyla züğürt bir adam olmuştu. Her şey o kadar çabuk elden çıkmıştı ki, kendisi bile farkında olamamıştı. Artık, kendi giydiği elbise, kürk, şapka, ayakkabı ve ihtiyar karısı Şam Şemagi’den başka hiçbir şeyi yoktu. Kendisinden ayrılmış olan oğlu, uzak bir

diyara gitmiş, kızı da ölmüşü. Onlara yardım edecek kimseleri kalmamıştı. Kansıyla birlikte hizmetçilik yapmaktan başka çareler yoktu. Komşular Muhammed Şah onlara acıdı. Muhammed Şah ne zengin, ne de fakirdi. Namusuyla yaşayan iyi bir adamdı. İlyas'ın eski misafirperverliğini hatırlayıp, ona yardım elini uzattı. Ona: *'İlyas, karını alıp bize gel. Yazın elinden geldiği kadar bahçede çalışır, kışın da hayvanlara bakarsın. Şam Şemagi de kısıraklar saçar, sütünden de bizlere kımız yapar. Ben sizlere bakar, yedirir içiririm. Bir şeye ihtiyacınız olursa bana söyleyin yeter'* dedi. İlyas, komşusuna teşekkür ederek, kansı ile gelip, Muhammed Şah'ın evine hizmetçi oldu. Bu onlara önceleri zor geldiyse de zamanla buna alıştılar.

Ellerinden geldiği kadar çabalayarak yaşamaya başladılar. Muhammed Şah onları yanına almakla çok iyi etmişü. Çünkü İlyas ve kansı, vaktiyle gün görmüş insanlar olduğu için "işin püf noktasını ve usullerini biliyor, tembellik etmiyor, olanca güçleriyle" çalışıyorlardı. Muhammed Şah böyle gün görmüş ve zengin insanların bu hale düşmesine çok üzülüyordu.

Bir gün Muhammed Şah'a uzak bir yerden akrabaları gelip misafir oldular. Köyün hocası da geldi. Muhammed Şah, İlyas'a bir koyun tutup kesmesini emretti. İlyas koyunu yüzüp pişirdi ve misafirlere getirdi. Misafirler koyunu yediler, çay içtiler, sonra da kızıma başladılar. Misafirlerle ev sahibinin yumuşak minderler ve de halılar üzerine oturup, taslarla kımız içip sohbet ettikleri bir sırada İlyas kapının önünden geçti. Muhammed Şah onu görür görmez misafirlere işaret edip:

-Kapının önünden geçen şu ihtiyarı gördünüz mü? dedi. Misafirlerden biri:

-Gördüm. Fakat bunda dikkat çekecek ne var ?" dedi.

-Şu var ki, bu adam, bizim buranın en zengin adamıydı. Adı İlyas. Belki duymuşsundur.

-Duymaz olur muyum hiç. Kendisini görmemişim ama şöhreti çok uzaklara ulaşmışü.

-Şimdi hiçbir şeyi kalmadı. Benim yanımda çalışıyor; karısı da bizim kısırakları sağıyor.

Misafirler hayretle 'cık cık' çekip başını salladı:

-Ya... İşte, saadet bir tekerlek gibi döner. Dönerken de kimini yukarı çıkarır; kimini aşağı indirir. İhtiyar çok azap çekiyor olmalı.

-Bilmiyorum. Gördüğüme göre rahatça, sessizce işine bakıyor.

Misafir sordu:

-Onunla konuşabilir miyiz? Bize biraz hayatından bahsetsin.

Ev sahibi 'hay hay' diyerek çadırın arkasına doğru seslendi:

-Babay! Buraya gel, karınla birlikte kımız iç.

İlyas, karısıyla birlikte içeri girdi. Ev sahibini ve misafirleri selamladı. Dua edip, kapının yanına diz çöktü. Karısı da perdenin arkasına geçip, ev sahibinin hanımının yanına oturdu. İlyas'a bir tas kımız verdiler. İlyas tekrar onlar selamladı. Biraz kımız içtikten sonra tası yere koydu. Misafir ona dedi ki:

-Nasıl dede, bize bakıp eski yaşantını özliyor musun? Canın sıkılıyor mu? Eskiden mutluydun şimdi ise sıkıntı çekiyorsun.

İlyas gülümseyerek cevap verdi:

-Sana saadetin ve sıkıntının gerçekte ne olduğunu anlatsam, hayret edersin. Bunu karıma sor da ondan dinle, o kadındır; kalbinde ne varsa dilinde de o vardır. Bu mesele hakkında tüm hakikati o sana söyler.

Misafir perdeye doğru döndü:

-Nine, eski saadet ve şimdiki sıkıntı hususunda ne dersin?

Şam Şemagi perdenin arkasından cevap verdi:

-Şunu derim ki; kocamla elli yıldır saadeti aradık ama bulamadık. Meğer gerçek saadet buymuş. Artık hiçbir şey istemiyoruz.

Misafirler, ihtiyar kadının söylediklerine hayret ettiler. Ev sahibi bile şaşırıldı. İhtiyar kadın söylediklerini tekrarladı:

-Gerçeği söylüyorum, şaka etmiyorum. Yarım asır boyunca saadeti aradık, zengin iken onu bulamadık. Şimdi hiçbir şeyimiz kalmadı, hizmetçi olduk, fakat öyle bir saadete eriştik ki, bundan daha iyisini istemiyoruz.

-Peki, şimdiki saadetiniz ne biçim bir saadet?

-Ne biçim mi? Anlatayım: “Zengin olduğumuz zamanlarda bir saat bile rahat yüzü görmüyorduk. Ne oturup sohbet edebilir, ne öte dünyayı düşünebilir, ne de dua edebildik. İşimiz başımızdan aşkındı. Misafirler gelince bir sürü iş çıkar, onlar nasıl ağırlayacağımızı bilemezdik. Bizi ayıplamasınlar diye, ne ikram edeceğimizi kara kara düşünürdük. Misafirler gidince de hizmetçi derdi başlardı. Onlar fazla yemek, az çalışmak ister. Biz de mal mülkümüzün eksilmemesini isterdik. Böylece günaha girdik. Bir taraftan da kurt, taylar, danalar kapmasın, ekinlere hırsız girmesin diye uğraşır dururduk. Koyunlar kuzuları ezecek diye gözümüze uyku girmezdi. Biraz rahatlar gibi olunca da kışlık yem derdine düşerdik. Bütün bunlar yetmezmiş gibi aramızda geçimsizlik vardı. O, ‘şöyle yapılacak’ der, ben ‘böyle yapılacak’ derdim. Al sana bir günah daha. İşte bu şekilde boş işlerle uğraşıp durduk. Günahattan günaha girdik, saadet yüzü görmedik.” “Ya şimdi?” “Şimdi sabah kalkınca güzel güzel konuşuyor, dostça sohbet ediyoruz. Kavga edecek, merak edecek bir şeyimiz yok. Bütün işimiz ev sahibine hizmet etmek. Elimizden geldiği kadar çalışıyoruz. İşten dönünce yemeğimizi hazır buluyoruz. Öğle ve akşam yemeği var, kıymız var, gocuk var, kürk var; konuşmak için öte dünyayı düşünmek için bol vakit var. Daha ne olsun. Elli yıldır da adeta arayıp durduk ama ancak şimdi bulduk.” Misafirler güldüler. İlyas dedi ki:

-Gülmeyin kardeşler. Bunlar öylesine laflar değil, şaka değil, insan hayatı. Eskiden, karım da, ben de, aptalmışız. Servetimizi kaybettik diye ağlayıp duruyorduk. Şimdi, Allah bize hakikatin ne olduğunu gösterdi. Biz bunları size eğlenesiniz diye değil, iyiliğiniz için söylüyoruz. O sırada Hoca söze karıştı ve:-Bu söz haktır. Hak sözdür. İlyas hakiki söylüyor. Bunun Kur’an’da yeri var, dedi. Bunun üzerine misafirler gülmeyi bırakıp derin düşüncelere daldılar.⁷⁴

---

74 Tolstoy, İçimizdeki Şeytan

İSANIN MEKTUBU VE ABGARIN İMANI EFSANESİ

“Beni görmeden bana inanan sana ne mutlu! Çünkü benim hakkımda beni görenlerin bana inanmayacaklar, beni görmeyenlerin bana inanacaklar ve yaşayacaklar yazılmıştır. Mektubunun nedeni olan şeye, benim yanına gelmeme gelince, önce burada kendileri için görevlendirildiğim şeylerin tümünü tamamlamak zorundayım ve onlar tamamladıktan sonra beni gönderenin yanına, yukarıya çekileceğim. Yukarıya çekildiğimde hastalığı iyileştirmek ve sana ve seninle birlikte olanlara hayat vermek için öğrencilerimden birini yanına göndereceğim.”⁸¹

“Eusebius daha sonra Abgar ile İsa arasındaki mektup teatisinin sonucunu nakletmektedir. Bu rivayetin de Süryaniceye çevrilmiş olduğunu söylemekte, ancak bu kez metnin şehir arşivlerinden çıkarılmış olduğunu ileri sürmemektedir: İsa’nın göğe yükselişinden sonra aynı zamanda Torna olan Yahuda, Yetmişlerden biri olduğu için bir havari olarak Thaddeus’u ona gönderdi ve o gelip Tobias’ın oğlu Tobias’la birlikte kaldı. Onun haberi duyulduğunda Abgar’a “İsa’nın bir havarisi onun sana yazdığı gibi buraya geldi” diye bilgi verildi. Böylece Thaddeus tanrının kudretiyle her hastalığı ve güçsüzlüğü iyileştirmeye başladı. Öyle ki her şey en mükemmel oldu.

Abgar, onun yaptığı büyük ve olağanüstü işleri ve onun nasıl hastalara şifa dağıttığını duyunca, onun İsa’nın “Göğe yükseldiğim zaman sana senin hastalığımla iyileştirecek bir öğrencimi göndereceğim” diye yazdığı kişi olduğunu tahmin etmeye başladı. Böylece o Thaddeus’un birlikte kaldığı Tobias’ı yanına çağırđı ve ona şöyle dedi: “Kudret sahibi bir adamın geldiğini ve senin evinde kaldığımla duydum. Onu bana getir”. Tobias Thaddeus’a geldi ve ona şöyle dedi: “Kral Abgar beni çağırđı ve kendisini iyileştirmen için seni ona götürmemi emretti”. Bunun üzerine Thaddeus “Mucizevi bir şekilde ona gönderildiğim için onun yanına çıkacağım” dedi. Böylece ertesi gün Tobias erkenden kalktı. Thaddeus’a yanına alarak Abgar’ın yanına geldi. Thaddeus kralın yanına çıktığında sarayının ileri gelenleri orada ayakta hazır duruyorlardı. İçeri girer girmez Havari Thaddeus’un yüzünde krala büyük bir görüntü görüldü. Abgar o görüntüyü görünce, Thaddeus’un önünde eğildi. Orada bulunanlar

bundan büyük bir şaşkınlık duydular, çünkü onlar sadece Abgar'a görünmüş olan o görüntüyü görmemişlerdi. Abgar, Thaddeus'a sordu:

-Sen gerçekten bana seni iyileştirmek ve hayat vermek üzere sana öğrencilerimden birini göndereceğim diyen Tanrı'nın oğlu İsa'nın bir öğrencisi misin?

Thaddeus şöyle cevap verdi:

-Beni gönderen kişiye büyük bir inanç beslediğın için sana gönderildim ve yine eğer ona inanırsan, kalbindeki istek inandığın gibi gerçekleşecek.

Abgar ona şöyle dedi:

-Eğer Roma İmparatorluğu beni engellememiş olsaydı, kuvvetlerimi alıp onu çarına veren Yahudileri ortadan kaldırmayı isteyecek kadar İsa'ya inanıyordum.

Bunun üzerine Thaddeus şunu söyledi:

-Efendimiz Baba'sının isteğini yerine getirdi ve onu yerine getirdikten sonra Baba'nın yanına götürüldü.

Ve Abgar ona şöyle dedi:

-Ben de ona ve Baba'sına inanıyorum. Ve Thaddeus şunları söyledi:

-Bu nedenle elimi onun adına senin üzerine koyuyorum. Ve bunu yapar yapmaz Abgar hastalığından ve çektiğı acılardan kurtuldu. Abgar nasıl İsa'dan bahsedildiğini duymuşsa derhal onun öğrencisi tarafından iyileştirildi. Hem de ilaç ve ot kullanılmaksızın tedavi edildiğine hayret etti. Bundan başka Thaddeus yalnızca onu değıl, damla hastalığına tutulmuş olan Abdus oğlu Abdus'u da iyileştirdi. Çünkü o da geldi ve Thaddeus'un dizlerine kapandı. Onun dualarını aldı ve iyileşti. Thaddeus birçok olağanüstü iş gerçekleştirerek ve Tanrı'nın sözünü vaaz ederek onların yurttaşlarından çoğunu şifaya kavuşturdu. Bundan sonra Abgar şöyle dedi:

-Ey Thaddeus, bütün bu şeyleri Tanrı'nın kudretiyle yaptın ve biz de çok hayret ettik. Ancak buna ilaveten senden rica ediyorum: Bana İsa'nın gelişini, bunun nasıl gerçekleştiğini, onun kudretini, duyduğum bütün bu şeyleri onun hangi güçle yaptığını anlat.

Ve Thaddeus şöyle dedi:

-Şimdi susacağım. Ancak kelimeyi vaaz etmek için gönderildiğimden yana benim için bütün yurttaşları toplantıya çağır ve ben onların

önünde vaaz edeceğim...

Böylece Abgar yurttaşlarına sabahleyin toplanmalarını ve Thaddeus'un vaazını dinlemelerini emretti. Bundan sonra ona altın ve gümüş kaplar verilmesini emretti. Ancak Thaddeus şöyle diyerek bunları kabul etmedi:

-Kendi eşyalarımızı bıraktığıımıza göre başkalarının niçin nasıl alırız?

Bu şeyler 340. yılda cereyan etti"⁷⁵

---

75 Segal, Kutsanmış Şehir Edessa, Sh. 103,104 İletişim Yay.

ŞAİR ASWANA VE STADYUM TEPESİ EFSANESİ

Yazdığı ilahi ve şiirlerle dördüncü yüzyılın yarısından sonra iki yüz yıl boyunca da şiir ve ilahileri söylenen şair ve papaz Aswana'nın hayatı bir çok şair gibi trajik olmuştur. Özellikle kilisenin katı kuralları karşısında tehlikeli görülen şair ve papaz Aswana için şöyle bir söylenti çıkarılmış, daha sonra da bir tepeden aşağı atılarak cezalandırılmıştır.

“Şeytan onu da kandırdı ve hücrelerinden çıkardı ve Stadium⁸³ denen tepeye çıkarttı ve ona bir arabayla atların görüntüsünü gösterdi ve şöyle dedi: İlyas gibi bir arabayla buradan ayrılman için tanrı sana bunu gönderdi. Ve o çocuksuluğu içinde buna kandı ve arabaya binmek için ileri fırladı. Tam bu anda tüm görüntü ayakları altında kayboldu ve o büyük bir yükseklikten aşağı düştü ve gülünç bir ölümle öldü”⁷⁶

---

76 Segal, age. Sh.137

AZİZ EFRAİM VE URFALI KADIN EFSANESİ ⁷⁷

“Babası Nusaybinli, annesi Diyarbakırlıydı. Efraim Hıristiyanlık dinini seçti, vaftiz oldu ve 18 yaşına kadar “Carbiya/Arbiya” adlı bir kentte yaşadı. Nusaybin’e geldi ve burada ona piskopos Yakup tarafından diyakonluk görevi verildi. Oradan birkaç zaman oturduğu Diyarbakır’a geçti. Sonra Urfa’ya döndü.

Yaşamının ilginç olaylarından biri kendisinin anlattığı aşağıdaki olaydır:

“Urfa’ya geldiğimde kenti kuşatan eski adı Daysan ırmağı olan Karakoyun deresinin kıyılarında bekliyordum. Orada giysilerini yıkayan kadınlar gördüm. Bu kadınlardan biri bana baştan çıkarıcı gözle bakınca, onu azarladım ve şöyle dedim:

-Bakışlarını toprağa yönelt bana değil.

Ama bana hemen yanıt verdi:

-Toprağa bakması gereken sensin, çünkü sen topraktan yaratıldın; bana gelince benim bakmam gereken sensin, çünkü ben senin parçandan yaratıldım.

Onun yanıtıyla şaşkına döndüm ve kentte eğitimli zeki insanlar olduğunu anladım.”

Aziz Efraim bir süre Urfa dağlarında oturdu ve birçok insan yetiştirdi. Sonra Ariyus sapkınlığına karşı savaşmak için gittiği Mısır’da sekiz gün kaldı. Oradan Kayseri’ye geldi ve bu kentin piskoposu Aziz Büyük Basil ile karşılaştı. Aziz Basil’e, kendisine Helence dilinin bilgisini versin diye İsa-Mesih’e dua etmesi için yalvardı ve isteği yerine getirildi. Aziz Efraim sonra Urfa’ya kadar yoluna devam etti. Ariyus sapkınlığına karşı, Bardaysan sapkınlığına karşı ve öbür sapkınlara karşı mücadele etti. Birçok söylev verdi ve öldüğü zaman, Urfa’da gömüldü. Melkitler onun anma törenini Şubat ayının ilk günü yapmaktadırlar. Nasturiler, Süryani pederlere adanan hafta boyunca ananlar arasındadır.

Aziz Efraim’in öğrencileri arasında, Diyakon Zenobiyos, Abo, İshak, Asoryo ve Yulyan Sobo vardı. Bazı tarih kitaplarında Yulyan Sobo’nun Aziz Efraim’in ustası olduğu anlatılmaktadır. Ve Luqo (Luka)’nın oğlu Qusto’ya göre, Yulyan Sina Dağı’nda ölmüştür.

⁷⁷ Adday Şer, Siirt vakayinamesi, Sh.101,102 Yaba Yay

Aziz Efraim'in ünlü yapıtları arasında şunlar vardır: *Eski Ahit'in Yorumu*, *Davut Memurları'nın Yorumu* ve *Diyatesseron* adlı Yeni Ahit'in Yorumu. Bu kitap Dört Havari'nin seçmelerinden oluşmuş ve Helen Tityanus tarafından birleştirilmiştir. Diyatesseron “dörtlü” anlamına gelen Helence bir sözcüktür. Yani Dört Havari'den oluşmuş. Bu kitabı açıklarken Aziz Efraim bölümlerinin tekrarından kaçınmak istemiştir. Ve bu onu birleştirmenin de tasarısıydı. Aziz Efraim ayrıca kilise üzerine Helen alfabesindeki harflerin sırasına göre 20 şiir yazmıştır. Birçok kitap sapkınlara karşı yazılan şiirleri içermektedir. Bir çoğu bayramlar ve ölümler üzerinedir. *Şehitlik Şiirleri*, *Ölüm Şiirleri*, *Yakarma Şiirleri* ve kiliseyi anlatan bütün şiirler Melkitlerin halen kullandıkları bir ayin bestelemiştir. Nasturiler'de Nusaybin'de başpiskopos Yeşoyeb'li günlere kadar bu ayini kullanıyorlardı, o duaları düzenlediğinde üç ayin seçti ve ötekileri yasakladı.”

LANETLİ JÜLYEN EFSANESİ⁷⁸

“Bu dinsiz adam. Büyük Konstantin’in küçük oğlu olup taptığı putların inancına bağlanmış ve dinini inkar etmiştir. Kaprisini tatmin etmek için gerçek inancı terk etmesini ikna eden büyücü ve sihirbazları toplamıştır. Büyücülük bilimleri ve felsefede eğitimi gördüğü Zamanlarda, iki aziz, Atanasiyos ve Naziyenze psikoposu ona doğru yolu gösterme fırsatını yakalamışlardır.

Bir gün bu adamın bir kötülük yapıp Hıristiyanlara karşı acımasız olacağını fark etmişlerdir. Ama o, gelecekteki krallığı konusunda sihirbazlara danışmıştır. Sihirbazlar şeytanları çağırılmışlar ancak bu dinsiz adam bu olaydan ürperti duymuştur. İğrenç kokularını duyduğunda ve onları gördüğünde ruhu sıkıldı. İnançsızlıkla tamamen yoğrularak onun üzerine haç çıkardı. O anda şeytanlar dağıldı. Sihirbazların işi bir işe yaramamıştı. Sihirbazlar onun hareketini kınadılar ve ona: *‘işin daha önce mükemmel olmuştu ancak istavrozunla bütün işi bozdun’* dediler. Dinsiz adam özürlerini sundu ve bundan sonra böyle bir şey olmayacağına söz verdi.

Yeniden şeytanları çağırıldılar. Şeytanlar tüm pisliklerini ve günahlarını onun ruhuna boşalttılar. Bazıları inançsızlığının nedenini şöyle açıklamaktadırlar: Kudüs’e hac görevi öncesi, kralın kız kardeşi kayda değer altın ve gümüş eşyaları, erkek kardeşinin haberi olmadan ona emanet etmişti. Dönüşünde eşyaları ister. Ancak o her şeyi inkar eder. Kral bu olayda kız kardeşini kınar *‘Neden bana emanet etmedin ? Onda ne gibi çekicilik buldun?’* der. *“Ama orucu ve ibadeti”* diye yanıt verir. Jülyen bu hareketi ile ikiyüzlü bir insan olduğunu gerçekten kanıtlar. Kral ona karşı şu sözleri sarf eder: *‘Adli bir delil olmadığı için Jülyen yemin etmelidir’* Jülyen yalandan yemin eder. Ve bu onu rahatlatır. Ve şeytan kalbine yerleşir. Dinini terk ederek ne olduğunu herkese gösterir. Kilise kıyafetiyle rahip ve papazlara yasak getirir. Değerli ve erdemli inananlardan Altın ağızlı Yuhanna’nın annesi Antuse’yi ölüme gönderir. Konstantin’in ölümünü öğrendiğinde, 78 Bu efsanenin bir bölümü 502-503 yılları arasında Urfa’da yazılmış bir romandan alınmıştır.M.J.G.E. Hoffmann’ın Juliannos der Abinnerige, Leyden, 1880, baskılı 6.yüzyıla ait bir el yazmasında mevcuttur. Bunun bir bölümü (roman s.5-59) patrik Ewsebiyos’un sanal bir öyküsüdür. Bakınız, Siirt vakayinamesi, Sh.198

Ewsebiyos'a Şunu yazar:

“Yüz yıl boyunca yeryüzündeki egemenliği elinde bulunduran Julyen'den Hıristiyanlık lideri Ewsebiyos'a... Tanrıların arasında bulunman ve başları olman için size seksen lider gönderdim. Bu, kentlerimizin sınırları üzerindeki düzeni oluşturmanız, onları yönetmeniz ve Hıristiyanları inançsız ruhunla baskı altına alman koşuluna bağlıdır. Hıristiyan dinince kirlenilen büyük evleri temizle ve yıka. Dünyayı yöneten 7 ve 32 tanrıya adanan kurbanların sunulduğu bir sah, adıyla öğretim verilecek bir kürsü kur. Şeflerle birlikte sana imparatorluğunun zenginliklerini gönderiyorum. Emirlerime karşı gelen, buyruklarına uymayan insanlara yönelecek kan renginde bir mızrak ta ekledim. Bana itaat edersen seni zengin eder ve o zaman kan dökülmesini engellersin. Eğer itaatsizlik edersen dökülen kanın sorumlusu sen olursun.”

Dinsiz imparator tarafından gönderilen mektubun içeriği Ewsebiyos'a ulaştığında Ewsebiyos hemen Roma halkını toplar ve onlara karşı, yakın zamandaki kriz anında, onların neyin beklediğini ve destek almaları isteyen bir konuşma yapar. Onları sabırlı olmaya çağırır ve karşılık olarak göklerin krallığını söz verdi. Acıya ve şehitliğe hazır olmaları açısından yüreklerine mutluluğu sokmaya ve onları cesaretlendirmeye devam etti. Tamamen hazır oldukları ana kadar ısrarcı oldu. Yüreği hala imparatora ait olan bu adam patrikliğin tavsiyelerine uymamış ama yanında, imparatorluğa her zaman bağlı olan dinsizler, banfe/putperestler ve Yahudiler gibi döneğin emirlerine uymuştur. Patrikle birlikte yaklaşık 60 bin kişiydiler ve dimdik ayaktaydılar. Birkaç gün sonra Roma'ya dinsiz Julyen'in kuzeni, hediyeleri, mektubu ve mızrağı taşıyan hamallar geldiler. Kiliseye doğru yöneldiler. Ancak patrik dinsiz ayaklarıyla kilisenin kutsallığına zarar vereceklerinden korktuğundan kiliseye girmelerini engellemek için kapıya bekçiler koydu. Kapıda bekçilere: *'haydi, girmemize müsaade ediniz çünkü patriğe itaat etme emri bize tebliğ edildi'* dediler. Ewsebiyos söylediklerini öğrendiğinde karşılıklarına ruhani bir kral gibi dikildi. Gelenler Ewsebiyos'u selamladı ve imparatorun yazdığı her Şey hakkında ona bilgi verdiler. Ama o mektubu okumalarını emretti mektubun okunması bittiğinde yazıyı ellerine aldı, onu yırttı ve onlara: *'imparatorluğunun bu kağıt gibi paramparça olacağını ve kanı kendi ülkesi dışında bir yerde*

akacağını bu cahil insana hadi gidin söyleyin' dedi. Kente dağıldılar ve imparatorun mektubunda ne olup bittiğini anlattılar ve halka korku saldılar. Putperestler ve Yahudiler, Jülyen'in kuzeninin yanına gittiler ve ona itaat konusunda söz verdiler.

Daha sonra ona, dışarıya kurbanlar için bir sah dikilmesini ve içerde kalanların dışarıya çıkmaması için kilisenin etrafına sur inşa ettirilmesi tavsiyesinde bulundular. Kuzen bunların tavsiyelerine uydu ve Jülyen'e ne olup bittiği konusunda bir mektup yazdı. Bu inşaat haberini alan Hıristiyanlar kilise ve manastırlara koştular ve onlara: 'Haydi patrik ve arkadaşlarına katılalım. Çünkü içerde onları hapsedecekler' dediler. O anda kadın, çoluk çocuk, rahip ve dindarlar toplanıp duvarları yıktılar ve Döneğin kuzenini yakalayıp bağladılar. Ewsebiyos'un arkadaşları bu dinsizlerin sahin üzerine konan ağaçlarla yakıldıklarını duyurdular.

Patrik bu duruma el koydu ve bu olayı engelledi. Ancak onlar bundan ders almadılar; bildiklerini aynen okudular ve yakıldılar. Patrik Jülyen'in kuzenini kurtarmaya çalıştı. Bir kez ölümden kurtuldu bir ata bindi ve Jülyen'e gitti. Haberi öğrenen Jülyen astrologunu çağırıldı ve ona: "Geleceğimi oku ve bana söyle" dedi. Astrolog ona: "Hükümdarlığının başlangıcında galip geleceksin; ama sonrası bende saklı" diye yanıt verdi. Dönek ona: "Hiç kimse kalmaksızın Roma halkını kılıçtan geçirmek için kılıcımı kullanmak, bu kenti yakmak ve daha sonra yeniden yakma kararı aldım" dedi. Astrolog ona: "Oraya ulaşamazsın; ve eğer halka benzer eziyeti yapmazsan onlar tarafından yenilirsin. Çünkü bu kent iki yaşlı tarafından korunmaktadır. Hükümdarlığı ondan alırsan asla kral olarak anılmazsın. Sadece güçlü bir başkan olarak kalırsın. Krallık unvanını ondan almak ve adının krallarınkiyle birlikte anılması için iyilik göster. Roma seni kral olarak tanırsa zafere ulaşırsın."

Vicdansız bu adam Roma'ya doğru yürümeye başladı ancak kimse onu karşılamadı. Kent sakinlerine daha çok onları affettiğini bildirmek için mektup yazdı. Romalı birliklere para dağıtmak, kralların sarayında adını yüceltmek, taç giymek ve krallara layık süslenerek onları huzuruna gelmelerini emrini verdi. Mektubu okunduğunda ve halk arasında yayıldığında halk siyah giyinerek onu karşılamaya gitti. Bu davranış onu çok kızdırdı. Onlara: "İyilikle sizinle kötülük yaptım. şimdi sizden öç almak zorundayım," dedi. Onlar ise onu: "Asla bizim

ülkemizde kraliyet cübbesi giyemezsin, asla taç giyemezsin. Çünkü karşılaşmamızdan önce tehditle yapacaklarını söyledin. Seni, tüm dinleri özgür bırakmadıkça ve her ülkeye barışı getirmedikçe krallığa layık görmüyoruz” dediler. O zaman astrolog ona, söylediklerine boyun eğmesi öğüdünü verdi. Daha sonra topluluğa hitaben bir mektup yazdı. Onlara ülkelerinde kraliyet giysisini giymekten vazgeçtiğini söyledi. Herkesin kendi dininde serbest kalacağını ve bununla diğer kentlerin haklarından ayrılıyorlardı. Bunun üzerine onlara beyaz giyinip huzuruna gelmelerini, buyurdu. Romalılar giysilerini değiştirip şık bir şekilde geldiler. Dönek onları kayda değer parayla ödüllendirdi. O zaman herkes kendini onun huzurunda – bu 7 gün sürdü – genç kızlarla dans ve eğlenceye adadı.

Sonra Dönek astrologuna: “Romalıları, affetmeme müsaade et; ancak bu yaşlı alçağı yaşatmayacağım” der. Kastettiği patriktir. Astrolog ona yanıt verir: “Bu adama muhalif olma; onun üzerinde hiç bir yetkin yok; çünkü iki ihtiyar (Petrus ve Paylos) onun biri solunda diğeri ise sağında bulunmaktadır.” Ancak Dönek onu dinlemedi. Huzuruna çıkarttı ve ona: “Dininden ötürü seni öldüreceğimi düşünme bu seni mutlu eder. Çünkü sen Tanrıların hizmetkârı 80 yüksek rütbeli ruhbanı öldürdün” dedi. Patrik ona yanıtında: “Yaşamıma kastedemezsin; o insanlar daha çok şeytanların hizmetkârıydı. Tanrıların adını nasıl bu şeytanlarla anarsın?” dedi. Dönek onun, kurbanlar için hazırlanmış sahnin üzerine koşup bağlanmasını, üzerine odun atılıp yakılmasını buyurdu. Ancak patrik kendisini bağlamak isteyenleri itti, sahnin üzerine çıktı ve ağaçların ortasına oturdu. İmparator odunların yakılmasını emretti. Emri yerine getirilmeye başlanıldığı an korkunç bir fırtına koptu. Ateş bulutları çıktı. O an gökte şimşek çaktı ve gök gürledi. Ateş ikiye ayrılmıştı ve odun yığımı inançsız insanları yakıyordu. Dinsiz adam hızlı savaş atlarının birine atıldı ve kaçmayı başardı.

Aziz patrik aynı yerinde kalmıştı ve sahndan indi, Tanrıya şükredip ondan mucize dileniyordu. Olan şeylerden ötürü gözyaşları ve mutlulukla ibadetini yaptığı kiliseye döndü. Üç gün sonra utanmaz ve lanetli Jülyen iğrenç tahtına çıktı ve aziz patriği getirterek ona: “Zannetme ki bunları Hıristiyanların Tanrısı yaptı; Tanrılar yüksek ruhbanlara karşı sinirlendiler... Nedeni ise iğrenç bir kurbanın sahnin üzerine konmasıdır. Bugün senin kaybedeceğin gündür, git kurtarıcın

Nasıralı'ya (İsa Mesih'e) bunu söyle" dedi. Patrik ona yanıtında: "Nasıralı sana insanlarla konuşma konusunu öğretecektir" dedi.

Lanetli adam azize ayakta durmasını, okçuların onun önünde durmalarını, cellatların ise onun arkasında durup okçuların attığı oktan kendini korumak için yerinden oynadığında cellatların kılıçla kafasını uçurmalarını emretti. Atılan her ok geri dönüyor atan kişiyi öldürüyordu. İğrenç adam bu olaya çok sinirlendi ve cellatlarına onun kafasını uçurmalarını emrini verdi. Ancak kılıcını kınından çıkaran celladın eli donakaldı ve kılıcını düşürdü. Utanmaz adam patriğe: "Büyücülüğün sona ermedi mi ?" dedi.

Astrolog Jülyen'e: "Krallık zaten sana ait. Bu kenti terk et ve bu yaşlıyı serbest bırak" dedi. Ama Jülyen azizin zincirlenmesini ve demire bağlanarak zindana atılmasını emretti. Sonra ordusuyla birlikte İstanbul'a gitmek için Roma'yı terk etti. Roma halkına yaptığı gibi İstanbul halkına da mektup yazdı. Mektup okunduğunda; soylulardan biri ayağa kalktı ve mektubu yırttı. Döneğin kuzeni olayın tanığıydı. Dönek kente yaklaşmaktaydı, mektubu yırtan soyluyu affetmesi için ricada bulunmak üzere ona gittiler. Jülyen talebelerine boyun eğdi ancak söz konusu olan insan hizmetindeki çocukların kostümünü giymişti. Ve ilk fırsatta ona sıkıntı vermişti; ona: "Hükümdarlığın süresince kötülük peşini bırakmayacak" dedi. Ve o anda taç başından düştü. O anda mızraklarla adama saldırdı ve adam öldü. İmparator nezinde adam için aracı olanlar gömülmesi için maaşını istediler. Buna razı oldu.

Jülyen, kentteki asiller arasından Yubenyanos adında bilge birini seçti ve onu ordusunun başına getirdi. Onunla orduyu Dicle'ye⁸⁸ götürdü. Onu karşılamaya 400 Yahudi ruhban ellerinde 7 yapılan heykel (idol) ve bir taçla karşılamaya geldiler önce güvenmedi ve onları Hıristiyan zannetti. Ancak Hıristiyan olmadıklarını anlayınca onlara: "Eğer itikatlı iseniz yasanızın size yasakladığı eti yiyiniz" dedi. Eti yediler, sonra Tanrılara şükrettiler. Daha sonra tacı aldı onları hoş karşıladı ve onlara Nabukadnezar'ın yıktığı tapınağı yolculuğu dönüşünde yaptıracığına söz verdi.

Urfa'daki kilisenin büyüklüğü ve ihtişamını gören Dönek, Jovien'e onun yıkılmasını ve yapıda bulunan zengin mermerlerin talan edilmesini emretti. Jovien Döneğe: "Krallığımız yüzyıllıktır; kamu hazinelerini benzer binaların yapımı için harcarsak, sonunda

hiçbir şey yapamayız. Bu kiliseyi kapatmak ve mühürlemek daha akılcıdır. O zaman yükselecek, temizlenecek ve tanrılarımıza adanacaktır” dedi. Jülyen, Jovien’in tavsiyesini onayladı ve Urfa halkına kentlerinin güvencesi için söz verdiğini bildirdi.

Aynı zamanda, bu güzel yapıyı temizlemek için ruhban sınıfında kırk adamın gönderileceği sözünü verdi. Urfalılar mektubu yırttılar ve kente bu adamların girmesini engellediler. Jülyen bu haberi öğrenir öğrenmez, ordu komutanına birleriyle birlikte onların üzerine yürümesi emrini verdi. Ancak komutan ona: “Hıristiyanlar için ölmek dinleri için yaşamaktır. Dahası bu kent bizim kontrolümüzde ve bundan sonra düşmanlarımız üzerine yürümeliyiz. Haydi bize karşı önlem alınmadan ve Pers kapıları bize kapatılmadan. Belki Urfalılar dönüşümüzde atalarından etkilenmiş olacaklardır.” dedi. İmparator bu sözleri onayladı ve ona birliğin Doğu’ya doğru götürmesini emretti. Ordu komutanı hareket etti ve Nusaybin’e geldi. Dönek Harran’dan geçerken, kendisi gibi inançsız, Hıristiyanları suçlamayı başaramayan halkı fark eder. Onlara paralar dağıtır şölenler yapar. Sonra Nusaybin’e doğru yola çıkar. Atı huysuzlandığı an bir grup yardıma koşar. Değnekle ata vurur. At kafasını ona çevirir; atın başlığı kralın giysisine takılır ve av rengindeki elbisesini yırtar; taç kafasından düşer ve önünde taşınan kraliyet arması kırılır. İmparatorun canı sıkılmış, Harran’ın tüm sihirbazları ile birlikte dört yüz ruhban toplanmıştı. Ve imparator ne olup bittiğini anlamak için çevirmen istedi. Onlar dalga geçmişlerdi. Ordusunda saklanan Hıristiyanlar onu lekelemişlerdi; Tanrılar sinirlenmişti. Lejyonların (askeri alayların) önünde bütün Hıristiyanların dağılması gerektiği, ilan edildi. Jülyen, lejyonların haç taşıdığını gördü. Eğer ordusu yenilseydi, haç ordumu bozguna uğrattı, diyecekti. Ancak galipse zaferi çok sayıdaki askere bağlayacaktı. Oysa ki o zaman halkla karışan ve Urfa’ya giden 10 000 atlı askerle haç ordudan ayrıldı.

Nusaybin’de Ulo adlı bir piskopos vardı. İnananlara şöyle seslendi: “Göklerin krallığını seven, Ma’are köyüne kadar beni takip eder, bizimle inanca sarılır, İsa-Mesih’in aşkını artık bırakmaz.” Binlerce insan onu takip etti ve onların arasında bulunan İncil’in üzerine sadakat yemini ettiler. Bu olayı öğrenen Jovien onların üzerine yöneldi. Onların yanına geldiğinde düşüncelerini öğrendi. Sırları öğrendi ve onların arasında kaldı ve artık kampa dönmedi. Rüyasında

Efendimizin meleğini g6rdü. Melek ona “İsa –Mesih kararını onayladı hiç üzülmeye. Ulo için korkacak hiçbir şey yoktur, ne kafasında bir saç ne de insanların yere düşüreceği kafa. Kampına dön, ordunu yönetmene devam et. Ve aracılığında onu değiştireceğim. Ancak sen inancını belli etme çünkü seni başka bir şeyle görevlendireceğim. Sana dediklerimi Ulo’ya bildir” dedi. Oysa ki Pers kralı, lanetli Şapur’un ordularının komutanının kendisi inanandı. Melek ikisini buldu ve Hıristiyanlıktaki diğer değişimin her birini onlara öğretti.

Jülyen Harran’da iken Jovien Pers birliklerinin komutanı ve Hıristiyan Urfharmobata’ya Romalı askerlerin Perslere karşı daha önce harekete geçtiğini, inancı kabul etme konusunda hazır olduklarını, sonuçta kral Hüsrev’den haberi saklaması ve Romalıları zafere götürmesi gerektiğini açıklayan bir mektup yazdı. Persli general yanıtında, kralın ordusunu hazırlamadan ve olaylardan haberi olmadan adım atmasını önerdi. Sonra Kayser (Sezar’a) teslim etmek için onu krala canlı olarak vermek ve tüm pres ülkesinin fetih için her şeyi ayarlayacağı sözü verdi. Kayser, Hüsrev’in gözlerini oyduymuş ve Romalı askerlerin önünde dolandırmıştır. Persli askerlere gelince, aynı zamanda Kayser’e teslim olmuşlardır.

Bir gün Jülyen M’are’de duaların okunmasını dinledi ve bu seslerin ne olduğunu merak etti. Jovien’in bir düşmanı, ona Hıristiyanların başının, inananlara yardım eden Jovien ile birlikte toplantı yaptıklarını bildirdi. Düşman, Jovien’in onlarla birlikte yaşadığını ve bunun Harran’da kaldığı sürece devam ettiğini de ekledi. Jülyen Ma’are’yi kuşatmak için birliklerini yolladı ve Jovien’i tutukladı. Jülyen, Jovien’in tuniğinin (askeri giyiminin) yırtılmasını ve görevlerinden azledilmesini buyurdu. İstanbul’daki soyluların kendisine karşı ayaklanacağından korkan Jülyen onu öldürmedi. Zira Jovien bu kentin soylu sınıfındandı. Yerine onu suçlayan düşmanını atadı. Pers generali nezdindeki Jovien’in elçisi tam zamanında yetişti. Jovien’in mektubuna yanıtını elbisesine gizleyerek getirmişti. Oysaki Jovien’in halefi mesajcıyı ele geçirmişti. Halef, heyeti Jovien’in gönderdiğini anlamıştı. Jovien’in düşmanı Döneğe: “Nasihat ve sözlerini dinlediğin bu adam düşmanlarıyla işbirliği içinde” dedi. Jülyen elçiyi bizzat kendisi sorguya çekti ve elbisesine sakladığı mektubu çıkardı. Mektubu okudu ve Persli generalin öneriyi kabul ettiğini anladı.

Büyük bir mutlulukla bunu kabul etti ve “Ne bilge bir adam!

Gözlerlimizin önünde kuşku bir adam geçerken o bizin zaferimizi hazırlıyor; onu şikayet edeni ödüllendiriyoruz” dedi. Sonra Ma’are’nin kuşatılmasının kaldırılmasını ve inançlı kişiyi engellememe buyruğunu verdi: “Herkes dinini seçmede özgür olacak ve zaferimiz için dua edecek. Çünkü düşmanlarımıza karşı zaferin eşigindeyiz. Ulo’ya gelince, zaferi bize kazandırmak için Tanrıya ant içmeleri için onlara sonsuz serbestlik tanıyacağız.” Daha sonra Jovien’i şikayet edenleri getirtti. Onları çarımha geçirtti. Sonra ordusundan Jovien hakkında kötü söz söyleyenin böyle cezalandıracağı fermanını verdi. İstanbul halkından özür diledi ve Jovien kendisine getirmeleri için onlardan ricada bulundu. Halk Jovien’i onun huzuruna çıkarttı. Jülyen yeniden Jovien’e giysileri giydirdi ve arabanın üzerinde onu takdim etti. Soyluların onun önünde yürümelerini buyurdu. Böylece Romalı askerlerin ortasından görkemli bir şekilde geçti. Jülyen, Jovien’e Urfharmobata’nın mektubunu verdi ve ona mektubun kapsamının yerine getirmesinde geç kalınmamasını ve istediği şeyi yapabileceği yeminle temin edeceğini söyledi. Jovien yemin etti ve birlikleri Dicle Nehri’ne doğru kaydıldı.

Jovien’in 80 000 atlı, 120 000 okçu, 200 000 tam teçhizatlı adamı, 200 000 kalkanlı yaya birliği vardı. Bunun yanında 120 000 subayı da mevcuttu. Huzur ve mutluluk ülkesi Pers ülkesinin içlerine daha önce Romalıların girdiğini bilmeyen halkın zamanı yoktu. Ordular bu ülkenin halkını kılıçtan geçirip, güçlü ve erişilmez kalelerini yağmaladılar. Sonunda bölgeleri boyunduruğu altına aldılar. Bazıları Jovien’in, kumandası altında 490 000 savaşanı olduğunu söylemektedir. Aşırı kan döküldüğünde tanık olan, erdemli Jovien, Jülyen’e: “Her zaman cinayetler ülkesi ve yıkık bir ülkedense refahlı bir ülkeye sahip olmamız daha iyidir. Bundan başka eğer ülkede yeterince insan yoksa, bu ülkede yaşayamayız. İnsanları bir kentten diğerine göndermemiz daha geçerli olacaktır” dedi. Kral tavsiyesine uydu ve barış ilan edildi. Persler yapılan anlaşmayı desteklediler ve krala teşekkürlerini sundular. Şapur’a gelince o da İsfahan’a kaçtı Jülyen İkizkent’e girdi. Değerli hazinelerini yağmaladı ve Tanrılara törenler yaptı. Sonra Jülyen (Tanrının laneti üzerine olsun) Tanrıça Afrodit önünde yerlere eğildi ve dua etti. Sonra Şapur, Romalıların arasından hiç kimsenin ne girip ne de çıkabileceği bir şekilde kentin etrafına surlar yapılarak çok sayıda asker topladı.”

AZİZ AFRAİM EFSANESİ⁷⁹

“Çocukluğundan yaşlılığına kadar Mor Efraim’in hizmetkarı ve öğretilisi olmuş Samsatlı Şamun’un anlatımına göre: Mor Efraim’in babası Nusaybinli, annesi ise Diyarbakırlıdır. Babası Mişak adıyla çağrılmakta; Abızal adında bir putun papazıdır.

Babası, oğlunun Yuhanna bir Hıristiyana bağlanıp, onun hizmetkarlığını yapmasına çok öfkelenmiştir. Mor Efraim’i dövmüş ve ona: “ben senin için Tanrıya hizmet ediyorum. Günahlarının affedilmesi için ona yalvarıyorum. Adının uzaklarda duyulması ve ününün yayılması için Tanrıya ibadet ediyorum. Ama sen Hıristiyanlara hizmet ediyorsun” dedi. Sonra şeytan putun hizmetkarı yaşlı adama konuştu ve ona: “özveriyle bana hizmet ettiğini görüyorum, uzun zamandan beri oğlun için bana ibadet ediyorsun; ancak ona vereceğim hiçbir şans yok. O benim düşmanım ve aynı zamanda Tanrılarımın da düşmanıdır” dedi. O zaman kötü adam kutsanmış oğluna: “benden uzaklaş ve istediğin yere git. Hıristiyanlarla yaptığın yakınlaşmayla tanrıları kızdırdın” dedi.

Mor Efraim bu sözleri iştir işitmez, kalktı 18 yaşında vaftiz olduğu kiliseye gitme fırsatı buldu. Onu vaftiz eden aziz, ona, Mezmurları öğretmiştir. Sonra inancın düşmanları Hıristiyanları karalamaya başlamışlardır. Bu durumda korunmak için Efraim oradan ayrılıp Diyarbakır’a gitmiştir. Oradan da Urfa’ya geçmiştir. Bir rahip ona: “Git manastırda yaşlılara hizmet ver ve onlardan ruhban kurallarını öğren” dedi. Rahibin dediğini yaptı. Oraya giderek yaşlı birine hizmet etmeye başladı. Onun yanında 1 yıla yakın bir süre kaldı.

Bazı bilginler Mor Efraim’in hiçbir bilimi öğrenmediğini ve hiçbir şeyi ezberleyemediğini anlatmaktadırlar. Ancak çocuklar okudukları ve ezberlediklerinde, onunla alay ederler ve ona “Seni dinlemek için bir şey anlat” derlerdi. O ise, buna çok üzölür, ağlar ve devamlı tanrıya zihnini açması için dua ederdi. Bir gün hizmet ettiği bir adam için kuyudan su çekerken çok sağlam bir kayanın yavaş yavaş berrak suya kaydığını görür. Efraim kafasını kaldırır ve “Efendim, şu kayayı eriten gücünle ve bu zikrimi aşmanı, ruhumun katılığını gidermeni senden istiyor ve sana yalvarıyorum” der. O gece Mor Efraim

79 **Adday şer**, Siirt Vakayinamesi, s. 197-207, Yaba Yay.

düşünde her iki tarafında yazılı bir kitabı elinde tutan gökten inen bir grup meleği görür, birbirlerine: “Bu kitap kime verilmeli?” Bazıları “Efraim’a çünkü o öğrenecek” derler.

Basil onu huzuruna çağırır, Basil’in adamı onun elinden tutar ve ona “Patriğın yanına benimle gel” der. Efraim ona: “Ben fakir biçare biriyim bu kılıkta nasıl giderim” der. Adam onu zorla götürür. Mor Efraim onun başını kaldırmadan öptüğü için patrik onu saygıyla selamlamıştı. Patrik ona: “kardeşim sen kimsin ? Nerden geliyorsun? Öykün nedir? Çünkü, ateşten pelerin giymiş iki meleğ ve benzer bir giysinin senin üzerine atıldığını ve sokulup yanına oturduklarını gördüm. İki kez üst üste ‘çok iyi’ dediğini duydum. Ben Helence konuşuyorum. Süryani olduğun halde beni nasıl anlıyorsun?” dedi. Mor Efraim ağladı ve ona: “Ben zavallıyım, siz ise güçlü ve zengin bir kralınız; bırakın beni gideyim” dedi. Basil kafasını eğdi ve ”Kim olduğuna bana söylemeden önce kafamı kaldırmadım. Efendimiz İsa-Mesih üzerine bana kim olduğuna söylemen için yemin ettiririm” der. Basil onun Helence bilmediğine yemin ettirir ve Efraim ağlar ve ona: “Süryani Efraim” der. Aziz Basil onun boynuna atılır, ona sarılır ve öper. Sonra huzurunda bulunanları kovar ve Efraim ile bir kenara çekilir. İnsan bir kez söylerken neden sen Helence bilmediğini iki kere söyledin? diye Basil’e sorar. Mor Efraim onu şöyle yanıtlar: “Beyaz bir güvercin kılığında Kutsal Ruh’un, kulağına söylediğini fısıldadığını” gördüm. O zaman Mor Basil ona: “Mor Efraim sende tanrının yüceliğini gördüm” der. Basil onunla mutlu şekilde birkaç gün geçirdi. Ancak hatırı sayılır bir kalabalığın onların yanına geldiğini gördüler. Mor Basil Yaradılışın Altıncı Günü konusunda kendini öğretime verir. Dinleyicileri şaşırtmasına rağmen konuştu. Mor Efraim bundan çok mutluluk duydu. Onlara Allahaismarladık dedi ve Urfâ’ ya gitti.

Yolda giderken, onunla tartışmaya giren sapkınlara bağılı bir çetenin saldırısına uğrar. Delillerini çürütür, kitaplarını yırtar ve hepsini dağıtır. Ancak onların arasında genç bir adam bulunmaktadır. Genç adam Mor Efraim’i sarsacak derecede acı veren bir tokat atar. Sonra acı yok olunca, Mor Efraim kalkar ve yoluna devam eder. Mor Efraim’den çok uzaklaşmamıştı ki bir engerek, ona tokat atanın elinden sokar. Bu olay üzerine guruptan bir kaç kişi geri döner. Mor Efraim’in yanına gelirler ve annesinin bundan başka oğlu olmayan

bu zavallı için merhamet dilerler. Aziz onlarla birlikte can çekişen genç adamın yanına gelir. Eğilir ve uzun süre kendini duaya verir. Tanrıdan onu affetmesini, iyilik ve gücünü ona itaat edenlere karşı göstermesini ister. Sonra genç adam üzerine istavroz çıkarır, elinden tutar ve adam dirilir. Bu olay gruptaki birçok kişinin ona katılmasını sağlar.

Urfa'ya döndüğünde, biri Ortodoks diğerleri bozuk olan dokuz düşünceyle karşılaşır. Bu düşüncelerin yandaşlarına savaş açar ve onları çürütür. Bunlara karşı çok uğraş verir. Kayseri patriği seçildikten sonra, Basil, Mor Efraim'i bulmak için birkaç dostunu görevlendirdi; kentlerinin birini piskoposluğunu ona vermek istiyordu. Onlara "Koca kafalı, bodur, kısa sakallı birini görürseniz onu incitmeden bana getiriniz" dedi. Urfa'ya geldiklerinde onun Süryani Efraim olduğunu öğrendiler. Evine gittiler, onları görünce Efraim neden geldiklerini öğrendi. Pislik içindeki bir bez parçasını omzuna attı ve bir ekmeğe parçası aldı; ekmeği dişleri ile ısıarak yola koyuldu. Görevliler şaşırmıştı, birbirlerine bu bir delilik: bu adamı patriğe götürmemeli çünkü böyle birini ona götürdüğümüzde o bizi kınar, dediler ve onu yolda bıraktılar ve patriğin yanına geldiler. Patrik onlara: "Cahiller, eşi bulunmaz değerli bir inciye kaybettiniz" der.

Erdemli azizimizin yapıtları sayısız ve bilgisi engindi. Yapıtlarındaki şiirleri hüzünlü bir aksanı yansıtmakta; engin karakteriyle Yeremya'nın iniltilerini geçmektedir. Çektiği acı ve derin alçak gönüllülüğü layık olduğu üstün mertebeyi küçük göstermiştir. Sadece arpa ekmeği ve tuz yemiştir. Giysisi kirliliğe toplama paçavralardan oluşmaktaydı. Yüksek ruhbanlığı sırasında, otoritenin en onurlusu, patrikliğin en büyüğünü alması gerekirken o sadece diyakonluk derecesinde kalmıştır. Tek sözcükle, bilgiyle belgeler, biliminin parlaklığıyla bilginleri sallamıştı. Ruhbanlık yaşamı, iyilikleri ve ibadetindeki canlılığı sözle anlatılamaz. Hira Piskoposu Hnanisoc Bar-Sorisoc/Hnanişo Bar-Sorişo ona karşı övgüsünü şöyle ifade etti: "Bilimlerin okyanusu! Hazinesinin bereketini kim tasvir edebilir? Hazine yatağı sözlerinin mükemmelliğini kim açıklayabilir?"

Kutsal yazıda Efendimizin öğretisiyle ters düşen Bardaysan'ın⁸⁰

80 **Bardaysan**, Urfa Okulu hocalarından ve Süryani azizlerindedir. Kili-seye ilk müziği sokmuş kişi olarak bilinir. İsmi Karakoyun deresinin eski adı olan daysan ırmağından almıştır. Bardaysan'ın yazdığı İncil Urfa incili olarak da bilinir.

yazdığı bir İncil’de bazı öyküler anlatılmaktadır. Kuşkuyla çalışmış beyni ve sarsılmış inancıyla ruhları baştan çıkarmış, bu İncil’i okuyan bir çok insanın kalplerini kırmıştır. Bardaysan ölür ve kilise ondan kurtulur. Son zaman Mor Efraim bu İncil’i arar. Bardaysan’ın kız kardeşinden onu ister. Kız kardeş onu ona vereceğine söz verir. Kötülüğün dostu şeytan, Kız kardeşinin tutkularına yön vermeye başladı ve onunla günah işlemeye itti. Aziz ona: “Önce kitabı ver, sonra istediğın şekilde yanında yatacağım” dedi. Kız kardeş ona: “İsa-Mesih üzerine bunu yapacağına ve okuduğın zaman onu bana iade edeceğine yemin et” dedi. Aziz söz verir. Kadın ona kitabı verir. Kitabın bütün yapraklarına zambk sürer. Zambkın tutması için kitaba bastırır ve bu durumda kadına iade eder. Daha sonra giysisini alır onunla yola koyulur. Kalabalık bir caddede giysisini yere bırakır ve kadına: “Emirlerine hazırım; sözünü yerine getirmem için burada benimle yat” der. Kadın ise ona: “Kendi öz karısıyla bu ortamda bunu yapacak insan var mı? Kaldı ki bir yabancıyla ?” der. O zaman aziz ona: “Ben sözümde durdum vazgeçen sensin,” der. Bunun üzerine kadın orayı terk eder. Yüce Tanrı şeytanın beklentisini boşa çıkarmıştır.”⁸¹

81 **Adday Şer**, Siirt vakayinamesi, Sh.236-240, Yaba Yay.

SAPKIN RAHİPLER EFSANESİ

“Bu dönemde, Urfa yakınlarında birkaç manastırda bir grup rahip yaşamaktaydı. Bunlar gerçekten uzak, Magaris ve Antonis tarafından çizilen izler üzerinde yürüyormuş gibi görünüyordular. Kutsal ruh seviyesine ulaştıklarını, ruhlarla konuştuklarını ve onları gördüklerini ileri sürüyorlardı. İbadeti bırakmamışlar ve çok titiz davranmışlar, bu yüzden onlara duacılar adı verilmiştir. 12 yıl oruç ve ibadet sonrası, bir dağa başka bir yere git, dendiğinde, gerçekten dağ başka bir yere gidiyordu. Her kim ki, 12 yıl sofuluktan sonra dağa gitmesini söyler, dağ ona itaat etmezse bu onun mükemmele ulaşamadığının işaretidir. Bu durumda sona erişmek için sofu her gün aynı çalışmayı yapmak zorundadır.

Mor Teodor, *Dinsel Yaşam Üzerine* kitabında Mşalyone mezhebinin liderinin Ewsebiyos diye çağrıldığını söylemektedir. Ewsebiyos yandaşlarına: tüm buyrukları yerine getiren kim olursa olsun, yeniden Kutsal Ruha, vaftiz olmuş gibi kavuşur ve bu dünyanın tutkularından artık mutsuz olmaz, demiştir. Bu mezhebin yandaşları, serseri ve çıplak insanlardan toplanıyordu. Bu doktrin Monabi ve Diyadoros tarafından çürütülmüştür. Bet-Garmay’dan kaynaklandığı söylenmektedir. Ewsebiyos-Ewtixi’nin beş öğretisi olduğu anlatılmaktadır. Baba, oğul ve Kutsal Ruh denen tek bir Tanrısı olduğuna; İsa-Mesih’in Tanrı tarafından yaratıldığından bir hayalet olduğuna, İsa-Mesih’in çarmıhının görünür olmadığına inanmaktaydı. Toplu ibadeti savunuyordu. Rüyaların Kutsal Ruh’tan kaynaklandığına; Kutsama Ayinin yapılmasının hiçbir yarar sağlamadığını; Kutsal Ruh’un sözlerini tutanların yanında olduğuna inanıyordu. Bunun yanında bedenin günahını savunmuyordu. İsa-Mesih’ten sonra ne günahın ne de suçun artık bulunmadığını öğretiyordu.”⁸²

82 Adday Şer, Siirt vakayinamesi, Sh.228-229, Yaba Yay.

PİSKOPOS HABBİB VE KAYIP SERVET EFSANESİ

“Urfa’daki vali, köylerdeki diğer Hıristiyanları dinlerinde sebat etmeleri için teşvik eden Gurya ve Şmona adlı iki köylüyü huzuruna çağırtdı. Bu iki kişi hapse atıldılar. Başlangıçta vali hangi hareket tarzını takip edeceği konusunda müteredditti. Ancak Antakya’daki yetkililere danıştıktan sonra Şmona ve Gurya’yı korkunç bir biçimde cezalandırmakla tehdit etti. Onlar çeşitli işkencelere uğratıldılar, derileri yüzüldü, yerlerde sürüklendiler, kamçıldılar. Ancak boyun eğmeyi reddettiler. 309 yılı Ağustos ayında Kasım ayı ortalarına kadar “Karanlık çukur” diye bilinen hapiste kaldılar. Zayıf ve yaşlı olduğu için Gurya’ya daha az işkence edildi. Hesaplaşma günü fazla uzak değildi.

15 Kasım günü, haftanın ikinci gününü üçüncü gününe bağlayan gecenin şafağında, horoz iki defa öttüğünde vali kalktı ve mahkeme salonuna gitti. Tüm resmi görevlilerde onunla birlikteydi. Önünde ışıkları yanmış lambalar ve meşaleler vardı. Kış hamamının yanında bulunan kilisedeki hakim kürsüsüne oturduğunda, aynı zamanda zindancı ile birlikte sekiz askeri Gulya ve Şmona’yı alıp getirmeleri için göndermişti. Ve o, onları o kuyudan alıp getirdi. Onlar Şmona’yı elleriyle taşıdılar, çünkü sağ ayağına demir bir bukağı takılmış olduğu ve dizi incinmiş olduğu için bu ayağı üzerinde yürüyemiyordu. Gulya’ya gelince ayağı üzerinde yürümesine rağmen biri sağında diğer solunda olan iki asker onu tutmaktaydılar, çünkü o da hapiste çok eza görmüştü ve yaşı ileriydi.

Vali güneşe tapmayı kabul ettikleri taktirde evlerine dönmelerine, aile ve akrabalarına kavuşmalarına mal ve mülklerini tekrar elde etmelerine izin vereceğini söyledi. Şmona kendilerinin güneşin Yaratıcısı’na taptıkları cevabını verdi. Vali onların kendi elinde ölmelerini istemediğini söyledi. Şmona ebediyete kadar sürecek olan ikinci ölümden kurtulmak için İsa’nın adına öldükleri cevabını verdi. Vali tekrar onlardan hayatlarını kurtarmalarını rica etti. Ancak onlar kendilerini beklemekte olan ölüm düşüncesinden mutluydular.

Vali, şehir halkının onlardan dolayı üzülmemeleri için cellada yanına on asker almasını, şehirden çıkmasını ve onları şehirden çok uzağa götürmesini emretti. Cellat validen bu emri alınca gece acele ile Batı Kapı’sından şehri terk etti. İşe bakın ki tam o sırada bir

yük arabası da tesadüfen şehir dışına çıkıyordu. Cellat şehir halkı uyanmadan onların her ikisini de arabaya bindirdi. Urfa'nın kuzeyinde bulunan ve Beth Alah Kikla denen bir tepeye götürdü. Burası şehre gelen pınarın güney batısına düşen ve belli bir yüksekliğe sahip olan bir tepeydi.

Şmona ve Gurya “en son” anın gelmiş olmasından dolayı memnundular ve cellattan dua etmelerine izin vermesini istediler. Hem cellat hem de Romalı askerler onlardan kendileri içinde dua etmelerini rica ettiler. Şehitler, ruhlarının huzur içinde olmasını ve bedenlerinin mahşer gününde dirilmesini dilediler. Şmona ve Gurya'nın her ikisi de doğuya baktılar, diz çöktüler ve cellattan görevini yerine getirmesini istediler. Cellat birer kılıç darbesi ile her birinin kafasını uçurdu. Askerler onların cesetlerini orada yan yana bıraktılar ve şehre döndüler.

Şehre girdikleri sırada geniş kalabalıklar askerleri karşıladı, çünkü gün ağarmıştı ve halk kutsal kişileri nereye götürdüklerini öğrenmek için evlerinden dışarı çıkmıştı. Askerlere “itirafçıları nereye götürdünüz ?” diye sordular. Askerler onlara “Beth Alah Kikla”ya diye cevap verdiler ve kutsal şehirleri aramak için dışarı çıkmış olan insanların sayısı çoktu. Dışarı çıkan ilk kalabalığın içinde itirafçı Şmona'nın kızı da vardı ve tüm şehirden aralarında erkekler ve kadınlar olmak üzere insanlar onların öldürüldükleri yere gittiler ve onların cesetlerini yere uzattılar ve kanlarının üzerine aktığı toprağı topladılar ve onların çoğu yanlarında değerli kıyafetler, çok miktarda çarşaf, kokular, baharatlar ve hoş kokulu merhemler getirmişlerdi ve onların cesetlerini temiz çarşafalara ve o elbiselere sardılar, üzerlerine kokular, baharatlar serptiler, merhemler sürdüler ve onları şarkılar, ilahiler söyleyerek, dualar okuyarak orada bulunan bir tabuta ve mezara koydular.

Bu acıklı sahne bir yıldan daha az bir süre sonra tekrarlandı ve bu kez de hikayeyi anlatanın, Şmona ve Gurya'nın öldürülmesine şahit olmuş olan aynı Theophilos olduğu söylenmektedir. Licinius, Zeus'a kurbanlar adanmasını ve yerlere içkiler dökülmesini emretmişti ancak işkenceye uğrayanlar kendi özgür iradeleriyle “Biz Hıristiyan'ız” diye haykırdılar ve onlar işkenceden korkmuyorlardı, çünkü kendilerine işkence edilenler, onlara işkence edenlerden daha çoktular. Şimdi Tell-She köyünden olup kendisine diyakozluk görev verilmiş olan Habbib hem gizlice köylerdeki kiliselere gitmekte ve orada

Kitab-ı Mukaddes’i okuyup ayinler yönetmekte, hem de sözleriyle birçok insana cesaret verip onları güçlendirmekte ve inançlarının doğruluğunu savunmaktan geri durmamalarını ve kendilerine işkence edenlerden de korkmamalarını söylemekteydi... Şehirdeki muhbirler bunu duyunca Urfa’nın iç kalesinde oturan valilin yanına çıktılar ve ona bu olayı haber verdiler. Vali, imparatora bir rapor yazarak ne yapması gerektiğini sordu, çünkü onlar Constantinus’un Gaule ve İspanya’da Hıristiyanlığı kabul etmiş olduğunu ve Tanrılara kurban kesmediğini duymuşlardı.

Licinius, Hıristiyanların ateşte yakılmaları veya kılıçla kafalarının kesilmesi gerektiği cevabını verdi bu esnada Habbib, Zeugma’daydı. Vali onun ailesinin ve köylülerinin tutuklanmaları ve zindana konulmalarını emretti. Bunun duyunca Habbib, Urfa’ya gitti ve muhafızların komutanına teslim oldu. Subay eğer kendisini kimse görmemişse gitmesini ve ailesine bir zarar gelmeyeceğini söylemesine rağmen Habbib valinin yanına götürülmesi konusunda ısrar etti.

Vali, Habbib’i sorguya çekti. Habbib işkenceden korkmadığını söyleyerek Zeus’un heykeline tapmayı reddetti. Bunun üzerine kırbaçlandı hapisneden alındı ve Zeus’un heykeline tapmayı reddettiği taktirde yine işkence edilme ile tehdit edildi. O yine korkmadığını, çünkü Tanrı’nın yaratılmış şeylere tapmayı yasaklamış olduğunu tekrarladı. Asıldı ve derisi yüzüldü, ama yine putlara tapmayı reddetti. Birçok tartışmadan sonra vali şunları söyledi: Bütün bunları öfke ve kızgınlığıma doğurmak ve hakkında çabuk bir ölüm kararı vermem için söylediğini biliyorum. Ancak arzu ettiğin şeyi yapmakta acele etmeyeceğim. İşkenceden duyacağın acıların artması için sabırlı davranacağım.

Habbib bir kere daha imparatora itaat etmeyi reddetti. Sonunda Vali onun hakkında ölüm kararını vermeye başladı. Görevlilerin meydana getirdiği grubun önünde yüksek sesle konuştu ve şehrin özgür insanları da söylediklerini dinlerken şöyle dedi: “bir caninin ağzına zorla sokulduğu gibi onunda ağzına bir tıkaçın yerleştirilmesini ve ölüm acısının daha fazla artması için onun kızgın olmayan ateşte yavaş yavaş yakılıp öldürülmesini emrediyorum.” Ve Habbib ağzına zorla yerleştirilmiş tıkaçla birlikte valilin yanından ayrıldı ve şehir halkından kalabalık bir insan topluluğu da onun arkasından koşmaktaydı. Şimdi Hıristiyanlar onun dininden vazgeçmemesi ve hayat tarzını değiştirmemesinden ötürü mutluydular. Buna karşılık

putperestler Tanrılara kurban kesmemesinden ötürü mutluydular. Buna karşılık putperestler tanrılara kurban kesmemesinden ötürü onu tehdit ediyorlardı. Ve onlar mezarlığın karşısında bulunan ve Abgar'ın oğlu 'Abşelama tarafından yaptırılmış olan batı kapısından (Kemerli Kapı) onu şehir dışına çıkardılar. Şimdi annesi beyazlar giymişti ve onunla şehrin dışına gidiyordu.

Onlar kendisini yakacakları yere geldiklerinde, Habbib ayağa kalktı ve dua etti ve kendisi ile birlikte oraya gelmiş olan herkes de dua etti... Ve Habbib ayakta durup beklerken onlar bir çukur kazdılar ve onu bu çukurun ortasına yerleştirdiler ve bir direğe bağladılar... Ve odunlar ateş alıp alevleri yukarı doğru şiddetle yükseldiğinde ona "Ağzını aç" diye bağırdılar. Ve o ağzını açar açmaz, ruhu yukarıya yükseldi ve orada bulunan bütün erkek ve kadınlar hiçkırıklar arasında haykırdılar. Ve onu ateşten çekip çıkardılar ve üzerine ketenden yapılmış kaliteli çarşaf, seçkin, hoş kokulu ilaçlar attılar, üzerinde bulunan ve hala yanmaya devam eden közleri temizlediler ve gerek rahip kardeşleri, gerekse diğer insanlar onu alıp götürdüler. Kefene sardılar ve şarkılar ve ilahiler söyleyerek, yanmış cesedini şefkat ve saygı içinde tören alayıyla taşıyarak diğer şehitlerin, Şmona ve Gurya'nın gömülmüş olduğu Beth Alah Kikla diye adlandırılan tepenin üstündeki mezara gömdüler. Ve hatta bu cesedini kefeneye sarma ve gömme olayına Hıristiyan kardeşleri yanında bazı Yahudiler ve putperestler de katıldı... Ve topluluğa dahil olan ve olmayan herkese yayılmış olan derin bir acı manzarası vardı ve herkes Tanrıyı tebci ederken bütün gözlerden yaşlar akıyordu..."⁹³

Yine anlatıldığına göre "Bir askeri sefere gitmek üzere olan bir Arap subayı büyük miktarda bir parayı Urfa dışındaki bir manastırın kapıcısına emanet eder. Üç yıl sonra geri döndüğünde kapıcının ölmüş olduğunu ve hazinenin durumu hakkında kimsenin bir şey bilmediğini görür. Subay parası verilmediği takdirde manastırı yıkmakla tehdit eder ve Urfa valisi manastırın satılması ve orada kalanların köle durumuna getirilmesi üzerinde ısrar eder. Urfa Piskoposu Habbib, ölen kişinin ruhunu çağırır, ondan paranın saklandığı yeri öğrenir ve parayı sahibine iade eder."⁹³

ROSPAYE HAZİNESİ EFSANESİ

“Urfalı Gumaye ailesinin geniş ve derin bilgisiyle sivrilmiş çok tanınmış bir üyesi olan Athanasios, halife Abdülmelik’in küçük kardeşi Abdülaziz’in mürebbiliğine tayin edilmiş. Athanasios Abdülaziz’le birlikte, onun vali olarak görev yaptığı Mısıra gitmiş ve orada yirmi dört yıl kalmış. Ayrıntıları Süryani tarihçiler tarafından açık bir gururla anlatılan büyük servetler kazanmış, dört bin köle, köyler, konaklar, bahçeler, altın ve gümüş paralar, sayısız değerli taşlar.. Athanasios, Yakubi mezhebine mensup dindar bir insandı ve Urfa’da elde ettiği gelirlerden bir kısmını kiliseler yaptırmaya vakfetmişti.Emevilerin sarayında Athanasios’u kıskanan melkit bir görevli halife nezdinde Athanasios’a suçlamalar yöneltilmiş. Abdülmelik onu yanına çağırılmış. Keskin bir bakışla karşılaşmış . yumuşak bir sesle : “Athanasios, bütün bu servetin bir Hristiyanaya ait olmasının doğru olmadığını düşününüz Onun bir kısmını bize ver” demiş. Athanasios, halife “tamam yeter” diyene kadar vermiş ve geride hala kendisi için çok şey kalmış.

Yüz yıl sonra Harun Reşid’in hükümranlığı zamanında Rospaye’lerin büyük bir serveti yine dikkat çeker. İvannis Rospaye’nin Hüsrev tarafından İran’a sürgüne gönderilen ve orada işkencelerle öldürülen karısı, Urfa’yı terk etmeden önce aile hazinesini evinde bir yere saklamış. Ancak bunu o kadar ustaca bir şekilde yapmıştır ki oğlu Sergius İran’dan geri döndüğünde hazineyi bulamamıştır. Rospaye’nin mirası daha sonra Tell mahraye ailesi aracılığıyla Gumaye geçmiştir. Sekizinci yüzyılın sonunda Silvestrus Gumaye ölüm döşegindeyken “sonsuz” servet ve mülkiyetlerini iki oğluna bırakmış, gençler onu kısa bir zamanda yiyip tüketmişler. Daha sonra Rospaye’nin efsanevi servetini bularak talihlerini iyileştirmeye çalışmışlar. Evin çeşitli yerlerini kazarak sonunda hazineyi bulmuşlar. Utanma duygusundan yoksun gençler olduklarından bu hazineyi akıllı bir şekilde nasıl kullanacaklarını bilememişler. Onu daha da müsrif bir şekilde atlar, avukatlar ve hizmetçi kızlar için harcamışlar.

Harun Reşit Rakka’da kaldığı sırada bu hikayeden haberdar olmuş. Gençler Rakka’da hapse atılmış. Urfa’da sattıkları her şeyi geri almak üzere hadım bir köle gönderilmiş. Bu adam gençlerin yaşlı annesini,

karılarını, kız kardeşlerini yakalatmış ve onlara hazinenin geri kalan kısmını- altın gümüş ve bunlarla kaplı vazolar, çok sayıda Bizans sikkesi, aptalların toz olduğunu zannettikleri yerlere saçılmış iksirle dolu altın ve gümüş yılan ve akrepler- hakkında bilgi vermelerini emretmiş. Hadım köle kadınların her birini ayrı hücelere kapatmış.

Gençlerden bakire olan bir kız kardeşleri bir Melkit'in evine hapsedilmiş. Bu adam onu dört kat yüksekliğinde bir odaya koymuş ve kendisini gözetlemeleri için İranlı muhafızlar yerleştirmiş. Genç kız odaya girip kendisine tecavüz edecekleri korkusuyla uyanık kalmış. Ayak seslerini duyunca tanrıya haykırması ve kendini pencereden aşağı atmış. Yaralanmış ve bir gün sonra da ölmüş. Halife bunu duyunca pişman olmuş ve kızın kardeşlerini zindandan çıkarıp hazinenin beşte birini vererek evlerine göndermiş.⁷⁸⁴

---

84 Segal, age. Sh. 263, 264

NERGİS KUYUSU EFSANESİ

Eski Halfeti ilçesinin hemen karşı kıyısında Rumkale yer alır. Rumkale, Halfeti'nin eski ismidir. Bugün Gaziantep ili ile birlikte anılmaktadır. Halfeti ilçesi'nden geçen Fırat'ın kenarında yüksek bir dağa kurulan kale'nin içinde geniş ağızlı ve oldukça derin bur kuyu vardır. Bu kuyu bugün dahi bakınca insanı ürkütür. Ayrıca kuyuya adına veren Aziz Nergis Kilisesi⁸⁵ de bulunmaktadır. Rumkale'de bu kuyu ile ilgili anlatılan bir efsane vardır.

“Rumkale beyinin tahtını bırakacağı bir oğlu olmuş. Bey oğlunun adını Nergis koymuş. Bu oğlun o kadar güzel ve biçimli yapısı varmış ki, onu gören tüm kızlar âşık olurmuş. Ancak kızlar aşkına karşılık bulamayınca yıkılır ve onun aşkından intihar edermiş. Delikanlı buna bir anlam veremezmiş.

Günlerden bir gün Rumkale'ye saldırıya uğramış. Kalenin beyi oğlunu saklamak için ve kaçırabilmek amacıyla onu kaledeki kuyuya indirmiş. Kuyu dibindeki su çok berrakmış. Tıpkı bir ayna gibi olan suda delikanlı kendi görüntüsünü görmüş ve ona âşık olmuş. Eğilip ona ulaşmak isteyince de önce kuyunun dibine, oradan da Fırat'a yuvarlanarak boğulmuş. Denilir ki, delikanlının boğulduğu yerde bir çiçek bitmiş, adına nergis demiş. Dünyanın en güzel kokan çiçeklerinden biri olan nergis, buradan tüm dünyaya yayılmış. Ama hiçbir yerde Halfeti'deki kadar güzel kalmamış”⁸⁶

85 Gerçekte bu efsane yunan mitolojisinde geçer. Büyük ihtimalle burada yaşayan Aziz'in adının Nergis olmasından dolayı, Yunan mitolojisindeki bu efsaneyi bu kuyu ile özdeşleştirmişlerdir. Bilindiği gibi Bu efsane çok güzel bir delikanlının göle eğilip baktığında kendi güzelliğinin sudaki yansımını görünce âşık olur. Eğilip tutmak ister. Göle düşer. Düştüğu yerde bir çiçek çıkar. Adına nergis denir. Psikolojideki Narsizm yani kendini beğenmişlik bu mitolojiden adını alır. Urfa'nın uzun zaman Helenlerin egemenliği altında kalmasından dolayı, yunan mitolojisinin benzerlerine Urfa'da rastlanmaktadır. Afrodite ve Venüs'ün karışımından doğan Atargatis efsanesi, yine Herkül'ün Fırat'ı Urfa'ya akıtması efsanesi bunlara örnek gösterilebilir.

86 **Eyup Azlal**, Efsane Nehir Fırat, Sh.127, Sembol Yay. 2007, İst.

KAYNAKÇA

- Acıkgöz, Halil, *Cemil Meriç ile Sohbetler*, Seyran yay. 1993
- Adday Şer, *Siirt Vakayinamesi*, Çev. Celal Kabadayı, Yaba Yay. 2002
- *Erbil Vakayinamesi*
- Arif, Ahmet, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yay.
- Bilkan, Mustafa, *Harran Dergisi*, sayı, 8, kasım 1979
- *Harran Dergisi*, Temmuz, 1979, sayı 4
- Çakırtaş, Şeyhmus, *Radikal İki Gazetesi*, haziran-temmuz 2004
- Düşmez, Hanifi, *Harran Kültür Sanat Folklor Dergisi*, 5 Cilt
- Farac, Mehmet, *Suyu Arayan Toprak*, Ozan yay.
- Güler, Selahattin E., *Şanlıurfa İl Yılığ*, Şanlıurfa Valiliği Kültür Yay. 1999
- *Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa ve Civarı*, (Yayınlanmamıştır)
- Halil Atılğan-Mehmet Ecet, *Bir Türkmen Köyü Kısas*, TC. Kültür Bakanlığı Yay.
- Hayes, R.A., *Urfa Akademisi*, Yaba Yay. 2002
- Hazar, Mehmet, *Seyir kültür ve sanat dergisi*, Sayı 2,
- Hicri, Misbah, *Yeni Doğu Gazetesi*, 25.07.2001
- *Halkın Sesi Gazetesi*, 2005
- İşinsu, Emine, *Küçük Dünya*, Ötüken Yay.
- İpek, Naci, *Şiirlerde Urfa*, Özlem Kitabevi Yay. 1969
- Urfa
- Karakaş, A.Rahman, *Yaz-gı Dergisi*, Sayı
- Karakaş, Mahmut, *Şanlıurfa Kitabeleri*, Dal Yay.

- Kemal, Yaşar, *Yanan Ormanlarda Elli Gün*, Röportaj, YKY.2004
- Kurtoğlu, Mehmet, *Bana Kendini Anlat*, Şiir, Yaz-gı Kitaplığı, 1998
- , *Hafızasını Kaybeden Şehir*, Deneme, TYB Şanlıurfa Yay. 2000
- , *Gurbeti Olmayan Diyar*, Şiir, TYB Şanlıurfa Yay. 2000
- , *Çağa Küsen Leyla*, Şiir, Rehavi sanat 2005
- Kürkçüoğlu, A.Cihat, *Harran, Yolların Buluştuğu Kent*, Urfa Valiliği Kùltür Yay. 2000
- , *İnançlar Diyarı Urfa*, Şanlıurfa Valiliği kùltür yay. Mayıs 2000.
- ....., *Şanlıurfa Su Mimarisi*, Kùltür Bakanlığı Yay. 1993
- Mar Yeşua, *Urfa ve Diyarbakırın Felaket Çağı*, Yeryüzü yay.1996
- Otyam, Fikret, *40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra*, Ümit yay. 1994
- Oymak, Mehmet, *Harran Kùltür Sanat Folklor Dergisi*, 4 Cilt
- , *Urfa ve Hz. Eyyub*, Dergah Kitabevi, Şanlıurfa
- , *Hz.İbrahim ve Urfa*, Harran yay. 2004
- Öcal, M. Hulusi, *Özellikleri ve Güzellikleriyle Çiğköftemiz*, Özlem Kitabevi Yay.
- Rastgeldi, Reşit, *Hz.İbrahim ve Urfa*, Ağustos 1976, İst.
- Segal, J.B., *Kutsanmış Şehir Edessa*, İletişim Yay. İst.
- Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, Milli Eğitim Yay. 1992
- Tatar, Recep, *Bu Toprağın Efsaneleri*, Su Yay.
- Tekin, Said, *Şanlıurfa'nın Kurtuluşu 70. Yıl*, Ş.Urfa Belediyesi Yay. 1990
- Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Şehirleri*, Urfa Maddesi, Milliyet yay.
- Uğur, M.Yaşar, *Harran Dergisi*, Sayı 7, Ekim 1979,

Yıldız, Selami, *Şanlıurfa'da Enbiya Kıssaları*, Şurkav yay. 2000

----- . *Harran Dergisi Bibliyografyası*, TYB Şanlıurfa yay. 2001

Yücel, Müslüm, *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, Yom Yay.2005

----- . *Hız İbrahim ve Harran Gizemi*, Belge yay.2000

----- . *Ayna ve Kına*, Elma Yay.İst.2003

----- . *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, yom yay. 2005

----- . *Popüler Kültür Dergisi*, 2005